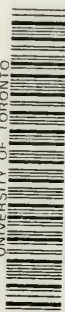
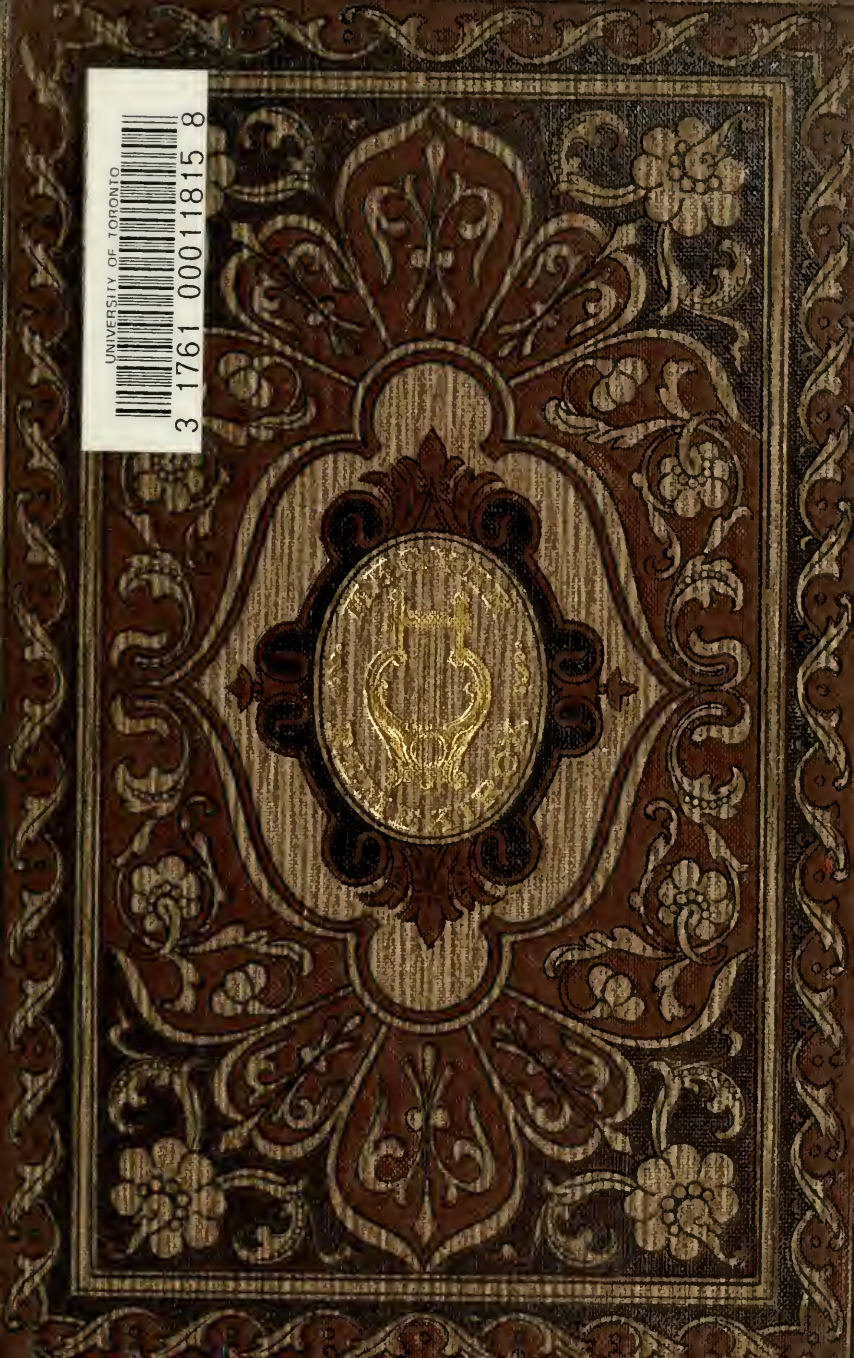
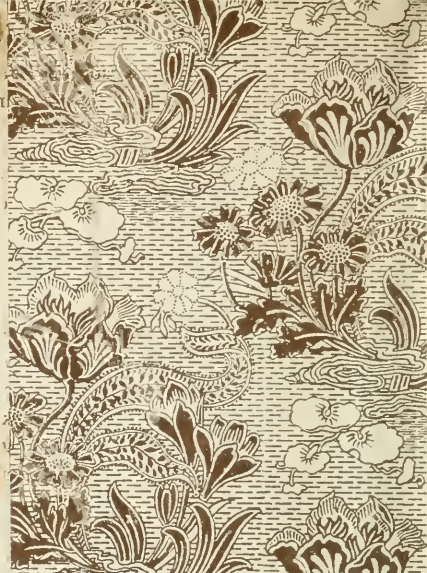
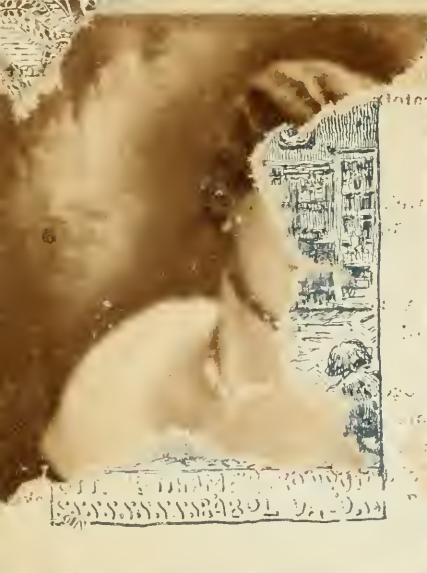

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00011815 8

Pannonia Books
2 Spadina Road
Toronto 4, Canada

PH
3132
M3
köt. 15

1080318

MAGYAR REMEKIRÓK

A MAGYAR IRODALOM FŐMŰVEI

Sajtó alá rendezik

Alexander Bernát	Erődi Béla	Négyesy László
Angyal Dávid	Ferenczi Zoltán	Rákosi Jenő
Badics Ferencz	Fraknói Vilmos	Riedl Frigyes
Eánóczi József	Gyulai Pál	Széchy Károly
Bayer József	Heinrich Gusztáv	Széll Kálmán
Beőthy Zsolt	Koroda Pál	Váczy János
Berzeviczy Albert	Kossuth Ferencz	Vadnay Károly
Endrődi Sándor	Kozma Andor	Voinovich Géza
Erdélyi Pál	Lévay József	Zoítvány Irén

15. KÖTET

KATONA JÓZSEF ÉS
GRÓF TELEKI LÁSZLÓ

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

Katona József

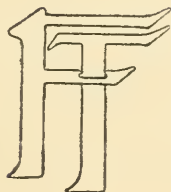
KATONA JÓZSEF

és

GRÓF TELEKI LÁSZLÓ

Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta

RÁKOSI JENŐ

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

KATONA JÓZSEF.

Micsoda egy érdekes, impozáns, mégis melankolikus panteon ez a mi nemzeti irodalmunk a XVIII. évszáz utolsó és a XIX. évszáz első negyedében. Tele van remek torzókkal. Tele van félbemaradt nagyságokkal. Tele van elhagyott, magányos, bús, kétségbeesett — majdnem azt mondom lángéhszszel, elég, ha megmaradunk a mellett, hogy tehetségekkel. Az előző kor is századok szerint mutat fel ily magányos nagyságokat, a kiknek alakja fényesen kilátszik a messze eltűnt századokból. Elég, ha Balassát és Zrinyit említem. Soha folytonosság, soha fejlődés, soha az előtte lévőre való ráépítés az irodalomban. Mert hiszen irodalom nem volt, csak írók és költők voltak. Ha egy-egy időben neki is lendült valamely fejlődés, hamar megszakadt ismét és későbbi utód újra kezdte a dolgát. A magyar írói geniusz valósággal a mitosz-beli Szizifusz volt. Évszázadokon hengergette fel az Olimpusra szikladarabját, a mely mindannyiszor visszagurult robogva a völgyek kődébe.

Irodalmunk, a mely nyilván egy szerves, egységes, egymásból folyó világot jelent, csak az Aurora-körrel kezdődik Vörösmarty lánglelkének világa mellett, a mikor Széchenyi István fővárost adott a nemzetnek s az írók benne központot találtak. Akkor kezdettek az országban itt-ott fakadó és szertefutó, leggyakrabban a homokban

el is enyésző erecskék idefolydogálni s egy mederben lassan folyóvá alakulni, melyben immár élet keletkezett, halászat folyhatott, mely lassan-lassan a hajókat is elbirta.

Az előtt csak írók és költők voltak, de nem volt irodalom. Kulturánk e korbeli dicső alakjait nevezem remek torzóknak. Mert irodalmi élet és közönség nélkül élén, tehetségüknek félben kellett maradnia. Nem volt mire fejlődve felhágjanak, munkásságuknak nem volt, mint ma mondanók, alépitménye. Mindeniknek maga-magát kellett megcsinálnia, elül kelle kezdenie a dolgát, nem volt mit folytatnia. Magányosan hadakoztak, s tudományért idegen nemzetek hadseregéhez kelle menniök. Egyik a francia, a másik a német, a harmadik az olasz, a negyedik az angol, az ötödik a latin irodalmat választotta el magának tápláló s nevelő dajkájaul.

Az eredetiségnek, a faji önérzetnek, a költői hitnek, a haza szeretetének és a lemondásnak mily energiájával kellett birniok, hogy időnap előtt el ne csüggedjenek, szegre ne akasszák lantjukat. És tehetségük önállóságának mily mértéke kellett ahhoz, hogy az idegen iskolának prédái, némelyik oly hatalmasan megtudott maradni nyelvben és lélekben magyarnak, mint a Kisfaludyak, Csokonay, Katona József. Kisfaludy Sándort Petrarca inspirálja és ő alkotja meg az igazi tősgyökeres magyar szonettet, Csokonay Kleisztot fordítja (A Tavasz) és felütéses német hexameteireiből micsoda gyöngy-magyar strófákat alkot. Kisfaludy Károly német elbeszélők történeteiből töröl metszett magyar szindarabokat formál.

És Katona . . .

Éz a legvonzóbb, legsötétebb, a legmeghatóbb azok közül, a kiket torzóknak neveztem, és a legnagyobb is.

Mint zömök, izmos, ép testű legény nagyon fiatalon kerül Kecskemétről Budapestre patvaristának. De az iskolától nyert diplomáján kívül hoz egy másikat is magával, a melyet isten kezéből vett közvetetlenül: elsőrendű költői hivatást. Abban az időben a hazafiúi buzgalomból alakult szintársulatok közül egyik Pesten is felüti vándor-templomát. A kecskeméti fiatal ember keblét is a színpad tüze emészti. Ellenállhatatlan vágy vonzza a deszkákhoz s a nézőből csakhamar aktor és színműíró lesz. Bizonyára nagy tusák mentek végbe vágyakozó szívében, a míg az erők, a melyek másfelé irányították, megtörtettek benne. Hiszen nem kis elhatározás kellett ahhoz, hogy tisztességes szülők gyermeke tisztos pályájáról letérve felcsapjon vándor-komédiásnak, ha szinte, a kik felcsaptak, nemes idealizmusból, rajongó hazafiságból cselekedték is. A magyar nemesség nagy része közönnyel, ha nem megvetéssel nézte ezt a hozzá méltónak nem tartott kenyétkeresetet. Katona József nem is hczott magában egész határozatot, csak felet. Tudományát, ügyvédi pályáját nem adta fel, csak vele párhuzamosan folytatta, inkább mint műkedvelő s nem mint hivatásos színész, az új mesterséget.

Szerepeket játszott és szindarabokat írt. Életrajzi adatai a következők:

Született Kecskeméten, mint Katona József takácsmester fia 1792-ben, meghalt ugyanott mint városi főügyész 1830-ban. Élt tehát harmincznyolcz évet. Iskoláit Kecskeméten, Szegeden és Pesten végezte. Ez utóbbi helyre másodszor került 1809-ben s itt maradt 1820-ig, a mikor alügyészsé megválasztva, hazaköltözött Kecskemétre. Tehát tíz évet töltött itt és ebbe a tíz esztendőbe esik irodalmi munkássága, a mely igen termékeny volt, de az

irodalmat nem gazdagította csak egy művel, a mely azonban igazi nagy kincs, egyetlen a maga nemében, teteje nemzeti drámairodalmunknak. Eddig nem hogy meghaladták volna, de el sem érték. Összes többi művei, a melyeknek száma nem csekély, Bánk bán egyetlen egy jelenete ellenében a mérleg serpenyőjében egyetlen súlytalan pehely.

És ebből áll Katona József problémája.

Miként történhetik az, hogy egy ember halomra írja a darabokat és minden munkája az enyészeté és egyet ír, a mely a halhatatlanságba viszi őt. Mondjuk-e mások után azt, hogy a többi mind csak előkészítője, mintegy iskolája ennek az egynek? Ezt nem mondhatjuk, mert ez egy és a többi között semmi rokonság nincsen. Egyikben-másikban halljuk ugyan itt-ott az oroszán hangjának félelmes dörgését, de az oroszánt alig ismernők fel e tördelt hangokban, ha végül mégis valósággal meg nem jelent volna egész fejedelmi mivoltában. Ha pedig számos darabja, a melyt írt s melyeknek egy jókora bokkrétája ránk maradt, nem rokon a Bánk bánnal, az író embriója, a mely Bánkban férfivá lett, nincsen benne, sem mint embrió, sem mint serdülő legény nincsen benne ezekben a darabokban, akkor a következőket kell mondanunk: Katona József két ember. Az egyik a színészbarát, a ki szolgálni iparkodik barátait. Játszik velük teátrumot, mert kellett nekik az ember, és sorra írja, fordítja, magyarosítja nekik a darabokat, mert kellett nekik a darab is. Lenézte rólok, hogy hogyan játszanak s úgy játszott ő is. Azután megnézte, milyen darabokat szoktak játszani és gyártotta nekik az *olyan* darabokat. Ennyi volt az egész. Gyönyörködött ebben az életben, kivette belőle

a részét gazdagon, a hirneves Dérynébe még szerelmes is volt, ennyi az egész.

Történik azo.ában egyszer, hogy néhány lelkes fiatal erdélyi mágnás pályadíjat tűz ki egy történeti drámára, a melylyel az ujonnan épült kolozsvári színházat óhajtották felavatni. Katona József zsenijét ez a hír felgyújtotta. Immár nem a színjátszó társaság mindennapi használatára kell drámát írni, tehát nem is valamely kelendő repertoár-témát, az akkori rémtörténetek érzékeny és kegyetlen izlésében, hanem egy komoly, eredeti, történeti drámát. Egy felépült állandó nemzeti játékszin felavatójára. Ez komoly munka! Ez férfias feladat! Ebben a magáét, ebben magát kell az embernek megírnia. Ha kinek van az istenségtől az emberek számára mondanivalója: itt az alkalom, itt a szent óra. Most nem a hétköznapi repertoár számára kell szállítani, hanem levetett saruval a muzsa elé kell járulni, a halhatatlanság kapuján kell kopogtatni.

És Katona József tanulmányai kedves tárgyából, a magyar históriából megírja — *Bánk bánt*. Ez 1814-ben történt, a mikor tehát hőszünk *huszonöt éves* volt. 1819-re átdolgozta és Székesfehérvárt elő akarta adatni, de a cenzura betiltotta. 1820-ban kinyomatta szülővárosának ajánlva, ekkor volt 28 éves és elért élete döntő fordulathoz.

Hogy a cenzurának nem kellett a darab, azon nincsen mit csodálkoznunk. Hogy a bírálók a pályázaton még csak fölemlítésre méltónak sem találták, azon sem csodálkozhatunk. Ezen a pályázaton nem a darabokról, hanem önönmagokról mondtak a pályabírák halhatatlan ítéletet, mert Bánk bánt meg sem látták, a darabnak pedig, melyet megkoszorúztak, azóta még a nevét is elfelejtette a világ

s az irodalomtörténet egyaránt. De a darab kinyomatva a közönségnek, sőt az akkori íróknak sem kellett.

Katona tehát felfedezte és napvilágra hozta keble istenségét, költői mivolta igaz és eredeti tartalmát, azt mondhatnók, meglelte önmagát szemben azzal a másik drámaíróval, a ki hasznos szolgálatot tudott tenni a fiatal magyar színészetnek és gyors egymásutánban meggyőződött arról, hogy az ő igazságát a világ, melyben élnie s az ígét hirdetnie adatott, el nem ismeri.

A cenzura ellen védhette volna a közönség, a közönség ellen védhette volna a színészet, a színészet és közönség ellen védhette volna az irodalom. De itt se igazi irodalom, se igazi közönség, se igazi színészet nem volt. Csak a cenzura volt igazi.

Látnia kellett, hogy a mit egy kis ügyességgel a keendő izlés és recept szerint barátságból összetákol barátai számára, azt bizonyos mértékig megbecsülték és méltányolták.

Ellenben mikor istenségét állítja talapzatra: nincsen a ki megértse, nincsen a ki tapsoljon neki.

Viszont Kisfaludy Károly retorikus drámái, teatralikus érzékeny romantikája, hazafias kérkedései tombolásra indítják a közönséget. Itt neki nincsen keresni valója. A mire hallgatnának, az ő hozzá méltatlan, a mi mondani valója van, arra senki sem figyel.

És abban a pillanatban, a midőn magát és a halhatatlanságot megtalálta, az irodalom el is vesztette őt. Hozzá méltó utakon nem járhat, tehát letér a dicsőség útjáról. Haza vonul Kecskemétre, hivatalt vállal, polgári csendes életet él, meghasonlott lélekkel, a legkegyetlenebb csalódás tövisével a szivében és korai halált hal, mielőtt a

nemzet igazságot tett volna rajta. A koszorúk tömege már csak sirjára hull, neve a csillagok közé került.

Nagy és termékeny költő volt és csak egy művet írt a maga s a nemzet számára. A többi magával vitte elsőbb a dicsőség tövises birodalmából való számkivetésébe, majdan a sírjába.

Bírálói Bánk bánját, melylyel mint alkotással oly hirtelen kiemelkedett addigi munkái és kora köréből, Shakespeare hatására viszik vissza. Azt gondolom tévesen. Természetes, hogy ismerte s olvasta, tanulmányozta az angol óriást. Természetes, hogy hatását érezte is, viselte is, be is fogadta magába. De bizonyos, hogy nem Bánkhoz való készülődésekor történt ez a dolog, hanem jóval korábban. Hiszen gyermekora óta, mint 18—19 éves suhancz, mikor a színészettel érintkezésbe lépett, folyton olvasott, forgatott, fordított s átdolgozott idegen darabokat. Érdeklődvén a drámairodalom iránt, bizonyos, hogy Shakespeare is korán a kezébe került. De a magyar játékszínen annak semmi hasznát nem vehette. Ám munkái és olvasmányai közben és folytán kialakult költői egyénisége s mikor először nem a színésztársaság számára, hanem felsőbb czélokért készül darabot írni, visszavonul — nem az angolra, hanem magára, a magyarra. Csak kettő emlékeztet benne Shakespeare-ra: a verses forma, melyet eddigi prózáján cserélt és hogy nem színpadi hőst állít színpadra, hanem valódi embert alkot meg. Ez utóbbi azonban olyan dolog, a mit tanulni senkitől sem lehet. Ehhez nagy isteni adomány, teremtő költői lélek kell, költői ihlet és az a titokzatos adomány, hogy megszólaltatással egy képzelt alakot élővé tudjunk tenni.

Valamint Shakespeare, Molièret, a mi Szígligetünket

és másokat a bennük lappangó drámaírói tehetség csalogatta a szinpadra, bizonyosnak vehetjük, hogy Katona Józsefet is az vitte kora komédiásai közé. Mindezeket vonzotta a szinpad s mind azt hitték, hogy Roszciusz babérja vár rájuk. A szükség s az alkalom terelte őket abban a környezetben igazi hivatásukra.

S nem úgy csinálták-e a dolgukat éppen a legnagyobbak, mint a mi Katonánk? Nem régi és újabb szindarabok és mesék átformálásával, ujradolgozásával iparkodtak-e játéktrendjüknek szolgálatot tenni? De mindenik talált már egy nagy előkészítő irodalmat, szinpadit, irodalmi, színészi hagyományt, ezeken kinevelkedett írókat és iskolázott közönséget, a mely emelte, szárnyára vette, felgyújtotta a jövevény tüzét.

Mit talált nálunk Katona? Eredetiben kísérleteket, idegen művek, formák, szellem utánzatát, idegen anyagot idegen, iskolázatlan közönséget, lézengő vándor műkedvelő színészetet, a melynek se hazája, se otthona nem volt, a mely maga-magát is mesterségében úttörőnek hirdette; egy idegen fővárost, idegen izléssel, nyelvvel és művészettel, magyar irodalom, magyar társadalom, magyar műveltség, magyar önérzet és izlés nélkül. A míg Monostori Veronkát gyártotta és a Lucza székét, addig legalább annak a társaságnak a nyelvén beszélt, a melyben élt; a mikor a saját nyelvén szólalt meg: már a társasága sem értette meg. Shakespeare és Molière régi darabokból új remekműveket formáltak; ő, ha meg akarta magát értetni, ezt nem tehette, meggyőzte erről Bánk bánja sorsa. Veronikákat írnia egy életen át nem volt érdemes, Bánckat nem volt lehetséges, mert nem volt kinek. Inkább elment eltemetkezni Kecskemétre, azzal a meggyőződéssel,

hogy nem lehet a magyar játékszínnek irni. Ez a gondolat vitte őt el a fővárosból, de nem hagyta el Kecskeméten sem, a míg egy cikkben meg nem írta, hogy mért nem lehet.

Nem lehetett, mert bár Apollo elsőrendű fegyverzetében jött küzdeni: Magyarországon akkor az ily kaliberű harczosok számára nem volt meg az a harcztér, a melyen egy hadjáratot diadalmasan lehetett volna végig küzdeni: nem volt sem színművészet, sem színház, sem irodalom, sem közönség.

Shakespeare hatását szembeszökőbben megtaláljuk Katona József korábbi darabjaiban: *Jeruzsálem pusztulásában*, *Luczasszéksében*. Titusz Andronikus szertelenségei, melyek nemesebb érczből és művészibb keretben megismétlődnek még Lear királyban is, Katona e régibb műveiben sűrűn kísértenek. Szilaj romantika és visszataszító realizmus ölelkezik bennök. Bánk bánban mintha inkább megszabadult volna ezektől a benyomásoktól. Semmi szertelenség, semmi fékvesztettség, semmi idegenség nincsen benne. Művészi mértéktartás jellemzi a legszilajabb szenvedelem és fájdalom kitöréseit is. A szangvinikus magyar temperamentum bizonyos ünnepies magatartásban lép elénk, szinte tisztességtudón, majdnem nyugodtan. Csak a benső tűz van meg benne, meg vannak a lelki mélységek és magasságok, de a magyar nyelv ünnepiességének, komolyságának, formabeli tisztaságának képét mutatják Bánk bán alakjai modorukban, magok viseletében egyaránt. És maga a darab oly komoran, nyugodtan lépdel fejlődésében tova az okokon keresztül, mint egy ünnepi menet. Bánk bán szerelmi tragédiája ez, de nagy stílusú történelmi keretbe téve. Maga Bánk országos méltóság, állásának és

nemzetségének önérzetében és díszében. Mily nemes fenséggel rázza meg e nagyurat szerelme bántalma; de méltósága sarkaiból bár ki nem veti: az ő kinjától vonaglik az ország is. Az egész világitodalomban nincsen drámai alak, a melyet világosabban tudott volna költője képzeletében s kivitelében is megalkotni. A színdarabnak vannak fogyatkozásai, de az emberek egy része, mely benne mozog, élükön Bánk bán maga, tökéletes és elsődrendű költői alkotás, melyet a költő csak a saját kincses bányájából hozhat elő, mástól nem tanulhat.

És hogy csodálatunk teljes legyen, jegyezzük meg, hogy Katona József ezt a remekművet huszonöt éves korában írta. Átdolgozta ugyan, de még mindig huszonnyolcz éves kora előtt. Egészben véve tehát Bánk bán voltaképen egy ifjúkori munka, a férfikornak úgyszólván a küszöbén alkotva. Elveszett az irodalomra nézve ő benne úgyszólván egy egész érett életkor munkaideje. Más írók ilyenkor tehetőségüknek adják zálogát. Ő remeket alkot. Mivel maradt adósunk a sors, mily kincsek, mily gazdagság nélkül kellett elmaradnunk mostoha viszonyaink miatt! Mit kell éreznünk, ha szerető és vizsgáló szemmel visszatekintünk a multba és ködös, borongós félhomályában az égi boltozatig fölmeredni látjuk halhatatlan tökéletességekkel ékesen a *Szigeti veszedelmet*, *Bánk bánt*, *Az ember Tragédiáját*, mint megannyi nagyra hivatott életnek egy-egy jelölő oszlopát. Meghatva állunk a művészi torzók előtt és sóhajtva köszöntjük Zrinyi Miklós, Katona József és Madách Imre dicsőséges szellemét, kiket — a nemzettel együtt — koruk fosztott meg annak a lehetőségétől, hogy ránk hagyhassák a keblükben heverő kincsek egész gazdagságát.

Rákosi Jenő.

BÁNK BÁN

Dráma öt szakaszban

Szerzette

KATONA JÓZSEF

1819

Először adatott Kolozsvárt 1834. szept. 6. és Budán 1835. febr. 27.

SZEMÉLYEK.

II. *Endre*, magyarok királya.

Gertrudis, királyné.

Béla }
Endre } kis gyermekeik.
Mária }

Ottó, Bertholdnak, a merániai hercegnek fia. Gertrudisnak testvéröccse.

Bánk bán, Magyarország Nagyura.

Melinda, a felesége.

Soma, a fiacskájok. Az udvarnál.

Miklós bán }
Simon bán } Melinda bátyjai.

Egy zászlós úr.

Péter bán, bihari főispán.

Miska bán, a királyfiak nevelője.

Solom mester, ennek fia.

Bendeleiben Izidóra, thüringiai leány.

Egy udvornik.

Biberach, egy lézengő ritter.

Tiborcz, paraszt.

Zászlós urak. Vendégek. Udvornikok. Udvari asszonyok. Ritterek.

Békételenek. Katonák. Jobbágyok.

Történet 1213-ik esztendő vége felé.

Szabados Kecskeméli Mezővárosa

Nemes Főbirája és Tanácsához.

Hol hazánk egyik legelső
Vára, ősz Partiscum álla ;
Hol Zalán első futása
Győzedelmi halmot ása
Ung-urinknak ; hol a Hála
Szent helyét adó Gemelső ;
Hol keverve nincs be még a
Szentkori
Pásztori
Kúnmagyar szív — Kedskő-méga! —
Te! mely nekem oly sokat osztogatál,
Anyás kebeled, hol a boltozat áll,
Melyben gyenge
Bölcsőm renga :
Te vedd is ez első szülöttemet el!
Arass (noha szűken is így), ha vetel! —
Gyászos az, mit búja szívvel
Itten egy latorfi mível :
Egy magyar becsületével

Rogy le két ház drága
Földi boldogsága. —
Isten ójon szülötthelyem!
Ézt neked szivből szentelem.
Vedd kegyesen a nevével

Nemes
Főbíró és Tanács.

JEGYZÉS.

Ötödik évè, hogy készítettem e darabot, mikor az *Erdélyi Múzeumban* a kolozsvári leendő játékszíntől felszólítás hirdettetett. Nem volt-e pénz? vagy — a mit szégyen volna hinni — nem találtatott valamiré való munka, és így a neszt csak az idővel akarták meghaladni? de valójában a híre el is némult, vagy legalább én nem tudok róla. Részemről elegendő hálát nem adhatok, hogy így esett; mert megvallom, hogy gyengét írtam: mindazonáltal ezzel nem azt czélozom, hogy most egy fénkszet mutatok elé — nem, hanem csak jobbat. Éles szemek olvasgatták, és figyelmetessé tettek a szépre, úgy, mint a rútra: most is gyönyörködve olvasom Bárány Boldizsár úr, akkori barátomnak irásban adott rostáját — mindenkori szíves emlékezetem legyen köszönetül.

Előbbeni munkámban, annak rovására, hogy a merániai hercegek közül miért vettem Ottót, egy *Előversengést* írtam, mely tele van ifjú vérem gőzével, negéddel és feszaléggel. Az okot, magát, itt is jelentem, nem mintha oktatni akarnék, hanem csak mintegy emlékezetébe hozni az olvasónak:

Történetíróink nem egyeznek meg, hogy Bánk szerencsétlenségét Gertrudisnak melyik öcscse okozta. Ezek négyen voltak: Eckbert, bambergi püspök, Ottó, burgundiai pfalczgróf, Henrik, istriai márkgróf és

Berchtold, kalocsai érsek, egy tudatlan fiú. A három első megugrott Németországból, mert gyanúba jöttek Fülöp királynak vitelspachi Ottó által lett megöletetésében: a hetyke Bertholdot pedig (kit a királyné kedvéért András király nagy nehezen a pápa hosszas ellenzése után, kalocsai érsekségre emelt, minekutána bebizonyítódott az, hogy már tud — olvasni, és huszonöt esztendő) ezt a Berchtoldot, mondom, útván a magyarok, meg-megfogták, és jó sort vertek rajta. Ilyen nevelésű öcsék között Gertrudist se reméljük igen angyalnak — nem is szolgálhat nagy védelmére az, hogy ő anyja egy szent szűznek (Erzsébetnek), mert ez nem neki köszönheti neveltetését, a midőn még kicsiny korában elvitték a turingiai herczeg számára és egy klastromban nevelődött. Csak mély tiszteletre méltó állapotja az, mely engem valamennyire mentségére kényszerített.

Csery Úr, vagyis inkább Müller (a kitől fordította) egy történetkében Ottót veszi, és Bánk bán által Konstantinápolynál megöleti. — Igen mohón! A jeruzsálemi út sokkal későbbben esett és mind Ottó, mind Eckbert elmentek Andrással, ki már akkor újonnan meg is házasodott,¹ harczoltak is együtt Sapphadin ellen, és így már ekkor sem Gertrudis, sem Ottó el nem veszhették,² sőt Ottó 1234-ben halt meg, Henrik 1228-ban. Eckbert is azon tájban.³ Megszenvedte

¹ Koller: *Hist. Episcopat. Quinque Eccl. Th.* 2-0, p. 46.

² Standel: apud Katona, *Hist. Crit. Reg. Hung. Th.* 5-0, p. 265—271.

³ L. B. a. Cronberg: *Tentamen Genealogico-cronolog. Comitum Goritiae*, p. 88. Tab. II. et 103. IX.

volna-e maga mellett András öket, ha — — ? — De bezzeg a sima Berchtold! — ez először megcsalta mátkáját, s azt hírlelte, hogy neki a Szűz Mária megjelent álmában, és a szűzességre intvén (ha nem későn) papságot javasolt.¹ Mihelyt Gertrudison a szerencsétlenség megesett, senki se tudta hová lett. — András keservesen panaszkodott ellene a pápánál, mert úti költségre meglopta a királyné cassáját. Többé be se bocsájtatott az országba, és kevés idő múlva már Ugryn lett kalocsai érsek.² Őt esztendő múlva megengesztelődvén a pápa, ötet aquilejai főpapnak tette (1218) és ott is halt meg (1251. máj. 23.) — Katona vitatása is (*Hist. crit. Reg. Th. V. p. 314*) ide üt ki. Minthogy már mások is Ottót vették, némelyek Eckbertet, meg fog Ottó engedni, ha nevéhez kötöm öcscsének esztelenségeit.

A másik volt Bánk felesége. Ezt Adelajdnak neveztem. Csery úr Ottója még akkor nem jött kezembe. Azután akadt egy iromány is előmbe, melyben az van, hogy Michael és Simeon Miczbán spanyol testvéreknek volt egy világszerte híres szépségű húgok, kit Benedictus-(Bánk-)bán, Konrád grófnak a fia vett el; elismertem tehát Melindát spanyolabbnak, és hiszem, hogy Müller úr szerencsésebb volt nevének feltalálásában. Nem győzök a véletlenségen eléggé csodálkozni, midőn Mikhált és Simont ide kevertem, a nélkül, hogy akkor a vérséget gyaníthattam volna is.

A mi a neveket illeti, minthogy Bánk-nak meg kell maradni és nem lehet Benedek; ezért a többit is a

¹ Virág Benedek: *Magyar századok* I. könyv 353. lap.

² Szvorényi: *Hist. Eccl. Hung. Regni amoenitates*. Fasc. III. p. 29.

régi mód szerint ejtem: Endre, Soma, Mikhál, Solom stb. és nem András, Sámuel, Mihály, Salamon stb. A hivatalok is igen változandók lévén, a *bán* név mindeniken rajta maradt, s annyi volt, mint most *gróf* vagy *báró*: az ilyeneknek fiai, kik különben hivatalban nem voltak, neveztettek «*mester*».

Írám Kecskeméten, Jakab-hava 2-ikán 1819.

Katona József.

ELŐ-VERSENGÉS.

(PROLOGUS.)

Ottó és Biberach.

OTTÓ. (Örömmel vonja be Biberachot.)

Ah Biberach! örvendj! bizonynyal az
Enyim fog ő — az a szemérmes angyal —
Enyim fog ő lenni, kiért sokat
Oly nyughatatlan szívvel éjtszakáztam!
Oh Biberach, enyim bizonynyal ő!

BIBERACH. Hm, hm, ugyan bizony! Melinda? jó!

OTTÓ. Oh mely hideg! — Mit is beszélek én
Ezen megúnt fagyos személy üres
Szívének, a ki eddig sem tudá azt,
Hogy mit tegyen *forróan érzeni*.

BIBERACH. Ej, sőt igen nagyon tudom, kegyes
Herczeg; ha csak reá talállok is
Gondolni, könnybe lábbad a szemem,
Olyan nagyon tudom heves szerelmünk
Áldott javát savát *megérzeni*.

OTTÓ. Hallgass! — de még is — halljad csak: Melinda —
Oh addsa halhatatlan életet,
Vagy csak szünetlen álmot, ég! — Örök
Mindenható! hahogy Melinda hold:
Endymion lehessen általa. — —
Halljad csak: ő — Melinda szánakoz

Rajtam, midőn komor tekintetem
Tartom szegezve rajta, azt sohajtván:
«Mért nem maradtam a hazámba». —

BIBERACH.

Még

Innét az ördög ássa azt ki, hogy
Szeret.

OTTÓ. De sírt, midőn valék vele —
Sírt, Biberach!

BIBERACH. Nevetni vagy pedig

Könnyezni: az mindegy az asszonyoknál.

OTTÓ. Úgy, úgy; de a szemem közé se néz —

BIBERACH. Páh, milliom! Midőn nekem Luczi

Nem néz szemem közé, előre már

Tudom, *Luczim megint csalárdkodik*:

Jó herczegem, vigyázz! talán világnál

Útálat a szerelme — és ha nem: mint

Bánk hitvesétől meglesz a kosár.

OTTÓ. Akkor Melindáról lemondok és

Színlett feláldozásom annyival

Jobban kötöz szívéhez. Oh bizony

Egy asszony álma vajmi gyenge a szép

Hívségről, és — Melinda is csak asszony.

BIBERACH. De Bánk — az áldozat-kipótoló — ?

OTTÓ. Ej ötet a nagyúri hivatal —

BIBERACH. El fogja úgy-e majd vakítani?

Oh jó uram, csalatkozol, szerelmes

Bánk bán szemének ily titok nehéz.

OTTÓ. És még ma kell, hogy ő enyém legyen!

Szerelmet érzek én, s csak az meríthet

Vég nélkül édes Elysiumba, hol

Önnön szerelmünk ön királynénk,

Szép életünk világa, valódi jó,

Forrása annak, a mi nagy, koporsó
 Űrében élet, és kívánt jövendők
 Egyetlen egy kezesse — az, de az! —

BIBERACH. Kárával a szegény hiteseznek? Oh

Te elragadtató szerelem te! a
 Mely Éva csábítója volt, ugyan
 Ilyen szerelmet érezett az a
 Kígyócska. *Prosit* a fölöstököm!

OTTÓ. Embertelen! most oktatásra nincs
 Szükségem.

BIBERACH. Ej herczeg, hiszen — no — jó.

OTTÓ. Távozz előlem —

BIBERACH. Imhol a királyné — —

GERTRUDIS (belép). Ottó, no jőj! látod, leereszkedek,

S magam jövök hozzád: de mondhatom
 Neked, hogy ez ma udvaromban az
 Ily esztelenkedések közt utolsó
 Fog lenni; mert azért, hogy a király
 Után való bánatjaimat kiverjem
 Fejemből, avagy téged, herczegem,
 Örvendezőbbé tégyelek — soha
 Jobbágyaim kedvét nem áldozom fel! —
 Te holnap utazol —

OTTÓ. (dörmögve). Csak célomat
 Érzem — ha a pokolba is — megyek.

(El, Gertruddal.)

BIBERACH. Ej, ej, kegyelmes úr, vigyázz, vigyázz; mert

Egy ily keszeg, sovány fiút az izmos
 Bánk bán — bajúsa egy végére tűz.

(Utánok ballag.)

ELSŐ FELVONÁS.

A mulató palotának vendégszobája. Több asztalokon kész italok. Gyertyák égnek. Gyakor jön be néhány vendég, iszik, s ismét megy. Kívül táncz-muzsika, mely helylyel-helylyel megszűnik.

ELSŐ JELENET.

Mikhál egy asztalkánál szundikál.

SIMON (belép). **Hm**; hátha mégis úgy lehetne? **Furcsa!**
(Meglátván Mikhált.)

Ej, lássa bár az ember, e bizony
Alszik megint! — No bátyám! ébredezz!
Ki s be járnak emberek s reád mosolyogva
Nézzélnék. (Mellé ül.)

MIKHÁL (felveti szemeit s kezét nyújtja Simonnak).

Ősz hajam vagyok, Simon,
Jó lelkiismeretem: azért biz én
Nem gondolok velek.

SIMON. De mégis, én-
Velem csak fogsz üríteni egy pohárt?
No — *a bojóthi Mortundorfok!* (Pohárt emel.)

MIKHÁL (eszmélkedve, kezét mellére nyomja s sóhajt).

Ah
Hazám! szerette jó hazám, *Bojóth!*
De vége! Már nekik is — jó éjtszakát!

(Felkapván az ezüst pohárt.)

No, éljetez fenn ott, bojóthiak!

Ott, ott van élet; itt csak éjtszaka. (Iszik.)

SIMON. De hátha mégis úgy lehetne itt is?

MIKHÁL. Olyan csodálatos hangon felelsz,

Simon, reménylesz? — ej, jó éjtszakát!

SIMON. Nem gyötrellek, Mikhálom, hát veled.

Még gyóntatómnak is csak esküvés

Alatt nyilatkozathatnám ki; de

Neked — neked, Mikhál, nem: én atya

Vagyok.

MIKHÁL (feláll). Simon!

SIMON. Tán kétségeskedel?

Negyvenhat esztendősnél nem vagyok

Több —

MIKHÁL. Oh Simon, nem hal ki a bojóthi

Gróf-faj! spanyol hazánkba vissza kell

Mennünk — csak ott kell a bojóthi fajnak

Zöldelni —

SIMON. Vagy Magyarországon. Magam

Is gondolám már s elvégeztem azt,

Hogy minden országból Bojóthra vinném;

De itt nem aljasúl el a spanyol —

Elég ha mint megannyi jó magyar

Háznépnek ők lehetnek törzsöki.

MIKHÁL. Ők?

SIMON. Hét fiú.

MIKHÁL (elszomorodva leül.) De már ez csúnya tréfa.

SIMON. Hallgas meg engem; tegnap este a

Vadászaton egy őzet kergeték,

És — egy banyát találtam. Ő alig

Látott meg engemet, s leroskadott

Térdére és tudtomra adta, hogy

Feleségem immár megszült. Szinte el-
 Indultam; a midőn *hátot* felém nyújt.
 Óh, légy kegyelmes (úgymond) asszonyodhoz
 Ő egykor egy szegény koldús személyt
 Elkergetett magától s becstelennek
 Nevezte, mert *kettős* szülöttje volt:
 Hogy most az istenség adott *betet*
 Neki, nyomban emlékébe jött az, a mit
 Mondott. Megindulván azon, nehogy
 Feslettnek ítéltesék, egy fiat
 Megtart magánál — a többit, hogy öljem
 Meg, azt parancsolá —

MIKHÁL. Tigris anya!

SIMON. Megesketém és titkon általa
 Neveltetem mindnyáját.

MIKHÁL. Hát az anyjok?

SIMON. Mindég keservesen zokog, midőn
 Az *egyét* a kezébe vészi és
 Nem tudja azt, hogy én tudom, miért sír?

MIKHÁL. Aztán mi lesz?

SIMON. Mikor majd nagyra nőnek,
 Akkor fogom mutatni csak, hogy ő
 Haljon meg akkor — de örömeben haljon.
 Minő öröm lesz ez! Már elhagyom
 Endrének udvarát s velek leszek. —
 Mikhál, miért sírsz oly keservesen?

MIKHÁL. Nem hal ki a bojóthi nemzetem!

SIMON. Nem. Nem. De hát ne sírj!

MIKHÁL (poharat kap.) Öröm miatt. —

Ott czimbalom, síp, hárfa zengenek:

Ott azt hiszik, hogy ők örvendenek —

Nem, nem, csak egy az, a ki itten örvend,
Mikhál az, a bojóthi. (Iszik.)

SIMON. Nézd, ezek nem.

Vendégek jönnek vegyest békételenekkel, kik komoran, minden valakire való ügyelés nélkül, leüldögélnek, isznak.

SIMON (Mikhál mellé ülén, poharat tölt).

Nézd, mintha orra vére folyna, úgy
Kullog be némelyik. Manó vigye
Vígsgátokat, hol a szabad magyar
Érzés az itt erőltetett feszesség
Lánczába kénytelen harapni.

EGY BÉKÉTELEN (rossz kedvvel nyújtja poharát egynek az összeütésre).

No! —

MÁSODIK JELENET.

PETUR BÁN. (belép, vadon körülnéz, Simon mellett egy székre veti magát.)

Így? — Ördög és pokol! Bizony majom
Mind egyről egyig. — Oh te szép nevű
Magyar — Magyar? — Hej, félre oktalan
Aggodalom! mit használ itten a fog-
Csikorgatás? (Főbe üti magát.) Bolondos agyvelő! (Dörmög.)
Szabad kívánna lenni mindenik,
És torkukon kegyes nagyasszonyuk
Sült-főttje oly mohón rohan le, hogy
Majd szinte megfulladnak. Lévnyalóvá
Lettél dicső Árpád gyümölcse te?

SIMON. Bán, hát mi lelt?

MIKHÁL. Petur, nem vagy magad,
Nyelvedre vigyázz.

PETUR. Ugy? igaz — helyes, — —

Mikhál, Simon, miért spanyol hazátok —
Bojóthotokban nem maradtatok.

MIKHÁL. Csitt, csitt! ez itt (szívére mutat) sebet ver. Ó fiam!

SIMON. Ember, belóled a rossz lélek ordít!

Ott élni nem lehet nekünk. Spanyol-
Ország halálos ágyában nyögött
Ránk nézve, hogy kiléptünk abból egykor;
Azóta meghalt.

MIKHÁL. Meg bizony, de csak
Békével —

PETUR. Átkozott jámbor te! ki
Békével? Én talán! Ég és pokol!
A békés egy bolond s az is bolond, ki
Békételen: de én békételen
Még sem leszek, míg nem bolondulok meg.
Oh célra! célra! így különben egy
Bárányi békeség — mi több, maga
Epét okádna itt a békeséges-
Tűrés, kiáltva: *ördög és pokol!*

MIKHÁL. De, ember! Ej, eredj, eredj haza,
Aludd magad ki — menj! menj!

PETUR. Én?

MIKHÁL. No leg-
Alább beszélj hát egy kicsinyt alantabb
Hangon: az emberek néznek —

PETUR. (felugrik, de majd leül.) Ki? Hol? —

No, jó! — nem is beszélek — még csak egy
Szócskát se. Mindenik kimondatott szó
Hazud, s az emberekben nyargaló
Tüdő csak a hazugság ördögének
Lakása. Így ni (az asztalra könyököl) hallgatok.

MIKHÁL.

S kiálts

Jó éjtszakát.

PETUR. Jó éjtszakát? igen —

Majd a midőn egy nemzetség kipusztúl;
 Vagy csontjaimmal a meráni gyermekek
 Fognak tekézni, — akkor — — Most, fogok
 Hallgatni — még ma néma lenni, mint egy
 Carthusianus. (Ismét dörög.) Oh mikép tekintett
 Le reánk! csak a merániakra néz.

Bámulja a harisnyát — a magyar
 Csak hátul áll s sohajt az ily hazánk
 Nagyasszonyán. Haj! Istenemre leg-
 Alább csak egy vidám tekintetet
 Mutatna hát, ha színből is; nem esne
 Olyan nagyon szívére a magyarnak! —
 Ő is meráni! — —

SIMON.

Hát honnét akarsz

Már most barátokat? midőn sem a
 Meráni, sem pedig magyar — —

PETUR.

Ki mondta

Azt? *Én s meráni?! Hát mikor nevezte*
 Testvérnek a tűz a vizet? — csupán
 Csak bennetek van még egyetlenegy
 Bizodalمام! A ti húgotok —

MIKHÁL SIMON.

Melinda?

PETUR. Felesége a nagyúrnak: ő, vele

Kedvére játszhat; ti pedig húgotokkal.

MIKHÁL. Szegény teremtés vagy, ha célodat

Csak asszony által gondolod kivinni! —

Hát nemzeted? — —

PETUR.

Ne ingerelj fel! — Oh

A nemzet! — a hány fő, szintannyi ész.

Kényes becsülete, mint a köntöse —
 Sértsd meg csak, összetörni kész; de adj
 Neki hirtelen vagy egy jó szót, s világot
 Teremtve összerontja ellenségidet. —
 Nézzétek — itt is — ott is — úgy kíválnak
 A többi lévnyalók közül, miképen
 Egy medve több vakondokok közül.
 Nem méreg az, mely őket oly komorrá
 Teszi — bánat az, hogy bort adnak nekik;
 De a mi egy fillérbe sem kerülne —
 Jó szót, figyelmet, nem találnak itt.

HARMADIK JELENET.

Myska bán egy ritterrel jön.

MYSKA. (egy üres ívóasztalhoz megy s tölti).

Úgy, úgy, vitéz úr: a magyar bor olyan,
 Mint a magyar barátság — mentül óbb,
 Annál erősebb. (Leülnek).

PETUR (boszankodva néz reá). Hogyha nem dohos.

MIKHÁL. Csak a dologra mostan —

PETUR.

Ah! soká jön.

MIKHÁL, SIMON. Kit vársz?

PETUR.

De el fogjátok-é hát hinni?

MIKHÁL, SIMON.

Szólj!

Szólj!

PETUR. A nagyúr.

MIKHÁL.

Bánk bánt?

PETUR.

No csak ne oly

Csodálkozást! — Utána küldtem egy jó

Futó legényt titokban. Lássá azt,

Hogy itt mik esnek.

SIMON.

Petur, Petur!

PETUR. Csitt! — nektek erről egy kukkot se kell

Am tudni. Nagy — nagy a mi fenn forog

Játékon: a haza és Melinda.

MIKHÁL, SIMON (hirtelen az asztalon által Petur kezét megkapják).

Mit?

Melinda, mondod?

MYSKA (poharat emel.) A mi nagy királynénk!

VENDÉGEK. Éljen sokáig!

PETUR (vad tekintettel s vérrel forgó szemmel felugrik, öklével süvegét szemére nyomván ordítja).

A magyar szabadság! (Iszik.)

BÉKÉTELENEK (felugrálva dörömbölve viszonozzák).

Éljen soká!

Myska s a venégek bámulnak.

EGY UDVORNIK (jön). Utolsó táncz! (Ismét elmegy.)

MUND.

Jerünk. (Elmennek.)

NEGYEDIK JELENET.

Bánk bán úti köntösben, zavarodva, egy zugolyban lévő ajtócskában mutatja magát. Nemes méltóság, mindenben gyanakodó tekintet, fojtott tűz, mely minden pillanatban kitörni láttatik, és minden körülállás azt árulja el, hogy mindenkor nagyobb indulat dühösködik belőlről.

Petur meglátván *Bánkot*, hátra marad.

BÁNK (midőn mind eltakarodtak, előre siet).

Petur! hah! — hogy mindent így kellett

Találnom!

PETUR. Jaj kegyes nagyúr! sokat

Fogsz még te itt találni, a mi akkor

Nem volt, midőn elmentél. Oh de hála,
 Hogy itt vagy ismét. Orvosolj, ha tudsz.
 BÁNK. Hazánk külön-külön vidékein
 Jajt s bánatot találtam; s itt ime
 Ellenkezőt találok s nem tudom
 Melyik tehet rémítőbbé. — Köjön
 Táján talála engem a serény
 Követ. Petur, miért hívatatál
 Te engem vissza? még pedig titokban!

PETUR (körültekint).

Titokban, bán, titokban — azonban szólni
 Itt nem lehet — hiszen magad tudod, sőt
 Látod, (csúfosan kimutat)

hogy egy jól megterítettett
 Asztal legyekben nem szűkölködik.
 Ezek donognak, és lehet talán, hogy
 A titkom is kidonganák —

BÁNK. Titok!

PETUR (szinte súgva).

Ugy van, kegyes nagyúr, úgy van, titok,
 És még pedig setétbe —

BÁNK (megijed). Bán!

PETUR. Te is

Bele vagy keverve, és ha vesztésre
 Jön a dolog, tied lesz a nagyobb.

BÁNK. Bán! bán! hamar beszélj!

PETUR. Nem, oh nagyúr;

Mert azt kívánni, hogy megsúgjanak
 Mindent az emberek, csak annyi, mint
 Abban találni kedvét, hogy ha sok
 Irígye — ellensége van: pedig
 Mindenkor a legördögebb nádály

A sugdosó maga, — én az nem vagyok; de
 Jöjj még az éjjel — itt ha eloszlanak —
 Házamhoz. A jelszónk léssen, Melinda! (El.)

ÖTÖDIK JELENET.

Biberach, a ki éppen kevéssel előbb, mint valakit kereső, belépett,
 a mint Bánkot meglátja, megijedve vonja egy szegletbe magát
 és alig hogy Petur elvégzé beszédét — hamarébb kisuhan,

BÁNK (elkiáltja magát).

Melinda! ? (Sok ideig nem tudja magát szóra venni).

Az — Melinda — jelszavok!

Melinda szép mocsoktalan neve

Ma szemfedélül szolgál egy setétben

Ólálkodó csoport között! — Titoknak

Lett zára a Melinda szabad neve!

HATODIK JELENET.

TIBORCZ (ugyanazon ajtón, melyen Bánk jött, becsúszik).

Ni, boldog Isten! mégis ő biz' az!

Bánk bán — Nagyúr —!

BÁNK. Elárultattam?

TIBORCZ. Én

Tiborcz vagyok, kegyes nagyúr — no, lám!

BÁNK. Tiborcz — (gondolkodva járkál).

TIBORCZ. Igen — mert, szólni kellenék —

Nagy dolgokat —

BÁNK. Melindáról?

TIBORCZ. Nem arról.

BÁNK. Nem!

TIBORCZ. Lopni jöttem ide ; mivel a szegény

Anyá s gyermekek, velem — (elfojtódik).

BÁNK.

No jól van — úgy.

TIBORCZ. Oh, én szerelmes Istenem! hiszen

Nem is figyelmez rám — bán! — bán! — nagyúr —

BÁNK, Melinda! és mindig Melinda! — szent

Név! égi s földi mindenem javát

Szorosan egybe foglaló erős

Láncz, úgy elomla törhetetlen élted,

Hogy abból a gazoknak is jutott? (Fellobban.)

Mennyben lakó szentséges atyám! ide

Mindentudásod égi cseppeit!

Nekem — nekem, hogy e nagy fátyolon

Átlássak és eszemmel a halandók

Szívébe nézhessek, mint a tükörbe.

TIBORCZ. Nagyúr —

BÁNK.

S ugyan továbbra láttak ők,

Mint a szerelmes? És azért futom-

É Én az országot, hogy addig itthon

Fojtsák meg üdvösségemet? — talán

Ez a királyos asszony azért tetéz

Munkákat a munkákra, hogy szemem

Elkábulásakor, szívemben a benn

Lakó becsületet megölje? Jaj! —

S most már ezen setétben bujdosók

Volnának, a kik engemet bolond

Álmomban szánva háborítani

Igyekszenek s a végveszélybe' forgó

Becsületem felett rikoltanak:

«Bánk, ébredezz; mert meglöpattatik *Bánk!*»

Azonban — ezek talán csak úgy fogadt

Szolgái voltak egy veszett irigy

Embernek, a ki nyugodalmamat
 Sajnálva, itt (szívére ver) szorongatást okozni,
 S döbbsentni szívemet kívánta — (megjé) Meg-
 Döbbsenni? ezt előttem egykor úgy
 Festék le, jól tudom, mint egyikét a
 Lélek betegséginek, — — — — —
 Az sem lehet hiszen szünetlen ép! (reszketve)
 Bánk! Bánk! te nem mered kimondani
 Talán? Ki csak, ki! hogy kaczagja a
 Visszhang is árva gyengeségedet —

TIBORCZ. Oh szent teremtő!

BÁNK.

A szerelme-féltő

Bánk bán! (kaczag) Tüdő, hazudsz! hazudsz!

(fájdalommal fejét kezei közé szorítja)

Mit nyughatatlanítsz setétes álom-
 Kép! mit gyötörsz incselkedő chimæra?
 Hát a világnak egyik pólusától a
 Más polusig, szerelmeimben, én
 Miért öleltem mindent egybe? mért
 Mindent? miért te benned, oh Melinda!?
 S egy ember — egy haszontalan por — az
 Ütné ki ötet karjaim közül
 Ötet!? Ki lenne az? Ki lenne az?
 Világot, itt! világot! (hirtelen) A setétben
 Ólálkodókhöz elmegyek. (Elmegy a merre jött.)

TIBORCZ.

No itt hágy. —

Ah! mintha jönnének — jönnek — csak el! —
 Éhezzenek, szegény férgek: nem ért
 Még a lopáshoz ősz Tiborc apátok.

(Rettegve Bánk után siet.)

HETEDIK JELENET.

Ottó és Biberach jönnek.

OTTÓ. Frissen — beszélj — találhattad magát?

BIBERACH (jelentőleg).

Találtam — a galamb helyett oroszlánt.

OTTÓ. Talán haragszik? Mit szólott?

BIBERACH.

Hogy: eljön.

OTTÓ (örömmel). Eljön!

BIBERACH.

No csendesen! — Dicsérd csupán

Múltával a napot.

OTTÓ.

Hiszen maga

Mondá Melinda, hogy eljön?

BIBERACH (fagyosan elmosolyodik s futva azon ajtóra veti szeméit, melyen Bánk elment).

Maga.

(Hangosan, vélvén, hogy Bánk hallgatózhat.)

Germanicust, ki elrejté magát,

Hogy majd kilesse, mit beszéljenek

Felőle, nem jó ám követni mindig;

Mert a szelíd Germanicus tudá

Az indulatjait mérsékleni.

OTTÓ. Miért beszéled ezt nekem?

BIBERACH.

Csak úgy —

OTTÓ. Te indulat nélkül való teremtmény,

Ismerlek-é immár én tégedet?

Vagy egy csodálatos embernek óhajtsz

Látszani úgy-e? — Légy nekem barátom.

BIBERACH. Én nem.

OTTÓ.

Nem? és miért?

BIBERACH.

Hogy más legyen.

OTTÓ. Derék!

BIBERACH. Azon bolondság, a midőn
Az állapotját elfelejti az
Ember, nevetségesebb, mint ha a
Természetét erején felül feszíti.

OTTÓ. No, adj tehát tanácsot most.

BIBERACH. Miben?

OTTÓ. Te ismered Melindát —

BIBERACH. Tán — Igen.

OTTÓ. Szólj!

BIBERACH. Hm —! minden, a mi a fejérszemélyek

Szív-büszkeséginek hízelkedik,

Egyúttal az már tetszik is nekik.

Ők a legundokabb kirugdalózót

Is még dicsőségesnek ismerik,

Ha benne egy kis rendkívül-való van.

Egy herczeg — egy királyi néne — egy

Kereszt — arany láncz, mind egérfogók

Az asszonyokra nézve.

OTTÓ. S a derék

Bánk bán, Melindára?

BIBERACH. Férj, kit szeret.

OTTÓ. Elvesztem!

BIBERACH. Oh, dehogy! A férj se várjon

Az asszonyának szívétől soha

Többet, csak a mit egy becsületes

Kalmártól: ez bármilyen szentül is fel-

Fogadja a kiválasztott jószáginak

A félretételét — még is hazud —

Egész örömmel adja által a leg-

Elsőnek, a ki értek többet ad.

OTTÓ. Mért könnyezett hát, hogy velem beszélt?

BIBERACH. Ez épen a fő bökkenő! Uram,

Hidd el, hogy asszonyink ravaszbak ily
Esetben, mint az ördög, a midőn
Az elragadni egy bűnöst törekszik.

OTTÓ. Oh, hát enyim Melinda!

BIBERACH. Nem hiszem.

OTTÓ. Nem?

BIBERACH. Mért akarsz elvenni egy szerencsét,
Melyet nem adhatsz vissza?

OTTÓ. Biberach!

Mi lesz tehát ebből? hisz' egyszer így,
Máskor pedig máskép szólsz —

BIBERACH. Mert sem a
Búdban, sem a szerencsédben soha
Ok lenni nem kívánok.

OTTÓ. (felboszankodván; megvetőleg), Ostoba! (El).

BIBERACH (egyedül). A repkedő kicsinyke lelkek oly
Sokan donognak a világba', mint
A szúnyogok; de vajjon hol van az
Az ember, ki abban elhitetné
Magát, hogy ő *közikbe tartozik?*
Sokszor derék, ha egy ily ostobát
Jól megzavarhat az ember, ámde úgy,
Hogy ő megint mást légyen kénytelen
Zavarni. Rajta csak, kegyelmes Ottóm:
Ugorj! de Biberachod hátra áll.
S ilyen szegény egy ember? és pedig
Uralkodó ember! még is kezében
A nénje szíve, a kit egy nagy ország
Fél —! Tartományok hát csak *machinák*,
A mellyeket kis gyermek is megindít,
Ha *félelem s reménység* mindenik
Kereket helyén maradni kényszerít. (Gondolkozik.)

Itthon vagyon tehát — Melinda a jel —!
 Jó, jó! — de csak vigyázva. Meglehet
 Bánkhoz szegődöm. *Ott van a baza,*
Hol a baszon — s miért ne húzzam azt?
 Hisz' a minek meg kell történni, az
 A nélkül is megtörténik. *(Kitekint.)*

Ha! Más

Oldalra a paláستtal, Biberach.

NYOLCZADIK JELENET,

IZIDÓRA *(sietve jön).* Ó volt az! úgy-e ő —?

BIBERACH *(vállat vonít.)*

Kisasszony! én

Száraz reménnyel nem tudlak tovább

Éltetni —

IZIDÓRA. Mit? — Leselkedől ezért

Csaltad tehát ki titkomat —?

BIBERACH.

Hisz' Isten

Én nem vagyok — ha más szeret.

IZIDÓRA.

Való

Tehát? Melinda —

BIBERACH.

És te is tudod?

IZIDÓRA. Ha mások észre vehetik, én legyek csak

Vak? — Biberach, oh, szólj, tudná magát

Melinda elfelejteni?

BIBERACH.

Talán. Hisz' asszony.

IZIDÓRA *(dölyfösen).* Asszony? Te érzéketlen ember! és

Te is tudod közletről e nemet

Ismerni —

BIBERACH. Megtanultam, emberi

Elmém ezernyi baklövésivel.

IZIDÓRA. Melinda e szerint —?

BIBERACH.

Asszony.

IZIDÓRA (méreggel).

S azok — ?

BIBERACH. Az ördögökkel is elenyelgenének,

Ha nincsenek körülöttök férfiak. (Kitekint.)

Jönnék! (A legnagyobb hidegséggel ott akarja hagyni.)

IZIDÓRA (szemeit tenyerével elfedi).

Jaj a szemeknek, melyek ezt

Látják — jaj a szívnek, mely érezi! —

Oh Biberach, ne hagyj el!

BIBERACH (visszaballag).

Érted azt

Is megteszem. — De térj ki most előlök!

Egyetlenegy tanácsadásom ez:

Kövesd Melindát, szép kisasszonyom,

S ne ess' utána Ottónak nagyon.

Sok férfiak — tudom magamról — az

Olyat, ki könnyű győzedelmet ígér,

Azért se' szívelik; de légyen a

Meghódítás nehéz, már akkor ők

Csak pusztá büszkeségből is belé

Szeretnek.

IZIDÓRA (megsértetve). Ah te szemtelen! (Elsiet.)

BIBERACH (könnyű vállvonítással).

Szegényke!

(Szünet után.)

Kár ilyen egy csinos főért, hogy

Velő hibáz belőle! Benne van

Szép két szem, a mely hódítón beszél:

Szép ajkak, édesen beszélnek;

És még egy elcsábíthatón beszélő

Szajkói nyelv — és minden, a mi csak

Beszélhet, azt beszéli, hogy:

Az ész hibázik, a fejecske kong. (Elkullog.)

KILENCZEDIK JELENET.

Melinda s Ottó belépnek.

MELINDA. Távozz'!

OTTÓ. Melinda!

MELINDA. Távozz', mondom!

OTTÓ. Egy

Szót csak, Melinda —!

MELINDA. Édes Istenem,

Mi lett belőle! —

OTTÓ. Én belőlem?

MELINDA. Á!

Orczádból, undok ember! oh szerelmes

Jó Istenem, beh megcsajiatkozáék!

OTTÓ. Oh én is — én is megcsajiatkozáék!

MELINDA. Kiben?

OTTÓ. Melindában. Midőn bejöttem ez

Országba — mindjárt szemembe tűntél,

Egy szív után esenkedék, hogy e

Szívem' feloszszam. A sok udvari

Szívek között — bocsáss meg — a tied volt

Legegyügyűbb, ártatlanabb, Melinda!

MELINDA. Ugy, úgy! ezért kellett tehát nekem

Ide jönni és ezért nem ille Bánk

Bán hitvesének a magányba' lakni?

Mert udvarunknak nagy szüksége volt

Tapasztalatlan együgyű szívekre. Oh

Ez fáj — kimondhatatlanúl.

OTTÓ. Midőn

Fülöp király ölettetése végett

Gyanúba jövén, szenvedésemet

Elébeszéltem, oly szerelmes érzés

Csillámla kedves könnyeidben —

MELINDA. Jaj, jaj tehát azon könnyeknek!

OTTÓ.

Engedj

Meg! vak valék, mivel szerettem. Ottó

Többé nem az, ki volt. Ottó oda

Maradt Merániában: más terme itt

Már általad Melinda. Akkoron

Levél teremtve, a midőn először

Megláttalak; mint gyertya által a

Világ lesz — úgy valék melletted, úgy

Követtelek; s *levésemnek* legelső

Pillantatában eltűnt *lételem*.

Vétek-e ez?

MELINDA. Oh én csak sírhatok!

OTTÓ. Melinda, kíméld könnyid' záporát!

És mégis — esküszöm — drágák ezek

Elöttem és vigasztalói meg-

Átkoztatott jövendőmnek — ! *(magában)* Helyesen

Mondád, ravasz kölyök!

MELINDA.

Sajnálak. — Oh

Herczeg! Szerelmem által egy lehet

Csak boldog és szerencsés — az pedig

Bánk.

OTTÓ. Oh bizonynyal az ő — egy boldog ember!

(Sóhajtván Melinda lecsüggő keze után hajol s azt hosszasan homlokához

nyomja.)

TIZEDIK JELENET.

BÁNK (az ajtócskán ismét visszajön.)

Vad indulat, mért kergetsz vissza ismét?

(meglátván őket, tenyerét szemekre csapja)

Oh véghetetlen szent könnyörületesség!

(Erős muzsika; Bánk megijedve szédeleg ki, vissza az ajtón.)

MELINDA. Ah, oszlanak!

OTTÓ. Csak egy szót még, Melinda!

MELINDA. Bocsáss!

OTTÓ. (szavakat láttatik keresni.) Melinda: Oh mért kell nekem

Oly nagyon szeretni, mint soha

Még nem szerethetett egy szív is! Oh

Méért kell nekem csak nyögni ott,

Hol minden érző szív megrészegegne

Örömebe'! — Mért hogy reményem szerencsém'

Vígságait haladja, és szerelmem

Oly vágyakat nevelni kénytelen,

Melyek talán elmémtől fosztanak meg —! (hevesen)

Lennél csak egyszer enyim, Melinda, úgy

Az álmod utálnám, mivel szemed

Szememtől elvenné — a szelet, mert elragadná

Tőlem lehelled' — s a napvilágot,

Mert képedet csókolná tőlem el.

Eszelős szerelmem egy egészen új

Világot álmod örültségiben,

Melynek csak Ottó a lakója és —

Melinda. (Letérdel.)

MELINDA (megretten). Térdepelsz?!

OTTÓ. Előtted, a kit

Imádok. Oh engedd meg gyermeki-

Báb-módra minden gondolatjaim'

Enyészni, és csak a Melinda édes
Nevével agyvelőm betölteni.

MELINDA. S ő térdepel! — Bánk, Bánk, emlékezek
Szavadra —

OTTÓ (felemelkedik). Bánknak a szavára?

MELINDA.

Arra.

Midőn kezem' megkérte, nem rogyott
Ő térdre —! szép se' volt igen; de egy
Alphonsus, egy Cæsar állott előttem!
«Szabad tekintet, szabad szív, szabad
Szó, kézbe kéz és szembe szem, — minálunk
Így szokta a szerelmes: a ki itt
Letérdel, az vagy imádkozik, vagy ámít.»
Ő mondta ezt, ámítól és bizony
Bánk nem hazud: s ezért megvet Melinda.

(Egész boszúval el akar sietni; de szemközt jön Gertrudis.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

Gertrudis az udvari asszonyokkal megjelen, s hol a boszús
Melindát, hol a magát feltalálni nem tudó Ottót nézvén, egy
ideig megáll hátulról; végre szúrósan felszólal.

GERTRUDIS. Hogy sokszor oly hivatlan érkezik

Az ember: és — (indulattal) mi volt ez itt, Melinda?

MELINDA (keserűn). Édes — multság —!

GERTRUDIS.

Nem reményleném!

MELINDA. Mindent lehet. Köszönöm, nagyasszonyom,
Hogy oly kegyes valál s átláttad azt,
Hogy a bojóthi Melindának *nem illik*
Falun magányban lakni, mert nagyúrné,
S alkalmatosságot szerzél nekem

Ezzel (Ottóra mutat) sok édes mulatságra is —
Oh, mert hiszen Melinda együgyű!

(Szinte illetlenül elsiet.)

GERTRUDIS (ajkát harapva néz utána).

A kis majom harap (szünet). Negyed napig
Előmbé nem bocsájtatik.

(Járkál, végre az udvariakhoz szól.)

Magam

Fogok maradni — (Azok elmennek.)

TIZENKETTEDIK JELENET.

GERTRUDIS. Ottó! hát mi volt ez?

OTTÓ. Kedves királyi néném!

GERTRUDIS. Félre azzal!

OTTÓ. Ó ó —

GERTRUDIS. Mit ó? mi ingerelte oly
Nagyon fel őtet?

OTTÓ. Szívem.

GERTRUDIS. Szíved?

OTTÓ. Az.

GERTRUDIS. Ottó!

OTTÓ. Mi jelt?

GERTRUDIS. Azt kérded, bíborunk
Bemocskolója?

OTTÓ. Istenemre —!

GERTRUDIS. Mit?

OTTÓ. Túrtesd magad —

GERTRUDIS. Ki vagy te? és ki én?

Az én anyám s hazám Meránia

Szült téged? a nagy Berthold vére így

Fajúlt el?

OTTÓ. Egyszer minden útakat
Számomra készítéd — azután pedig meg-
Gyalázoll!

GERTRUDIS. A czélod nem; de módjaid
Útálhatom. Magam készíték útat,
Mivel beteg testvérem megvidámítása
Voít késztetöm; nem tiltottam soha
Tőled szerelmet! vidámság, öröm,
Minden csak a szolgálatodra volt:
S most fajtalan véred titalmas úton
Melinda birására csörgedez.
Itt áll ím a gyűlöltetett; s az a
Szép győzedelmes, kit meg kellett volna győzni,
Amott megy — útálván ezt, engem is
Kerül.

OTTÓ. De hallgass meg!

GERTRUDIS. Meráni herczeg —
Egy férfiú nem tud kifogni egy
Asszony személyen; s egy Gertrudis — egy
Asszony tud országok felett megállni.

OTTÓ. No, jól tehát lemondok róla.

GERTRUDIS. Le-
Mondasz? s te tudhatnád azt tenni? úgy
Lelkemre mondom, hát nem is szeretted.

OTTÓ. Szerettem, esküszöm; de most eszem
Szólt fel.

GERTRUDIS. Hazudsz! — Az a tűz, melyet a
Természet alkotott az asszonyok
Szemébe, oly sebesen elragad,
Hogy azt csak egy nyájas szó is dühös
Lángokra gerjeszti s az erőtlén ész
Elhallgat: ekkor már az észbe bizni

Csak annyi, mint egy nagy tüzet csupán
Buzgó imádság által oltani.

OTTÓ. De könnyeit tekintvén —

GERTRUDIS (elkomorodik).

Sír is!

(Keserűn elmosolyodik.)

És

Te róla még is le akarsz mondani?
Nem ösmered tehát az asszonyi
Szív gyengeségeit? sem a hanyatló
Virtusnak e fogásait? — Hiszen
Könnyezni kell, hogy áldozatja színlett
Becsét nagyítsa és a könny az a
Gyöngy, melylyel a halálos-ágyba' fekvő
Szép virtus ékesíttetik! Ki ekkor
Is még lemond, az oktalan — bolond.

OTTÓ (unatkozva). Néném, tehát mi lesz kedved szerint?

Majd bíborunk bemocskolása, majd
Mevetttetett szerelmem által a
Rád háromolható szégyen gyötör.

GERTRUDIS. Tudd meg, kicsiny lelkű, hogy e dolog,

Ha Melinda érdemét temette volna
El, úgy kikergettetni kész lehetnék
Országaimból — és még is, ha azt
Megérni kellene, hogy reám mutatva
Susogni hallanám: *ni itt megyen
Gertrud, az öcscse kinek kontár vala
Melinda elszédítésében* — Ottó!

OTTÓ. De Istenem! tehát szólj, mit tegyek?

GERTRUDIS. Te engemet meglánczolál s magadnak

Egy gödröt ástál, mostan még is én —
Én húzzalak ki abból?

OTTÓ.

Csak te, oh

Gertrudis! add tanácsodat nekem
 Hogyan lehessen enyim Melinda szíve?

GERTRUDIS (elsárgúlva visszarezzen).

Hallatlan! (járkál; végre kikiált)

Asszonyok! — — Megyek.

OTTÓ.

Kegyess

Néném! (ölelni akarja Gertrudist.)

GERTRUDIS (visszalöki). Hah! veszs el itt arany kalitkád

Űrében, árva bíboros teremtmény —

Mit gondolok veled! (Elsiet, az asszonyok követik.)

OTTÓ.

Hah!

(A bosszúság és szégyen közt habozván, végre kikiált)

Biberach!

TIZENHARMADIK JELENET.

Biberach belép és parancsolatot vár.

Ottó valamit akar mondani, de ismét abban hagyja, ki is akar menni, de nem bír magával, és végre az elmosolyodó

Biberachon akad meg kérdő szeme.

BIBERACH (vállat vonit. *Ottó*hoz akar menni, de a kis ajtó figyelmetessé teszi. Végre megfogja *Ottó* kezét és az ellenkező oldalnak elejére kivezetvén, ezt súgja).

Eredj utána — mutass előtte ki-

Derült tekintetet — kérj engedelmet —

Mondd, hogy sokat hallottál a magyar

Feleségek állhatatosságáról — ez

Csak próba volt. Örömében még maga

Fog a királyné elvezetni hozzá,

S a résztvevőség úgy is megpuhult

Melinda tán öleléssel is köszön

El nem rabolt bizodalmaért. Kikérsz

Elútazásod vég pillanatán

Egy János-áldását ültetni.

Ott én leszek majd a pohárnok; a-

Vagy légy magad — ne, itt egy kis hevitő;

(porokat ad által)

Emez pedig nénédek altató.

Ha ezt az álom elszólítja onnan,

Te vissza is mehetsz Melindához megint —

(Elmosolyodik.)

OTTÓ (megrázkodik az öröm, félelem és Biberach iránt való utálat s szeretet között).

Irtóztató! — de köszönöm. Úgy van! ő

Enyim bizonynyal. — (A királyné után siet.)

BIBERACH.

Hogyha bőkezűbb

Lettél s fizettél volna, jobb tanácsot

Is adhaték. Most jobb lesz tartani,

Jó herczeg, a magyarsággal. — No csak menj!

(Le akar egy székre ereszkedni, de mintha valami jobb jutott volna eszébe,

kalkal felemelkedik és a belépő Izidórának Ottó után mutatván, a más oldalon

elmegy.)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Izidóra fájdalommal néz mind a kettő után, azután elsiet

Ottó után.

BÁNK BÁN (elé jön a rejtek ajtóból meztelen fegyverrel; magán kívül sok ideig tipeg-tapog).

Hogy e tetem fagyos, hogy e szemek

Vakok, hogy e fülek dugúlva nem

Valának! — Egy királyné és — Melinda —

Oh, oh!

(Hidegülve.) Megint lehelhetek, megint,

És érzem azt, hogy élek. A homály
 Eloszla — megviradt — felébredék.
 Irtóztató kilátás a jövő
 Nappalra! — Vond ki, lelkem, most magad
 Azon setét ködből, mely eltakarta
 Előled a világot s emberi
 Vak bizodalomba szótt! — És ilyen asszony
 Őriz meg, oh magyar hazám? Hah! egy
 Förtelmes asszony, kit hogy ördögi
 Érzésiben ne lephessen meg a
 Jobb ember, érthetetlenül beszél
 Kétféleképen gondolatjait. —
 De, hát *Melinda!* oh! hát a *baza!*
 Itten Melindám, ottan a hazám —
 A pártütés kiáltoz, a szerelmem
 Tartóztat. — Énrám bíz a szunnyadó
 Gondatlan — énreám tevé le a
 Szegény paraszt elfáradt csontjait:
 Nem vélik ők a zendülést, mivel
 Bánk a király személye — esküszöm
 Meg is fogok felelni ennek, és
 Habár tulajdon síromon fog is
 A békeségetek virágozni. —
 Szedd rendbe, lélek, magadat és szakaszd
 Szét mindazon tündéri lánczokat,
 Melyekkel a királyi székhez és
 A hitvesedhez, gyermekidhez, oly
 Igen keményen meg valál kötözve!
 Úgy állj meg itt, *pusztán*, mint akkor, a
 Midőn az alkotó szavára a
 Reszketve engedő chaos magából

Kibocsájta. — Két fátyolt szakasztok el:

Hazámról és becsületemről. A

Bocsánatot hörgés közt is mosolygom,
Ha ölettetésem ezekért lészen! — Egy
Mennykőcsapás ugyan letépheti
Rólam halandóságom köntösét; de
Jóhíremet ki nem törölheti.

MÁSODIK FELVONÁS.

Setét holtozat Petur házában, hátul középen egy fekete asztal, mely körül Mikhál bán, Simon bán s a békételenek ülnek, sokan pedig körülöttek állanak. Petur bán az előülő ; a feje felett a falon kép függ, melyen egy a trónuson büszkén ülő asszony látszik. Mindenik békételen mellett a székhez befedett paizs van támasztva Nagy függő lámpás világít. Az előbbeni éjtszaka.

ELSŐ JELENET.

PETUR. A hajnal érkezik, s még mind csak ily
Határozatlanúl? — Szorongatást
Okoz talán a jó szerencse? vagy
Csak összetett kezekkel várakoztok,
Hogy majd helyettünk fog dolgozni a sors? —
Hát nem ti voltatok, kik oly mohón
Kapátok ércz-pohártokat, midőn
Vagy három órával ezelőtt ivék a
Magyar szabadság hosszú életére! ?
Ugy, úgy! hiszen, meg kellett volna azt
Gondolni, hogy csak akkor mernek a
Kis gyermekek mást megfenyegetni, a
Midőn hiszik, hogy azt nem tudja senki.

SIMON. Boldog, ki hisz: mert meg nem váltja a
Jelenvaló kisebb rosszat talán
Rosszabb jövődövel. Mi lesz hazádból
Akkor?

PETUR. Megállja még az a sarat.

SIMON. De még is — úgy lehet, hogy elmerül.

BÉKÉTELENEK (dörmögve).

Igaz.

PETUR. Hah! ördög és pokol, biz' úgy

Kivántok itt villágosíttatást, mint

Ha a dolog csak engem érdekelne,

És börtökre tán építeni

Magamnak egy uralkodást akarnék.

SIMON. Mikhál, te szólj.

MIKHÁL (a ki szundikált). No mit? — csináljatok

Mit tetszik, és a hol közegyezéssel

Megállapodtok, ott megegyezek. (Ismét szundikál.)

SIMON. Hm! csalhatatlan a közegyezés?

BÉKÉTELENEK (dörmögve). Kérdés!

PETUR. Tehát ti szüntelen csak a

Visszhangig vagytok e szörszálhasító

Fontolgatásinak? Mért jöttetek

Ide hát? vagy a pillanatnak közel-

Létébe' kívánnátok visszamászni?

Oh gyáva lelkek! mondom: a jövő

Éjjelre.

SIMON (homlokát dörögölve). És olyan hamar.

BÉKÉTELENEK (nyughatatlansággal). Hamar.

PETUR. Zárt néki, míg nekünk nem adja ő.

Tő asszonyok kezébe, nem királyi-

Pálczánk — le onnan, édes asszonyom!

(A feletie lévő képet ellöki.)

Egy oly teremtés, a kinek nem ez

Hazája, — czinteremjeinkben a-

Kinek lenyúgodott szülői nem

Tevék le csontjokat — ki gyermeki

Játékainkban is nem osztozott volt:

Bennünket az vajjon szerethet-e?

BÉKÉTELENEK (elevenebben).

Nem, nem!

SIMON. De hátha még is úgy lehetne?

PETUR. Hallgass, Simon! — Nem érdemes talán

Az, a mi játékon forog, hogy a

Koczkák vetésén kissé karjaink

Fáraszszuk?

(Felkapván a mellette levő paizst, arról a takarót lerántja és a czimer rajta egy a trónus alatt vérében fetrengő asszony.)

Im, csak ide tekintsetek!

Nem érdemes mászásra e derék

Szöllőgerezd? nem érdemes, hogy a

Király megint király legyen? s nyakunkra

Ne hágjon a dölyfös Meránia?

(Mind bámulva vonják: le mellettek lévő paizsakról a takarót s mindeniken az előbbeni czimer látszik.)

Egy véres asszony a királyi szék alatt. — — —

Nincs senki is? — no menjetek haza

Tehát s vegyétek fel magatokra a

Töredelmeseknek köntését, ha ez

Vétek; s zokogjatok, mint a bolondok,

Kik vétkökért csapra ütik vérüket —

BÉKÉTELENEK (felzúdúlva kardot rántanak s az asztalra csapják).

Sokáig éljen a magyar szabadság!

MIKHÁL (felütődik). Mi az? mi végződött?

SIMON (ingadózza).

Én nem tudom.

PETUR (egy szegletbe dobván a nála levő paizst).

Le a királyi székből, asszonyom!

BÉKÉTELENEK. Véresen is!

MIKHÁL

Mit? Oh nagy Istenem!

PETUR. Mi lett, öreg? — vagy úgy! Hát, a jövő
Éjjelre —

BÉKÉTELENEK. Párttítés!

MIKHÁL (felugorván, egyik széktől a másikra tántorodik).

Hah! Párttítés?!

PETUR. Utálatos beszéd! nem párttítés —

Kicsikart szabadság! — csak nyugodj', öreg.

MIKHÁL. Oh nyughatatlan éjtszakám! Simon,

Petur — ti — emberek! — Irtóztató

Álomba rengettetek el engemet.

Mikhál — öreg! mi lett belőled? — ébredj!

(Magát mellénél rázza.)

PETUR. Csak csendesedj! neked semmit se kell

Csinálni —

MIKHÁL. Oh, bán, bán, ez már gyalázat!

Simon! Simon! te is közöttök? oh nem!

SIMON. De hátha még is —

PETUR. Ó is fegyveres

Társunk —

MIKHÁL. Csalárd vagy bán: az én öcsém ő!

Uram teremtem, szánj! mire

Jutottam? (térdre esik) Irgalom meg irgalom,

Irgalmas Isten! Ah, hová jutottam! (Elhanyatlik.)

SIMON (felfogja). Bátyám!

PETUR. No hagyd el, üljetek le csak.

A vénnek olyak mint a gyermekek,

Kik mindenért sírva fakadnak. Nem is hal

Ő meg.

SIMON. De hátha még is úgy lehetne —? (kívül az Őr)

Ki vagy?

SZÓZAT. Szabad magyar.

AZ ŐR. Mi jelszavad?

SZÓZAT. Melinda.

PETUR. Jön.

BÉKÉTELENEK. Ki az?

SIMON. Melinda?

MÁSODIK JELENET.

BÁNK (betoppan). Bánk.

Az Isten e gyülekezet álmodott

Czéljával, ha az elsül, és igaz, jó!

PETUR. Nem álmodott ez, elsül, és igaz, jó.

BÁNK. Ugy hát szerencsét kívánok.

PETUR s a BÉKÉTELENEK. Köszönjük.

MIKHÁL (feleszméllkedvén Bánkhoz siet).

Bánk, kedves, édes öcsém! Isten hozott

Egy ősznek oltalom-pajzsúl! Te ments

Meg engem e haramiák közül.

BÁNK (kardjához kap). Haramia?

BÉKÉTELENEK. Hogyhogy?

PETUR. Semmitől se tarts, bán!

BÁNK. De hát mért reszket ez az ősz?

PETUR. Mivel

Csak gyermek.

MIKHÁL (égre vetett szemekkel). Oh, uram, bocsásd magadhoz

E gyermeket s adj neki jó éjtszakát!

BÁNK. Öreg! világosíts meg e dologban.

MIKHÁL Ugy vélekedtem, hogy Peturnak egy

Vitézi társaság lesz czélja, mint-

Hogy a *Kalandosok* már elhagytatnak.

Azonba' képzelhedd érzésimet

Midőn felébredék s kiáltni hallom:

Le a királyi székből! — Pártütés!

BÁNK (egészen kirántja kardját). Való tehát?

PETUR. Nem egészen. Csak hogy egy
Asszonynak engedelmeskedni nem
Fogunk.

BÁNK. S miért?

PETUR. Miért? miért? te kérded
Azt, bán? szegény lélek, sajnálhatom
Szép gyengeséged.

BÁNK. Gyengeségemet?

PETUR. Ne erőszakoskodjál magadon! Tudom
Én jól, hogy elvesztette lelked egy
Részét arany nyugalmának. — Panaszát
Nem hallod elnyomattatott
Hazádnak és nem látod, mint potyog
Hazádnának arczáján le könnye? —
Ez a merániaknak izzadoz;
Amaz merániaknak a hasát
Hizlalja vérverejtékével; ez
Bőrét siratja, mert merániak
Takargaták be abba testöket.
Román ugyancsak zendítő vala,
Meg is fizette Zavichosztnál halállal;
De a szegény Miczislavicz Miczisláv
Mit véte, e meráni büszke asszony
Hogy tartományait kívánja el?
Bánk bán! barátim! a szülők Polyák-
Ország felé néznek kisírt szemekkel,
Mert tán fiuk Endrével ott veszett,
Azért, hogy egy öt esztendő gyerek
Nyerhesse a galiczi tartományt. —
Légy boldog, Endre! ha te királyi pálczád'
Kezébe adtad asszonyodnak és

Jóságodat dicsérni hallván, úgy veszed
 Incselkedését, mint jó pénzt — ime :
 Alattvalóid így segítenek.

BÁNK. S mit véte nektek e meráni asszony ?

PETUR. Oh bán! ez a derék asszony nagyon

Értett azon közönséges szokáshoz —
 De engemet csak nem fog lépre csalni —
 Jól tudta ő azon mindennapi
 Fogást, mikép kelljen az alattvaló
 Nagyoknak orrára az édes reménység
 Üvegszemét nevetve tenni fel ;
 De úgy, hogy azt ők észre se' vegyék —
 Az olyanoknak, mint te vagy, nagyúr,
 Ó rang, ígéret, és aranyhegyek
 Zacszóba zárt szelével el tudá
 Mázos kegyelmét osztogatni,
 S a jó bolondok, hogy helyét találják,
 Kiveték zsebökből ön vagyonyjokat.

BÁNK. A mit magok vetettek el, királyok

Vérén vegyék meg azt ismét ?

BÉKÉTELENEK. Nem úgy van.

PETUR. Mi a királyt imádjuk — ám de egy

Endrében — egy férfiú királyt imádunk.

Meráni asszony nem kell itt soha.

BÉKÉTELENEK. Nem, nem!

PETUR. Görög, gubás, bojér, olasz,

Német, zsidó, nekem mihelyt fejét

A korona díszesíti, mindegy az ;

Mert szent előttem a királyom és az

Asszonyt becsülöm — ah, de még is annak

Én engedelmeskedni nem tudok.

Nem, nem tudok, mint Endre a királynak! —

Midőn Pozsonyvárban Erszébetet
 Általvevé Lajos thüringi herczeg
 Számára a követség — oh mikép
 Állt ottan ő! Egész ország csupán
 Nyelvén lebegni láttatott: «Köszöntöm
 Uratokat (így szólt), mondjátok neki,
 Hogy ezen csekélységgel elégedne meg;
 Ha Isten éltet, még idővel a leg-
 Több drágaságokkal fogom tetézni.»
 S kirakta a szörnyű sok kincseket,
 A melyeken Thüríngia elvakúlt.
 Hogy állá ottan Endre, hátul egy
 Szögletben — Endre, a magyar király! —
 Pirúlva morgott a magyar, s te, Bánk,
 A köntösét rántád, hogy előbbre menjen. —
 Sírt bennem a lélek, hogy a pazarlást
 Szemléltém és minden magyar szeme
 Könnyekbe lábbadt. — Honnan volt az a kincs? —
 Bánk, nem felelsz? — Tulajdonunkat el-
 Vevé s od'adta a hazájabéli
 Czinkosinak, kihúzta a szegény
 Magyarnak a kezéből a kenyért s azt
 Megette a meráni fegyveres.
 Lerontatá atyáink várait
 S meráni fegyverest rakott oda.
 Elszedte hivataljainkat és
 A pusztá bán névvel czifráza fel.
 Egbert, az öcsese, alig törölte le
 Fülöp királynak a vérét kezéről,
 S itt a scepúsi földet elnyeré.
 Berchtold az üstökét se' tudja még
 Befonni s már érsek, bán, vajda s Bács-

Bodrog megyékben főispán leve,
 Bánáti Bertalan kihal fimag
 Nélkül: s ez asszony egy jött-ment Jerindó
 Di Vegliát atyjafiává teremt —

BÁNK. Igen — de Ráskai Demeter, pohárnok —?

PETUR (megütözik s ajkát harapja).

A sógorom? Hm! a derék s haszont-
 Hajtó pohárnok a vámot valóban
 Elnyerte Ujfalun, mert szorgalommal
 Töltötte a királyné kancsóit. — Sokáig éljen!

(Egy kancsót magásra felemel, azután kiönti a földre.)

MIKHÁL. A gyermekek tapossanak anyjokon,
 Midőn az atyjok messze tartományban
 Fárad szerencséjük miatt? — Gonoszság! —

PETUR. Minő szerencséért? hogy enged egy
 Asszony kevély áhítozásinak
 S Kálmánnak, a fiának, hogy dobot
 Vagy egy kicsiny kürtöt nyerhessen — úzi
 Galicziából el Micziszlaviczt?

BÁNK. És így hazátok elbúsúltjait
 Játszani akarjátok s királytokat
 Úgy tenni a királyi székre, hogy
 Gertrudis estén szíve megrepedjen?
 Fájdalmiban megölni érzeményit,
 Hogy társitoknak könnyeit soha
 Se lássa többé — egyszersmind szeretni
 Is, ölni is szándékoztok; mivel
 Gertrudis épen a király maga!

PETUR. Ne élne vissza hát azzal s ne kapna
 Vasas marokkal a magyar javak
 Közé; mivel részemről én bizonynyal
 Orrára kész vagyok koppintani.

BÉKÉTELENEK. Mi is!

BÁNK. De ő azért csak még is az marad.

PETUR. No nekem ugyan nem az! ha egyszer ő

Rabló, királyném is megszűne lenni —

Ezt esküszöm, míg Endre élni fog.

Meg kell erősítenie régi (szent

Első királyunktól kitett) szabadság-

Beli jussainkat; vagy ha megmutatja,

Hogy a hazám boldogságán segít

Ezen szabadság eltörlése — egy szót

Se szólok: ámde míg ez a szokás,

E század, Árpád vére, a magyar

Érzés, magyar javak virágzanak,

Mind addig azt fogom kiáltani: üsd az

Orrát, magyar, ki bántja a tied'!

BÉKÉTELENEK. Üsd, üsd!

BÁNK. S ezen szokást tekintve, mi

Szükség setétben bódorogni? Ha

Törvény s szokás szerint cselekszettek, nem

Csak én, hanem minden magyar segítő

Kezét sietve nyújtaná —

MIND; Peturon kívül (mintha hályog esne le szemökről). Igaz.

BÁNK (csendességgel). Az őseink becsülettel s vitézi

Lélekkel estek egykor el kicsiny

Vagyonoknak elnyeréséért, vagy inkább

Értünk: s mi azt mostan magunk javára

Tartsuk hazánknak omladékain?

Azokon: mivel hogy zendülésbe' nem

Fog-e kiömleni az ártatlanok,

A felebarátjainknak vére is? mely

Bugyása közben fogja a szabadság

Jajos tüzét átkozni — hörgeni —

És tagja légyek e rossz társaságnak
 Itt én is? ártatlan vért ontani
 Segítsek? és abban eszköz legyek, hogy
 Jajgasson a szabadságunk miatt
 Szegény magyar hazám? —
 Az éltöket s a nyugalalmokat
 Koczkára tégyük polgártársainknak,
 Kik, mint szülőinket, bennünket is
 Tápláltak! — És miért? mivelhogy ez
 Asszonynak a hatalma büntetetlen
 Teszi azt, mit a közönséges zsvány
 Talán fizetne életével is?! —
 Vétkül tulajdonítsuk azt neki,
 Hogy a feleketét jobban szeretné,
 Mint a magyarságot? — Ha németek
 Között közületek király lehetne
 Egyik, nem elsőbb volna-e előtte
 Még ott is a magyar?

BÉKÉTELENEK (gondolkozva, dörmögve). Hisz az való.

BÁNK. És ennek ellenét kívánja még-
 Is mindenik; sőt azt akarja, hogy
 Úgy tégyek én is. — Nem, magyarok! soha
 Azt tenni nem fogom. Való, hogy engem
 Az emberek bolondozása meg-
 Mulattat; oh, de a vérökbe és
 Az életökbe forró ösztönöm
 Markolni nem kíván, se játszani. —
 Hogy Bánk leüljön a setét szövetség
 Gyász-asztalához, ahhoz nem csekélyebb
 Mint bánki sértődés kívántatik.

BÉKÉTELENEK (egymásra nézvén). Jól, jól beszél.

PETUR. Nem jól beszél, ha mondom.

Mert nem gonoszságért gyűlöl, hanem
Azért, mivel más más köntöst visel.

MIND. Gyerünk!

PETUR. Kiholtak szabadítóid, oh
Te vasra vert hazám? no nyeld le a bilincsed
Jajgatva s edd magadnak a halált! —
Nem kényszerítelek — magam is tudok
Hóhérja lenni azon utálatosnak! (El akar).

BÁNK. Megállj! — Ezen haza- s felségárulót
Lánczokba verjétek — parancsolom,
Én a király személye, én — maga
Parancsol, Endre, a király! —

PETUR (Bánk lábához hajol). Királyom!

BÁNK (elérzékenyedve felemeli).

Petur, Petur, kedves bátyám, ölelj meg!
Látod, hová tud téged csak neve
Is vinni Endrének! látd, mint buzogsz
Érette, mégis a szívét akarnád
Kitépni! — Hát jut-e eszedbe még a
Testvéri háboru? Te ott is Endre
Pártján valál, — s midőn jószágodat
Elszedte Elmerik király —

PETUR. Ereszsz!

BÁNK. Hozzám jövé! szökésed éjjelén,
Még egyszer elmentünk a czinterembe
Együtt — lerogytál ott atyádnak a
Sírtjára s azt montad: «igazad vala
Atyám — az Isten nem segít soha
Felkent királyok ellen! Nem maradt
Semmim, csak egy szívem: már legyen a
Föld, melybe' nyugszol, akárkié; de sirod
Ölelése s e mondás enyim marad.»

PETUR (Bánk nyakába esik).

Öcsém! — az Isten nem segít soha
Felkent királyok ellen! — Már legyen —
Akárkié a föld és a vagyon —

Egy szív *marad*; s így — szent Haza, *békeség!*

MIND (Bánkhoz tolokodnak). Az — *békeség!* —

MIKHÁL. Öcsém! Uram teremtőm!

BÁNK (mintha mind egybe akarná ölelni).

Oh Endre! győzedelmeskedj te bár

Országokon; de ilyen győzedelmet

Mint Bánk neked nyert most, nem nyersz soha!

Az ŐR (kivül). Ki vagy?

SZÓZAT. Szabad vitéz.

Az ŐR. Jelszód?

SZÓZAT. Melinda!

BÁNK. Melinda! oh, ki gyógyít engemet meg?!

MIND (egy oldalra tolódnak). Hah! árulás!

HARMADIK JELENET.

BIBERACH (jön). Csak Biberach.

BÉKÉTELENEK. Hah! halj meg!

BIBERACH (nyugodtan visszalép).

No lassan! ejnye milliom! biz úgy

Nekem estek, énhelyettem hogyha itt

Más állna, tán a nyavalya is kitörné.

Kedves vitézek, csendesen! biz' az

Ördög nem alszik! — ej, szégyen, gyalázat

Kardot ragadni! (Csalfa alázódással).

Egy magyar csak egyik

Bajusza végével pokolba úzhet

Egy ily szegényke németet.

SIMON.

Melinda!

MIKHÁL. Hol loptad el húgomnak a nevét?

BIBERACH. A hol magát más lopta : a királyné
Dombérozó multságában.

BÁNK, MIKHÁL, SIMON. Ember!

BIBERACH. No hadd beszéljem hát magam' ki; de —

(Igazán megszeppenve).

Ördögbe is! valóban most eszem

Fel kell tekerni — átkozott hajón evez szerencsém

S elül, hahogy reája nem vigyázok.

BÁNK. Kóbor! hogyan jött a Melinda név
Nyelvedre?

BIBERACH. Páh! tehát még sem tudod? —

De igaz! hisz a királyné prűszkölő-

Beccs-rang-porától egész bolondulásig

Elszédülél te. No de, szó a mi szó,

Ők szépen is fogának a dologhoz,

Úgy mint: «Nagyúr — ej — Bánk bán — így, meg

Nem illik, ország első nagyja, hogy — [így!

Így meg-meg így.» — Felhozta hát ide

Szép együgyű feleségét a nagyúr,

Bármint dörömbözött szerelme-féltő

Nagy szíve.

BÁNK. Ember!

BIBERACH. Csak csendesen, óh

Bán! most az egyszer úgy kell már viselni

Magamat, hogy a hajlandóságodat

Megérdemeljem; mert ebül leszek.

Ládd, bán, sokan tudták ezt a regét;

És ha igazat kell szólni, addig én is

Sípót faragtam nádatok hőzött,

Míg benne ülhettem s hiú szemekkel

Néztem magam körül — nevetve mást.
 Véletlen így tanultam azt ki, a-
 Mit szorgalommal sem tudtak sokan. —
 Ispán uram, te oly merőn tekintesz
 Reám s nem tudod, hogy csak ezen éjszakát
 Lett volna szükség el nem lopni Bánk bán
 Nagyúrtól, és hogy addig, míg ti itt
 Vele vagytok — otthon Ottó és Melinda —

MIKHÁL, SIMON. Melinda, húgom? }
 BÁNK. Fattyú! megöllek! } (egyszerre).

BIBERACH. Ezt ugyan bizony
 Szolgálatomra nem reményleném.
 Ládd, bán: királyod a kezébe adta
 Egész hatalmát; s így hogy egyikének,
 Vagy másikának útjában ne légy,
 El kelle ország-vizsgálásra menned.

PETUR (mérgecsapattal emeli fel ökleit).
 Gyalázat! ellágyúlhattam! — No Bánk,
 Hát nem kacagysz velem?

BÁNK (összecsapván kezeit). Pokolbeli
 Irtóztatóság büntetései —
 Földünkre jöttetek hát már? hiszen
 Ni itt világos egészen, a mit én
 Üres fejű ki nem tudtam találni? —
 El, a királyhoz, — a császárhoz — a
 Pápához elmegyek s hogy elpirúljon,
 Lerántom e parázna bíborosról
 A szép álorczáját kacagtatón.
 Oh, légy velem, hideg vér, légy velem!
 Ne hagyj el állhatatosság! hogy merően
 Nézvén szemök közé, becsületes
 Tekintetemnél elvakúljon a

Szentségtörő. Meggyilkolom ott előtte
 A bíboros gazembert; és ha a
 Vesztőpiaczra hurczolnak, kiáltom:
 Azért jutott hóhér kezébe Bánk, mert
 Hitvese virtusát bosszúlta meg.

BIBERACH. Páh, milliom! bizony tán nem tudod,
 Hogy csóka csóka társának szemét
 Ki nem kaparja? mert ám mintsem oly
 Nagyot bakázzon a bíbor, bizonynyal
 Előbb feláldoznak tíz Bánkot is.
 De gyilkod is haszontalan fened:
 Az utakat jól tudjuk elállani;
 Vesztőhelyet se fogsz te látni, hogy
 Ottan rikolthassál — az ily rikoltót
 Titokba szokták ám eloltani.

BÁNK. Német! te megnyitottad a szemem!
 S ily kábaságot akartam tenni? — Nem!
 Szeggel szeget! hisz a *tilalmas* és
Megengedődhető ravaszkodás
 Úgy állnak el, mint a *bazug* s *igaz*.
 Megmenthetem talán még — nemde, oh
 Szólj Biberach, lehetne még talán
 Meggátlanunk? szólj, szólj!

BIBERACH (öklét összeráncrolt homlokához nyomván, igen mély,
 de rövid gondolkozás után). Talán. — Gyerünk!

BÁNK. Ember! ha még késő nem volna — oh
 Angyal! szerezd meg üdvösségemet. —
 Ne menjetek széjjel mindjárt, barátim.
 Hogy megtaláljalak, hahogy talán
 Lehetne szükség rátok — (Mikhálhoz) Ősz, remélj
 Egy nyúgodalmas éjtszakát.

MIKHÁL. Uram,

Szent isten! adj te!

MIND (morogva). Ámen. Úgy legyen.

SIMON. Szabadítsd szerette húgomat, Melindát.

BÁNK. Csak egyszer ötlet a kezem közé

Vehessem, oh mikép fogom kaczagni

A gyáva herczeget; s ha húsomat

Lerágja a kerítő asszony akkor,

Még csontomon is elviszem Melindát.

Egy elhagyattatott helyen legyen

Inkább kenyéren s vizen, mintsem itt

Pompában, bíbor és a hermelin

Bemocskolásra eszközül vetessen,

S szolgáljon egy bujának, a kinél még

Drágább s becsesb előttem a kutyám. (El.)

BIBERACH (maga eleibe dörmögve, követi).

És — jó ez is. Egyik csak nyerni fog! (El.)

PETUR (egy ideig merően nézi mindnyájokat, kik elgondolkodtak).

No — üljetek le hát — azt mondta, hogy

Maradjatok. —

MIND (székekhez ballagnak, leülnek s az asztalra békétlenül könyökölnek.

A többiek köröskörül a fal mellett lévő padokra telepednek vagy térdökre bókolnak, vagy fejüket hanyat a falnak támasztják).

Jó, jó! Maradhatunk.

MIKHÁL. Bojóth! Bojóth! — Kopácsolásokat

Lelkem menyasszonyi ágynak gondolá;

Pedig becsületünknek egy koporsót

Szegeztek. Oh Melinda!

(Bánatosan lehajtja fejét s végre elszunyad.)

SIMON (mellé ül). Még hiszem,

Tán jóra fordulhat minden! (Maga elébe néz.)

De hát

Ha nem? Kevély spanyol szív, hol maradsz? —
 Hamar tűnő öröremény, mi vagy
 Te? játszi képze a kívánczó
 Észnek — mosolyg s — meghal —

PETUR (az ablaknál egy székre vetette magát). Jó éjtszakát!

MIND (a nélkül, hogy megmozdulnának, dörmögik). Jó éjtszakát!

PETUR (magába morog). Virad. — Nem úgy, nem úgy,

Ti földi istennők! ne gondoljátok azt,
 Hogy minden irtózik hatalmas hangotoktól!

(Hirtelen visszatekint.) Hát alszotok?

MIND (lassabban). Jó éjtszakát! —

PETUR. Aludj'

Mohón kilobbant hazafiség! —

(Elragadtatva néz ki a hajnalsillagra.)

Dicsó fény-

Csillag! (Hirtelen gúnyolva.)

Lopott fény! — ej! — (Lassan.)

Jó éjtszakát!

HARMADIK FELVONÁS.

Melinda szobája.

ELSŐ JELENET.

BÁNK (az asztalnál állva kezére bókolt). Hazudsz!

MELINDA (előtte térdepel). Igen; mióta hitvesed

Megszűnt Melinda lenni, mindenik

Vétek lehetséges. Hazudni? oh!

Oh vajha angyalom lehetne az.

BÁNK. Mit térdepelsz? az Isten nincsen itt —

Állj fel! beléphet egy meráni állat,

És azt hihetné: ötet illeti. (El akar menni, de ismét visszajön.)

Hát nem cselekszed?

MELINDA (térdein eleibe csúszik). Ölj meg engemet,

Bánk! ölj meg engemet —

BÁNK. S egy semmi asszonyt!

MELINDA. Oh Istenem! de én nem az vagyok.

BÁNK. Ártatlan? és az udvar nyelve e

Névvel nevezte-e becsületedem?

MELINDA. Nem, azt ne mondja az udvar, mert hazud

Mindenkor — ez ne mondjon engem annak.

Ah én szerencsétlen személy vagyok! (Lerogy a földre.)

BÁNK (felemeli). Szegény szerencsétlen Melinda!

(Minden néznek egymásra.)

Mit

Akarsz? mi kell? tehát te engemet, mint

Egy Tantalust az el nem érhető
 Végczél után csak hagysz kapkodni? — Sírsz?
 Felelj; de szóval és ne így! hiszen
 Szép könnyid elbúsíthatnák az ég
 Lakosait s az angyalok magok
 Szánnák kigördülésit. Elveszek, s én
 Így férfi nem vagyok. (Elereszti.) Még sem hiszek. —
 Ottó s Melinda, egyaránt örültek! —

MELINDA (térdeit kulcsolja).

Bánk, Bánk! taposs meg legalább engemet!
 Én büntelen vagyok. Oh ne mondd meg ezt
 Testvéreimnek: nem feleség — anya.

BÁNK (belök egy oldalajtót).

Te átkozott kis alvó, mit mosolyogsz?

MELINDA (sikoltva felugrik).

Ember, tudod te, mit mondtál fiadnak
 Most? — Átkozott! — (Merően néz maga elébe.)

Atya-átok egy anyáért!

BÁNK. Mint vándor a hófúvásokban, úgy

Lelkem ingadoz határtalan
 Kétség között s eszem egy nagy óceánban
 Lebeg, veszejtve minden csillagot.

MELINDA. Atya-átok egy anyáért! — Kábaság!

Ha a szegény hold férjhez adja szép
 Leányait, mondjátok, hogy királyi
 Lakodalma van két nyíl-lövésnyire.

BÁNK. Boldogtalan! —

MELINDA. Jó név. Pokolbeli

Tűz ége csontjaimban s a királyné
 Aludni ment — álmos volt. Ébredezz!

Add vissza gyermekem, te nagy királyné! (Elsiet.)

BÁNK. Menj, menj, hová a történet viszen! — —

Úgy, úgy! aludni ment — álmos vala.
 Helyes, helyes, meráni asszonyom! — Nap!
 Küldd oktalan Phaétonod, hogy a
 Világot össze meg össze rontván,
 Pörköljön engem is pokolra le!
 De istenemre, lehetetlen még is ez —
 Nem! nem lehet! Tanácsot álmod e
 Szív s a kimérhetetlen irgalom
 Által susogja azt a jó reménység
 Lelkembe: nem lehet. — Sötét remény!

(Karjait kinyújtja az ablakon, ölelve.)

Ne rontsa ezt el a világod, oh
 Auróra!
 Hiszen Melinda úgy se tudja, mit
 Beszéle — — ég és föld! de hát ki az
 Oka, hogy szegény neni tudja, mit beszél?!
 És a királyné álmos volt! — Nem-é? (Megjéved.) Hah!
 Mely gondolat lesz agyvelőmben első
 Zsengéjekor már meghatározás? — —
 Épülj fel! izmosodj meg, gondolat! —
 Veled épül ismét csak fel, örök lenyugtom
 Felett, megéledő becsületem! (El akar.)

MÁSODIK JELENET.

IZIDÓRA (felszakaszt egy oldalajtót s dölyfösen kilép).

Kiállhatatlan! . . . Elfelejtkezél
 Rólam, gyalázóm? Úgy hát zárodát
 Kitorve karjaimmal, megmutassam
 Hogy Bendeleiben Egenolf vére foly
 Ereimben? és — nagyúr, ki adta azt a
 Hatalmat, engemet hogy itt bezárj?

BÁNK (csak maga elébe néz).

Ha engemet Prometheusom csak egy
 Hangyának, és az égi tüzet talán
 Még abban is sajnálva, egy hideg
 Szerszámnak alkotott meg volna, — úgy
 Szolgálatodra tán lehetne hangom —

IZIDÓRA. Nagyúr! *királynének barátja* a nevem.

BÁNK (elébe mutat.)

Nézd, nézd az árnyékot — hallgass, oroszlán,
 Az a királyné — oh hazug! csak árnyék.

IZIDÓRA. Bán, bán! mi lelt téged? — Nagyúr, mi lelt?

Könyörületességből felelj —

BÁNK.

Ki innen!

IZIDÓRA. Megengedek, mert meg vagy háborodva.

(El akar.)

BÁNK. Egy szót csak, irgalmas lélek: hiszem,

Az éjjel Ottóval még a mulatság
 Után soká beszéle a királyné —?

IZIDÓRA. És a kegyelméből csaknem kijött:

De majd Melinda megbékélteté. (Elsiet.)

BÁNK. Kígyói nyelv! — — Megbékélt; álmos is volt!

Szépen kidolgozott csalárdkodás —

Így megcsalatva egy pokolbeli
 Kisértet által, a kitől levésekor

Már úgy megundorodott az alkotó,

Hogy félben hagyni dolgát kénytelen volt.

HARMADIK JELENET.

TIBORCZ (bizodalom s félelem közt besompolyog).

Bánk bán, nagyúr! jó reggelt.

BÁNK.

Útonálló!

TIBORCZ. Igazán? lehet meglátni képemen?

BÁNK. Minek is becsület emberek között!

TIBORCZ. Való igaz; megőszült a fejem.

BÁNK. Miért?

TIBORCZ. Időm eljárt, jaj s panasz közt.

BÁNK. Azért teremtettem —

TIBORCZ. Köszönöm. Ma már

Nem háborogsz úgy, mint az éjtszaka.

BÁNK. Munkálkodó légy; nem panaszkodó —

TIBORCZ. Oh, Istenem! tekintenél csak egyszer

Házamba — élve látnád a panaszt

Előtted. Mért valék becsületes!

Holoit gazember lévén, mostan is

Tied lehetnék.

BÁNK. Mily boldogtalan

Az, a kinek bármely bilincsei

Boldogtalan módon oldóznak el!

TIBORCZ. Oh, mint örültem, hogy *szabad levék!*

BÁNK. Mikép örültem én *bilincseimnek!*

TIBORCZ. Hiszen való, hogy jó is az; de már

Mióta a merániak —

BÁNK. Hah! — oh!

TIBORCZ. Sok pénzre van szükségök: és mivel

Mi annyit adni nem tudtunk, tehát

Sovány nyakunkra izmaelitákat

Ültettek — ez már égbe kiált.

BÁNK. Piha!

TIBORCZ. Míg tűrhetém, tűrtem becsületesen:

Most már gazember is lennék; de késő —!

Ősz fő, kiszáradt kar: hová megyek?

BÁNK. Haramia — nincs itt más kigázolás.

TIBORCZ. Ma éjtszakán először kezdtem el

- Próbálni azt a mesterséget ; oh
 Hiszen beteg feleségem és öt éhes
 Porontyaimnál szívem majd kiugrott.
 De látja Isten, hogy nem értem azt.
 Lenn a királyi ház előtt soká
 Ólalkodék. Vígán valának abban,
 És sokszor azt vettem csak észre, hogy
 Nyelvem kiöltém, mintha azt akarnám
 Felnyalni, a mit ott fenn ellocsoltak.
 Akkor lopózkodtál be a kapun —
 Hallám az őrzővel beszédedet —
 Én is tehát utánad mentem és
 Mivelhogy azt meg tudtam mondani:
 Ki ment be oly titokba? mindenik
 Azt hitte, hogy Bánk bánhoz tartozom.
- BÁNK. Pih! Minden e szerint tehát hamis
 S megcsal — keresse bár az ember, a
 Hol akarja — legtisztábbnak mutassa
 Magát: de egyben még is mocskos az.
- TIBORCZ. Mért bélyegez meg a szükség vele!
- BÁNK. De hogyha jól meggondolom: maga
 A tiszta hívség, oh! — de, ej, mi meg-
 Gondolni is való van itten? a
 Hívség? Kisértet, melyről minden ember
 Fecseg; de még nem látta senki is.
- TIBORCZ. No, édes Istenem, ismét azt hiszem, hogy
 Velem beszél —
- BÁNK. Beszélj, beszélj; igen
 Jól hallom én panaszkod; de a magam
 Panasza is beszél —
- TIBORCZ. Uram teremtőm,
 Még a nagyúrnak is van? — No hát

Nem vétek a szegény Tiborcznak, egy
Titkos szövetségben hitét letenni.

BÁNK. Ha! — ezt hogy elfelejthetém — Istenem!

TIBORCZ. Van más kigázolás? — vitézkedést

Ugyan ne várjanak tőlem; de hisz'

A háborúban szabad fosztani.

E gondolat legjobbnak látszatott.

BÁNK (búsán néz ki az ablakon). Magyar hazám! —

TIBORCZ.

A jó merániak

Azt háború nélkül is megteszik; mert

Hisz' a zsidók eleget fizetnek; a

Kiket tulajdonképen tán nem is

Lehetne embernyúzóknak nevezni, —

Nyúzásra bőr kivántatik, holott

Azt a merániak magok lehúzták

Már csontjainkról; így tehát ezek

A húsba kénytelenek bemetszeni —

Igaz, hogy a metéltetett sikolt; de

Hisz' arra nem szükség hallgatni, csak

Haszon lehessen. — S a nagy asszony —?

(Keserű megvetéssel lódítja el a kezét.)

BÁNK (fejét az ablakfához nyomván).

Oh!

TIBORCZ. Ő czifra és márványos házakat

Épített; és mi — csaknem megfagyunk

Kunyhónk sövényfalai közt —

BÁNK.

Atkozott!

TIBORCZ. Ő csorda számra tartja gyülevész

Szolgáit! épenséggel mintha minden

Hajszála egy őrzőt kívánna; sok

Meráni, olykor azt hinné az ember,

Hogy tán akasztani viszik, úgy körül

Van véve a léhűtőktől, s mi egy

Rossz csósz alig tudunk heten fogadni.
 Ő táncmultságokat ád szüntelen,
 Úgy, mintha mindég vagy lakodalma vagy
 Keresztelője volna: és nekünk
 Szívünk dobog, ha egy csaplárlegény az
 Utczán előnkbe bukkanik, mivelhogy
 A tartozás mindjárt eszünkbe jut.
 A jó merániak legszebb lovon
 Ficzánkolódnak, — tegnap egy kesej,
 Ma szürke, holnap egy fakó: — nekünk
 Feleség- s porontyainkat kell befogni,
 Ha veszni éhen nem kívánkozunk.
 Ők játszanak, zabálnak szüntelen,
 Úgy, mintha mindenik tagocska bennök
 Egy-egy gyomorral volna áldva: nekünk
 Kéményeinkről elpusztúlnak a
 Gólyák, mivel magunk emésztjük el
 A hulladékot is. Szép földeinkből
 Vadászni berkeket csinálnak, a
 Hová nekünk belépni sem szabad;
 S ha egy beteg feleség vagy egy szegény
 Himlős gyerek megkívánván, lesújtunk
 Egy rossz galambfiat, tüstént kikötnek;
 És a ki száz meg százezert rabol,
 Birája lészen annak, a kit a
 Szükség garast rabolni kényszerített.

BÁNK. Hogy úgy van!

TIBORCZ. Ők monostort, templomot
 Építenek, hol úgy sípolnak, úgy
 Megzengenek, hogy a zarándokok
 Tánczolni kénytelenek a sáros utczán;
 Nekünk pedig nincs egy jó köntösünk,

Melyben magát az ember egy becses
Védszent előtt mutathatná meg a
Templomban.

BÁNK. Oh, buzogj vér! csak buzogj!
TIBORCZ. Hahogy panaszkodni akarunk, előbb
Meg kell tanulnunk írni; mert az ily
Szegény paraszt az úr elébe nem
Mehet be többé — úgy rendelte Béla
Király, s merániak hasznát veszik.
Hisz összekarmolázná a szegénynek
Patkója a szép síma padlatot!
S ha tán utolsó fillérünkre egy
Törvénytudó felírja a panaszt:
Ki írja fel keserves könnyeinket,
Hogy jó királyunk megláthassa azt. — —

BÁNK. Te Isten!

TIBORCZ. El kellene pirúlniok,
Midőn ezüst-aranynyal vart övek
Verődnek a lábszáraikra, mert
Véres verejtékünk gyümölcse az.
Lelkemre mondom, egy halotti fátyolt
Kötnének inkább a hasokra — leg-
Alább csak úgy külsőkép is mutatnák
A gyászt azon szegény nyomorúltakért,
Kiket kiállhatatlan sajtolásaikkal
A sírba döntenek —

BÁNK. Tűrj békeséggel —

TIBORCZ. Tűrj békeséggel, ezt papolta az
Apáturunk is sokszor: boldogok
A békeségesek, mert Isten fiainak
Hívatnak — úgy de tömve volt magának
A gyomra. Istenem! mi haszna? ha

Szorogat a szegénység: a pokolt
Nem féljük — a menyország sem jön oly
Szép színben a szcünk elébe.

BÁNK. Kिरontjuk a korlátokat, — lezúzzuk
A jó barátot, ellenséget; és
Aztán ha célra értünk, sírni kell csak:
Szánom keserveileket, emberek!

TIBORCZ (nevetve).

Te szánsz, nagyúr? oh a magyar se gondol
Már oly sokat velünk, ha a zsebe
Tele van — hisz' a természet a szegényt
Maga arra szánta, hogy *szülessen, éljen,*
Dolgozzon, éhezzen, sanyarogjon és —
Meghaljon. Úgy van, úgy! ismerni kell
Az élnetlenség sorsát, minek-
Előtte megtudhassuk szálni is.

BÁNK (haraggal tekint rá, de szeme Tiborcz homlokán levő sebhelyen akad
fel).

TIBORCZ (észreveszi s kevés hajával igyekszik eltakarni).

Huszonhat esztendő előtt vala ez
Még gyenge ifjoncz voltál — Jáderánál
Egy rossz velencei akart tégedet s
Atyádat — Ej, hisz' az régen vala!

BÁNK. (Tiborcz homlokát, megölelvén, melléhez szorítja, majd egy erszényt
nyom a markába).

Engem s atyámat — menj, menj, menj, Tiborcz.

TIBORCZ. Szép pénz: de adhatsz-é hát mindenik
Szűkölködőnek? visszaadja-e
Ez a halottakért hullt könnyeket?
Ha mást nem adhatsz, úgy annál, kinek
Adsz, még szegényebb vagy. Vigyázz, hogy egy

Zsivány, tömött erszényeiddel együtt,
Ne lopja el nagylelkűségedet.

BÁNK (méltósággal). Tiborcz! Tiborcz! kivel beszélsz?

TIBORCZ (térdre rogyik).

Uram

Isten! hisz' azt akarom, hogy *veszszek el*.

Én nem vagyok gonosztevő — azért nem

Bátorkodom magamat előlni, mert az

Isten haragjától félek.

BÁNK.

Tiborcz!

Menj, menj; keresd fel asszonyomat, s ha meg-

Találtad, úgy jőj s várakozz reám.

Haza megytek — ott megmondhatod, hogy *él*

Még Bánk!

TIBORCZ. Igen — kedves szomszédok! *él*

Még Bánk, atyánk — fogom kiáltani. (Sírva elmegy.)

BÁNK. *Átya?* — úgy — ez is még hátra van —

(Megáll a belökött ajtónál.)

Hah! fel,

Fel puha ágyadból gyermek, nehogy

Megvesztegessen udvarunk szele. (Bemeegy.)

NEGYEDIK JELENET.

BIBERACH (jön). Bán! asszonyod magán kívül futott el.

(Az oldalszobába besiető Bánk után néz; azután egész maga alkalmatosságával

le akar ülni, de a visszajövő Bánk tekintete visszatartóztatja.)

BÁNK (az álmos kis Somával jön vissza).

Ne sírj, ne sírj, gyermek; hisz' egyszer akkor

Ébredni kell. (Vezetvén kifelé.) Menj tigrisek, fene-

Vadak közé, szelidíts hiénát,

S ha mindened feláldozván nekik,

Hálaadással megnyalják kezed —

Öleld, szorítsd melledhez és kiáltsd
Örömmel: oh még is találtam *embert!*

BIBERACH. Bán! örülést mutat tekinteted!
BÁNK. Tudom, tudom; de hallom is közel-
Létét eszem lerontása hír-
Kürtjének, és azért kívánom azt
Használni addig, míg egészen el nem
Veszejtem. (El a fiával.)

BIBERACH. És magam maradjak itt!

(Utána néz, azután járdogál.)

De nem hiszem biz' én, a gyáva herczeg
Hogy boldogúlt. — *Gyanú kínozza Bánkot.* (Leül.)
Egy sincsen a sok emberi indulat
Közt, melynek oly kevésbe kerüljön a
Képzelt lehetőség általöltözése
Az igazra, mint a szerelemfáltésnek.

(Maga elébe nézvén, egymásra tett lábait lógatja.)

Bíz' úgy.

ÖTÖDIK JELENET.

OTTÓ. (Ihlegve fut be.)

Jó, hogy talállak — oh de mért hogy itten
Talállak? itten, Biberach?

BIBERACH (felemelkedik). Igen.

Oly sárga a herczeg? hogy jött ide?

OTTÓ. Tudom-é hogy? — és te Biberach is itt?

BIBERACH. Igen. Te reszketsz, jó uram! mi baj?

OTTÓ. Segíts, segíts!

BIBERACH. Hogy-hogy?

OTTÓ. Néném keresztet.

BIBERACH. Az semmi sem.

OTTÓ. De hátha mégis —

BIBERACH.

Úgy

Hát menj el. —

OTTÓ. Ő kerestet; érted ezt?

BIBERACH. Értem.

OTTÓ. Melinda ott van. Bánk is itthon.

BIBERACH. Láttam.

OTTÓ. Melinda — reszketek.

BIBERACH. Soha

Bizony —

OTTÓ. Nem a nagyúrtól — nem az egész

Országtól; én csak rettentő királyi

Nénémről irtózok; mért hogy gyanút

Ne tenne, Myska bán által kerestet.

Elmenjek-é? hová menjek?

BIBERACH. Csak a mely

Hely legközelebb van hozzá: ott nem is

Keresnek. — Édes herczegem, de hát

Mért félsz? talán vétettéi ellene?

OTTÓ. Te kérded azt, tanácsadó? te?

BIBERACH. És

Volt annyi lelked azt követni, herczeg?

OTTÓ. Csúfolsz, csavargó?

BIBERACH (szepegve). Megesett a dolog?

OTTÓ (elfogódva szegezi a földre szeméit).

BIBERACH. Hallgatsz? — no — élj szerencsésen.

OTTÓ. Hová?

BIBERACH. Elég nagy a világ.

OTTÓ. Engemet akarsz

Elhagyni? — rémítőn fogok fizetni

Gazemberes tanácsodért.

BIBERACH. No még

E volna szép! — Én szabad ember vagyok.

OTTÓ. Reszkess!

BIBERACH. Miért nem? gondolod, hogy a
Felháborított tengert meg fogod
Állítani, hogyha egyszer egy habocskát

(magát érti)

Vessződdel el tudsz széjjel ütni?... mit? —
No, nézd ezen kevés haját.

(Maga hajából igen keveset morzsol ujjai közé).

Nem is

Méltó azon kis fáradságra, melylyel
Ki lehetne rántani — ha most ennyivel meg
Tudnám szerencséd váltani, hidd el, azt
Nem tartanám méltónak e csekély erőre.

(A legnagyobb hidegséggel).

Még gyermekekhez nem bocsájtkozáék le,
Mióta csak megszűntem hinni azt,
Hogy a tanítómnak vesszőitől
Reszketne minden ember. Jobban ismersz,
Jó herczegem, mintsem hogy azt reméld,
Egy Biberachot egy mesés manó is
El fogja tán mindjárt rémíteni.
Első bejöttöm a világra megölt
Már egy anyát s bús tékozló atyám
Gyűlölni kezdett — én is rajta kezdtem
Gyűlölni minden embert. Néha jól
Megöklözém. Egyszer végre feladott.
Bűnöm bocsánatjáért, ölni, a
Szent földre kellett volna mennem; és
Az atyám megitta volna addig otthon
Minden vagyonkámat. Nem mentem. Akkor
Bedugtak egy klastromba, hogy pedig
Még életemben szentté lenni kedvem

Nem volt, kiszöktem a falak közül.
 Minden vagyon nélkül, köszönhetem,
 Hogy ott tanultam; s így az emberi
 Vakságból éltem; — elég az ostoba! —
 Ritter, paraszt, szegény, úr, herczegek
 Lettek barátjaimmá, és csak egyszer
 Forrt szinte a torkomra. Nem kívánom
 Hogy többet úgy legyen. (Menni akar.)

OTTÓ (eláll szeme szájá). De oly hideg
 Vérrel?

BIBERACH. Miért nem? Én beülhetem hús
 Vérrel Luczim nyakába kardomat,
 Hát tégedet miért ne tudjalak
 Hús vérrel itten hagyni? — Hogyha úgy áll
 Elöttem egy valaki, mint férfitú,
 Biz' úgy ijedni meg tudok magam
 Is — most nem.

OTTÓ. A nyúgalmamat tekintsd
 És adj tanácsot e zavarban, kérlek.

BIBERACH. Hahogy te is szavadnak embere
 Lettél s beteljesítted volna szép
 Igéretid — legengedelmesebb
 Lett volna Biberach. A sok jutalmat
 Özönnel ígérted, mely egykor a
 Vénségemen segítsen: és — nem úgy lett.
 Tudván, hogy a hasonló embetek
 Kények szerint várják meg a tanácsot,
 Kétféleképen adtam még is azt,
 És rajtad állt abban választani.
 Most hát sziszegj azon gödörben, a
 Melyet magad véstél magadnak. Azt
 Csak meg fogod nekem bocsátani,

Hogy érted én is abba esni nem
Kivánczozok?

OTTÓ. S valóban oly gödörben
Lennék? Tanácsolj, Biberachom! Oh
Ha vallomásomat kívánod — ím
Megesmerem, hogy vigyázatlan
Voltam; de nem, sőt oktalan.

BIBERACH. Mi, mi?
Még oktalan? — Ti földi istenek,
Soha oktalan nem tesztek semmit is;
Az égi isten adja nektek az
Ő csalhatatlan bölcseség-malasztját;
Kérdezd s megesküszik reá akár-
Mely embered. — Te mindenféle földi
S mennybéli bölcseségek összesége!
Így hát hogyan lehetsz te oktalan?

OTTÓ. Ember! csak egy szó még, vagy egy nyomot
Tovább, s fejed lábadnál fog heverni.
Bolondokat lelhetsz; de engem a
Szerencse itt uraddá tett —

BIBERACH (kissé megdöbben). S miért
Tartóztatod tehát intésedet, hogy
Végére járjon életednek? Úgy,
Úgy! ölni tudtok, jó urak: bezzeg
Ha életet tudnátok adni, akkor
Érdemlenétek meg az uralkodást.
Még eddig egy kevésre becsültelek,
De most idétlen rémítésedért
Megvetlek. Utálnám magam, ha abban
A hiedelemben hagyhatnálak el,
Hogy testi lelki híved voltam: — engem
Csak a haszon kötött hozzád —

OTTÓ.

Vitéz!

BIBERACH. Ne félj, uram; hiszen nem esz meg a

Nagyúr — való, hogy éktelen dühös

Lett, a midőn a dolgot felfedeztem —

OTTÓ (kardot ránt) Még ezt is? ördög! —

BIBERACH (mosolyogva kardmarkolatjára teszi kezét).

OTTÓ (gyengülve ereszti le kardját. Biberach megy. Ottó segítségért akar kiáltani). Hej!

BIBERACH. Ne szólj — uram!

(hidegen visszatér.)

Én elmegyek. Te megfogathatol;

De jól tudod, hogy én egyedül tudom:

Ki volt Fülöp királynak gyilkolója! —

(Megy.)

OTTÓ (elhanyaglik).

Várj, Biberach — ne menj! várj! várj!

BIBERACH (elballagva).

Soha!

OTTÓ (rimánkodva siet a hátra se néző után). Várj! várj!

(midőn utólérte, ledőfi)

Pokolba veled, alávaló!

A holt Fülöp nem fog reám kiáltni. (Elsiet.)

BIBERACH (visszafordulván, kardot rántott Ottóra; de elgyengülve botlik azon keresztül a földre).

Pih! ez gyalázat. — Átkozott! halálos

Ágyad felett kétségbeesésedet

Kaczagja árnyékom. — Gyilkos! segítség! —

HATODIK JELENET.

MYSKA BÁN (jön többekkel).

Rejtsd el magad, herczeg, kér a királyné.

Hol van? szavát hallottam. — Hej! mi ez?

BIBERACH. Ottó dőött le — hátul — oh segíts —
Gyógyíts — azért nagy dolgokat fogok,
Bán, felfedezni, melyek a királynét
S hazádat illetik.

MYSKA. Hazámat? — oh
Hozzátok ötet frissen hát utánam!

(Felemlik Biberachot, ki a kezök közé hanyatlik.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

A királyné szobája.

ELSŐ JELENET.

GERTRUDIS (az asztalnál ül mély gondolatban. Az udvorniknak — ki az asztal megett áll s egyik kezében egy már megolvasott levelet tart, a másikban pedig egy világtörténet könyvét, kinyitva — a levelet kivévén kezéből, feláll, megnézi s ismét visszaveti az asztalra).

Csak szűnyogok — csak szőnyeget nekik. —

Elég!

UDVORNIK (beteszi a könyvet és néz a királynéra),

GERTRUDIS. De hol van Ottó? — Törnek ő-

Rá; mert öcsém. (Az udvornikhoz).

Már elmehetsz.

UDVORNIK (leteszi a könyvet az asztalra s meghajtván magát, elmegy).

GERTRUDIS (az ablakhoz menvén, kinéz). Napest! —

Az asztalhoz megy, felvevén a könyvet, végig pergeti ujjain s ismét leveti.)

Hogy nem lehet Solon s Lycurgus — asszony!

Immár ki háborgat megint?

MÁSODIK JELENET.

IZIDÓRA (jövén, távol meghajtja magát). Kegyelmes

Nagyasszonyom — —

GERTRUDIS. Leány! szerencse, hogy
Te vagy — megint büntetnem kellene.

(Kezét nyújtja.)

IZIDÓRA (megcsókolja azt).

Köszönöm. Igaz, hogy rendelésedet
Tudtam, mivel bé nem bocsájtatik
Még maga Melinda is. De egy kegyelmet
Jövék kikérni —

GERTRUDIS. Szólj.

IZIDÓRA. Bocsáss hazámba.

GERTRUDIS. Izidóra!

IZIDÓRA. Én ez országodba úgy

Jöttem be egykor, mint egy asszonyi
Szép érdemünkkel büszke leány, de az
Ma meggyaláztatott; azért tehát
E büszkeségem megmaradt darabját
Engedd hazámba visszavinni még!

GERTRUDIS. Ha hazudsz leány —

IZIDÓRA (letérdel). Nem, istenemre, nem!

Nem!

GERTRUDIS. Szólj!

IZIDÓRA. Szerettem Ottót —

GERTRUDIS. Mit beszélsz —

A herczeget?

IZIDÓRA. Nem. Ottót a vitézt; de a

Vitéz bemocskolá magát s azért
A büszke német lány a bíborost
Is megveté.

GERTRUDIS. Leány, az én öcsémet?

IZIDÓRA. Azt.

GERTRUDIS. Állj fel!

IZIDÓRA (megteszi). Oly igen szerethetém

Még akkor is, hogy megcsalt engemet :
De már ma félénk gyilkossá leve.

GERTRUDIS. Az én öcsém félénk gyilkos leve ?!

IZIDORA. Szemérmemet meggyőzve, mindenütt

Nyomába voltam estve óta. — Hogy
Téged, nagyasszonyom, Melinda mellett
Az álom elfogván feküdni mentél —
Előmbé jött lihegve Biberach ;
S midőn lefektedet megtudta, kért,
Hogy menjek el Melindához, mivel
Italt adott mind kettőtöknek Ottó.

GERTRUDIS. Hah !

IZIDÓRA. Én futottam ; nem hozzád, mivel

Ez altató volt csak — futottam Ottó
Herczeghez és Melindához hamar. —
Rendetlenül láttam kifutni onnét
A herceget. Szemmel tartván, alig
Értem Melinda ajtajához, amidőn
Egy durva lábdobogás riaszta fel.

GERTRUDIS. No —

IZIDÓRA. Vállamat ragadta egy erős

Kéz — bélököti Melinda ajtaján,
S előttem állott Bánk bán

GERTRUDIS (megmerevedik, végre halkkal mondja).

A nagyúr ?!

IZIDÓRA. Melinda felsikoltva elhanyaglott —

Én fagyva álltam, mint egy útag
Az égnek első dördülésekor.
Mindent kivallottam : melyért bezárt egy
Oldalszobába, — szabadulásomért
Ott várakoztam hasztalan. Segítség
Után akartam az ablakon kiáltni

Már ; s ím kaczeit hallottam fel. Szemem
 Világa elveszett. — Hajnalban egy
 Idegen szobában — rajtam a kaczej! —
 Iszonyú erőt érzettem karjaimban
 És felszakasztám Bánknak ajtaját.

GERTRUDIS. Bánk itthon —

IZIDÓRA. Oh királyné! ez gyalázat!
 Ereszsz hazámba: hiszen ez itt marad.

GERTRUDIS. Ottó!

IZIDÓRA. Kevés időre alattomosan
 Megölte ritter Biberachot —

GERTRUDIS. Ezt is?
 Ottó! —

IZIDÓRA. Szerencsétlenségembe' kezdem
 Ismerni udvarod — milyen mohón
 Kap a gyalázon, hogy gúnyolódjon!

GERTRUDIS. Ottó! Meránia!

IZIDÓRA. Midőn elvivé
 Leányod a követség — engemet
 Itten hagyattál —

GERTRUDIS. Berthold nemzete!

IZIDÓRA. Jó Bertha, légy leányom anyja, mint
 Én anyja leszek a tiednek! — azt
 Mondád te akkor jó anyámnak. — Oh
 Kegyes nagyasszonyom! hazámba vágy
 A szívem és az ott vagyon, hol a
 Holtteste nyugszik annak, a kinek
 Az életem s lelkem felébredését
 Köszönöm.

GERTRUDIS. Dicső kinézésim!

IZIDÓRA. Nagyasszony!
 Hidd el, királyi udvarodra nem

Vagyok én teremtvé. Itt nekem hideg,
Lármás, világos minden, oly nagyon —

GERTRUDIS. Izidóra!

IZIDÓRA. A magányosságnak édes
Ölében voltam én nevelve, ott
Tanúltam ismerni egy jobb világot. Ottó!

GERTRUDIS. Átok reád, fiú, ki örök mocsok
Közé keverted a hazádat!

IZIDÓRA. Ott
Fogok talán én megnyugodni; vagy
Könnyezni, elfelejteni.

GERTRUDIS. Izidóra!

Jőjj máskor el. —

IZIDÓRA. Remélhetek?

GERTRUDIS (kezét nyújtja, a nélkül, hogy elfordítaná egy helyről
szemeit.)

IZIDÓRA. Királyné!

GERTRUDIS (széjjel néz s valamin nagyon látszik gondolkozni).

Az egy halál —

IZIDÓRA (mohón megcsókolja a kezét). Minden keserveinket

Elúzi és a sírban a sebek

Is mind begyógyúlnak. — Mosolygj, remény! (El.)

HARMADIK JELENET.

UDVORNIK (jön). Nagyasszonyom —

GERTRUDIS (egy futó pillantással). Jőjjön Melinda.

UDVORNIK. De —

GERTRUDIS (elmerülve). Uralkodás! parancsolás! — minő

Más már csak ennek még a hangja is,

Mint engedelmeskedni — hát minő

Ez még valóságában? — Egy Magyar-

Országba'! majd Polyák — Podólia,
 Aztán Velence, a kevély Velence —
 Európa harmadába (Szédülni láttatik.) Gyenge lélek,
 Szédülsz? — pirúlj! ha egyszer annyira
 Segítne Endre fegyvere, semmivel
 Se lenne szédítőbb, mint mostan ez. (Elevenebben.)
 Törvényt kiszabni, és úgy lenni e felett,
 Miképen a nap sok világokon! Csak ez
 Is elfelejtetheti velünk rövid
 Éltünknek álmatlan sok éjtszakáit.

(Az udvornikhoz.)

Hah! még is itt?

UDVORNIK. Mikhál bán jönne be
 Erővel is —

GERTRUDIS. Melinda.

UDVORNIK. Jól vagyon. (El.)

GERTRUDIS. Saját eszünket s akaratunkat a
 Legostobább köntösben is annyira
 Szentté teremteni, hogy azt egy egész
 Ország imádja; önmagunknak az
Lehetni, a minek *szeretjük*; és
 Másnak *parancsolhatni*, *lennie*
Az, a minek *kell lenni* — átkozott! mitől
 Foszthatsz meg, Ottó, még tán engemet!

NEGYEDIK JELENET.

MELINDA (hirtelen bejön, megáll, merően néz).

Ez a magyar királyné?

GERTRUDIS. Kérdezed?

MELINDA Ugy, úgy, ez a kevély királyi asszony!

GERTRUDIS. Eszelős!

MELINDA. Hiszed, hogy reszketek?

GERTRUDIS. Mi kell?

MELINDA. Mi? kérdezed? Nem, nem! lehetetlen az!

GERTRUDIS. Micsoda?

MELINDA. Hogy álmos a — rabló!

GERTRUDIS. Esze-

Vesztett! megengedek. —

MELINDA. Késő az immár!

Add vissza egy anyának gyermekét —

Add vissza testvérnek testvéreit —

Add vissza férjét e tökéletesen

Megrontatott beteg lelkemnek is.

GERTRUDIS. Szánlak.

MELINDA. Köszöröm, hogyha elhihetném.

Nincs, a ki szánjon — nincs, nincs, nincs. — Midőn

Kifutottam a sárkány elébe, még

Bánkom se jött utánam — szegény!

Azt vélte tán, hogy nála nélkül is

Elmenni tudnék lakodalomba. — Oh jaj!

(Fejét kezei közé szorítja.)

GERTRUDIS (megijedve néz rá).

Hah! istenem — Melinda!

MELINDA. Csak ne lennél

Az, a mi vagy: megátkoználak. Oh

Ti a szegény Melinda jó nevével

Ma egy egész familiát töröltetek

Az üdvözülhetők sorából el.

Átkozza férjem azt az esküvést,

Mely engemet hitvesévé tesz —

Átkozza a szerette gyermeket,

Mert a bojóthi Melinda szülte azt —

GERTRUDIS (csenget). Udvornik! A nagyúr! —

UDVORNIK (bámul).

Itthon?

GERTRUDIS.

Siess.

UDVORNIK (el).

GERTRUDIS (szelíden). El kell az udvarunk' hagynod, Me-

MELINDA. El, el? helyes?

[linda.

GERTRUDIS.

De minden lárma nélkül.

MELINDA. Semmit se félj, hogy pompásan hagyom

El! — Gazdagon jövök abba; és

Koldúsi módra költözők ki abból —

GERTRUDIS. Szegény Melinda!

MELINDA.

És — te tudsz így szólani?

GERTRUDIS (kezét nyújtja a csókolásra).

MELINDA (nem fogadja el). El ezzel a szennyes kézzel.

GERTRUDIS.

Melinda!

MELINDA. Nem csókolom — nem is csókolhatom

Azon kezet, mely útát nyithatott

Lelkem kirablására. Úgyde hát

Ki állhat a pestisnek ellene,

Hogy el ne terjedjen?

GERTRUDIS

Te oktalan!

Tudod, hol és kivel beszélsz?

MELINDA.

Veled,

Koronák bemocskolója! a ki meg-

Loptad királyi férjedet — kitépted

Kezéből a jobbágyi szíveket —

Árúba tetted a törvényt — nyomád a

Nyomorútlakat — mártírrá tetted az

Erkölcöt és (sírva fakad) testvéri indulatból

Egy szennytelen nyoszolyának eltörése

Végett, királyházban bordélyt nyitottál.

GERTRUDIS (az oldalajtón kikiált).

Hah! asszonyok!

MIKHÁL (szava kívül). Melinda!

MELINDA (térdre esik). Istenem!...

Ne hagyj bejönni őtet — csak ne most —

Ne hagyj királyné! (Elébe mászik.) Mind csak kérdezé

Oda kinn, miért sírok, s fehér hajával

Törölte könnyeit, hogy nem tudá

Meg tőlem azt. Ha benned emberi

Érzés vagy, ne öld meg őtet ön

Gyalázatoddal! (háborodva) mondd, hogy a menyegző

Két nyillövésnyi — az Bánk és Melinda.

GERTRUDIS (a bejövő asszonyokhoz — méltósággal, de mégis valamennyire szánakozva).

Vigyétek e szegény tébúltat el!

MELINDA. Mindenható, ments meg kerületétől

Minden tapasztalatlan szíveket! (Mennek.)

ÖTÖDIK JELENET.

MIKHÁL BÁN (betör — néhány Udvarnikok visszatartják).

Gyilkoljatok meg, hogyha sírva kell az

Ajtó előtt itt az igazságnak el-

Aludni, a míg bébocsájtatik.

Meg kell ezennel tudnom, hogy mi lelt

Melinda —

MELINDA. Félre! Félre! ereszeszettek!

(Kiszalad. Az asszonyok követik.)

MIKHÁL. Hurczoljatok hát sírba engem is! (El akar menni.)

GERTRUDIS. Maradj! (int az Udvarnikoknak, kik eltávoznak)

Hová ragadott indulatod?

MIKHÁL. Mi lelte húgomot? miért szalad

Előlem el — mint atyját úgy szeret,

És mégis elfut —

GERTRUDIS. Nem tudod miért! (Szünet.)

Tehát miért kéredzkedél be hozzám!

MIKHÁL. Ni, szinte elfelejtém — Istenem!

A húgom, és — ez —

GERTRUDIS. Ez? mi, ez?

MIKHÁL. Követség —

GERTRUDIS. Micsoda követség?

MIKHÁL. Oh, jaj, jaj! az eszem

Mint éjtszakáim, felzavarva van

A környülállások boldogtalan

Örvényin. (Hirtelen.) Óráim kiszabva vannak!

Csak egy szavadba fog kerülni és az

Irtóztatón megindult Sors golyóbisa

Más jobb nyomon fog hengeredni el. —

Tekintsd magad — tekintsd országodat —

GERTRUDIS. Miért?

MIKHÁL. Hogy azt még kérdezed! — Kezem

Reszketve tészem össze.

GERTRUDIS. Talán

Miattam? — én nem reszketek.

MIKHÁL. De én

Országodért: te reszkess életedért.

GERTRUDIS. Mit? életemért? Tán nem vagyok királyné?

MIKHÁL. Légy hát azoknak anyja is, kik engem

Hozzád bocsájtottak —

GERTRUDIS. Kik?

MIKHÁL (megütözik). Kik? — kik a

Hazaszabadító névvel bélyegezték

Meg magokat.

GERTRUDIS. Undokság!

MIKHÁL. Úgy hittem ez

Előtt csak egy órával én is ezt: de

Kik már azóta elérték volna a
Czélt, várakoznak kérésemre.

GERTRUDIS. Pártos!

MIKHÁL. Az nem vagyok; mert itt nem állanék.

Oh, töltsd be kérésöket, és egyről egyig
A lábaidnál láthatod.

GERTRUDIS. Mi kérést?

MIKHÁL (letérdel). Nézd — így fogok beszélni. Nem va-

Magyar, tehát nem is gondolhatod, [gyok

Hogy részrehajlás vagy haszon beszél

Belőlem: oh ad vissza híveidnek

Azt, a mit elraboltál —

GERTRUDIS. Balgatag!

MIKHÁL. A nyúgodalmat, békességet és

Az életen való gyönyörködést —

A volt vagyont, a testi lelki meg-

Elégedést, fazékok mellől a

Fát, ételökből a húst és ágyokból a

Szalmát —

GERTRUDIS. Hah!

MIKHÁL. Mert biz ezt raboltad el,

S od'adtad a saját hazádbeli

Udvornikidnak.

GERTRUDIS' (felkapja a levelet — erősen megnézvén Mikhált — ismét
visszaveti. Csenedesebben.)

Állj fel és beszélj,

Mint ember emberhez.

MIKHÁL (feláll). De jobban is

Megmondhatom: Te ok nélkül bocsátád

El hivataljaikból a magyar

Alattvalóidat s tiéidet tevéd

Helyükbe — és lerontatád az ősi

Szép várakat s od'adtad a tulajdon
Felekedetnek.

GERTRUDIS (szünet után fél utálattal). Oh, nem ismered
Te a magyart még!

MIKHÁL. Sőt igen: sem a meg-
Bántást, sem a jótéteményt soha
El nem felejtí a magyar — de főkép
Felekedetnek.

GERTRUDIS (fellobban). Ősz ember, kik a
Békételenkedők?

MIKHÁL. Meg akarsz ijesztetni —
Pedig tekintesz ősz hajszálaimra.

GERTRUDIS. S ha arra én tekinteni nem fogok? —

MIKHÁL (megdöbben). Ugy — elbeszéltem, mért őszült meg
Itt van az előljáró beszéd — [így:

(Áradó könnyeit törölgeti.)

No már

Jó éjtszakát szívem vég nyúgodalma! —

Nem hinni látszol s tántoríthatatlan

Megállni, mint minden kevély eszű.

GERTRUDIS. Úgy?

MIKHÁL. Ez lopá el tőlünk mindenünket.

Nem volt utolsó a bojóthi faj

Spanyol hazámban és pajzsunkon a

Taréjos egyfejű sast ismeré

Régtől sok ellenség. Már férfiak

Valánk öcsémmel, a midőn anyánknak

Születtetett ez a Melinda. Szép

Volt, mint az Erkölc. Akkor szült nekem

Is egy fiat feleségem. — Oh ti szép

Napok! ti édes éjtszakák! — Ehol

Jövének egyszer a Mohádik, és

A maurusok hatalma a spanyol
 Földön megint egészen eltenyészett.
 Minden csak azt kiáltá; «a Mohádik! — —
 Nem messze vannak a Mohádik!» — Én
 Szunnyadtam és — de hátha csak mese?
 Mondá az én nehezen hívő öcsém.
 Így egyszer egy boldogtalan éjtszaka
 Elvette mindenünket — nemzetünket —
 Barátainkat — ős Bojóthot és (elfojtódik)
 Egyetlenegy fiamat, reményemet,
 Lelkemnek egy gyönyörűségét, virágzó
 Ifjú korában. Boldogok szülőink,
 Kik már előre elköltöztek! — A
 Hajam kitépve, futottam a halál
 Elől, mivel Simon megölt fiamnak a
 Testével oldalam mellett futott.
 Nem akarta eltemetni; mert soha
 Sem hitte, hogy meghalt: de ah! midőn
 Melinda elfáradván, jajgatott
 A test felett — midőn erőtlennül
 Én ott feküdtem és ő gödröt ásott —
 GERTRUDIS. Ember! ledőlsz — erősödj!
 MIKHÁL. Majd — igen.

(Tenyérével mázolgatván legörgő könnyeit.)

Fájdalma meghaladta a saját
 Fájdalmamat — kezével véste a
 Sírt, mintha csak maga akart volna abba
 Belé feküdni. Így találta ott
 Bennünket egy magyar, ki Elmerik
 Királynak a spanyol Constantiát
 Vivő követségéhez tartozott —
 Kunrád, a nagyúrnak édesapja.

Alig tudák Simont felvonni onnét —
 Fájdalma meghaladta a saját
 Fájdalmamat! s én azt mostan neki
 Háláadatlansággal —

GERTRUDIS (belevág szavába). Egyike
 A pártosoknak!

MIKHÁL. Hát ki mondta azt? — —
 Szegény öcsém! én voltam árulód! —

GERTRUDIS. Fedezd fel őket!

MIKHÁL. Hallgatásra tettem
 Le esküvésemet.

GERTRUDIS. Hát még is egy
 Az összeesküdtek közül — ?

MIKHÁL. Fiam
 Sírjára esküszöm, hogy nem vagyok.
 De ők mohón kívántak banni a
 Dologgal és — Melinda volt eszemben —
 Kértem, hogy addig csak halasztanak,
 Míg nem beszélle nék veled: hanem
 Meg kelle esküdnöm, hogy egyikét
 Sem árulom közülök el —

GERTRUDIS. Oktalan!
 Első hited mindég királyodé.
 (Udvornik belép.) Őrizetet! — Tüstént Simon
 Bán elfogattasson.

(Udvornik, beszólítván őrzőket, elsiet).

MIKHÁL. Ha megtalálják
 Ezt látni —

GERTRUDIS. Lássák és irtózzanak —
 Gertrudis ingadozhatatlan áll . . .
 Vigyétek!

MIKHÁL. Engem? asszony!

GERTRUDIS. Esztelen!
 Nem fogsz talán csak átkozódni, hogy
 Az életemet kívánom őrzeni?
 Öcséd kivallja majd, (gúnyolva) mivelhogy ő
 Nem esküdött meg. Ah így megcsalatra
 Saját teremtményemtől — a magyar
 Se tette volna ezt. . . . Vigyétek!

MIKHÁL (néhányszor előre vont hajfűrtjét nézvéen; visszaveti). ŐSZ
 Fejem! ily gyalázat — oh Simon! —

GERTRUDIS. Hisz' ötet
 Átkozhatod —

MIKHÁL (magát rendbe szedvén). Fiamnak sírja mellett
 Fájdalma meghaladta a saját
 Fájdalmamat. Jó éjtszakát! te nagy
 Sorsodban elvakúlt kevély eszű,
 Reszkess szerencsédétől — jó éjtszakát.

(Az őrizet közt ellézeng.)

GERTRUDIS (merően néz utána).
 Reszkessek a szerencsédétől? miért?
 Gertrudis a szerencsédétől legyen
 Reszketni kénytelen —?

UDVORNIK (bejön). A nagyúr.

GERTRUDIS (döbög). Ne még — I —
 Jöjjön. (Udvornik el.)

GERTRUDIS. Szerencsédétől — —? (Kínéz az ablakon.)
 Vitézi módra méssz

Le, szép nap! Ah, — hol ily halál? Eredj,
 Eredj; utól nem érlek — én csak asszony
 Vagyok.

HATODIK JELENET.

BÁNK (belép morogva). Helyesen, Istenemre, az! —

Itt van Melinda, azt mondád, Tiborcz?

GERTRUDIS (remegve néz a földre). Bánk? a nagyúr?

BÁNK.

Parancsolt a királyném. —

GERTRUDIS.

Én-é?

BÁNK.

Igen. —

GERTRUDIS.

Vagy úgy! igen.

BÁNK.

Parancsolj!

GERTRUDIS. A hitvesed —

BÁNK.

Miféle hitvesem!

GERTRUDIS. Nagyúr!

BÁNK.

Való, hogy én házas vagyok:

De hitvesem nincsen —

GERTRUDIS (egy ideig nézi, végre elsiet).

BÁNK (kardját félig kirántva). Jó angyalod

Susogta ezt neked! — Tiborcz! Tiborcz!

TIBORCZ (ki Bánk bánnal jött és leghátúl maradván, csak egy szeglet-

ben vonja meg magát s kucsmáját gyömöri),

Uram: iszonyú ezen hideg magad-

Viselete!

BÁNK. Nagyravágás, büszkeség,

Kecsegtetés, hízelkedés, csupán

Csak csillogó fények; s hogy mégis az

Asszonyt becsalhatják a bűn fenék

Nélkül való mocsáriba — —!

Lelkemre mondom, a nevelésnek egy

Jó magva sem marad szívökbe' meg,

Mivelhogy a növésekkor tüzelő

Indulatoknak pestises szele

Kifújja mind. Szegény, szegény! de szánni

Méltó teremtmények! hisz ismerem
 Én gyengeségeteket: de hogy ily nagyon
 Ki légyen a romlandóságnak az
 Tétetve, nem hihettem még soha — —
 Elöttem, esküszöm, szentebbek is
 Lesztek ti, mint egy jó fiúnak a
 Szülőtől maradt ereklye. A
 Lehelletem fogom mérsékleni,
 Nehogy törékeny erkölcsök virágít
 Lelökje. Asszony! asszony! asszony! — — És
 Ők ezt tudák! ezt ők is jól tudák!
 Mégis vasas marokkal körmölnének a pók-
 Hálóba. — Meg fogok tán nem sokára
 Nektek fizetni, jó név gyilkolói!
 Egész szegény nemzetségem megölt
 Nevébe' kívánok majd számadást.
 Oh, semmi sincsen oly gyalázatos,
 Mint visszaélni az asszonyi gyengeséggel!
 Az alkotónak szentségébe be-
 Törés ez — és kigúnyolása, hogy
 A legcsekélyebb férgesckének is
 Teremte oltalom-fegyvert, csupán
 Az asszonyállatról felejtkezett el.

TIBORCZ (a zuglyában térdre esik).

Uram, bocsásd meg, mert nem tudja, mit
 Beszél! Tudod, hogy ájtatos vala
 Mindég: ha tán asszonyt nem ismert volna, úgy
 Ő angyal is lett volna földeden!

GERTRUDIS (jön) MELINDÁVAL.

Itt van.

BÁNK (elfásúlva). Melinda!

- MELINDA. Kösd be a fejem,
Bánk! *(felkiáltva)* Gyermekem!
- GERTRUDIS. Nagyúr! add vissza azt
Anyjának —
- BÁNK. Anyjának?
- MELINDA. Hol van Soma?
- BÁNK. Biztos helyen.
- MELINDA. Megölted?
- GERTRUDIS. Istenem!
- BÁNK *(eliszonyodva)*. Hiénaszívet vélni egy atyában?!
(Hirtelen kimutat az ablakon.)
- Látjátok azt az ősz embert?
- GERTRUDIS. Hah! *(Elfordul.)*
- MELINDA. Bátyám! —
- BÁNK. Tömlöczbe vettetik.
- MELINDA. Kezénél a fiam —
- BÁNK. Ott, ott. Az elhanyagló nap nem ad
Oly tiszteletre méltó fényt maga
Körül, mikép ezen öreg fejér
Hajfürtjein sűgárol. Oh királyné,
Tekints ki, kérlek! nézd, hogyan döcög!
Csak egy tekintetet! Így megy egy király,
Ki elvetette a királyi pálczát,
Mivelhogy azt becsébe nyomorútnak
Találta. *(Szemeit törli.)* Mikhál, látod e vizet?!
- GERTRUDIS *(bosszús elkeseredéssel)*. Távozzatok! —
- BÁNK. Jobbágyaid vagyunk.
(Meghajtván magát elindúlnak.)
- GERTRUDIS *(Bánkhoz)*. Maradj te!
- BÁNK *(falhoz tántorodva)*. Vége! vége már neki!
Tiborc! vezesd hát asszonyod. Soká
Nem kések én is — úgy-é, jó királyném? —

Menj, menj, Melinda, ezen fecsületes
Paraszttal és ne szégyeld el magad —
Ó Jáderánál egykor igen sokat
Tett — menj csak! a nap elnyugtával az
Örvendezők is elnyúgodnak.

MELINDA (ki érzéketlenül állván, mellén levő pántlikáját tépegeti, végre
leveti a földre).

El-

Hervadnak a menyegzőben — kihalt az
Atyaátok — oh Bánk, látlak-e megint?

BÁNK (szorúlva). Megint.

MELINDA. Igen — megint! mély síromon

Túl a halál szép halvány angyala

Meg fog mutatni megint. (Gertrudishoz féleszelösködéssel.)

Nevetsz, te kis

Ártatlan? oh vesd el koszorúdat! az

Öröm csak egy pillanatnak szülöttje

S anyjával együtt meghal. Élj! az isten

Bocsássa meg, mit oly istentelen

Cselekedtetek vélem. Nem volt italtok

Méreg, de elszárítá lelkemet. — —

Bánk, jőjj hamar!

BÁNK (öleli). Köszöntsd helyettem ősi

Váram — vezessen békével szerelmem!

Siess, Tiborc!

MELINDA (rebegeve ténfereg kifelé).

Bánk, jőjj hamar! csak egy-

Két nyíllövésnyi — jőjj hamar.

TIBORCZ (elvezetvén, az égre tekint). Hamar!

HETEDIK JELENET.

GERTRUDIS (szünet után). Bánk itt maradt?

BÁNK. Igen.

GERTRUDIS. A megsértetett vagy a
Sértő?

BÁNK. Igen vagy nem, csak egyre megy.

GERTRUDIS. Adj számot —

BÁNK. Én? —

GERTRUDIS. Te mint egy éjjeli

Tolvaj jövél foglalatosságaidból

Az udvarunkba vissza. Illik ez?

BÁNK. Nem.

GERTRUDIS. Te rangodat, sőt önnen rangomat

Megmocskolád — hát ez illik-e?

BÁNK. Nem.

GERTRUDIS. Leventa! egy ártatlanságot el-

Zárván, gyalázatba kevertél — becsület-

É ez?

BÁNK. Nem. Oh az én becsületem

Melinda elbúcsúzásával el-

Búcsúza; Mihál bánnal és fiammal

Elzáratott: ha még mi megmaradt,

Ezernyi sok szegény között hazámban

Felosztva van — minek az is?!

GERTRUDIS (méltósággal). De tőrtesd

Magad!

BÁNK. A becsületes kínoztatik.

Megostoroztatik, kipörkölik

Szemeit s midőn minden kitelhető

Csapást kiállt, akkor törik kerékbe;

És így, ha későn is, megismeri,

Hogy ugyan becsületest kell játszani,
De valóba' lenni mégis oktalanság.

Minő dicső ellenben becstelennek
A sorsa, csakhogy tudja a közönség
Jó véleményét meghódítani.

Akkoron azonban, hogy a becsület ál-

Orczája mellett büntetetlen el-

Követhet undokságokat, vakon

A hir legemberebbnek szenteli —

Fő hivatalra lép; ottan rabol

Mindent el a szegény bohóktól, a hol

Akarja; minden emberek vele

Óhajtanak egybeköttetésbe' lenni

Gazdag s hatalmas léte barátinak

Lehet javokra; sőt a mennyet is

Gyakorta úgy megnyerheti

Részére, gazdaságából kitelő

Több áldozattal, hogy sokkal hecsesebb

Lesz még előtte, mint az a szegény

Becsületes, ki semmit sem tud adni.

GERTRUDIS. Istentelen, távozz'!

BÁNK (közelebb lép.)

Nem. Avagy azt

Hiszed, hogy nem maradtam volna itt

Parancsolásod nélkül? meglehet — (magában).

Tán nem maradtam volna mégis itt! —

Nagyasszonyom! Melinda helyett köszönni kell!

GERTRUDIS. Jobbágy!

BÁNK.

Nem úgy van, asszonyom! — Én urad

S bírád vagyok; míg a király oda

Lészen, királyod is vagyok —

GERTRUDIS (a csengetyűhöz akar nyúlni).

BÁNK (elkapja s zsebébe veti.)

GERTRUDIS. Udvor . . .

BÁNK (kardját félig kirántva). Egy
Szót! — Űlj le! — hasztalan kiáltsz te most,
Mert nem szabad bejönni senkinek
Is; úgy parancsolá Bánk bán, Magyar-
Ország királya.

GERTRUDIS. Bánk!

BÁNK. Bejártam az
Országot és mindenfelé csak az
Elbúsulást találtam. Udvarod'
Átkozza minden és hazádfiit —
Szerette jó királyunk, Endre! hogy
Fogod találni népedet? Polyák-
Országot elnyered s tán a magyart
Veszted helyette el! — Midőn ti leg-
Először, asszonyom, hazánkba jöttetek,
A békeségnek édes istene
Pannoniára monda akkcron
Egy átkot, és a romlás angyala
Mormogta rá az áment.

GERTRUDIS. Ember! azt
Mondom, ne törj túl a körlátidon!

BÁNK. Egy szájjal, egy lélekkel azt kiáltá
Minden magyar hozzám: «Ez egynehány
Keserves esztendőök alatt magyar
Törvényeink magyar hazánkon úgy
Fityegnek, a miképen egy pelengér-
Oszlopra állítottan mocskos tettinek
Táblája».

GERTRUDIS. Oh hazug! miért nem úgy szól
A hír tehát?

BÁNK. A hír csak esztelen

Kongás — ha a hordó üres, leginkább
 Kong; mégis — a hír a királyi szék
 Fő Bélje; ennek oltárára kész a
 Magyar lerakni mindenét; való,
 Hogy azt is a dicső udvornikid
 Emésztik el; de hangzik is az ország
 Négy része, megdicsértetésitől
 A bőkezű adakozónak —

GERTRUDIS (elbámulva). Talán úgy?
 BÁNK. Vak voltam én is udvarodba; de
 Már látok. Egykor egy öreg paraszt
 Akadt előmbe — szárazon évé
 A megpenészedett kenyért. — Igaz s hív
 Szolgája volt hazánknak, mondja, negyven
 Esztendeig: de nyugalomra ment.
 Miért? helyet kellett csinálni egy
 Hazádfának — (összecsapja kezeit) Istenem! Istenem!
 Egy tiszteletre méltó ősz kezébe, negyven
 Esztendeig való szolgálatért,
 Száraz kenyért nyújtasz, magyar hazám? —
 Túrt a szegény. — Végtére egy követ
 Hírül hozá, hogy itt mik esnek. Ál-
 Köntösbe visszajöttem és találtam — (nyögve)
 Oh többet is, mintsem remélheték! (szünet)
 Azt, büszke lélek, fel nem érted észszel,
 Hogy gyermekem miért adám amaz
 Öregnek? Asszonyom! ha útam innen
 Hóhér kezébe vinne engemet? — —

GERTRUDIS (elsárgulva támaszkodik az asztalra).

BÁNK. Ugyan ne gondoskodjon egy eszes

Atya gyermekéről? —

GERTRUDIS (székébe rogyik). Bánk! mit akarsz velem?

BÁNK. Te engemet magadhoz hívatál,
 Szikrát okádó vérem éktelen
 Dühében. Itt előszobádba' láttam
 Mihált gyalázatán kesergeni —
 Oh, egy tekintet, mely az ördögöt
 Magát is arra bírta volna, hogy
 Egy megszorúlt szentet segíteni
 Siessen. Így — od'adtam a fiam; mert
 Tudom, hogy ő előbb saját kezével
 Megfojtja kedves húga gyermekét,
 Mintsem hogy azt csak tőle elvegyék is.

GERTRUDIS. Itt is talán hibáztam még?

BÁNK.

Neked

Csak egy szavadba kerülne, még is a hit-
 Szegést előbbvalónak gondolád —
 Neked csak egy kicsiny reményt vala
 Szükség hazudnod — egy csekély ígélet
 A zendülést elnyomhatná; de az
 Erőszakos rimánkodás szokatlan
 Nálad. Te híveidnek a porig
 Alázatosakat véled, kik úgy
 Mosolyganak, mikép parancsolod:
 Nem látod azt, hogy többnyire a saját
 Hasznokra egy kalitkát építettek
 A büszkeségeden, hízelkedéssel,
 Hol elveszel.

GERTRUDIS. Ha úgy találna lenni!

BÁNK. Azt képzeléd, hogy isten vagy, mivel
 Letérdeltek híveid, midőn
 A lánczokat reád rakták. Magyar
 Nem volt neked soha embered, mivel
 Hallatlan Endre idejéig az még,

Hogy a teremtőjét kivéve, más előtt
Is térdre essen egy magyar.

GERTRUDIS. Ha a
Királynak a hitvese nem nyer is
Alattvalójától becsületes maga-
Viseletet — add meg azt, levente, egy
Asszony személynek!

BÁNK. A ki nem érdemes
Hogy a szerette jó királyom áldott
Szívét kezében tartja; a ki lábat
Ád a bujálkodónak, és tovább
Az áldozatra így tekint le — ő,
Holott nem érdemes, hogy a saru-
Szijját megoldja; mert kenőcsli testét
Lelkét — —

GERTRUDIS (megsértett büszkeségének legnagyobb dühével felugrik).

Gonosz hazug! ki tette azt? —

Légy átkozott Melindáddal! legyen
Örökre átkozott az a kölyök, kit
Gyalázatomra szült Meránia!

BÁNK. Melinda jó nevét te hagytad az
Udvarnak a nyelvére tenni: légy most
Isten s hitesd el velök, hogy Melinda
Bánk bánra érdemes; úgy letérdelek
S imádlak, én, kit ők nevetnek.

GERTRUDIS (keserűen). Úgy? —

Csak hadd nevensenek; hisz a hasonló
Történet életünknek azon szokott
És kedves ízetlenkedésihez
Tartozhat, a mely megnevettető —
Már úgy születettünk, mint a szegény
Emberbarátink kárán tapsolók;

Hiszen ha hét az útczán hétszer el-
Esett, azon szint'annyiszor kaczagjuk
Magunkat el — (komoran néz Bánkra.) s a szánás akkoron
Jön csak, midőn látjuk, hogy egyike
Többé felállni nem tud.

BÁNK. Szörnyeteg! kész

Lennél te is kaczagni? —

GERTRUDIS (kiált). Emberek!

OTTÓ (az oldalszobából jön).

Néném! az istenért! — (megijedve)

Bánk bán!

(Visszaszalad s becsapja maga után az ajtót.)

BÁNK (hasztalan igyekeztvén a bezárt ajtón utána rontani). Hah! fattyú!

Hogy e dühösség, mely a testemet
Emészti, száz ezer mértékbe fussa-
El lelkedet! hogy a kín, a maga
Egész minéműségében, csekéiység
Legyen tulajdon kíraidra nézve! —
Az ételednél undorodásba jőj
És férgesedjen az italod — gyötörjön
Éhséged annyira, hogy a sírból a
Halottakat kívánd kirágni! El-
Csúfíttatott árnyékom mindenütt
Kövessen és véresen álljon ott,
A hol lefekszel, ott a hol felébredsz!
Örökre átkozott légy, átkozott!
És átkozott a hely, melyben születted!

GERTRUDIS (Ottó megjelenésével undorodva rogyott székébe, majd az ablakhoz szalad; végre használni akarván az alkalmatosságot, el akar sietni; de Bánk utolsó szavára, mint egy tigris, neki dühödve, tört kap és Bánkba akarja ütni).

Hítvány, ne bánts hazámat!

BÁNK.

En? — Kerítő!

(Megfordulván, kitekeri kezéből a gyilkot.)

GERTRUDIS (sikoltva fut az asztalig).

BÁNK (utoléri s agyon szúrdálja).

Sziszegj — sziszegj, kígyó! te itt maradtál.

GERTRUDIS (lerogy). Ah!

BÁNK (merőn áll, reszketve egyenesíti ki újjait — a tör kiesik kezéből, melynek zördülésére felijed).

Vége! volt — nincs; de ne tapsolj, hazám —

Ni! — reszket a bosszúálló —

(Kívül zörgés s több kiáltás.) Hamar!

BÁNK (negjiedve néz az ablak felé ki).

Örvendj, becsületem, lemosta mocskod

A vérkereszttség — oh Melinda! — ki!

Ki! a tető mindjárt reám szakad (Elvánszorog.)

GERTRUDIS. (fel akarna emelkedni).

Meghalni — nem királyi széken — ah!

NYOLCZADIK JELENET.

MYSKA BÁN (még kívül kiált.)

Mentsd meg magad, királyné! Pártütés!

Ezt mondta a haldokló. (Bejön.) Istenem,

Késő!

GERTRUDIS. Nem érdemeltem. — Gyermek —

Hol vannak a gyermekeim? — még ne is

Láthassam őket? — Endre — Gyermek —

MYSKA (kezei közé szorított süvegét az ég felé emelvén).

Uram teremtem! hallatlan Magyar-

Országban ily eset!

GERTRUDIS.

Ottó! (Kívül lárma, verekedés.)

MYSKA.

Zendülés!

OTTÓ (berohan). Gertrudis — oltalmaz, megölnék! Oh jaj!

(Ordítva rogy mellé, midőn meglátja.)

Gertrudis!

GERTRUDIS (elfordított ábrázatját a földhöz nyomja).

Ottó! Ottó! gyilkosom!

MYSKA. Ottó?

OTTÓ. Nem az! nem az!

MYSKA.

Nagy királyné!

Így kell kimúlnod — ?

GERTRUDIS.

Így — ártatlanúl . . . (Meghal.)

PETUR BÁN (kívál). Az egész nemzet kiirtsátok!

MYSKA.

Mit? az

Egész nemzet? hol vannak a király-

Fiak? — Velem légy, istenem! segíts!

Azoknak élni kell! — megmenteni —

Meg kell, kik egykor még királyai

Lesznek fiainak, unokáimnak is! (Elsiet.)

OTTÓ. Vigy el magaddal, Gertrud! — Biberach!

Mért nem követtelek? —

(El akar szaladni; de szembe jönnek Petur bán, Simon bán, békételenek.)

KILENCZEDIK JELENET.

PETUR.

Megállj —!

OTTÓ (visszaszalad s Gertrudisra borúl).

Segítség!

SIMON. Én nem megyek tovább! hol van Melinda?

PETUR (erősen fújva, néz Gertrudisra).

Elég is. Itt hever már; s a dühös

Tenger magát örömmel engedi

Egy kis gödörbe elszorítani,

Csak ottan is zúzhassa a hajókat.

(Ottót megragadván felrántja s egy békételenhez lódítja.)

Fel innen, ördög! úgy is számtalanszor

Térdeple sírva itt az emberi

Szeretet; de senki sem nyitott neki

Ajtót — keresztények valának ők,

Kik csak tanúlságul szemlélték az

Imádatott keresztre; látni — hogy

Ők is mikép feszegethessék az embert,

Először elrabolván mindenét.

(Kívül kürtölés, lárma.)

SIMON. Mi az?

SOLOM MESTER (kívüli) Ti csillapítsátok!

OTTÓ (kiáltva).

Szabadság!

PETUR. Kínokra hurczoljátok!

OTTÓ (kétségbe esve, midőn vinni akarják.)

Oh, hogy oly

Irtóztató legyen majd sorsotok

Egykor — legyen bár akkor a mikor —

Hogy a meráni csontokat siratva

A földből is kaparjátok ki s mint

Megannyi szent ereklyét légyetek

Imádni kénytelenek — s hogy minden el

Szánt törekedéstek önvédelmetekre

Olyan siker nélkül való legyen,

Mint kinozásom után esenkedéstek

(A Bánk által elejtett tört felkapja s magába akarja ütni).

PETUR (elkapván tőle, kitekint).

Vágjátok össze! — — A királyi nép!

SOLOM (berohan katonákkal).

Alattomos királyi gyilkosok! (Viaskodás.)

PETUR. Hazudsz, hazudsz, istentelen gyerek!
Sohasem alattomos a magyar.

OTTÓ. Szabadság!
Gertrudis, engedj meg — hisz' elűz Magyar-
Ország! (Elszalad.)

PETUR (kivágván magát, kiált a társainak). Kövessetek!

SOLOM (dühösen utána fut, kiáltván a katonáknak). Kövessetek!

ÖTÖDIK FELVONÁS.

A királyi nagy palota, melyből hátúl a középben egy nagy bolt-
hajtság egy másik szálára vezet, mely eleintén földig érő fekete
kárpittal el van fedve.

ELSŐ JELENET.

*Udvarnikok, Nép, majd a Király több Zászlós urakkal, Izidóra,
asszonyok. (Mind gyászban.)*

UDVORNIK. A népet immár tartóztatni nem

Lehet a halottnézéstől. A király, azt
Mondják, hogy lováról is lefordúlt —
De sérelem nélkül mégis. Egyéb-
Íránt, barátim, a vén Myska bán
Legtöbbre ment; mert elnyeré Zalában
Zelegéh jószágot, fiastól együtt.
Hm! mintha más szintűgy megmenteni
Nem tudta volna a királyfikat.

(Kívül lassú zúgás hallik: a király! a király! A bolthajtság kárpitjai kétfelé
nyílnak, melyeket végig két udvarnikok tartanak. Látszik, miképen Gertrudis
királyi pompával nagy emeleten egy koporsóban fekszik. Mellette az epekedő
Izidóra a királyfiakkal. Az emelet lépcsőin körül az udvari asszonyok. A király
az emeleten állván, egy ideig csendes magaalávetésével a sorsnak, összekulcsolva
kezét, néz a halottra.)

UDVORNIK (lassan a többiekhez).

Szánom szegény királyunkat —

(Király meghallja. Egy nehéz sohajtással magát hidegségre erölteti. Már lejött
a lépcsődkön, midőn gyermekeit utána indulni észreveszi. Szívrehatólag öleli
egybe a hármat.)

IZIDÓRA. Csak azt
 Tudnám, ki volt azon gonosztevő! Oh
 Mert kész lehetnék e fájdalmaimban
 Öngyilkosommá lenni! — Ah igaz,
 Hogy a királyné kedves nem vala;
 De ezt ugyan mégis nem érdemelte!

(Király ki azalatt gyermekeit magától elhárítván, azok Izidorához visszamentek,
 most elfogódva kijön előre. Néhány zászlós urak követik.)

UDVORNIK (magok közt). Sír a király.

KIRÁLY (hirtelen közikbe tekint).

Ki mondta azt? — Nem úgy van.

Csak víz — (tenyerével eltakarja).

UDVORNIK (tartózkodva közelít hozzá).

Királyom, mért takartad el?

KIRÁLY. Mert nem szabad.

UDVORNIK. Dehogy nem!

KIRÁLY. Én király

Vagyok.

UDVORNIKOK De ember is —

KIRÁLY. Érzem. — Egy királynak

Kell látni minden könnyeket: magának

Könnyezni nem szabad.

UDVORNIK. Ne kéne bár!

KIRÁLY. Ó Isten. Istenit kívánva néz

Reája minden. Éppen akkor sírhat egy

Szegény, midőn királya; s a király

Nem látja azt meg a könnyek miatt. — —

Gertrudis! így kellett találni meg!

(Székbe vánszorog s lebókol.)

MÁSODIK JELENET.

SOLOM MESTER (bejön, mélyen meghajtván magát, egy véres kardot tesz a király lábaihoz).

Engesztelődjél sorsoddal, királyom!
Elérte bosszúálló fegyvered
Karom által a gyilkost

KIRÁLY. Ifjú vitéz!

IZIDÓRA (égre vetett szemekkel).

Oh nyújts borostyánt bosszúlónk fejére!

SOLOM. Királyom azt parancsolá: siessek
Előre, mint győzdelmes érkezése hír-
Mondója. Tűzben s vérben lettem itt
Mindent. Atyám is a királyfiakkal
Futott előmbe: alig küldhettem el
Egy biztos ember által őket. Az
Apám kiáltá vissza még: «megölték
Nagyasszonyunkat, és ártatlanúl».
Tüstént rohantam fel s a gyilkos Ottó
Herczegre mondta éppen a halált.

KIRÁLY. Ottó! tehát még ő is?

SOLOM. Elfutott;

De nem tudom hová. A zendítők
Kitörtek. Én nyomokban voltam a
Legényeimmel és körülvevék egy
Házat — meg is jutalmazám: azon
Vason Petur bán vére gőzölög.

KIRÁLY. Petur?

UDVORNÍKOK (lassú zúgással viszonozzák): Petur.

SOLOM. Királynénk asztalán ezen
Levelet találtam, hogy jövék.

(Király mohón elkapja a levelet, de halkkal adja azt egyik Zászlós úrnak.)

1. ZÁSZLÓS ÚR (olvassa). «Glogoncza :
 1213. Kilenczedik hava 20-án, mint Sz.-Lestár nap-
 Áldás s szerencse néked, nagy királyné! [ján.
 Országod alsó részei nem sokára
 Inkább mutatnak egy kovácműhelyt,
 Hol vízre lesz csak szükség a tüzet
 Öntözni, melyben most a kardokat
 Edzik. Nagyasszonyom! vegyen Kegyelmed
 Kormányozásban más szabásokat —
 Itt pártütéstől félhetünk. — Igaz
 Ember tanácsol —

Pontio di Cruce,

Templomvitézitek nagymestere, s
 jóvoltotokból itt az illyrek között
 királyi helytartótok.»

- KIRÁLY. Úgy van!
 ZÁSZLÓS ÚR. Mi van úgy, királyom?
 KIRÁLY. Ó hibás; hiszen
 Másképp nem ölte volna meg magyar.
 SOLOM. Az Istenemre, a kit imádok; ősz
 Atyám fejére esküszöm — magyarról
 El nem hiszem, mert az előbb a világ
 Láttára tenné, mint alattomosan.
 KIRÁLY. Remény! remény! becsületes hazug,
 Mely egy ígéretet sem teljesítsz,
 És végre gúnyolódva hagysz el ott,
 Ahol csak egy-két könnyet tudhatunk
 Hullatni éktelen kárunkon.

SOLOM. Engedj!

(Eislet, majd bevezeti Simon bánnt.)

HARMADIK JELENET.

SOLOM. Ez itt az összeesküdtek közül

Egy. — Lásd, mitévő lélsz. (Háttra áll.)

KIRÁLY. Háláadatlan.

SIMON (kard nélkül, szomorúan). De hát mégis —

KIRÁLY. Látod ott!

SIMON (megilletődve néz halottra, azután fejével int.) Igen.

KIRÁLY. Minden tökéletességgel ruházta

Fel őtet a természet — benne csak

A halhatatlanság hibája: itt

Kétségbe lévén, azt irigyelétek.

SIMON. Mi? Uram király!

2. ZÁSZLÓS ÚR. Petur.

SIMON. Petur? esküszöm,

Hogy nem Petur bán ölte meg a királynét.

2. ZÁSZLÓS ÚR. Pártos.

SIMON. Talán az sem vagyok —

ZÁSZLÓS ÚR. Miért

Vagy elfogatva?

SIMON. Az való! de én

Csak a folyó szerint úsztam. Petur bán

Gyűlölte a királynét, s mégis, a

Midőn öreg bátyám rimánkodék,

Hogy várakozzanak csak addig, a míg

Ő a királynéval beszélzene —

Megtette még azt is Petur; de egy

Kevés időre Mikhált láttuk a

Tömlöczbe kísértetni — melyre az

Egész gyüleket összeháborodva

Rontott ki s megszabadítá.

KIRÁLY. S a királynét?

SIMON. Már halva leltük —

KIRÁLY. És Ottó?

SIMON. Petur bán

Halált kiálta a fejére. Ez
Ifjú vitéz betört ránk akkor és meg-
Mentette. — Majd Peturtól elszakadtam. —
Mentemben egy fedél alatt nyögést
Hallottam: éppen az volt ez, kinél
Nagyasszonyunk (mint e polgár maga
Vallá ki) hét ezer márk aranyat el-
Tett bérbe. Ottó azt erőszakosan
Ragadta tőle el; magát pediglen egy
Halált-hozott sebbel jutalmazá.

KIRÁLY. Gertrudis! — Ottó —

SIMON. Hogy Peturt veszély

Közt lenni hallám, védelmére mentem;
És e vitéz ifjú ott elfogott — —

KIRÁLY. Háláadatlanok! ne szóljatok!

Miért akartok már megfosztani
A holtakért való bánattól is? —
Vigyétek el!

NEGYEDIK JELENET.

Mikhál bán a kis Somával jön.

MIKHÁL. Király — — Uram — —

KIRÁLY. Te is?

MIKHÁL. A jó nevében összerontatott

Ósz én vagyok. Hogy ezt meg kelle érnem! — —
Ha egykor ósz hajad leszen, fogod
Érezni, hogy minő keserves annak
Megmocskolása. — A Mohádik el-

Vették szerencsém, nyúgalmam, fiam —
 Azt gondolám, hogy mindenem: nem én
 Még nem valék szegény, Gertrudis azzá
 Tett.

KIRÁLY. Mit beszélsz?

MIKHÁL. Késő vénség fehérlik
 Fejemen — mocsok nem volt rajtam soha
 Más, mint kiontott vére a haza
 És szent igazság ellenséginek;
 Most mint közönséges tolvaj vitettem
 Tömlöczbe és a külső nemzetet
 A nélkül is megútált nép szeméttel
 Dobála. Ezt Gertrudisod tevé,
 Mert nem akarám testvéremet megölni.

SIMON. Érettem ennyit —

MIKHÁL (elragadtatva). Fiamért annyit!
 Simon, hogyan felejthetném el azt? (Öleli.)

KIRÁLY (magába, kúszkédve). Útálatos beszédek! lopjatok
 Csak a szememből minden könnyeket
 Ki, melyek oly édesen törlik a
 Fájdalmamat szívemből el. Miért
 Kell félelemnek a bánat helyére
 Férkezni? meg volnék rabolva? meg? —
 Oh félre, félre! a nyájas halott,
 Mely fekszik oly víg ábrázattal ott,
 Nem törheté ki azt a támaszot,
 Melyhez királya úgy ragaszkodott. (Fenn.)
 Vigyétek el! vigyétek el! hazudnak!

MIKHÁL. Igen! megyünk. — Állandóság, öcsém,
 Nincs e világon. Átok fekszik a
 Bojóthi Mortundorf fajon! — Minek-
 Előtte mennénk: király! ne ez. (Somát elébe vezet.)

Melinda gyermeke. Atyja adá ide;
Csak Endre az, kinek kezére bízni
Bátorkodok. (Megöleli a gyermeket). Ha az anyád kérdezi,
Hogy hol vagyon Mikhál? mondd meg, hogy ő
Simonnal elment számkivetésbe. Éj. (El akarnak.)

ÖTÖDIK JELENET.

BÁNK BÁN (egész elszánással belép).

Hová? (meglátva Somát, a király mellől elkapja.)

Szerencsétlen, mi vitt ide?

UDVORNIKOK (dümmögik). Bánk!

BÁNK. Gyermekek! szerette gyermekem!

(Körülnézi magát.)

Mi bennem ilyen bámulásra méltó?

Zavart eszem? nem. Borzadó hajam?

Király! magyarság! jól emlékezem,

Hogy atyja véitke végett egykor a

Kis Béla elvesztette két szemét —

MIKHÁL (hirtelen magához kapván Somát, mind a két kezével elébe
szorítja).

Gyermek! (Mind zúgnak.)

BÁNK. Király! Gertrudisod koporsó-

Aljára vágom a hatalom jelét — (nyaklánczát odaveti)

Ott van. Vereslik is még vére rajta. (Nagy zúgás van.)

IZIDÓRA (boszút szomjúhozásának elaludt reményével a testre hanyatlik).

Oh!

KIRÁLY (elfedett ábrázattal az asztalra borúl s onnét egy nehéz sóhajttással székébe sikamlík.)

BÁNK. Vége. — II —

MIKHÁL. Meg van a bojóthi faj

Átkozva — eltört végistápja is!

BÁNK. Szükségtelen beszélni tetteit :

Felért az égre a sanyargatott
Nép jajgatása s el kellett neki
Akármikép is esni, hogy hazánk
Ne essen el polgári háborúban.

KIRÁLY. Polgári háborúban —

BÁNK. Zendülés

Lappanga mindenütt, s csak ő vala
A gyűlöletnek tárgya ; a legelső
Magyar, ki a hazáját kedveli,
Megtette volna rajta áldozatját.

KIRÁLY. Magyar?

BÁNK. Vagy azt hiszed, hogy az engedi,

Mint egy kifestett kép, magát néhány
Szoros vonás közé szorítani ?
Nagy volt az a hatalom, melyet kezembe
Tettél le. Itt dörgött markomban egy
Ország felébe mért ménköcsomó ;
S mégis kezét csókoltam volna a
Gyilkosnak, a ki véretem megölte,
Csak azért, mivelhogy gyűrűjére egy
Rangbéli czímer volt felmetszve ?

KIRÁLY. Gyilkos?

BÁNK. Az. Több. Ha tízszer, harminczszor megölt,

Ha kincsemet rabolta el, ha széjjel-
Szakgatta gyermekimet, feleségemet —
Még tán megengedhettem volna ; de
Ő jó nevét ölé meg nemzetemnek
Rút öcscse által s a feláldozott
Becsületet kiűzte udvarából.

KIRÁLY. Hallgass ! (Magába kűzködve.)

Ez a győzedelmi pompa, mely

Galíciából jöttömet fogadja?
 Reszketni kell Endrének hitvese
 Holtteste mellett önmagyarjítól!
 Gertrúdis, ennyit érdemeltem én,
 Hogy győzedelmes jöttem ünnepén
 Romlásodat könnyeznem sem lehet! ? — — (Nagyon.)
 Vigyétek el, míg el nem érkezik
 Bírája!

BÁNK. Az te nem lehetsz, szerette
 Királyom! Árpád és Bor vére közt
 Folyó dologban bíró csak Magyar-
 Ország lehet. Jobban be van neved
 Mocskolva, mint az enyém. (Kínutat az ablakon.)
 Nézd azt amott!

Hurczoltatik Petur bán és egész
 Háznépe lófarkon. S azt kurjogatják,
 Hogy: éljen a király!

KIRÁLY (az ablakhoz akar, de véletlen Solomon akadnak meg szeméi).

SOLOM. Uram király!
 Ezt, istenemre mondom, nem tevém. (Elsiet.)

BÁNK. Azok tevék ezt, a kiket te külső
 Földekről országodba csődítél.
 Mint pártosok feje és nagyasszonyunk
 Gyilkosa úgy ölettetett le, és
 Midőn alig mozogva ott hevert,
 Házára törtek ismét és nevedben
 A gyilkolásért e bosszút veszik:
 Holott csak én öltem meg a királynét!

KIRÁLY (maga elébe néz).

Még azt akarják, hogy kivessem itt
 A kedvesért való fájdalmamat
 Szivemből és egy pártoson kesergjek! —

BÁNK. Midőn te bátyád, Elmerik király

Ellen kikelvén, Kheenevárban el-

Zárattatál; jut-é eszedbe még,

Mit szenvedett ő érted? és ezen

Egész az örülésig téged kedvelő

Ember hideg gyanúból vesztí el

Irtóztatólag éltét s házanépét:

Pedig én, csak én öltem meg a királynét!

SOLOM (visszajön). Késő! kiszenvedett már — gyermekit

Kérdezte. Egy átkot nyögött ki még

Nagyasszonyunkra és az alattomos

Gyilkosra; téged áldott csak, királyom,

És a hazát — nem hallá többet egy

Szavunkat is — lelkét kiadta ott.

KIRÁLY. Tépjétek el csak mind mellőlem azt,

A melyhez a sors édesen ragaszt —

Tépjétek! én is embernek születtem.

BÁNK. Petur engem átkozott alattomos

Gyilkosnak —

MIKHÁL. És a nagyasszonyt.

SIMON (magáka felsóhajtvá). Petur! —

KIRÁLY. Nincs senki a jelenvaló leventák

Közül, ki e szennyet nagyasszonyán

Nem undorodna hagyni? . . . senki sincs?

MIND (gondolkodva szegzik le szeméiket).

BÁNK. Petur engem átkozott alattomos

Gyilkosnak — ámdé őt is átkozá!

KIRÁLY. Nincs senki a jelenvaló leventák

Közül, midőn Árpád s Bor vére közt

Folyó dologban bíró csak Magyar-

Ország lehet? hiszen úgy szerettelek

Titeket szünetlen, mint szintén magam.

Minden javam tinektek engedém,
 Királyi székem koldússá tevém —
 Azt hittem: a jobbagynak csak legyen;
 Úgy addig a király se lesz szegény!
 Szegény, szegény király! be megcsalatkozá!

(Könnyes szemekkel elfordúl.)

IZIDÓRA (sírva fakad s kitakarja Gert:udist.)

Nézzétek e halottnak arczulatját:
 Hol itten egy hannis vonás? hol itten
 A gyáva lelkiismeret nyoma?
 Ezen szelíd arczával hagyja el
 Az összebékült ellenségeket
 A békítő vitéz — ezen mosolygó
 Vidám ajakkal vál egy zarándok
 A jóltevőtől s ezen vonással
 Megy vissza egy eltévelyedettnek a
 Vezéle kedves kunyhójába — s egy
 Se volna?

KIRÁLY (magában). Nincs, egy sincs. Jobban remeg

Előtte minden, mint előttem. — Endre!

Te gyenge Endre! (Egy kardot kap.) Magyarok! Második

Endrét tehát lássátok vívni meg-

Holt hitvesének jónevére. (Bánkhoz.) Állj ki!

BÁNK. Királyom! én veled nem harczolok!

Szent vagy te én előttem — Istenem

S hazám után a legszentebb.

(Kardját leoldván, élébe teszi.)

Megölhetsz.

SOLOM (tisztellel elölép). Tehát velem.

KIRÁLY.

Fiam!

IZIDÓRA.

Segítsd vitézedet,

Elköltözött! —

BÁNK *(merően nézi)*. Kedves fiú, miért
 Akarod fejed bezúzni egy gonosz
 Asszony miatt? Szánd e tüzet hazánknak.
 Kétségbe kéne esnem, hogyha egy
 Meráni asszonyért hasítanék
 Ilyen nemes szívet ketté. Eredj! —

SOLOM. «Ártatlan» ezt nyögé utolszor az
 Elhúnyt szerencsétlen, hallotta ezt ősz
 Atyám — az ő szavára megvívok.
 Gyerünk!

BÁNK. Gyertünk, szegény buzgólkodó! *(Kiindúlnak.)*

MYSKA BÁN *(sietve jön)*. Fiam, hová?

SOLOM. Megvívni a nagyúrral
 Nagyasszonyunk haláláért.

MYSKA. Megállj!

Az orozva-gyilkoló hát ő?

BÁNK. Orozva?!

MYSKA. Igen; mivelhogy a nagyasszonyunk
 Ártatlan.

KIRÁLY. Az?!

MYSKA. Semmit sem is tudott

Ottónak ízetlenkedésiről.

Meghittje Biberach, ki a saját

Házamban holt meg, azt vallotta. Ő

Hörgése közt tevé az újjait

Keresztre és lelkét kiadta e

Végszóval: «esküszöm, hogy a királyné

Ártatlan!» — Ő mindent tudott — bizony

Mindent tudott! az ördög is igazat

Mondana halála óráján, bizonynyal.

SOLOM. Úgy hát átkozott legyen, ki a nemes

Kardot bemártja egy alattomos
Gyilkosnak a vérébe — (Félre veti.)

KIRÁLY. Oh igaz!

Ártatlan ő! ártatlan áldozat! —
Mindent bocsáss meg, vérző szív, csak ezt
Ne hagyj magadtól elrabolni.

ZÁSZLÓS ÚR. Őrzök!

Vigyétek el fiával együvé!

MIKHÁL. Fiát is? ezt bocsájtani nem fogom,
Király! király! ne hagyj el e szegény
Árvát: vagy a minő igaz, hogy isten
Van, mintsem ő az ősi szokásnak áldozatja
Legyen — hüvelykemet nyomom feje
Lágyába inkább —

KIRÁLY. Nem — nem áldozott

Le szenyryel a nap szent koronám felett.
Ártatlan ő! Király! férj és atya!

MIKHÁL. Légy atyja hát e gyermeknek, király! —

Magyarok! velem jön számkivetésbe és
Öcsémme! e szegény kicsi — mindenét
Itt hagyja nektek, csak az egy életért
Rimánkodik.

KIRÁLY. Nem a tiéd —

MIKHÁL. Enyim,

Melinda s atyja bírta rám: nem is
Adom ki senkinek. Tűz, víz, veszély
És gyilkosok közt is karomon viszem,
És rongyokat s kenyért fogok neki
Koldúlni. Ez szegény, nem vétkezett, mint
Az atyja, — ezt fogom kiáltani —
Magyarok! nem ölte ez meg a királynét,
Nem párttűtő ez mint az atyja; oh,

Engedjétek csak egy araszt helyet
 Ez árva gyermeknek, hová fejét
 Hajthassa — (zokog) kérlek, adakozzatok,
 Ezen kicsiny mártírnak — oh!

KIRÁLY (mélyen gondolkodván, halkkal szól). Vigyétek

Csak fére egy kissé —

BÁNK (a ki mindeddig oszlop módra állott, földre szegezett szemekkel;
 most hirtelen felkapja kardját.)

Kit? mit?

ZÁSZLÓS ÚR.

Hah! kardot

Emelt —

UDVORNÍKOK. Királyi-gyilkos! el vele!

(Hirtelen messziről egy pásztori síp szomorúan hallatszik — mind közelebb
 közelebb. — Átmélgodás.)

BÁNK (elsuklik a karja, reá támaszkodik a kardra, de az is végre kisikam-
 lik alóla s a földre esik; melynek zördülésére mintegy álomból felébred.)

Mikháll Simon!

SIMON (a ki földre szegezve szeméit, csak hallgatja).

Melinda éneke.

BÁNK (fájdalommal). Melinda! — Sírján ezt fuvassam, így

Enyelge sokszor. Oh Melinda! eltűnt

A szép idő — te fúvasd síromon.

KIRÁLY. Gertrudisén!

(Mintegy magát elfelejtve, siet a holttest felé; de szemébe akad Tiborcz.)

HATODIK JELENET.

Tiborcz, ki kevéssel előbb bejött, csak a szegletbe húzza
 magát.

KIRÁLY. Ki vagy?

BÁNK (oda tekint). Jaj! ismered te?

Nem ismerem — nem ismerem.

TIBORCZ (csak ott marad).

Tiborcz.

BÁNK. Nem igaz. Tiborcz ez nem lehet. Tiborcznak
Becsületesebb ábrázatja volt.

Hol van Melinda?

MIKHÁL és SIMON (megréműlve). Melinda?

TIBORCZ (kucsmáját rágja).

Hol?

BÁNK.

Hová

Tetted? ki ott az, a kit erre hoznak

Oly lassan? (Merően néz az ablakon által ki.)

Oh, hogy egy zivatar le nem

Csavarja szemfedelét képéről! Éktelen

Lakossa a pokolnak, mit gyötörsz?

TIBORCZ. Ha kénytelen —

BÁNK.

Mit? úgy? — Te sírsz? no

Istennek, a míg sírnak az ördögök,

[hála

Addig talán az emberiség örülhet! (Ki akar.)

(Néhány jobbágyak összekötött botokon hoznak egy betakart halottat és a
szín hátulja közepén leteszik.)

BÁNK visszarezzen s a parasztokat mint ismereteseket merően nézi.

IZIDÓRA nagy várakozással egy lépcsővel lejjebb jön az emeletről.

TIBORCZ tipeg-topog, nyögdécsel.

BÁNK reszkető kézzel vonván le a szemfödelet — nem hisz szemeinek és
elcsukló inain erősen akar megállani.

IZIDÓRA (öröm s fájdalom közt Gertrudisra borúlni visszasiet).

Melinda!

BÁNK. Oh, felelj te mindenütt

Jelenváló! ki tette ezt? (Lerogyik előtte.)

MIKHÁL és SIMON.

Melinda!

(Oda futnak és mögötte térdre esvén, reáborulnak.)

KIRÁLY (ki azalatt visszament az asztalhoz). Ki tette ezt?

TIBORCZ.

Azt kiabálták azok,

Hogy: «éljen Ottó — nénje bosszulója!»

KIRÁLY. Ottó!

TIBORCZ. «Hogy a határon várja őket
Ottó, jutalmazással.»

KIRÁLY. Mindenütt
Ottó! az, a kit én olyannyira
Szeretni kénytelen valék — kiért
Szintén alattvalóim gyűlölésit
Vontam magamra — Ottó! átkozott!
Örökre zárva lesz előtted az
Országom!

BÁNK. Oh, hogy néked is csak egy
Volt életed, te is hogy sebhető
Valál! Hol a könny, a mely ennyi kárt
Fel tudna olvasztani? Szaggassatok
Homloktokon sebeket s vért sírjatok;
Letépetett az Istennek remekje.

(Somát, ki anyja fejénél térdel, magához vonja.)

Gyermek! te is sírsz? — könnyű a te könnyed,
Mint egy határtalanságban repülő
Porszem: te kis szegény, hiszem nem is
Tudod, mitől fosztottak meg — nem — Oh
Melinda! serkenj fel; hisz' ismeréd
Te Bánkodat — nem ezt akartam én —
Nem ezt! — siket fül — szem homályosúl —
Hasadj ki, szív — (Fejét a földhöz nyomva görgeti.)

SIMON. Melinda! nincsen a
Testvéreid számára egy nyögésed? —
Világot érő szép szemed berogy, —
Melled hideg, mint a márvány — nem éleszt
Többé fel egy jajszó is tégedet!

MIKHÁL. És mégis ez még hátra volt! Ezért
Kellott kifutni a hazánkból? ezt

Még hátra hagyták a Mohádik!?
 Miért, hogy egy mennydörgés nem csapott
 Belé fiam gödrébe, hisz' a keservek
 Is édesebbek otthon a hazában!

KIRÁLY. Szólj!

TIBORCZ. Rám parancsolt, hogy vigyem haza.
 Kevés idő múltán körülvevék *Bánk*
Házát. Tüzet hánytak mindenfelé.
 Nagyúr rokonjait lángok közé
 Szórták — alig tudám szerette asszonyom
 Testét kimenteni. Még élt akkor egy
 Kissé — csak azt mondá: *Bánk*omhoz, és
 Én eltökélém, hogy hozzá viszem,
 Akárhol is legyen.

BÁNK (szemei előtt kapkodván). Itt — itt — itt világ.
 A könnyek eítakarják azt előlem.
 Nincs a teremtésben vesztes, csak én!
 Nincs árva más több, csak az én gyermekem!

KIRÁLY (magába — indulatoskodj.).

Nincs? — — Mostan érzi veszteségemet
 Ő holdog ember! enyhülést szerezhet;
 Szabad folyáson úszhat a dühe:
 Hallgatni kell nekem — király vagyok.
 Fájdalminak lehetne istene;
 De ember is lehet, ha tetszik: én
 Isten vagyok csak lenni kénytelen;
 Azonban ember lennem nem szabad. —
 Ti, a kik oly halványan állotok
 Körülöttem — itt, ártatlanul megölt
 Szerette hitvesemnek teste mellett
 Kérdez királyotok, hogy mit tegyen
 Most ő — ?

IZIDÓRA. Igazságot, az árván hagyott
Királyfiak nevében.

MYSKA (halkkal). Vannak oly
Esetek, hol a kegyelem irtóztatóbb.

BÁNK. Az ég siket fájdalmaimra —
Vég semmiség az én ítéletem —
Az Isten engem büntetésre nem
Tart érdemesnek; — az angyal, mely jegyezte
Botlásaimnak számát, ily következt
Húzó legelső lépésemkor el-
Rémült dicső helyén és félre fordúlt
Könnyes tekintettel törölte ki
Nevemet az élet könyvéből.

KIRÁLY. Csak egy
Szót most — múlandó egy szót; és oda
Ő visszahozhatatlanúl! Megáll
Egy szóra a természetnek folyása.
Atyám! halálos ágyadon nyögéd
Még gyermekid fülökbe: «Legnagyobb
Fájdalmatokban is királyi széktek
Előtt jelenjen meg tekintetem
És intsen emberi uralkodásra.»

(Nyajasan visszafordúl; de Gertrudis látásán fellobban, midőn Izidóra a

lépcsődön félig lejtött, mintegy könyörögve a királyfiakkal.)

Ottan hever meggyilkolt hitvesem,
És gyilkolója azon törvényeket
Tapodta, melyek édes tartományimat
Zöldeltetik. Buzogj te meglópattatott
Szív, árva gyermekid kiáltanak!
Serkenj fel, összerontatott Igazság;
De én elégtételt veszek. — Vigyétek.

(Merően néz maga elébe.)

TIBORCZ (csak egy lépéssel előbbre jön s térdre esik és rémülve kiált)

Uram! beteg feleségem s éhező
Öt gyermekim kínos nyögésök az
Istennek irgalmáért felmenő
Végső fohászkodásodat ki fogják
Zavarni a mennyekből, ha megölnöd
Gyámoljokat.

SOLOM (szánakozva Bánkra mutat).

Nézd, uram, e csüggedést! — Király

A büntetés már ennek irgalom.

KIRÁLY (semmire sem figyelmez).

Nincs a teremtésben vesztes csak ő —
Nincs árva, úgymond, csak az ő gyermeke.
Jól értelek; kivetted a kezemből
Pálczámat; — én imádlak! — Így magam
Büntetni nem tudtam — (magában) nem mertem is —
Magyarok! előbb mintsem magyar hazánk —
Előbb esett el méltán a királyné!

IZIDÓRA (a lépcsőn hagyja a királyfiakat, s Gertrudisra borúl).

Gertrudis! a gyilkos szabad!

MIKHÁL.

Szabad!

BÁNK. (alig érthetőleg).

Engedd meg illendően eltemettetnem.

SOLOM (mély tisztelettel hajja meg magát. Mindenik azt követi s kard-
jaikat a király előtt lerakják).

KIRÁLY. Magyarok! igen jól ismerem — szeretnek,
Enyimek! — Hogy ily nemes szívekkel egybe
Férkezni nem tudtál, Gertrudisom!

(Fel akar sietni a holthoz; de eleibe akadván a lépcsőkön álló gyermekei,
azokhoz, általölve, letérdepel.)

SZ. TELEKI LÁSZLÓ GRÓF.

1811-ben született Pesten. 1826-ban — huszonöt éves korában — a m. t. Akadémia tiszteleti tagja lett. 1842-ben kiadta egyetlen nagy szépirodalmi munkáját, a *Kegyenczet*. 1843-tól kezdve vezérszerepet játszik a politikai társadalomban, de nem Széchenyi István, hanem Kossuth Lajos irányában. Elsőbben a főrendiházban s az erdélyi országgyűlésen, 1848-ban már a pesti nemzetgyűlésen mint Pest-megye követe. Ugyanez év őszén Magyarország képviselőjében királyi jóváhagyással Párisba megy s a mi világsi katasztrófánk után ottkűnn reked. Míg ott mint a magyar emigráció tagja sokoldalú tevékenységben él, itthon a tobzódó hatalom halálra ítéli.

1860-ban, a mikor itthon már a politikai tavasz szellői lengették a trikolort, ő gondtalanul utazott Drezdába, atyafiakat látogatni. Ott elfogják és gyalázatára a XIX. század szabadabb szellemének, mint ha sikkasztó, gyilkos vagy tolvaj lett volna, kiadják az osztrák kormánynak.

Konzervatív magyar államférfiak, a kik akkor kormányozták az országot, a becstelenség következményeit elhárították Teleki László fejről, segítvén őket Európa közvéleményének felháborodása is becsületes tanácsukban. De tán az uralkodónak és áldott emlékü hitvesének, Erzsébet asszonynak az elnéje is idegen volt már akkor

attól a szellenitől, a mely hazánkat az előző sötét napokban kormányozta. Teleki László gróf kegyelmet kapott oly föltétellel, hogy Ausztria és Magyarország — akkor a *birodalom* — területét el nem hagyja, összeköttetéseit Ausztria ellenségeivel megszakítja s a politikai szerepléstől egyelőre tartózkodik.

Mikor az 1860-iki országgyűlést összehívták, ő is megkapta a királyi meghívót a főrendiházba. Tudjuk, hogy közjogi kérdések megoldása, nagy politikai tusák eldöntése volt ez országgyűlés főadata. A kit oda szólítanak, azt tehetségéhez, állásához, karakteréhez mért politikai szereplésre szólítják. Nyilván azt kellett gondolnia, hogy elérkezett az *egyelőre* határideje, és nem a főrendiházba, hanem a képviselőházba ment.

Mily szándékkal ment, mely gondolatok csatáztak benne, hogy ez legyen megfontolásának eredménye; volt-e és mely befolyás, a mely ez elhatározásának megszületését elősegítette, nem tudjuk. De bizonyos, bármilyen előzte legyen meg elhatározását, mihelyest túl volt rajta, az események és valóság hatalma minden szándékánál erősebb volt s oly helyre állította őt, mely végzetessé lett rá nézve.

Multja, meggyőződése, gondolkozása és férfias jelleme szerint kellett választania s tehetsége parancsolta rá a vezérszerepet ott, a hova állt: Deákkal szemben, a határozati pártban.

A bécsi sajtóiroda betöltötte Európát az ő szószegésének hírével és gyalázásával. Szavát adta a császárnak, adott szaván kegyelmet vásárolt és most ime, cserben hagyja az adott szót.

Teleki László gróf 1861 tavaszán főbelötte magát.

Ily katasztrófát nem lehet *egy* okkal megmagyarázni.

Bizonyos, hogy rendszerint elmaradoznak az előkészítő koncentrikus okok és a végzetes pillanatban már csak egy áll a meghasonlott elme előtt, óriás és ijesztő mértéket öltve, de ez csak az utolsó lökést adja az elhatározásnak vagy a kétségbeesésnek. Csak elvégzi, a mit munkatársai alaposan előkészítettek.

Az első ok mindig maga az egyéniség, a melynek jellemében rejlenek a külső okok szövetséges társai. Mentül nemesb anyagot talál a cselvető balsors, annál biztosabban dolgozik. Mert a nemes lélekre legtűrhetetlenebbek a földi sors rugódzásai, méltatlanságai és szennyességei.

Hogy az európai lapokban buzgón és szemérmetlen lármával, kicsapongó gúnynyal és kárörvendéssel folytatott rágalom az állítólagos szószegő ellen nem volt hatás nélkül végzetes elhatározására, föltehetjük egy férfúró!l, a ki utálta a hazugságot és a ki soha senkivel szemben adott szavát meg nem szegte; a ki meggyőződéseért számkivetésben élt s cselekedeteinek mindenkor minden következményét kész volt elviselni.

Történt-e valami, a mi az ujságok hadjáratánál illetékesebb, komolyabb, s hogy úgy mondjuk, tisztességesebb alakban vonta kérdőre, tekintettel adott szavára, politikai szereplését: nincsen kiderítve.

Azt kell sejtenuünk, hogy végzetes elhatározására nem ez a bánatalom hajtotta, nem is addigi politikai szereplése, hanem egy pillantás, a melyet 1861-ben, 1849 és 1867 ez elválasztó mesgyéjén a jövőbe vetett.

A szabadságharcz érzelmei, tradíciói, reményei az ő személyéhez kapcsolódtak. Ő volt akkor a nemzet szellemi vezére. Ha újra harczba kellene a nemzetet vinni, csak egy intés és egy alkalom kell neki. Az intés tőle füg-

gött, az alkalmat meghozhatta az idő órák, napok, hetek vagy hónapok szerint. Kezében érezte a nemzet sorsát. Fel kellett a kérdést magának tenni: hova fogja vezetni a lépteit követni kész országot. A mozgalom, mely nevével, vezérletével megindult, hol fog végződni? Ki az, a ki tőle, Deák mérsékeltebb ellenzékétől a vezérletet hova hamarabb átveszi? Bizonyára nem — Deák.

Kérdés: új 1848—49 kell-e e viszonyok közt a nemzetnek, vagy, a miről a mérsékeltebb politikusok beszéltek — *kiegyezés?*

A feleletet mind e kérdésekre megadta a pisztolylövés, a mely egy éjszakán eldőrdült a Teleki-palotában és szétrozcsofia egyik legnemesebb magyar hazafi agyvelejét.

Az okoskodás e láncolatát megerősíti egy másik öngyilkosság, a mely ezt csakhamar követte: Tisza Kálmán átvette Teleki László árván maradt pártjának a vezetését és noha többségben volt, átengedte a szavazáskor a többséget Deák Ferencznek. Így választott a legközelebbi országgyűlésre az egész ország Deák zászlaja alatt, Teleki pártja örök kisebbségre jutott s a kiegyezés 1867-ben megkötöttetett.

Teleki László gróf öngyilkosságát nevezhetjük Kurciuszu-grásznak. Vagy mondjuk, egy önmagával vívott csatában esett el s diadalra vitte vele a haza bölcsének az irányát.

A magyar história önfeláldozó hőseinek a panteonjában a Zrinyiek mellett van az ő dicső emlékének a helye.

★

Hosszabban álltunk meg Teleki László gróf politikai pályafutása mellett, de nem azért, mert egyáltalán inkább politikus volt s a szépirodalom terére csak egy-egy ki-

rándulást tett. Nekünk itt ő mindenképen csak költő. Azért vázoltuk politikai életét, hogy elmondhassuk ezt: egy tragédiának ime a hőse volt, egynek volt az írója. És kiegészíthessük ezzel: a tragédia, melynek hőse volt, szebb, jelesebb, becsebb, tökéletesebb, mint a minőt írni tudott. De noha tragikus pályafutását írott tragédiája nagyon is megelőzte (1842), meg kell néznünk, benne van-e ő maga abban az érdekes drámában is, a melyet írt.

Tragédiájához Liviuszból, a római történetiróból vette az erkölcsi tartalmat. Liviusz fest egy korszakot, melyben oly rothadt volt az erkölcsi világ, hogy még a jó embereknek is aljas eszközökkel kellett dolgozniok. Ez a kijelentés kapta el a képzeletét s ezt írta meg *Kegyencz* című drámájában Teleki László. Könyve elé két idézetet ír Liviuszból: *a)* — deinde ut magis-magisque lapsi sint, tum ire cœperint præcipites: donec ad hæc tempora, quibus nec vitia nostra, nec remedia pati possumus perventum est; — *b)* — abundantes voluptates desiderium per luxum atque libidinem pereundi, perdendique omnia invexere; *a)* azután a hogy mind jobban-jobban sülyedtek, midőn rohanni kezdtek vala: végre ezekre az időkre jutottak, melyekben sem bűneinket, sem orvosságukat elviselni nem tudjuk; *b)* a temérdek kicsapongás ránk hozta azt a vágyat, hogy tobzódásban és fényűzésben keressük a magunk s mindenek romlását.

Minálunk azt a kort, a melyben Teleki László gróf színre lépett és szerepelt, az idealizmus, az önzetlen hazafi lelkesedés korának nevezzük. Valósággal is a törvényhozás humánus irányokat követ: a kiváltságokról való lemondás, a közös teherviselés, a jobbágyság felszabadítása, a jog-egyenlőség, a népképviselői rendszer megvalósítása a rendi

alkotmány helyébe és a magánjog terén, büntetőjog terén, mindenütt szabadelvű szellem világít elül s maga Teleki a szabadelvű idealisták oly csoportjában vívja harczait, a mely korának megszerezte küzdelmeink történetében az aranykorszak díszes nevét is.

Nem azt kell-e hinnünk, hogy Liviusz könyvéből vett idézetében a saját légkörével való kiáltó ellentét kapta meg? Az ő életkörülményeinek, küzdelmeinek világnézetének, harczában használt fegyvereinek, gondolkodásának, annak az egész világnak, a melyben élt és nemes, férfias jellemének: mindennek az ellentéte az a világ, a melyet darabjában tár elejbénk.

A köz- és magánéletnek oly elvetemedettsége foglaltatik az ő tragédiájában, a mely mindent megront; megmételyezi az elmét és szívet egyaránt, kiveti sarkaiból nemcsak a tisztességes gondolkozást, hanem a józan és természetes logikát is. Az emberek szemére nézve elváltoztatja a színeket: a feketét fehérnek, a fehéret feketének nézik s valamalyes erkölcsi örületben élnek.

A világ soha sincsen meg sem nagy erényei, sem nagy bűnei nélkül. Csakhogy egyszer a bűnök vannak a fórumon, az erények rejtőznek biztosabb buvóhelyeken. Máskor az erény jár bátran az utcákon és a bűn bujdosik, hogy kézre ne kerüljön. De mindenkor lakozik egy jótékony zsarnok az emberek szívében, a mely arra kényszeríti őket, hogy a gonosz is álruhát viseljen, ha nyiltan jár is: az erény zászlaja alatt, az erkölccsel kendőzve, vagy az igazsággal kérkedve végezze gatszágait. Azért első minisztere és fő-fő tanácsadója a — hazugság.

Ellenben sohasem lehet általános, a mit Liviusz mond, s a mit Teleki megírt drámájában, hogy a jó, az erény

járjon a gazzág álorenzájában. Akkor úgy tele volt a közélet és a magánélet is ragadozó farkassal, hogy a kevés bárány, a mi akadt, kénytelen volt a maga biztossága és czéljai érdekében farkasbőrbe bújni, ha emberek közé ment. Ezt jelenti Liviusz mondása. Ellenben Teleki László idejében a remény és lelkesedés, az idealizmus szárnyán röpködtek az emberek. Merő hazafias felbuzdulás és lelkes áldozatkészség volt a világ. Az aggodalom, a konzervatív hazafiság, a régihez való természetes ragaszkodás még szóhoz jutott; de az erény kultusza állt, annak az oltárán égtek az áldozati tüzek és az egymással harczban álló táborok tiszták, igazak és őszinték voltak.

Ebben az időben foglalkozik Teleki László a drámaírás gondolatával, s elsőbben is a saját korának a mozgalmi érdeklik. Kupa vezér lázadásában Szent István ellen keres magának tárgyat, hogy a kor küzdelmeit, melyeknek harczosa volt maga is, megérzékítse egy tragikus történet keretében: mert hiszen Kupa is nemzeti konzervatív politikus volt az újtó Szent Istvánnal szemben, mint az ősi kiváltságért küzdők a liberális táborral szemben Teleki korában. De mintha érezte volna Teleki, hogy a művészetben az emberek életet keresnek ugyan, de nem a magokét; küzdelmet, de nem a melynek magok is katonái. Vannak idők, mikor valamely aktuális műalkotással bele lehet sikerrel szólni az élet perpatvarába. De egészben az emberek ösztönszerűen vágyódnak a művészet terén ellenkezőjére annak, a mi őket az életben foglalkoztatja. A művészetben lelki és szellemi pihenőt, égi táplálékot, megnyugvást, fölemelkedést, önzetlen szórakozást és ritkább fajta gyönyörűséget keresnek, nem pedig szövetségést mindennapi küzdelmük csatáira. Hiszen a

művészet nem állhat valamilyik párt oldalára, hogy a másikat ki ne hívja maga ellen, s profán versengés és háború tanyájává ne tegye a templomot, a melybe minden felekezet békét és lelki fölemelkedést keresni jár. Csak mikor egy lélek tölt el egy nagy közösséget, várost vagy nemzetet: akkor kaphatja fel a művészet szerencsével az ünnepeit eszmét vagy irányt. Máskor mindennapi élete szövétének épen a visszáját, vagy jobban mondva a fonák és viszás, küzdelmes és verejtékes élet szövétének a színét keresi a művészetben.

Így érthető meg, hogy a franczia forradalom idején, a mikor patakokban folyt a vér és a tragédia vérbe csapzott hajjal az utcán csatangolt, a színházakban ártatlan pásztorjátékok szentimentális, fuvolázó jeleneteiben gyönyörködött a közönség, mely nappal vért ivott és vértől részegen tört egymás életére.

Teleki elejtette Kupa küzdelmének a drámáját, a mely megmutatta volna korának, hogy a régihez, melyen túl ment az idő, makacsul ragaszkodni annyi, mint katasztrófába menni. Elejtette első tárgyát, a melyben kora küzdelmeit kívánta rajzolni s ösztönszerűen ideális korának merő ellentétéhez nyúlt, melyre nem is talált anyagot saját hazája történetében.

Mikor a forumon a lángoló lelkesedés, az érdekek feláldozásának hitvallása, önzetlen hazaszeretet, a nemes emberszeretet versengett, ő szinpadra vitte a legundokabb önzés, fajtalanság, képmutatás, embertelenség, a kicsipongó czinizmus tragédiáját.

Hősül választja Petroniusz Maximuszt, kinek bájos és hű második feleségét megkívánja falánk császára. Hogy el is nyerhesse, egyik bizalmasa tanácsára leül koczkázni

Petroniuszszal, a ki természetesen nyomban el is veszti minden pénzét és hegyibe a jegygyűrűjét. A császár e gyűrűvel palotájába csábítja a szép asszonyt, a ki onnan épen menekül ugyan, de Petroniusz nem hiszi el neki s pokoli tervet kohol, hogy bosszút álljon a fajtalan császáron. Vak bizalmát megnyeri azzal, hogy oda adja neki szeretőjeül ártatlan hitvesét, azontúl baltanácsokkal egyik hibából és eszeveszettségéből a másikba hurczolja, s mikor minden jóra való embert kipusztított mellőle, leszúrja s kikiáltatja magát császárrá. Ekkor pedig magához akarja emelni meggyalázott nejét, hogy ketten uralkodjanak a silány világbirodalmon. De a becsületes asszony a förtelmem ama mértékét, melylyel férje elborította, nem tudván eiviselni, mérget iszik és meghal. Petroniusz pedig a kétségbeesés sóhajával susogja: *Egyedül!* És mikor hallja a kiabálást: *Éljen Petroniusz Maximusz Caezár,* hozzá teszi: *Ne gunyolj, Róma!* S ezzel a kárpit legördül.

Egy irtóztató embertelen ötlet az egész tragédia, egy fiatal ember szertelen ötlete, melyet a darabnak majdnem kétharmad részén titkol a hős nemcsak a mű személyei elől, de az olvasó elől is. A személyek egész végig nem látják át céljait, a közönség lassan jön rá, s mire megtudja, mint a kis adagban adott mérget, bevette a förtelmet s már nem ér rá megundorodni a helyzettől, a melyen keresztül hurczoltatott.

Feleki, nekünk úgy tetszik, mint lélekbuvár félreértette azt a viszonyt, a melyben az a kor, melyet festett, az emberrel van. A hanyatló római birodalom bomlásának részleteiben meg lehet látni, hogy az erkölcsi nyavalyák e tobzódásában ragyogtak fel az emberi lélek nagyságának, tisztaságának, önzetlenségének, lemondásának legcsodásabb

példái. Mentül förtelmesebb volt az élet, annál tündöklőbbben világított ki belőle egy-egy nagy lélek. Igaz, nagyobb részt a kereszténység alakjai voltak ezek, a kik a barbárok által darabokra tört római birodalom vonagló tagjaiban adták a példát élve, szenvedve, halva, glóriával a fejük körül. Mintha az erény a közéletből, az intézményekből, a sokaságból kiverve, kikorbácsolva mind ilyen egyesekbe menekült volna, hogy ragyogjon az iszonyú sötétségben.

A mit Petroniusz Maximusz művel, arra erkölcsileg ép ember — pedig ő a legjobbak közül való volt — nem vállalkozhatik.

Egy megbomlott agyvelejű gonosztévő vetemedhetik arra a gondolatra, hogy megrontott neijéért állandó bosszuját azzal kezdje, hogy, a kit imád, a kinek gaz sérelmeért bosszúra indul, a fertőbe lökje, ugyanabba a fertőbe, a melyért bosszút kell állnia! Ez maga képtelenség, egy beteg agyvelő csodaszülöttje. De ezen meg sem áll Petroniusz. Még a császárja nejét is elcsábítja. Mindent megront, meggyaláz, hogy megteremtse azt a helyzetet, a melyet pokoli elmével kigondolt magának, hogy leszúrja a bábcászárt és trónjára lépjen. Ez sem elég: a birodalmat is megfosztja dicső védelmezőjétől Aeciusztól, a katalaunumi hőstől, a ki becsületes ember és természetesen útjában áll bosszúja tervének.

Egy becsületes férj, apa és hazafi, a milyen Petroniusz volt, talál más, nemes és tragikus módot és segítőket bosszujára. Csodálatos véletlenség, hogy a másik nagy tragédia, melyet nekünk a múlt század első fele termett: *Bánk bán*, ugyanezt a témát tárja elénk. A meggyalázott hitvesért állandó bosszú tragédiája ez is. És mindenikben

a hős túléli katasztrófáját. De mily óriási különbség az emberi lélek és természet ismeretében! Bánk a bosszúban is nemes, tiszta, ideális és hős marad. Petroniusz egy pillanat alatt átváltozik önönmagának ellentétévé, sőt át sem változik, de önönmaga ellentétének álarczáját veszi fel, és cz álarcz cselekedeteit hajtja végre, nem a magáéit.

Egy rendkívül éles, szellemes elme, egy fanatikusan becsületes lélek és egy erős képzelő tehetség különös munkája a *Kegyencz*. E tulajdonságaival párhuzamosan eleitől végig a kezdő, majdnem dilettans író dolgozik előttünk. A szertelenségek megragadják képzeletét és mondhatni titáni erővel birkózik a lehetetlenségekkel, a melyeknek varázsa behálózta. Hihetetlenül kemény, nehézkes, esetlen a nyelve is. Az ő számára Csokonay, Kísfaludy, Vörösmarty nem énekeltek. De gondolatai mélyek, gazdagok, képei megragadók, ellentétei villámlók, tömörsége káprázatos. Azt kell hinnem, nem volt írói tehetség oly értelemben, hogy az írás művészet. De egyik legmélyebben gondolkozó elme, egyik legtisztábban érző szív és egyik legszilárdabb jellem volt a maga korában.

Rákosi Jenő.

KEGYENCZ

Szomorujáték öt felvonásban

Írta

GRÓF TELEKI LÁSZLÓ

1841

Először adták Pesten 1841. szept. 6.

- — deinde ut magis magisque lapsi sint, tum ire
coeperint p:accipites; donec ad haec tem-
pora, quibus nec vitia nostra, nec remedia pati
possumus perventum est. *Tit. Liv.*
- — — abundantes voluptates desiderium per
luxum atque libidinem pereundi, perendique
omnia invexere. *Tit. Liv.*

E kiadás a darab első kiadásának (1841) hű leznomata; csak a római neveket (*Aetius, Valentinianus*) állítottuk benne vissza (*Aet, Valentinian* helyett), mivel a római neveknek akkor divatos rövidítései nem váltak közkeletűekké. Továbbá a *parancsár* helyett *dictatort* tettünk. Egyebekben megtartottuk a szerzőnek stílbeli különösségeit

Mit kívántam e munkámban fösteni, mi legyen azon fő eszme, melyt az egész színműn keresztül ügyekeztem vinni: azt itt igazolás gyanánt előadni s fejtegetni fölösleges; — mert ha kitűzött czélobat nem vétettem volna egészen el, úgy az olvasó fölvilágosító jegyzetek nélkül is érteni fogna, ha pedig elvitettem, s szín-darabom maga magának nem elég megfejtés, úgy — szerencsétlen teremő én! csak silány holttetemet tudék alkotni, melynek semminemű bármi mesterségesen összeszótt előszó sem fog soha lelket adhatni. Azért szándékomrul semmit; csupán kis időszakai megjegyzést. — Ha a jelen föstvény sem a virágzó, sem a hanyatló római világ felőli fogalmakkal meg nem egyez, arra kérem olvasóimat, legyenek, mielőtt kárhóztató itéletet mondanának ki, tekintettel arra, hogy a történet, melyt munkámnak alapjául vettem föl, oly korszakbeli, melyben keresztyénség, római s barbar szokások egybevegyültiből, egészen külön társasági rendszer s jellem született, melyt sem egészen rómainak, sem egészen keresztyénnek nem mondhatni.

SZEMÉLYEK.

III. *Valentinianus Caesar.*

Aetius, római nyugotbirodalmi patricius s fővezér.

Gaudentius, fia.

Boethius, az őrség főnöke.

Petronius Maximus

Avienus

Trigetus

Basilius

Cajus

Fulgentius, quæstor

Palladius, Maximus fia, Cæsarné udvarnoka.

Heracles, eunuch.

Sidonius, ægyptusi jós.

Vigilius } *Aetius* párthívei.

Orestes }

Caustinus

Julianus

Avenarius

Marcus

} udvaroncok.

Eudoxia, Cæsarné.

Placidia, leánya.

Julia, Maximus hitvese.

Senátorok, udvaroncok, őrség, nép.

Időszak: ötödik évszázad közepe.

Hely: Róma.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

(Nagy fényes terem a csásári palotában.)

(Valentinianus Cæsar, Eudoxia, Placidia, Aetius, Gaudentius, Bæthius, Petronius Maximus, Avienus, Trigetus, Basilius, Cajus, Fulgentius, Heracles, Sidonius, Vigilius, Orestes, Caustinus, Julianus, Avenarius, Marcus s több más senátorok és udvaroncok többnyire pamlagokon hevernek: kiki bal karjára támaszkodva szomszéda háta mögött elnyújtott lábakkal, egy nagy és közönségeseknél alacsonyabb asztal körül, mely mindenféle étkekkel és italokkal sűrűen meg van rakva. Elül játszó asztalok köbökkel, körülöltök székek s pamlagok. A vendégeskedők mögött szolgál állongnak s futkosnak nagy számmal, s czifrán öltözött gyermekek tölt serlegekkel kezeikben, melyeket a megürültek helyett nyújtogatnak a vendégeknek, az egész jelenet alatt. Minden vendégnek fejét s vállait virágkoszorúk s füzérek övedzik körül, az asztal is virágokkal van fölékesítve. Az öltözet fejér. — A mint a kárpit lassan fölemelkedik, zene hallatszik, melyt hangos örömujongatások szakasztanak félbe.)

VALENTINIANUS CAESAR. Komolyan ismétlem, czimborák, e nagy napot, a catalauni babérokét, illőbben ünnepegni nem tudnám! — A patricius fia enyém leend — leányom övé.

EUDOXIA (nagy indulattal magában). Ennek is tehát megkelle történni! Theodosius unokája alán nővé! (Mindennünnen «éljen» kiáltások: Hosszú élet, dicsőség, áldás a hős patriciusnak! Attila legyőzőjének! Italia nemtőjének! Caesar nászának!)

GAUDENTIUS (ki Placidia mellett ül). Én boldog! ily isteni hölgyet! (megfogja Placidia kezét, ki egészen elhalványult.)

EUDOXIA (Placidiára tekintve). Leányom színe elváltozott! mi ez?

PLACIDIA (tört hangon). Magam sem tudom, anyám. — Futó gyöngélkedés — szenvedek —

EUDOXIA (élesen). Látom, a lakoma ártott meg. Jer kedves, jer. (Fölkél Placidiával.) Urak! jó időtöltést! (A vendégek mind csodálkozva fölkelnek.)

VIGILIUS, ORESTES S TÖBB MÁSONK. Az ünnep királynéja eltávozik!!

PLACIDIA (magában). Királynéja, vagy áldozatja!!!

Egyszerre	{	GAUDENTIUS. Szép Placidia! (Könyörögve kulcsolja össze kezeit.)
		AETIUS. Ennyire megszorítasz?

EUDOXIA. Ilyen ő mindig; kérve parancsol, s parancsolva kér — álnok!

CAESAR. Nem távozol; — csak képzelt baj.

EUDOXIA (halkan Caesarhoz). Ha eladtad leányod, legalább ne öld meg. — Nézz reá! (Fenn). Sajnálom urak — leányomnak nyugalom- s ápolásra van szüksége. — Visszontlátásig. — (El Placidiával. A társaság több beszélgető csoportokra eszlik, melyek mind csodálkozást jelentenek.)

JULIANUS (Avenariushoz). S ő is, a fürge udvarnok? —

AVENARIUS (halkan Julianushoz). Ki?

JULIANUS. Cæsarné udvarnoka, Palladius, nem látad? oly savanyú arczczal távozott el innen, mintha borsot nyelt volna.

CAUSTINUS (Julianushoz.) Balga!

MARCUS (ki a beszélgetést hallotta, magában). Nem balga, csak szánandó!

GAUDENTIUS (Aetiushoz halkán). Mily idegenséget mutat irántam!

AETIUS (Gaudentiushoz) Semmi! hajlania kell vagy törnie — a mit választ. Csak kövesd tanácsomat; csendes, de vizsga légy, tudod-e? Hasznosb beszéltetni, mint beszélni. — Ügyelj jól minden suttogóra. (Egymástól távoznak.)

CAESAR. Vendégeim! A nők eltávozta ne zavarja nagy örömünket; annál szabadabban éldelhetünk. Bor és asszony nem egyszerre valók, ezt mondta egy görög bölcs, nem tudom melyik, de jól. (Zene hallatszik.) Heverjünk le ismét. — Étél, ital, zene, kinek mi kell!

JULIANUS, AVENARIUS S TÖBB MÁSOK. Tartsa meg az ég a mi jó urunkat! (Némelyek pamlagra fekszenek, mások körülök csoportoznak, poharakat ürítve s beszélgetve. Tánczosok s tánczosnők mulatgatják a társaságot.)

CAESAR (félbeszakítja a zenét). Most veszem észre! néhány becses társak üdvözleteink sorából kimaradtak. Pótoljuk ki a hiányt. — Billikomokat, gyermekek! (A gyermekek serlegeket nyújtanak. Caesar fölemeli serlegét.) Éljen Petronius Maximus! kit vendégszerető, jó konyhát tartó derék embernek ösmertünk mindig! Reménylém, hosszas távolléte nem változtatta meg szokásit. — Éljen! s maradjon az, ki volt! (Hangos «éljen» — isznak. Caesar ismét fölemeli serlegét.) Avienus, Trigetus, Basilius! nektek is tiszteletül! — Igaz bölcseknek tartalak, becsemre mondom! nem azért, mivel Platót s Epicurt megemésztétek, hanem mivel kinézem belőletek, ha szinte nejeitek az ellenkezőre esküdnének is meg, hogy bort, leányt, lovat egyaránt ösmértek s becsültök. (Nevetés. «Éljenek».) Serleget ismét. (Egy gyermek serleget ad. Caesar ismét fölemeli.) Em-lítetlen maradt azon jeles tiszte is udvaromnak, kinek köszönünk minden drága falatot; jó kedvünknek s el-

ménknek fentartója ő. Egészséget Quintus Márónak, érdemes szakácsunknak! (Nevetés, morgás.) — Hát Baka és Kiki? Mit vétett az Afrikából érkezett varázsló majompár? a bohósan eleven két békejel, hogy ne tisztelnők meg egy kortytyal! — Kedvem volna, régi divat szerint, egy billikomot ürítetni minden betűire nevüknek, megérdemlik! (Éljen! kaczagás, zúgás.)

MAXIMUS (szomszédéhoz fordulva.) Ez minden fogalmat túlhalad.

AVIENUS (gúnynyal). Jó ízű furcsaság.

AETIUS (hátkán Caesarhoz) Elég ti'kos ellenségünk van már. Nem jó volt számukat nevelni. (A zúgás néhány perczig tart.)

JULIANUS (Avenariushoz). Mily illetlen morgás! — Mindjárt eszméltre juttatom. (Fenn, poharat emelve.) Uraim! valódi dicsőség Bakának és Kikinek! ezt tőlük el nem vonhatjuk. Kitünő tulajdonaik elősorolásával nem akarok türelmet fárasztani; csak egyre figyelmeztetek: midőn egykor dicső emléké Cæsarnak, kedves ménit a köztársaság consulává tetszett kinevezni, nem tisztelte-e azt minden úgy, mint akármelyik elődjét? Hát kevésbbé fényes időkben élünk most? — kevésbbé hatalmas Cæsar alatt? Tanácslom, urak! adjuk meg mindenkinek, mi övé: — ezt mondja püspökünk is.

SOKFELŐL. Úgy van! úgy! Éljenek! (Köznevetés.)

FULGENTIUS. Nagy Róma! ha! ha! ha! ha! csupa nevetség!

CAESAR (Maximushoz), Petronius barátom! két esztendei távollétednek, mint látom, nagy foganatja volt. — Te oly csendes, komoly e víg lakomán — mintha — Pedig gondolom, eleget ápoltunk mind étekkel, mind dicsérettel.

HERACLES (ki néhány udvaronczzal beszélgetett, fenszóval Caesarhoz.) S hallaná csak, mit mondanak itt, még akkor híznék ám!

MAXIMUS. Én beszélgetés tárgya?

HERACLES. Te is, családod is.

CAESAR. Most jut eszembe. — Hisz te másod házasságra leptél! Hogy fér ez meg a bölcselkedéssel?

MAXIMUS. Úgy találom, fejedelmem! hogy ezt tenni volt a legjózanabb bölcselkedés.

HERACLES. Legalább jóizlettel párosult bölcselkedés. — Szébb nőt nem igen láthatni.

CAESAR. Jól el tudád rejteni, féltékeny! Két hete, hogy itt vagyok, s még egy szemmel sem láttam őt. Zár alatt tartod?

HERACLES. Ezt is bölcselkedésből; ma azonban, ha ügyelsz, láthatád vala a körszínházban. — Nem vedéd észre? a zenekartól harmadik pad, ötödik hely, egy korosabb asszony mellett.

CAESAR. Ördögöt! hát az ő volt? — Maximus, szerencsétlenek; ugyan jól megválasztád! (Gondolatokba merül. Egy szolga suttog Boethiussal, ki végre fölkel és kisiet.)

BASILIIUS (Cajushoz halkán). A nők Maximusunkat mindig kedvelék. Nem csoda, ha jól választhatott. Emlékszel-e még néhány régi mondákra — róla s egy magas állásu nőről?

CAJUS (szinte halkán). Igen, hallám. Mint mondják, egykor Cæsarnének igen tetszett, s kevésbe múlt —

BASILIIUS. Hogy Cæsar helyett nem őt tisztelte meg kezével. Na! de erről hallgatunk. — Ki tudja egyébiránt, igaz-e? (Ez alatt közzsibongás.)

BOETHIUS (hirtelen berohan levelekkel kezében). Véletlen csapás! Genserich hadaj már Calabriában s Siciliában! — mind

két helyt egyszerre kötöttek ki. Syracus, Agrigent, Tarent elfoglalva! Itt a levelek Verrestől, meg Plautustól a messinai parancsnoktól. (Átadja Aetiushoz a leveleket. Meglepetést fejeznek ki minden arcok.)

SOKAN. Na! Jesz már dolga a patriciusnak!

AETIUS (nyugtalanossággal bontja föl s olvassa a leveleket). Sejdítém! — Marcellinus oly megfoghatlan könnyelműséggel folytatá hivatalát. A hajóhad mindenfelé szétszórva, mintha örök békére számolhatnánk; pedig több ízben vetettem szemére. — Az esztelen, csak kárán tanulható! (Caesar mélyen elmerülve, föl s alá jár.)

BOETHIUS (Aetiushoz.) Ostiánál s Brundusiumban — mindenütt egy-egy csoport katonaság.

AETIUS. Igen s a megaponti s cotroni legiók is erre nyomólnak. Hamar központosíthatjuk minden erőnket. — (A többit a közszibongás miatt nem hallani; csak látszik, hogy beszélgetéseket folytatják.)

MAXIMUS (Avienushoz halkán). Fegyvereinkben nagy bizalmam nincs. A békekötés útja is bizonytalan, nem tudom, mi helyesb? Időt kellene nyerni. — Ni, Cæsar maga is mily gondolkozóvá lön!

AVIENUS (Maximushoz). Talán egy új kaland tervén agódik. — Ágyas, körszínház, lakoma — hidd el főlebb nem emelkedik.

HERACLES (Caesarhoz közelítve, halkán). Fejedelmem! a szép nő bájai, úgy veszem észre, nagy hatással voltak.

CAESAR (csodálkozva). Heracles! te bűvészi ügyességgel bírsz! Előtted semmi sincs rejtve!

HERACLES. Oly nagy csoda volt ezt kitalálni? Nem kötelessége-e minden szolgának, ura arczvonására s pillantására figyelni, hogy kívánsága kijelentésit megelőzze?

CAESAR. Most találékonyágod gyümölcsöt nem terem.

HERACLES. Miért ne?

CAESAR. Nem, — esztelen erőködés lehetetlenséggel küzdeni! Míg csak láttam őt, nem tudva, ki — addig, megvallom, volt reményem; gondolám: te ezermester minden lehetőben módot találsz, — talán már tudod, ki a nő s hol lakik, s ha nem, a legelső közjátéknál ismét megjelenend, s akkor czélt érünk. De így — mi cselszövény nyithatná meg nekünk Maximus lakát?

HERACLES. Udvarhoz édesgetjük.

CAESAR. Ha ide hozná is, féltékenysége vigyázóvá teszi őt, — mindig szemmel tartandja. (Aetius és Boethius közt halk beszélgetés).

AETIUS. A frankokat semmi esetre belé nem elegyítjük! ily frigyos mindig több bajt hoz, mint hasznot — (folytatja beszédét, de nem hallani).

HERACLES (néhány percnyi gondolkodás után Caesarhoz). Hát ha ennek is kitaláltam volna módját?

CAESAR. Nem hinném!

HERACLES. Itt kezem! — pedig ilyesekben nem szokásom vaktában ígérni; kövesd tanácsom, s a szép Julia tiéd, — még ma.

CAESAR. Fejedelmi leend jutalmad, ha teljesül. — De ennyit előre hinni!

HERACLES. A siker igazoljon. Tüstént dolgunkhoz foghatunk. — (Körütekint.) Oszlani kezdenek; itt kell tartani, legalább Maximusnak elmenni nem szabad. Javallj játékot; nagy pénzben. — A köbzés gyöngéje. — De szükség, hogy nyerj. — Tudod néhány jó fogás, meg a köbök, melyeket számodra készítettem; — majd elhozom. Látod kezén ama gyűrűt? (Maximusra

mutat.) azt kell kezünkre kerítenünk. — Csak ügyelj intésemre, minden egyébért állok.

CAESAR. Remek ember! Bízom szavadba. Fülelj, mint előzi meg jutalmam tettedet. (Fenn a társasághoz.) Ne széledjünk még el! egy ünnepélyes nyilatkozatom van teendő.

AVIENUS (társaihoz halkán). Mi ez? Cæsar legelőbb szó-lal föl a biralom ügyében!

TRIGETUS, MAXIMUS (magukban). Meglepő!

CAESAR. Hív szolgák érdemit jutalmazni a fejedelem legszentebb kötelessége, helyes kormányzás alapelve, melyt én is fejthajtva követek. Ily példás alattvaló ez itt! (Heraclesre mutat.) Mesés öntagadással fordítja ő évektől fogva minden ügyekezését arra, miként napjaim mentül üdvteljesebbekké tegye. Feje csupán számomra gondolkozik s kezei mindenben kívánságom szerint munkások. Enyém ő testtel s lélekkel!

AVIENUS (szomszédihoz halkán). Nagy bajára a férjeknek s apáknak.

TRIGETUS (halkán). Igen, meg a kerítőknek nagy öröme, kiknek régtől fogva oly jó keresetük nem volt.

CAESAR. Barátok! Ő megszerezte magának egész fejedelmi kegyemet. Nincs Rómának jelesb polgára! Ennek nyilvánítására kívánom, helye, szava legyen a főtanácsban. — Atyák, beirandjátok őt a névsorba. (A senátorok közt nagy zúgás.)

FULGENTIUS (szomszédihoz halkán). Szegény, szánandó köz-társaság!!

(Aetius szólani akar, midőn Julianus, Caustinus- s Avenariustól követve, eléáll s ünnepélyes hangon megszólal.)

JULIANUS. Dicső Cæsar! nagy patricius! Látom, jövő nemzedékeknek tanuságul kívánjátok, ugyan akkor vegye

hazafiérdem jutalmát, midőn Róma leghatalmasb ellensége fölötti diadala évnapját ünnepli. — Legsikeresb serkentés ez erényre s hősi tettekre, s ezen alapítjuk mi is, közmegegyezésből eleitekbe terjesztendő kérelmünket; én s két barátom. (Caustinus- és Avenariusra mutat). A Camillusok, Appiusok, Catók, Valeriusok, Fabiusok, Scipiók vére pezseg ereinkben.

CAUSTINUS. Igen, s Brutus, gögös Tarquinius megbuktatója, — Sulla, a dictator —

AVENARIUS (félbeszakasztva az előtte szólót). Merész Marius, — istenként imádott Julius maga s több dicsőült örökösi, ha nem is törvényes, legalább mellékes úton, eldődink.

JULIANUS. Hazafi buzgóságunknak mi is elég jelét adtuk már; istenként tiszteljük Cæsart s téged is, hős patricius! magas helyzeted szerint. — Készek voltak mindig ökleink hatalmas döfésre a nyomorú pór ellen, ki tiszteletlenül mert rólatok szólni. S imé! más jutalmat nem várunk, mint hogy vennétek szellemünk hasznát a közelgő barbarok ellen. Oh! adjatok vezérletünk alá sergeket, melyekkel a hon oltárit védve, az ellenség vakmerő reményét semmivé teheszük! — Meglátjátok, az ivadék eldődihöz méltó leend!

AETIUS. Hála égnek! közülünk többeknek még furcsálkodásra is maradt elméjük ennyi vész között! Erős, edzett lelkekre mutat ez. — Bámulatos kétséget fejeznek ki arczaitok, senátorok! nem fogtátok föl Cæsart? Úgy tehát én nálatok jobban ösmérem. Titeket mély aggodalomba merített a rögtöni gyász hír. De ő, ki tudja, miként bátor ügyekezetnek minden lehetséges, s csak annak orvosolhatlan helyzete, ki önmagát hagyja el; — ő, látjátok, közelcsüggedéstől környeztetve, csön-des vidám maradt, meg akart kevésbé kaczagtatni, hogy

ez által eszméletre jussatok. Oh ne féljete! — nagy Theodosius unokájának emberi becsrűl tiszta fogalma van; s igen jól tudja, miként lehessen jutalmazni egy Heraclest is, a biralom lealázása nélkül.

CAESAR (boszankodván). Aetius! mi ez?

AETIUS. Hiában színlesz oly remekül, Cæsar! Benned kétkedni nem tanulandok meg. — Ha ilyet hihetnék! gondolod oldalomon függne még a fegyver? S a föld legsötétebb zárdája, hol közmegfeledkezés fátyola borítna el örökre, nem bírna reám nézve több kecsesel, mint e fejedelmi csarnok itt?

HERACLES (magában). Hah! czudar! így mer sértegetni mindenkit!

AETIUS. De bocsánatot, ez talán sok szó is volt egy tréfa fölött. (Julianus- s társaihoz fordulva.) És ti is! ha! ha! ha! ha! ha! ti is ingerkedtek polgártársaitok rémületivel? Mondhatom, szép ötlet! mert valónak csakugyan nem hihetem — annyi jótékony hölgyet, színházt, lakomát oda hagyni! Miért? Egy ocsmány csatáért! Mily ledérség volna, még a gyönyörhöz sem maradni hű! Igaz ugyan, mindenkiben lappang egy kis fenévadi tulajdon! de kiben az felébredt, s a mellett oly régi római, nemes, hős vérrel bír, miért vágyódnék idegen korcs vérre? A sebésznek egy kis érvágása mindenként elégséges. Ily csillapító után, szőke hajfürtek fésülése, illatos kenőcsök, szép nő kegye, zajos éji tobzódás, nappali kényelmes nyugalom puha ágyban, ismét visszanyerik előbbi becsüket. — Látjátok, még én is tudok vidám lenni, bár elmém most komoly tárgyakkal van elfoglalva. (Az udvarnokok megszégyenülve hátra vonúlnak.)

CAESAR (Heracleshez). Ezuttal czélt nem érheténk. — Majd másszor jobb kedvében találjuk. — Ne neheztelj!

HERACLES. Megelégedésed elég jutalmam, szeretve tisztelt fejedlmem. Mi hatalmadon túlvág, azt kívánom balgaság volna.

CAESAR. Most tervünkhöz, úgy-e?

HERACLES. Rajta tehát!

AETIUS. Holnap indulnom kell, addig még sok rendelésim vannak teendők. Cæsar! vedd legőszintébb jobbagyi tiszteletem kijelentésit. — Reménylem, örvendezettőbb körülmények közt találkozunk. (A senatorokhoz.) Viradatkor rendkívüli tanácsot tartandok. (A vendégek széledni akarnak.)

CAESAR. Barátok, nem hagylak távozni! Holnap elég idő lesz mogorva fontolgatásra. Mi? Sicilia e mély aggodalmak tárgya? Hány Siciliát lehetne abból alkotni, mi megmaradt? Patricius! ne zavarod örömmeket! Én kockázhatnám.

FULGENTIUS (magában). Valóban jól van megválasztva az idő játékra!

CAESAR. Maximus! neked csoda szerencséd, — megszeretnék veled mérközni.

MAXIMUS. Bocsáss meg uram — de —

CAESAR. Semmi ellenvetést! (Karjánál fogva egy játszó asztalhoz vezet.) Ülj le! Erőszakos vagyok, nemde? — Urak! ide, vagy amoda (az asztalokra mutat), csak ne el. — (A vendégek nagyobb része az asztalok körül csoportozik.)

HERACLES (ki azelőtt kifutott volt, visszajön s Caesar asztalához siet). Mily kopott köbök! — cselédség vigyázatlansága. (Más köbökkel cseréli ki az asztalon levőket.)

AETIUS (Caesarhoz). Reménylem, minket elbocsátandsz. Én s Boethius nem sokat értünk közbzéshez, — csak rontanánk.

CAESAR (gondatlanúl). A mint tetszik.

AETIUS (Vigiliust s Orestest Intl magához). **Ügyelettel legyetek mindenre. Látjátok azokat?** (az udvaroncokra mutat) néhányan közülök elvonták arcaikat; kis veszély ugyan, de rendszerem mindent számbavenni. Tehát, mint mondám, azokra ott, különösebben pedig emerre itt. (Heraclesre mutat. Orestes és Vigilius értőleg intenek. — Aetius Boethiustól és Gaudentiustól kísérve el.)

AVIENUS (Trigetus- és Basiliushoz). **Mentsük meg mi is éjünk nyugalmat.** (Társaival együtt kilopódzik az ajtón.)

(A jelenlévők négy vagy öt asztalnál játszanak: a legkisebbiknél Caesar Maximussal, másnál Julianus, Caustinus s több udvaroncok, — Sidonius és Heracles a harmadik s negyedik asztalnál. Egynéhány percnyi szünet, mely alatt köbök lökése hallatszik. Hangos zene)

JULIANUS (Caustinus- s Avenariushoz fordulva közbés közt). **Szép kifejezésekkel illete minket!**

CAUSTINUS (halkan). **Tűrhetlen bánásmód!**

AVENARIUS (szintúgy). **S ki mer így szólni Róma legelőbbkelő nemeseivel? — ki nagyapjáig sem tudja fölvenni fáját. — (Koczkát vet. Fenn.) Én nyertem.**

JULIANUS (halkan). **Micsoda név! ki volt apja? főrend? nem. — Római? nem. — Italiai? az sem — alacsony pór!**

AVENARIUS. **Igen — szittyá — vend — alán vegyelék! — (A másik asztalnál ezalatt Maximus több izben vesztett.)**

MAXIMUS. **Rosszúl kezd folyni. (Ismét aranyokat tesz az asztalra.) No még ezt.**

FULGENTIUS. (Maximushoz közeleg s fölibe halkan.) **Hagyd el a játékot; nincs napod. — Ki tudja, mi a cél mind-ezekben.**

MAXIMUS. **Ne féljl a koczka változó.**

FULGENTIUS (mérgesen magában). **Itt minden ember vagy bolond vagy ámitó. Tovább nem nézhetem! (Kifut.)**

AVENARIUS (szomszédihoz halkán). Ennek változni kell! Gondoljunk valamit. (Elveti a köböt. Fenn.) Tizenkettő!

JULIANUS (fenn). Jól vetél. — (Halkán.) Egy kis összeesküvést eleink módjára. — Mit mondasz hozzá? (Vet. Fenn.) Csak tizenegy!

AVENARIUS (halkán). Helyes, Róma vár reánk! de hogyan? —

JULIANUS (vetés közben). Még módját nem tudom, elég, hogy összeesküszünk. Majd ad tanácsot a szép, a kaczér Berenice: neki ilyesekre nagy hajlandósága. — Meglátjátok, mind örülend ennek Berenice!

VIGILIUS (a beszélgetőkhez siet). Mindig szerelemről? Berenicéről volt szó úgy-e?

CAUSTINUS (halkán társaihoz) Istenért vigyázzunk! Ezt a patricius legbizottabb emberinek ösmérem.

VIGILIUS. Na! s miről akartok vele tanácskozni?

JULIANUS. Új divatot szeretnénk behozni, mihez ő mennyeien ért. (Magában.) Huh! rosszul érzem magamat! (Fenn.) Magasztalt daliák, Itália arszlánya mikor induland el Rómából?

VIGILIUS. Mint mondá, holnap.

MAXIMUS (ki ezalatt folyvást veszett). Megfoghatatlan szerencsétlenség! 500 darab pénz — mind elkölt. Nem folytathatom.

CAESAR. Nem akarlak a viszonzás jogától megfosztani.

MAXIMUS. Megbocsáss! hitelbe nem játszani szélyem.

HERACLES (Maximushoz siet). Mint látom, még hitelre nincs szükséged. (Maximus kezére mutat.) Ily gyűrű sokat ér.

MAXIMUS (zavarodva). E gyűrű — úgy de attól — attól megválnom lehetlen — emlék ez —

HERACLES. Emlék? — jeggyűrű! hisz megösmérni. — Ugyan mit félted? Senki sem akar tőle megfosztani; csak zálog gyanánt teszed ki.

MAXIMUS. De mégis. (Heracles Caesarnek int.)

CAESAR. Talán a szép hitves szemrehányásit rettegjük? Hogy képes — oly erős lélekkel! — No. bizonyosan megengesztelődik. (Megfogja Maximus kezit nevetve.) Ide vele! — Magad tudod, ez közszokás; míg játszónál ily belső értékű kircs marad, addig hitelrül nem szólhat. (Leveszi Maximus kezéről a gyűrűt.) Mennyiben álljon? — ezer darabban, s öt lökés mind két részrül? — Nem? (Ismét koczkázáshoz fognak.)

HERACLES (Sidoniust félrevezeti s vele suttog). Ajánlom, szedd össze minden ügyességed.

SIDONIUS. Nem lesz hiba benne! — úgy is örök frigyét kötöttünk egymással.

MAXIMUS (néhány lökés után). Már ezt is elvesztém.

CAESAR (a gyűrűt felvéve az asztalról). Enyim tehát holnapig. —

(Heracles Caesarhoz közelg, tőle a gyűrűt titkon átveszi és sebesen elsuhan.)

CAESAR. Maximus! látom, nagy kedved volna gyűrűd visszanyerésére szerencsét próbálni.

MAXIMUS. Parancsolod?

CASAR. Nem, Maximus, nem. Maradjak én a győztes ez estvén. Ha! ha! Elpártolhatna tőlem a szerencse. (Szemeit Maximusra függesztve, tréfásan.) Nyugtalanáságod mulattat. — Csak nem esel kétségbe?

HERACLES (berohan s Caesarhoz halkán). A nő tüstént itt lesz.

CAESAR (helyéről fölkelve). Engedj meg, Petronius, siető dolgom van. Mindjárt itt termek: addig Heracles kikapólandja helyem. (El.)

(Maximus menni készül. Heracles visszatartja, megfogja karjánál.)

HERACLES. De várd meg hát Cæsart! — Meglátod, mily időtöltő leszek én. (Nevet.) Jer vélem, jer; szép s új történetet beszélek neked egy csalatott féltékeny férjről. (Ismét nevet. Mind ketten kimennek a jobb felőli ajtón.)

JULIANUS. Cæsar lenyugodott. Mi is menjünk mulatni máshova. (A vendégek mind elszélednek a közép ajtókon.)

MÁSODIK SZIN.

(Maximus laka.)

(Palladius lassú léptekkel jön be s egy asztal mellé ül, hol mécses pislog; de mindjárt ismét fölkel, az ablakhoz megyen s a függönnyt széthúzza. Külső világ lövell bé.)

Istennek köszönet, már virad! keresztüléltem hát e végtelen éjt. (Magát gúnyolva.) Mily örvendetes! mintha ama bibor piros mosoly, a zajos nappal együtt, enyhet is ígérne bajomnak. Ha úgy volna! — A kertben, mondá, terepélyes boglár fa alatt várand reám. Mit hallok majd ott? egy vigasztaló szót? Hisz ki van reánk mondva az ítélet; hol ez ellen menekvés? — Fejedelmi önkény s fejedelmi gyöngeség egyesülendnek vesztünkre. Jól körülsánczolák őt: gőg, dicsvágy, hőshíri méltóság, hogy a lányka sohaja oda be ne hason, hol keservével talán egy hangzó hűrt pendítne meg. (Szünet.) S a patricius mondna le? a lányka könnyeiért, az ifjú virágos ábrándiért mondna le az, ki csak trónról s világ-uralomról tud álmodni? Mennyi lénycsoport vonaglott már lábai alatt — s e csekélység hátráltatná lépteit? Esztelen gondolat! de ki vagyok én?

MAXIMUS (sebesen jön be). Fiam! már itt? — oly hamar kialudtad az éji mámort? Im én csak most jövök. —

Nem dicséretes éjkóborlás, úgy-e? Jó, hogy nem követed apád példáját, — magam sem ajánlom. (Lent egy székre s nyújtózzik). Há! mint el vagyok fáradva.

PALLADIUS. Egyedül jössz? anyámat hol hagyád?

MAXIMUS (csodálkozva). Kit?

PALLADIUS. Nődet tehát, ha így inkább akarod; kit mást?

MAXIMUS. Fíú! téged bor vagy álom zavart meg! menj nyugonni.

PALLADIUS. Igaz, nyugtalan éber éjt töltöttem én is; de azért eszmélek.

MAXIMUS. Úgy hát én értelek balúl; nem Juliát kérdezéd?

PALLADIUS. De épen őt! mit csodálsz? hisz magad küldtél utána.

MAXIMUS (álmélkodva). Mit mondasz? utána! gondold meg, Palladius! én a fejedelmi csarnokban voltam.

PALLADIUS. Jöttek emberek, kik őt nevedben hívták el; parancsodra egy kólyát is hoztak magukkal; ebben vitték őt hozzád; így beszél a cselédség, — többet ennél nem tudok, mert késő jövék haza hosszú sétából.

MAXIMUS. Hazudsz, fíú! (Szelidebben). Bocsáss meg, de ez lehetetlen, meglátod mindjárt, ő itt van, itt volt, nem távozott. — Hej! valaki! szolgák! Julia! Julia!
(Kímegeyen az oldalajtón.)

PALLADIUS. Ő valóban nem küldött volna mostohámért? kíváncsi vagyok e rejtély megfejtésire.

MAXIMUS (berohan). Nincs, nincs, hült helye! — Csakugyan éjjel ment el, az otthonos nő! Mi titok lappang ebben? Hah! egybe illettem, mi kis gondolat maradt még fejemben mint szétszaggatott oklevél darabjai el-

szórva, hogy okoskodássá váljék. (Erőtetett vigasztalással.)
 Meglátod, csupa csekélység leend az egész eset, nevetésre érdemes, ha megértjük; — s most (fejére üt) mi ostobák, ki nem találhatjuk! (Nagy indulattal.) Megyek — küldök érte mindenfelé — összekóborlom a várost! — míg megleljük (Az ajtóhoz fut, hol Juliával találkozik, ki halványan s akadozva lép elő.)

MAXIMUS (feszülten). Julia!

PALLADIUS. Ha tudnád, mely aggodalomban voltunk fölötted!

JULIA (szenvedélyes hangon Palladiushoz). Menj! menj! itt most nincs helyed; egyedül ezzel van még szóm. Mondom, rohanj ki e házból, míg hallgatok; mert apád ez, szavaimra megfordulhatna a fegyver oldalodon, s ez üdvös nem volna. Fuss!

PALLADIUS. Magadon kívül vagy, anyám.

JULIA (parancsoló hangon). Fuss!

PALLADIUS. Engedek, bár kínos bizonytalanságba hagynak szavaid. (El.)

JULIA. Maximus! nem lakhatol többé házában: — fölötte czégér áll, melytől minden tisztos polgár undorással elfordúl.

MAXIMUS. Nem értelek!

JULIA. El kell feledned, mint hívnak, megtagadnod tenmagad; mert szent kötelesség a fiui tisztelet; te pedig a dicső eldődök emlékének mocska vagy! Nem tudod, mi van fölírva a czégérré?

MAXIMUS (nevekedő indulattal). Nem értelek!

JULIA. Aljas szavak, melyeknek kimondásuk is erkölcsöt sért, — jelentésük: fajtalanság! kerítés! Oh! nem, nem, még elmésebben aljasak! — rima hitves, kerítő férj! mi ehhez képest a bérlelt édelgés szemte-

lenül tárt laka? Petronius Maximus! hújj el a tolvaj elől — ne hogy gúnyoljon!

MAXIMUS (dühösen). Oh nem értlek! nem értlek!

JULIA. Dús Petronius Maximus! semmid sem maradt egyéb kopasz életnél, s ezt sem bírhatandod el czepeelni; mert szétzúzószerűként függ rajta azon öntudat, hogy gyalázatosnak tenmagad voltál művésze. — Magad előtt is csúfság — csak egy menedéked lehet még, Petronius Maximus! s ez — (megfogja kezét kiáltva) gyilkolj meg engem s magadat!

MAXIMUS. Borzasztó talány! mit mondasz, azt érzem már. Hol — hol — hol voltál!

JULIA. Talány! s hol voltam! Valóban, vészesb a levegő ama pompás csarnokban, mint a hogy' gondoltam; mert nem csak kedélyt s lelkiületet zavar meg, hanem még agyvelőt is. Így tehát, hogy megérts, dobra kell ütni, az utczákra kell kikiáltani, miként Maximus egy becsfeledő gyáva férj, ki nejét árúba eresztette! ki egy lelketlen zsarnok —

MAXIMUS (nejét félbeszakasztva) Honnan jössz? honnan jössz? — kinél voltál? Ezekre kérlek, erre felelj!

JULIA. Legyen tehát meg ez utósó enyelgés, mivel annyira kívánod. Képzeld csak a nagy csodát, s ijedj meg kérlek! találd megfoghatatlannak, törd rajta fejedet, én ott voltam, — hol hagytad jegygyűrűdet, hová magad parancsoltad, hogy menjek — Cæsarnál, attól jövök most, kitől mástól? (Maximus egy kiáltással székebe rogy s kezével befödi arcát.)

JULIA. Ládd, megtörtént, mit oly jól elintéztél. Most ki a gyilokkal! Eszmélned kell? döfj ide elébb, én már magammal számoltam, aztán, ha tudsz, imádkozzál. Tehát még erre is tehetlen! egyaránt erőtlen bírni

s veszteni! Ha! ha! elhagyatott nő vagyok csak, ki nek erényével a világ csúfot úz, ki egy kis önérzetnél egyebet nem bírok; de azért, hitemre mondom, az én nyomoruságomat oly lelkülettel, milyen itt ez emberé, föl nem cserélném.

MAXIMUS. Való, való tehát az iszonyú képtelenség! De örül-e a természet? de tomboló Silen bitangolja-e annak kormányát? Én egy éjt a csarnokban töltök, ott játszom, egy gyűrűt vesztek el, s üdvöm tüstént tönkre téve! legyalázva e nő! — Tökéles tivornyai részeg bohózat! Mi köze a gyűrűnek az én üdvömmel? Mi a játéknak ez asszony erényivel? s mégis megtörtént! Szétzúzni két lényt egy köbvel! a legszeplőtlenebb becsületet sárba sújtni egy köbvel! meglátom mindjárt. — (Vízga szemekkel néz körül s az ablakon ki.) Ott a város! ott a csarnok! piac, útcza, minden helyén! Na, ha nincs kiemelve sarkából a világ, úgy igazán mester vagy, Valentinianus! (Kivonva törét.) Igen, asszony! teljesül kérelmed; téged is, — magamat is.

JULIA. Mit hallok? Rém volt hát, nem valóság! Petronius! édes Petronius! örömtől bódulok most! (Megőleli szenvedélylyel.) Petronius! Megbocsáthatsz nekem? Nem, nem bocsáthatsz meg!

MAXIMUS. Lassan csak, te könnyelmű. Gondolod, talán majorunk felé indulunk most, rövid nyugalmas ünnepre? Lassan, még nincs összefűzve a poggyász? — Hát ő? — Hallod e vad káromlást itt benn? hallod? egy lélek kiált itt szomszában, melyt síron túl semmi többé el nem olt. Ó! mily meglepőülten kísér szemével, még enyeleg dühünkkel. — Nem! senátor vagyok; pusztá átokkal így mindjárt meghalni — ez ifjonczi kontárkodás volna.

JULIA. Ne kínlódjál tovább, kedvesem; borzasztó szavaim csupán a bűnösshöz valának intézvék. Igen! méltatlan bizalmadra, ki benned kételkedheték, de légy nagylelkű s hígy nekem. Boldogok lehetünk ezután is, milyenek voltunk. Semmi sincs elveszve, megóvott az ég, a rabló erőtlen vala ellenem. — Kecsegtetém reggelig, közel foganat reményivel hagyott el egy perczre. Fölhasználám az alkalmat, — ki a zárva vélt ajtón a kertbe — onnan utczára — segítségért kiáltva — nem mertek elfogni. Semmi sem történt, min előtted s magam előtt pirulnom kellene. Csupán az ellenedi gyanú sujtott le; alacsony gyanú; de ő a gyűrűre mutatva esküdött. Azért ama kemény szavak. — Egek! min vásároljak egy kis hiedelmet?

MAXIMUS. Értelek, te gyöngéd angyal! értelek. Kétkedel talán erőmben? de mit te túléltél, miért ne birnám én is el, a férfit? s miért ne férne meg ennyi gyöttelelem, hol egykor elfért annyi boldogság? Mert zajog e kebel, gondolod megreped? Oh nem! gyarló az ember, de élte vasból van. Légy nyugodt; a féreg is, melyt lábaid szétzúznak, még sokszor megszaporodik kínjában. — Vagy mi? ne legyenek szemeim? tüstént kiszáradjon agyvelóm? (Közelít nejéhez s őrüiten vizsgálja.) Az ő lehelete, mely tiédde egybevegyült! csókja helye ez a folt! itt nyugodtak karjai! Várnod kellett volna legalább, míg a jelek elmúltak. De mit szégyenled? csak rablott kegy volt; Isten nem hivand ágyasnak! Ha! ha! ha!

JULIA. Maximus! Maximus! ne büntess meg ily irgalmatlanúll — nyugodjál meg szavaimon!

MAXIMUS (nejére nem hallgatva). Cæsar! Cæsar! — mi

leend a váltság! csupán nyomorú buja élted? rothadó tetem lélekért?

JULIA. Istenemre, hitemre, mindenre, mi valaha szent volt előttem!

MAXIMUS (félbeszakasztja). Hadd el az esküt, asszony! ládd, elhiszem; de, hogy is ne? ha lehető volt játszó asztalnál aranyban köbözve, téged veszteni el: miért lenne rögtön oly hihetlenné, hogy elveszve mégis megmaradj s szeplősítve tiszta légy? Egy kevés türelmet, neki szokik agyvelőm a csodarendszernek, s végre megtanulom érteni azt is, miként lehet embernek élni, gyilkolva önmagát, s miként válhatik gyámoltalan polgár mérgiből habzó tenger, mely egy hatalmas fejedelmet biralmastúl elborít! (Görcsösen összekulcsolja kezeit; szemei meredten egy pontra feszülnek.)

JULIA. Oh! ne többé e halált jósló tekintetet! ne többé e görcsös halvány fájdalmat, mely ereimben a vért fagyasztja meg! Széldűlj! irtsd ki szivedből, mi egyedül zavarhatja édes honi békénket. Oh! mit árt, ha boldogságunkat nem tűzhetjük ki többé a zajos gúnyvilágnak céltárgyúl, s elrejtjük gondosan, titkos kincs gyanánt? s midőn bírjuk azt, mit árt, ha nem sejdítik rejtekét, kik ott künn küzdenek mindennapi harczokban? Félsz a nyomorúktól? tekintetök, susogások fullánkitől rettegsz? Ugy hát Ostiánál felülünk egy könnyű hajóra, itt hagyjuk e hálátlan hont, megyünk, hová szél s habok visznek, messze messze partokhoz. — Oh! nekem veled bujdosni üdvösség. Nagy a világ, ott majd, hol egy idegen nép tátott szájjal fog körül, hol minket s bánatinkat nem ismerik — ott ütünk sátort s választunk új hazát. Ugy-e kedvesem, ott? (Reá néz szerelemmel.) Nem tűröd, hogy büntetlen ma-

rad ő? Ládd, szegény ő, szánatra érdemes! magános rab hideg márvány csarnokban, melyen kívül csak utálatra s megvetésre lel; egy elkábúlt, ki émelyedve nyalja föl azt a néhány csepp mézt, melyet gúnyolva kennek bíborára, s élvezi a jelen pillanat bűnszülte kínos gyönyörít — míg egy egész halhatatlan maradék vár reá átkával. Mit akarnál még tőle elvonni? várokozzál! ki ott fontol s itél, elvégzi munkáját. — Csak bosszút ne, Petronius, ne azt a nehéz két élű pалlost, mely csupán Istennek kezibe való, — s mely, midőn halandó daczolva nyúl hozzá, egy csapásra sújt le bűnöst és büntetőt! (Reá néz férjére, s látva, miként az őrált meredt tekintetet vet reá.) Egek! Petronius! valóban megijesztesz!

MAXIMUS (magához jöve rettentő ijedséggel). Mi? mi? mi kiáltott itt körülöm vagy belőlem? szólottam talán, s te meghallottad, te felfogtad? — Nem, csöndes volt minden, csöndes mint a halál, érted-e? te nem hallhatál semmit is. Ne ijedj meg! boldog leszek veled, nyugodt leszek veled! csak ne ijedj meg. Egy kis keserű tréfát űztem itt magammal, ez minden — csupa nevetség!

JULIA. Maximus! Neked valami jár agyadban, a múltnál rémítőbb —

MAXIMUS (fölkáborodva). Gondolod? (Rekedt hangon). Nem, nem, az egekért, ne mondd azt! kihúzod még belőlem lelkemet, s rémalakkép állítod ide mellém, hogy szörnyet haljak lábaidnál. (Vad hangon.) Menj, menj, ne nézz oly mélyen szemembe, mintha egy fenevadat akarnál kikergetni odvából! Távozzál, parancsolom. (Szelídebben.) Julia, hagyj keveset egyedül, hogy eszméljek, hogy kiszellőzzem a hevült főt. Nekem néhány percnyi magány kell; aztán minden jól leszen.

JULIA. Édes férj! nagyon szenvedsz.

MAXIMUS. Légy nyugodt! légy nyugodt! légy nyugodt! (Nejét megfogja görcsösen karjánál s kivezeti a baloldali ajtón. — Néhány percig üres a színpad, aztán Maximus visszajön, felháborodottan néz körül s vizsgálja az ajtókat, végre megáll a színpad elején.) Egyedül! Egyedül! — Bátorságban van hát, senki nem kémli ki azt az iszonyút, mit e szűk kebelbe rejtek s zárok el, hogy kiöntsem majd egy egész fajra halálos méregként. — Valentinianus! balga zsarnok! széttiporod minden üdvömet, s engem lehelni engedsz! Talán csöndesen szenderegsz most ágyadban, új gyönyörök reményitől ringatva! Oh! úgy nem sejdíthetéd, mit vesztékl — Teremts embert, fújj belé útálatot lélek helyett, ez útálaton kívül ne adj neki semmi birtokot, az én vagyok! — Küldj bakót, gyötörtess vele egy szerencsétlent, míg vonaglik, hadd meghalni, kínját pedig fogd el ügyesen, nehogy valamikép elrepüljön az étellel, adj e kinnak értelmet, testet — terveket forralni s végrehajtani, azután bocsásd szabadon: az én vagyok! — Mérd föl biralmad, Valentinianus! számolgasd légióid, becsültesd meg jól daliád hős szívét, ne hogy véletlenül kudarcot vallj ez egyes ellenség előtt — itt benn. Valentinianus! furcsát gondoltam. Jó volna ezt a sok sereg embert, ki az egész föld fölületén lézeng, henyél s futkos, egybegyűjteni egy csoportba. — Nem, nem — az semmi tréfaság. Ha egy isteni Neró megpróbálná vén anyját itt (földre üt lábával) felébresztve hosszú álmából, megjajgattatni gyötrelmében, huh! mily irtózatos ordítás lenne az! meglátnók akkor, elveszne-e benne a szózat, mely innen vészt, gyalázatot kiált fejedre! Becsemre mondom! jelszava ez egy dicső játéknak, melyt én adandok mulatsággul

Rómának, s melynek költségeit azzal fizetendem, mi még enmagamból megmaradt; be zajos lesz az! milyet még Róma nem látott, hogy a nézők belei kimozdulandnak helyükből! Szökdelni, keringni fog egy fejedelem egész időszaka, hatalma s dicsével, míg elszédül s egyberogy. Egy játék, hogy borzasztó meseként regélje azt egymásnak a maradék, hosszú viharos estéken! (Betakarja fejét kezével s mély gondolatokba merül. Néhány percnyi szünet után Sidonius a közép ajtón bejön, Maximusra tekintve megáll s csak lassan lép elé, Maximus Sidonius jövetelét észrevéve, hátra néz s magában.) Sidonius! még magam sem tudom — s már tenni kell, már csinálni kell, már küzdeni kell.

SIDONIUS. Magányosan, mint látszik, mélyen elmerülve.

MAXIMUS. Én? (Gúnynyal.) Igen, igen, aggódom, mint egy fősvény, ki pénzét kénytelen kiadni, mielőtt megszámlálhatná. Én is, látod-e, egy kincset rejtek el magamnál.

SIDONIUS. S szép nőd?

MAXIMUS. Nyugszik, ez éjt nem jól töltötte.

SIDONIUS. De hát? —

MAXIMUS. Hát! — hát — jósolj! itt a kezem; vagy másként szoktál?

SIDONIUS. Ne gúnyolj! Fontosb czélből jövök, — sokat aggódtam miattad.

MAXIMUS (kezét megfogva). Tárd ki szívedet!

SIDONIUS (magában). Oly váratlan csöndes! (Fenn.) Megládd mily érdekes, mit veled közlendek. (Leül.) Reám nézve fontos éj volt ez: Cæsar kegyeiből kibuktam.

MAXIMUS. Sajnálom! tőle nem érdemletted.

SIDONIUS. Álnok Heracles! de mindent illő rendel. —

MAXIMUS. Fül vagyok!

SIDONIUS. Mint elfásult gyomrom az éji lakomától! Egy kis fűszeres meleg italt, ha könnyen lehetne. Neked is használand —

MAXIMUS (vállát vonogatva megy a középjájtóhoz, egy szolgának int s ismét visszajő). Már most az elbeszéléshez.

SIDONIUS. Jó tehát. Mily különös emberek vannak e világon —

MAXIMUS (nevetve). Sok igen terhes is van köztük. (Hoznak egy kancsót két serleggel. Maximus tölt Sidoniusnak.)

SIDONIUS. Kellemetlen így magára inni; — neked is töltök. — (Tölt Maximusnak.)

MAXIMUS. A csoda-történet egészen kiesék agyad-ból —

SIDONIUS. Vészes titok, mit közlendek.

MAXIMUS. Nincs itt közel ember.

SIDONIUS. Ha megparancsolnád cselédidnek, senkit se bocsássonak ide be. — Nem szeretném, hogy valaki itt találjon, az emberek gyanakodók.

MAXIMUS. Unalmas szeszélyes vagy, de ám legyen! (Kimegy a közép ajtón, az alatt)

SIDONIUS (magában). Most serényen! (Port vesz ki zsebéből s Maximus serlegébe hinti.)

MAXIMUS (visszajön s leül). Beszélj! —

SIDONIUS (serlegét szájához teszi). Fölséges készítmény! — dicséri mesterit. — Igyál te is!

MAXIMUS. Mindjárt — csak szólj!

SIDONIUS. Mint kívánod. — Hol kezdjem már? Tudod, szokásom azokra, mik körülém történnék, figyelve, emberösméreti észrevételeimet csöndesen megtenni.

MAXIMUS (mosolyogva). Bölcsi szokás!

SIDONIUS. A tegnapi lakománál — nem vevéd észre? — Cæsar elébb gondolkozó volt, azután igen víg.

MAXIMUS. Ugy van! nagyon víg lehetett — képezelem.

SIDONIUS. Még sem hörpöltél e jó italból.

MAXIMUS. Hülsen szeretem. (Magában.) Különös! nagyon késztet. (Fennhangon.) Folytasd csak.

SIDONIUS. Titkos tanácsot tartott Heraclessel. Én Heraclest nem szívelhetem; nyájas ugyan irántam, de ily biztos ember előtt ki merem mondani, nincs nálánál esküdtebb ellenségem. (Iszik s ismét teli tölti serlegét.) Mi ez? én már a második pohárnál — te még az elsőből sem izleltél!

MAXIMUS. Ha így szakadozva beszélsz, úgy estve lesz, míg regéd végihez jutunk. — Na, iszom hát, te önfejes! iszom barátságunkra! mond tovább. (A serleget fölemeli s magában.) A próba nem ártand. (Az alatt, míg Sidonius, elfordúlva tőle, folytatja beszédit, ő halkán az asztalnak egy rejtett fiókját nyitja föl, egy edényecskét vesz ki s abból néhány cseppet a serlegbe önt.)

SIDONIUS. A beszélgetés érdekelt. — Bizonyos módomban van az emberek szívéből a rejtélyt kivájni; egy pár szót ejték s egék! mit fedezék föl? A legsúfabb, legrémítőbb ármányt!

MAXIMUS. Nem oly rémítő talán, mint mi most történt. Sidonius! meg vagy mérgezve.

SIDONIUS (ijedten). Én, megmérgezve!

MAXIMUS. Igen — igen. (Serlegét mutatja.) Nézd, mily zavaros kékl rögtön ölö méreg ez. Én vigyázóbb voltam s próbát tettem óvszernel. Szegény! egy teli serlegnél többet ittál meg. Orvos után küldök! bár késő. De még semmit sem érzesz? Megfoghatlan!

SIDONIUS (tettetett rettegéssel). Jaj nekem, jaj! huh! mint nyilallik itt! túrhetlen fájdalom! (Hátra teszi kezét.)

MAXIMUS. Vedd szíves végbúcsumat, édes barátom! De, hogy tisztába jöjünk, e serleget is megtekintem.

(Sidonius serlegére mutat.)

SIDONIUS. Segítség! Segítség! Már veszem észre, haldoklom. — (Erőtetett nyugtalansággal hadar karjaival, serlegét s a kancsót fel akarja dönteni. Maximus megelőzi, s mindkettőt erősen megfogja.)

MAXIMUS. Csak ne hirtelenkedjél vonaglásokban. (A Sidonius serlegébe is önt üvegéből.) Így! (Vizsga szemekkel nézi a serleget.) Hogy van ez? az ital itt tiszta maradt. — Semmi jel? Ebben tehát nem volt mérég? Mily szerencse!

SIDONIUS. Oh csalódol! csalódol! érzem én — végem van, ha ellenmérget nem veszek. (El akar suhanni, Maximus megfogja kezénél.)

MAXIMUS. Ez értelmem egészen túlhaladja! meg kell mégis értenünk. — Várj! várj! Gondolkozzam csak, — én is tudok valamit regédből, mi talán megfejtésül szolgálанд. Hol maradtál csak? Aha! szóltál Cæsarral meg Heraclessel, s azok — Sidonius, fülj! valót mondok én is — azok az ægyptusi jóst csekély barátságos szolgálatra kérték, úgy-e? tenne egy kis erőszakot a jövődön, himpellérkednék belé a gondviselés műveibe, mely éltet s halált osztogat. Ennyi ügyességet csak meg lehet kívánni oly hatalmas lénytől, ki ármányoknak parancsol; hogy az a jó Cæsar s ama nemesszívű kegyencz meg is kívánták, természetes. Nőrabló után férjmérgezõnek kelle nyomban következni, különben a férjet rossz pillanatában találhatá a tréfa s némi vészes ötletei lehetnének. Így percz alatt minden temetve. — A fejedelmi palotában pedig ilyet tenni zavarral jár.

Magam is úgy látom, ennek itt s így kelle megessni, nem másként. Egyet mégis megfogni nem bírok. Hogy ez a bölcs jós, mielőtt ilyeshez fogna, miért nem hívott föl a lelkek országából néhány nyiltszívű dæmont, ki előtt fölfedezze: a szegény sors, melynek papja volt, s mely ellen oly hitszegőn kezdett alattomoskodni, vajon lemond-e, úgy egy próbára, fölsőbbségéről, s nem adand-e csupa féltékenységből az egész tervnek egy épen nem kedvező fordulatot? Ez, mint mondám, rejtély előttem. — Már most igyál; a te remek míved ez; illő hogy magad élvezd. (Serlegét nyújtja Sidoniusnak.)

SIDONIUS (térdre rogy). Kegyelem! kegyelem! mindent fölfedezek! Heracles az oka —

MAXIMUS (a serleget csöndesen leteszi). Ha nem akarsz, nem kényszerítlek. Ember vagy te, az ember szabadságra születik; szabadság választhatásban áll. Én választást engedek. A mérgezőt hóhér bünteti: ez törvény; főtanácsnok s gazdag vagyok, két ok arra, hogy a törvény teljesüljön; czinkosidnak érdekökben áll, ártatlanságot színlelni, téged nem pártfogolva, — harmadik ok; nem szökhetsz el, mert künn emberek várnak parancsimra, negyedik. — (Szűnet.) Méltánylod helyzeted? már most szabad rab ember! válaszs e három közt: méreg, vesztőhely, (e szavakra Sidonius ismét térdre rogy) szolgálai engedelmesség, s ezzel együtt egy kis pengő jutalom, gazdag szolgálai bér. — Ha! ha! oly nemű lénynek, milyen te vagy, a választás nem igen nehéz leend? Na kelj föl — látom, szolgálom vagy! Már most szolgál szabad ember! kötéslevelet írunk, különben kicsúszhatnál kezemből. (Írószert vesz ki az asztalból.) Márts a festékbe! (Sidonius az asztalhoz ül.) Nevedet! «Ezennel megismérem és bizonyítom, hogy én — én, egy gonosz-

tévő, — gonosztévő — na! nem írsz? megmondám, tőled függ, — gonosztévő vagyok, a hóhér pallosára érdemes, ki mai napon embergyilkosság szándékából mentem Petronius Maximus római polgár- s senátorhoz, kit méreggel akartam megetetni.» — A helyet s napot! — Így! (Az irást magához veszi.) Mielőtt e házból kiléphetnél, általam összehívandó tanuk előtt kijelented, hogy ez irat itt önkénytes nyilatkozatodat foglalja magában. Tehát visszavonásról szó többé nem lehet. (Leül.) Szolga! téged jótékony nemtő hozott ide! Most hallgasd urad parancsát. —

(A kárpit legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

(Kert a cásari palota mellett. Alkonyodás. *Palladius* s *Placidia* egy levelesben ülnek egymás mellett.)

PALLADIUS. Oly szép itten! Hallod? a csalogány is magasztal, mintha velem versenyt szeretni készülne. — Maradj még! e rövid pillanatokat úgy is egy egész semmivé lett hosszú jövőendő helyett nyertem én, s bábom leendő találkozás édes emléke, melybe majd hernyóként fonom be magam, a való fagyai ellen védelműl.

PLACIDIA. Palladiusom! miért mindjárt búcsuzni a reménytől? Ama hirtelen ítélet miatt? De teremtett volna az ég szerelmet s utálatot lélekben, ha csupán idegen önkénytől függne Istenként bilincselni s bontani! Az apa akaratát retted. Van apád neked is, nem érezted néha magad hatalmasnak ellene? Oh! meglásd, én szólandok, elhatározott akarat lakik bennem. Ennyi türelem, gyermeki kötelesség határait túlhaladnál!

MARCUS (berohan s még messziről suttogva). Palladius! Palladius! itt vagy-e?

PLACIDIA. Egek! ki az?

PALLADIUS. Nincs mitől rettegj. Biztos barát, kit megkértem állna őrt, s minden véletlen zajra adna jelt.

MARCUS (meglátva Palladiust). Hamar el innen, Palladius! Fegyveresekeket láttam erre felé közelgni, Gaudentius vezeti.

PLACIDIA. Végünk van! meglátnak.

MARCUS. Nem, talán nem. Képzelméletlen, mit akarnak! (Placidiához.) Csak tüstént be — a csarnok ajtaján — arra felé nincs senki.

PLACIDIA. Isten veled! (El.)

MARCUS. Mi meg erre. (Palladiust más irányba vezeti. Zaj hallatszik.) Közelgnek a léptek — úgy hát erre — így talán kikerüljük.

PALLADIUS. Reménylem, nem engem keresnek, — furcsa volna.

GAUDENTIUS (szembe akad Palladiussal, őrség követi). Itt vagy tehát, kölyök! — Fegyveredet!

PALLADIUS. Eszelés! menj dühöngni, hol helyed, — gyógyházba! ne állj itt a békés polgár útját!

GAUDENTIUS. Békés polgár! úgy-e? — Annak hon s utcán lehet helye, de itt —

MARCUS. Gaudentius! térj magadba — nem ismertél reá? — Cæsarné udvarnokát, pusztá szeszélyből elfogatni!

GAUDENTIUS. Szeszélyből? Tudok mindent — nekem is vannak kémeim; mire ennyi szó? (Őrökhöz.) Fogjátok meg! (Az őrök előre nyomódnak.)

PALLADIUS. S teljesen megőrültél? szegény atyád!

GAUDENTIUS. Tehetlen szitkok! Majd adok eszméltre is időt, de másutt. — Neki, őrök! (Az őrök Palladiusnak rohannak.)

PALLADIUS (hátrál). Ez nem történend meg, míg csak egy csepp vér foly ereimben. (Kihúzza kardját.) Ha oly bátor vagy, milyen szemtelen, úgy tegyünk ketten próbát egymáson.

GAUDENTIUS. Nem viadalra jöttem ide. Törvénsértő büntetése forog itt fenn, egyéb semmi.

MARCUS. Hevességed nem hagyta észrevenned, miként tenmagad vagy a törvénsértő. (Szélidebben.) Gondold meg! ilyet nem tehetsz.

GAUDENTIUS (az örökhöz). Ismételjem parancsomat? (Az örök ismét Palladius felé nyomúlnak.)

PALLADIUS (az örökhöz). Hozzátok intézem tehát szavaim! Értelmes emberek vagytok, s az okoskodás agyaitokban megfér. — Tudjátok, ki vagyok én? — szabad polgár mint ő; lovag mint ő; udvarnok mint ő, s ő is egyéb semmi nálamnál. — Mi adhatna neki hatalmat fölöttem? — Apja helyzete? — az enyém nem szolgálja övének. Egyébaránt vezérség, babér, hősi hír, apa s fiu közt nem közös jószág; s a fiut ily szerzeményből csak a példa illeti, melyt követnie kellene.

GAUDENTIUS. Ez elmés fölszólításra csupán egy kérdéssel felelek. (Az örökhöz.) Az őrség feje nem hagyta-e meg: teljesítnétek parancsim?

TÖBBEN AZ ŐRÖK KÖZÜL. Ugy van!

GAUDENTIUS. Engedelmeskedjetez tehát! (Az örök Palladius elfogják.)

PALLADIUS (dühösen) Várj! várj! — ezt megbánod — te gaz —

GAUDENTIUS (gúnynyal). Hidd el! csupa fiui tisztelet bírt e tette. — Apámnak elmenetelek, nyugtalanító sejdítési voltak, szivemre kötötte, ily módon venném a bajnak elejét.

MARCUS. Méltatlanságodért minden esetre magad felelensz. Innen egyenesen Boethiushoz megyek, ott várom el igazolásodat; a fogoly is kísérjen.

GAUDENTIUS. Kivánságodat könnyen teljesíthetem. —

(El mind. — A jelenet vége felé már egészen beszédült.)

MÁSODIK SZÍN.

(Maximus laka mint az első felvonás végén.)

(Maximus és Marcus igen eleven beszélgetés közt lépnek be.)

MAXIMUS. Te voltál, mint mondád Boethiusnál? — elibe terjesztéd, mily méltatlanság ez, mily törvény elleni?

MARCUS. Mindent, mindent, és siker nélkül. Gaudentius igen föl volt hevülve; apja parancsára hivatkozott, egy darabig tanácskoztak egymással, végre azon felelettel bocsátottak el, hogy minden Aetius akarata nyomán történvén, Palladiusnak fogva kell maradni addig, míg e részben a patriciustól újabb utasítást nem veendnek.

MAXIMUS. Szép! szép! — Így hát a patricius mindenikünk személyének s szabadságának korlátlan ura! az ő akarata minden! polgár, főtanács, tisztviselő semmi! — Nem, ez nem maradhat így! Hitemre mondom, így orrom alatt paczkázni nem hagyok! Menj tüstént vissza, mondd meg neki, hogy én — de komolyan szépítés nélkül — hogy —

MARCUS. Ne félj! jól elvégzem, csak tudjam, mit.

MAXIMUS (indulatosan). Hogy én — hogy én — (Fejére utve halkán.) Hah! mi ötletem volt! Nem Aetius-e az, ki ezen elaljasodott kormánynak némi fényt ad, hősi dicsével? nem ő, ki útamba állana, bár mi terv kiviteléhez fognék? S én e szép alkalmat elmulasztanám?! Nem — hála égnek! — kétkedés lehető csak eddig volt; most már az emberrel eszelőssége szabta előmbe,

most már meg kell állapodnom. (Marcushoz fordulva.)
Még itt?

MARCUS. Nem tudom az üzenetet, melyt Boethiusnak vagyok viendő.

MAXIMUS. Aha! igen igen — (Kis szünet után, mintha mélyen gondolkozott volna.) Édes Marcus! jobban meggondoltam. Igaz, méltatlanság történt házamon, nagy méltatlanság; de ládd, némi részben ham is hibás volt, neki becsülni kellett volna a fejedelem s apa akaratát, s ezen alapuló jogokat; nem pedig egy fejedelemnő után futni, ki már el van igérve másnak.

MARCUS. Megbecsáss, de ugyan hidegen kezdesz a dologrúl itélni.

MAXIMUS. Ért emberhez illő fontolással, nem ifjonczi módon, már az igaz. Megvizsgálom előbb, mi árthat vagy használhat, azután cselekszem. — Ha Boethius egyszer nemmel felelt, pusztá izenet részemről nem igen változtatja meg nézetét. Ő Aetius embere, könnyen elhiszem, fölsőbb meghagyásnál fogva fejeskedik; hisz maga mondta!

MARCUS. Igen.

MAXIMUS. Nekünk is tehát ehhez kell magunkat alkalmaznunk. Siess! hívd el ide, kikkel egyhamar beszélhetsz senator társaim közül; — mondd: e reám nézve igen meglepő eset fölött kívánnék velök tanácskozni, s közbenjárásukra szükségem leend, csak jönnének minél előbb. — Bár itt volnának már! Menj!

(Marcus gondolkozva néz reá, azután el a közép ajtón.)

MAXIMUS (magában.) Így, reménylem, minden jól menend.

MARCUS (visszajön). Három ifjuval találkoztam ajtódnál, kiknek veled szavok van; köztük a nevetséges, dühös, büszke Julianus is.

MAXIMUS. Oh! ama jóféle udvari czimborák! Én Cæsarnak hálával tartozom, szeretett bajtársinak ajtaim mindig nyitvák. — Jöhetnek! — Te pedig — hová küldtelek. (Marcus el.) Talán valami új kelepceze, mint a ma reggeli; ha ebből is okulhatnánk!

(Julianus, Avenarius, Caustinus belépnek, s ünnepélyesen köszönnek.)

JULIANUS. Üdvözlünk, nemes senator! fényes Anicia faj ivadéka! — Fontos, hozzád és hozzánk illő dolgot jöttünk végezni.

MAXIMUS. Catók, Appiusok, Torquatusok, Cincinnatusok magzatil! Róma ősi fényinek képviselői! Köszönöm a megtiszteltetést! meg vagyok illetve, s készen rátok, hozzátok s hozzám illő figyelemmel hallgatni; — de hát már dologrúl, s nem ósapákrúl!

AVENARIUS. Részvétünket jöttünk jelenteni.

CAUSTINUS. Kifejezni, mily boszankodást gerjeszte bennünk a rajtad s házadon történt.

JULIANUS. Egyszersmind pedig szolgálatinkat ajánlani.

MAXIMUS. Részvét? — szolgálat? — Ha úgy tetszenék: kevésbé tisztábban —

AVENARIUS. Fiadat értjük, kit jogtalanúl elfogtak.

MAXIMUS. Hogy hogy? ti már tudjátok?

JULIANUS. Egy szép nőnél gyűltünk volt össze, országos dolgok fölött tanácskozni, ott mindig legtöbb ujságot hallani; ott tehát —

MAXIMUS. Könnyen megfogható. — S ti fiamat ki akarjátok szabadítani?

JULIANUS. Érezzük, mily csúfság történt rajtunk! Mind főnemesek vagyunk, s mi csak egynek is sérti meg jogait közülünk, az méltán fájhat mindenikünknek.

MAXIMUS. Példás közszellem! De nem tudom, mit tegyünk. Aetius makacs, a zsarnokságot megszokta.

JULIANUS. Zsarnokságot! jól mondod! de ezen segíteni kell; a járom nem maradhat nyakunkon!

MAXIMUS. Járom! némi részben igaz.

JULIANUS. Láttad, hallottad tegnap, mikép bánt fejedelmünkkel, mikép Heraclessel, mikép velünk?

MAXIMUS (nagy indulatot színelve). Szégyen! gyalázat! veletek, tiveletek — így!

JULIANUS. Kémekkel őrizteti az egész udvart; tudni akarja legtitkosb gondolatinkat.

MAXIMUS. No ugyan mire is?

AVENARIUS Korlátlan hatalomra vágyik.

MAXIMUS. Fölségsértés!

JULIANUS. Kajánkodik Czsar ellen.

MAXIMUS. Balga!

JULIANUS. Mi ezt nem tűrjük tovább!

MAXIMUS. Igaz, rómaiak! én is csak kénytelenségből tűröm.

JULIANUS. Maximus! mi összeesküdtünk!

(Maximus mélyen meghajtja magát.)

JULIANUS, CAUSTINUS, AVENARIUS (egyszerre). Összeesküdtünk Róma elnyomója ellen!

MAXIMUS. Szerencsés Róma! mely ily szabadítókra lelt! — Hányan vagytok?

CAUSTINUS. Nincs terv oly vakmerő, melynek kivitelére gyöngéknek éreznők magunk!

MAXIMUS. Hősök! Hányan vagytok?

JULIANUS. Megbosszuljuk Czsart s magunkat! megbosszulunk téged is!

MAXIMUS. Hányan vagytok!

JULIANUS. Még eddig csak mi hárman, s egy lelkes nő, — az, kitől jövünk. Ha hozzánk állasz, egy bajnokkal többen leszünk.

MAXIMUS. Látom, sokra mentetek már, s Róma vált-ságához közel áll. Csodállak! de bocsássatok meg, ha titeket követni gyöngének érzem magamat.

JULIANUS. Mi? — még kétkedel?

MAXIMUS. Megvallom: azt, mi tegnap véletek, ma fiammal történt, ámbár botránkozató gyalázat, ily hatalmas összeesküvésre méltónak nem vélem. Hanem, ha igaz, mint nem kétlem, mivel Aetiust vádoljátok, hogy császáruk ellen agyarkodik, hogy legfelsőbb hatalomra vágyik —

JULIANUS (társaihoz halkán). Rossz helyt kopogtattunk! (Fenn.) Mi ezeket csak úgy hoztuk elő, mint másoktól hallottakat. Távol tőlünk, hogy Aetiust vádolni akar-nánk! neki sok érdemei vannak. — Az egész össze-
esküvés csak föltételes volt; hogy ha valósulnának gya-
nuink. Úgy-e?

AVENARIUS Úgy van, inkább kérdésként terjesztők elődbe, mint föltett szándékként. — Az egész irántadi részvétünkben eredett.

JULIANUS. Mihelyt máskép ítélsz a dologról, mi szí-
vesen engedünk. Tartsd meg irántunki jó indulatodat.
(Társaival együtt menni készül.) Kérjük, a mondottak maradja-
nak csupán köztünk.

MAXIMUS. Még egy szóra! — A mit hallék, szeget ütött fejembe. — Az Aetius elleni terhes vád vagy helyes vagy helytelen, csak e két eset lehető; az első-
ben ő, a másodikban ti érdemelték büntetést — ennyi
úgy-e világos?

JULIANUS. Könyörgünk, Maximus! ne többet erről! Megrémítesz, ha ifjonczai tréfáinknak ily komoly értel-
met adsz.

MAXIMUS. Tréfa? nem, azt késő mondani. Oly lelkü-

letű ifjak, milyenek ti vagytok, összeesküvésből gyermeki játékot nem úznek. — A dolog való, komoly való! Rómát mindenként veszély fenyegeti. — (Szűnet.) Ifjak! engem jogosnak ismer mindenki, erről ellenim tehetnek bizonysgot; ez úttal is az kívánok maradni. Aetiushoz nem ragaszkodom, becsemre mondom, ha bizonyítványt hoztok, neki lakolni kell; én is egész befolyással munkás leendek benne; ha nem, az egész dolgot fölfedezem magának Aetiusnak, hogy mint hamis föladókkal, mint zendülőkkel bánják veletek.

AVENARIUS. El vagyunk veszve!

MAXIMUS. Ne féljeteK, ha lelkiismeretetek nem vádol. Én fejdelmeknek kívánok szolgálni, nem nektek ártani. (Szűnet.) Aetius szakadatlan viszonyban áll Boethiussal s fiával; levelezéseiből, hiszem, sok kiséülhetne, ha minden nem is. — Engem néhány becsmérld, hártátalan becsszomjra mutató kifejezés megnyugtatna. — Holnap, mint hallám, hírvivőt várnak Aetius táborából. A ti gondotok legyen ebből hasznot húzni, akár erővel, akár fortélylyal; különben nem segíthetek.

JULIANUS. Oh Maximus!

MAXIMUS. Na! talán nem estek kétségbe a legelső akadálnál? ti, kik ezelőtt néhány perczekkel oly hősieK valátok! Annál maradok, mit mondtam, fontoljátok jól meg. — Egy tanácsot adok: ha csakugyan szándéktok összeesküvésteknél maradni, úgy a nőket kerüljétek mindaddig, míg a nagy czél el nem leend érve. Tudom, nehezen esik, mert jólelkűek vannak köztük, és sokat mondnak, mit másutt nem hallani; de higyétek el, onnan került hír uzsorás pénzéhez hasonló, mely a szegény kölcsönvevőnek csak azért fordul meg keziben, hogy őt más hasznára megrontsa.

CAUSTINUS. Mi még most sem tudjuk, mit tegyünk.
— Bővebb utasítást kérünk.

MAXIMUS. Utasítást nem adtam, nem adok, kiki helyzete s kötelessége legjobb bírása. — Magamról szólok csak; a többit rátok bízom.

AVENARIUS. Mégis, mihez tartasuk magunkat?

MAXIMUS. Ahhoz, mit említék; vagy — vagy — Holnapig elhatározódik minden. Hiszen a hírvivőnél lesznek levelek Aetiustól. (Kivülről zaj hallatszik.) Léptek! — Többet nem szólhatok a dologról. — Mondom, bízhatok bennem, ha a terv létesül, belőletek nagy embereket faragunk. — Erre, a mellékajtón, itt nem találkoztok senkivel sem. (A jobb ajtón vezeti el.)

(Avenus, Trigetus, Basilius, Cajus, Fulgentius s több más senatorok a közép ajtón jönnek be.)

AVIENUS. Meghívásod következtében jövünk.

MAXIMUS. Számoltani barátságtokra, s látom, nem csalódtam. — Na, mit mondtok fiam elfogatásához?

TRIGETUS. Váratlan volt előttünk.

BASILIUS. Megütődtünk benne.

MAXIMUS. Képzelein; magam is. Nem tudok, mit végezni. Véleményeiteket várom.

FULGENTIUS. Céliránytalan volna lármát ütni. A dolog igen kényes mind rád, mind az egész fejedelmi családra nézve. — Elhiszem ugyan, hogy Gaudentius helytelenül gyanakszik a hercegnőre; de —

MAXIMUS. Ide nem fárasztnálak, ha csupán az én dolgom forogna kérdésben; de a jelen esetben több foglaltatik: Róma van itt megsértve, nem én; megszegvék azon törvények, melyeken épül mindenikünk bátorsága; lealézva a főtanács, mely hajdan világot kormány-

zott, s íme! egy gyermek kormánya alá vettetik! Mint látom, Gaudentius parancsol itt most.

TRIGETUS. A sérelem igen nagy!

CAJUS. Rögtöni segély szükséges!

MAXIMUS. Csupán az a kérdés: elnézésünk által tegyük-e egyszerre semmivé oly sok évszázadok bölcsesége jótékony hagyományát? s egyik megbízott szolgánkat annyira föl kívánjuk-e magasztalni minden fölött, hogy csak kegyes ajándék gyanánt nyerehessük tőle vissza azt, mit soha sem lenne szabad nem hirnünk: ön személyinket, önléteinket s szabadságunkat?! — Valóban, barátaim! bár fegyvereink dicsősége emberi emlék határait túlhaladja, a catalauni mezőt tekintném elsőnek, hol ilynemű babérok nőttek volna.

CAJUS. Nem, az nem lehet! mind ellene szegezzük magunkat.

NEHÁNYAN. Mind! mind!

BASILIVS. Tartsunk ülést az eset fölött, megérdemli.

FULGENTIUS. Sérelem mi történt, ez bizonyos; azonban, most midőn a bizalmat mindenünnen veszély fenyegeti — nyugatról a góth, délről a vend nyomul elé fegyveres csoportival, a tartományok hűsége pedig kétes — magunkat egyeseknek szeretném látni, s mennyiben lehet, köztünk minden kellemetlen surlódást kikerülnék. Hidd, Maximus! jobb lesz a történetet úgy venn: föl, mint szerelmes gondatlan ifjú szerfölötti féltékenysége következményét, nem magasb polgári szempontból.

MAXIMUS. Így tehát — tanácsod?

FULGENTIUS. Mindnyájan, kik itt vagyunk, elmenénk az őrség fejéhez, oda hívatnók Gaudentiust, mind kettőt meg igyekeznénk győzni arról, miként tettük

törvénynevei egybeütköző s vészes egyenetlenséget szül.

MAXIMUS. Ha nem értendik meg?

FULGENTIUS. Ne tegyük előre föl a legrosszabb esetet.

MAXIMUS. Mindent meg szeretek fontolni. Azon esetre tehát? —

FULGENTIUS. Akkor írhatnánk Aetiusnak; két nap alatt itt a felelet. Két napi fogság tévedésből nem a világ. Ládd! fiad is vigyázatlan lehete.

MAXIMUS. Ha! ha! ha! világos immár, hogy igazat mondtam! ez ember is bizonyosságot tesz mellettem! Aetius akarata azon sark, mely körül forog minden polgári jog, szabadság. Na, legyen! jó apa vagyok én, fiamért áldozatot is tudok hozni; ha megegyeztek benne, írjunk könyörgő levelet Aetiushoz.

TRIGETUS, CAJUS S MÉG NEHÁNYAN. Gyalázat volna!

MAXIMUS. De halljátok, mindenünnen veszély fenyegeti szegény Rómát; ha Aetius neheztelni találna, ki védné? Csupán az ő kara s fegyvere ér valamit.

SOKAN. Mi semmik sem volnánk?!

MAXIMUS. Mint látom, félig meddig; azért hunyászkodjunk meg, folyamodjunk a dalia kegyeihez, — talán könyörül.

FULGENTIUS. Csodálatos, gúnyos félrefacsarás! Nem könyörgést értettem, hanem barátságos egyeződést s békélést, mit magunkra nézve is legüdvösbnek látok. Róma ősi helyzetinek említése nem ide való. Szép volt a közegyformaság, de azt az idők viszontagsági végkép eltörülték. Cæsarak alatt élünk most, ez mindent kifejez. — Ha cselekedni akarunk, jelen körülmények természetiből induljunk ki, nem régi viszonyok emlékéből.

MAXIMUS. Jól van! igen jól — Ezen barátunk álmétkodtató rövidséggel a világ történeteit tárta ki szemeink előtt. — Tudjuk már, miként született, él s hanyatlik minden; erény, törvény, szabadság. Oh, az idők folyama nem áll meg! bele merült polgári jogaink egy része, de maradt még valami, ezt is engedjük elmosni; — míg név s ember van, addig van még elmosandó is. — Szabadságtól szolgaságig hosszú az út, ha felit megtettük, miért állnánk meg? annyival inkább miért hátrálnánk? Hagyjuk az időt folyni, ne úszszunk ellene, különben eltikkadtan belé fuladunk!

CAJUS. Fulgentius! tanácsod nem helyeselhetem.

TÖBBEN. Most engedni csúfság volna!

FULGENTIUS. Ha ily balúl magyarázzátok minden szavaimat, úgy inkább hallgatok. — Nem tehetek róla, ha e csekély esetben oly nagy sérelmet nem látok!

TRIGETUS. Csekély? ha senátorral így bánnak, úgy más polgár mit várjon?

FULGENTIUS. A senátort nem akarták megsérteni, az eszközben sem volt!

CAJUS. Még is megsértették! A tett itt az eldöntő, nem az akarat.

MAXIMUS. Ne vitázzatok, tisztársak! Sajnálám, ha az én bajom egymás ellen hevítne föl. — Jobban megdöntöttem! — Köszönöm részvéteteket, de közbenjárástokról lemondok. Magam járok el mindenben; minthogy csakugyan fejet kell hajtani, inkább egyedül teszem azt, mintsem ti mindnyájan; így lealázva csak én leszek, nem Róma főtanácsa.

CAJUS. Lealázásra nincs szükség.

TRIGETUS. Ügyedet magunkévá tesszük s a szerint lépünk föl.

MAXIMUS. De ha Aetius neheztelni találna?

CAJUS. A törvény több tekintetet érdemel, mint az ő neheztelése!

MAXIMUS. Elfeledtétek ellenségeinket — ki véd bennünket?

SOKAN. Minmagunk! mi is tudunk fegyvert forgatni!

(Az egész idő alatt azonban két senátor hallgatott.)

TRIGETUS. Mint főtanács lépünk föl, megparancsolandjuk Boethiusnak, fiadat tüstént bocsássa el, különben a tréfának rossz vége leend!

SOKAN. Helyes! helyes! menjünk a tanácsterembe!

MAXIMUS. Ha tudátok, mily határozatlan vagyok! Egy részt fiam, más részt ő, az általam szeretett s tisztelt hős, kinek annyit köszönhetni! — Úgy képezelem, mintha, bár mit is téve, mi neki kisebbségére szolgálna, a köz ügynek ártanék. — Nem, nem engedhetem! ily lépésre kicsinylem magam! Inkább folya-modjunk Aetiushoz, mint Fulgentius javallá.

CAJUS. Nemes lelkű vagy, elfeleded önszemélyed megbántását; de emlékezzél meg arról, hogy nemcsak apa vagy, hanem polgár s tisztviselő is, ki törvényvédésre esküt tettél le, állj ellent szivednek!

TÖBBEN. Hiába különöznéd el magad tőlünk, mi el vagyunk tökélve!

MAXIMUS. Aetius! Aetius! — miért jött ez épen házadtól! (A senátorokhoz.) Bocsánatot, ha lelkem nem elég edzett a jelen állást hidegen fölfogni, s mielőtt végez-nék, egy sóhajt áldozok régi érzetimnek! — (Szünet, mely alatt Maximus mély gondolatokba látszik merülni.) Ti nem tudtok mindent; — Aetiusra sokan irigykednek, csel szövetik ellene, ma tudtam meg néhány könnyelmű ifjútól, kik bennem jó czimborát kerestek. — Heracles, az alá-

való ármányfőnök, gyanítom, Sidonius is véle tart; ezek hirják leginkább Cæsar bizalmát. Kívánságuk odavinni a dolgot, hogy a patricius minden befolyásától megfosztassék; s fejedelmünk, tegnap, lányára nézve adott szavát visszavegye. Nem szivesen nyujtnék ezeknek, bár mi módon is, segéd kezeket. — Vajha itt volna maga Aetius! soha jelenléte szükségesb nem lehet! — (Két senátorra tekint, kik kevéssé meg látszanak rémülve, s magában.) Talált az ütés. (Fenn, kezét szájára téve.) De Istenért! mindenek fölött, legmélyebb hallgatást!

TRIGETUS. Dolgunknak e csellet semmi köze.

MAXIMUS. Mégis jobb vigyázva lépni föl. — (Szünet.) Egy ötletem volt; ha maga Cæsar által parancsoltatnék meg Bœthiusnak: fiamat bocsása szabadon, úgy talán mindennek vége szakadna.

AVIENUS. Úgy Cæsart tennők ellenibe Aetiusnak, s épen az ármányosoknak hajtnánk vizet malmukra.

FULGENTIUS. Világos!

KÉT SENÁTOR (ki eddig hallgatott). Nem! — inkább önszemélyünkben lépünk föl!

MAXIMUS. Azért javaslom ezt, mivel épen Aetiusra nézve czélirányos. — Cæsari parancsnak az őrfő bizonyosan engedelmeskedik; a fejdelem, legfelsőbb hatalma e gyakorlatában örömet, elégtelést találand, uralkodónak érzendi magát, ki akaratától függ minden; ennyi elég neki, s meggyöngítendi Heracles kártékony hatását elméjére. — E tárgy Valentinianust különben is közletről érdeкли, Gaudentius alaptalan gyanuja miatt; őt hát el nem mellőzhetjük. Ebben szivesen fogadom el Fulgentius barátunk mérséklő tanácsát.

FULGENTIUS (mérgesen). Reám ne hivatkozzál! ilyfélét sohasem tanácsoltam!

MAXIMUS. Pedig javallatom egészen szellemedben történt; te emlékeztetél a fejedelmi családra.

FULGENTIUS. Azért, ne hogy zajt csináljunk, — nem pedig azt még nevelni!

MAXIMUS. Minden gondolható lépések közt ez legkevesebb zajjal jár.

CAJUS. Úgy van; de én többet kívánnék. — Boethius s Gaudentius feddést érdemelnek!

SOKAN. Igaz! feddést!

EGY SENÁTOR (a hallgatók közül halkán Maximushoz.) Egy észrevételem van; de halkán mondom meg, nehogy vitára adjon alkalmat, mert az elmék igen fölingerültek. — Ha Boethius a patricius engedelve nélkül fiadat kibocsátni nem merné, mi történnék akkor.

MAXIMUS (félre vezet, s nagy titkolódzást színelve). Arra is gondoltam; úgy Cæsar fölszólítását bizonyosan Aetiushoz magához intézné; — patriciusunknak alkalmatlan lenne fejedelmét még egyenesebben kötelezni le s megmutatni, hogy önhatalmára s háza magas szövetségire nézve nem oly féltékeny, mint állítják. — Rám nézve, igaz, kellemetlen eset, mert fiam még egy két napig fogva maradhatna. (Vállát vonogatva.) Na! az alatt legalább új gondolatlanságtól ment volnék! — Ha nem kénytelenítetem könyörgni, mit lealázónak érzének, minden egyében könnyen megnyugszom.

SENÁTOR. Tökéletes igazad van! Az örfőt pedig nem je hajba nem keverheti, mert ő patriciusi parancstól függ.

MAXIMUS. De mind ezt, csak titokban mondom, szót se róla. (A többi senátor ez alatt egymás közt suttog.)

TRIGETUS (Maximushoz fordulva, fenn). Én többé nem állok ellent kívánságodnak. — Méltánytalanság volna elre-

keszteni azon úttól, melyen fiad kiszabadulását legkönnyebben véled elérhetőnek.

CAJUS. De ha nem érünk célzt, aztán hiában mérséksz!

MAXIMUS. Ügyem iránti buzgóságtokat hálával fogadom, de ez úttal csak azon gyöngéd módon kívánom használni, melyt javallottam. Legyetek szószólóim fejedelmünkénél! — Ma már késő. — Holnap, úgy-e, egybe gyűlünk Cæsarnál? hívjatok oda minden jó ösmerőst; — nekem pártfogókra van szükségem.

A SENÁTOROK. Holnap tehát! isten véled! (Maximus egymásután megszorítja kezeiket. — Elmennek.)

FULGENTIUS (távozva). Maximus! kívánom, mit most erőttétél, valaha meg ne bánd. (El.)

MAXIMUS (egyedül). Minden várásom fölött sikerült. — Az elmék forrongnak; Cæsart ostromolandják, s így bátorsága leend, habár csak hiuságból is. — Bœthius, reménylem, makacskodik. Ama néhány ember, ki itt most oly ijedten hallgatott, teljesítendí pártfogója iránti kötelességit; a cselszövényt nem hiába említém előttük, Aetius mindenről tudósíttatni fog, s ha hosszú útat nem tett még, hamar kezünkre kerül. — A három udvaronc is frigyeselem, kénytelenségből. Aetius gögös; ha elfogják hirnöke leveleit, bizonyosan akad benne használható kifejezés; e remény nem igen csalhat. — El van hát vetve a koczka! Emelkednem kell, hogy célzt érjek, magasbra, mint valaha kívántam. A teljes bosszú trónon vár reám. — Jó! fölrohanok érte oda, a mint, ha nem lelném meg másutt, fölkeresném a vesztő padon is. Az út minden esetre egy egész borzasztó poklon vezet át. Pokol az? — nem, nem, több, elmésőbb — lángba sülyedt éden! — S ő is, szegény

nő! — iszonyú! — Mi ehhez képest a dühödt önmarczonglása. — Élet! emberélet! szélvész! — nem, csak felhő, világ szélvészi ált kergetett! (Mélyen elmerül.)

JULIA (a baloldali ajtón lép be). Kedvesem! oly régen várlak már! — kegyetlen vagy!

MAXIMUS (ijedten). Kegyetlen? — magam sem tudom már, mi vagyok! (Megilletődve.) Szegény Juliám! (Magában.) De mit állok itt? nem szabad henyélnem, futnom kell, igen futnom kell Sidoniushoz, Cæsarhoz! — (Fenn Juliához.) Még ma szólunk egymással! (Kirohan a közép ajtón.)

JULIA. Petronius! Petronius! Ő elment, nem hall, nem lát, nem szán! Istenem, mint elváltozott! Mit forral magában? — S nekem semmit sem szabad tudnom! — (El.)

HARMADIK SZÍN.

(Sötét szoba, melyt a boltozat közepiről lefüggő mécses világít. A mécses alatt egy oltárféle alkotmány. A színpad bal részén egy kerek asztal, melyen igen sok vegytani eszközök, poharak, csökök, tálak; a jobb oldalon egy csillagtávmérő (astroláb); a hátrészen más asztal, melyen néhány igen nagy könyv s egy hosszú látcső, magasan nyíló kerek ablak felé fordulva.)

(Caesar és Sidonius: ez utósónak kezében tarka, igen hosszú s a végén meggörbült pálcza; öltözete tarka hosszú köpönyeg; — magas, hegyes főveget hord fejn. Mind ketten vitázva lépnek be, mintha egy előbb kezdett beszélgetést folytatnának.)

SIDONIUS. S te csakugyan makacsúl megmaradsz kívánságod mellett?

CAESAR. Igen. A hatalmas lények fohászim ált meg vannak illetve; magad nyilatkozái így. — A mai nap szerencsés csillagzat hatalma alatt áll, nekem látni szabad, én látni akarok; látni igenis, Sidonius! mert mi

minden, mihez eddig juthattam? — máknyi pislogás, mely hasonló a félhold kétes világához, borongós éjen keresztül, csal inkább mint világít; gyöngre rézsutos sugárok, az általok szült árnyak tömérdeksége ált rémítők! — Nekem teljes világ kell! tárva akarom ellőttem látni a jövőt! különben frigyünk bontva, — tanítványságomról lemondok.

SIDONIUS (körültekint, mintha titkos lényekkel szólna). Halljátok tehát? értitek mindnyájan az elfogult szavait, kit vágyai ellenállhatlan erővel ragadtak el! — ő kényszerít; a bajnak oka nem leendek. (Caesarhoz) Jól van! ígértem, — kívánod — a csillagzat engedi; meg lesz. A titok kibontatik előtted, csak meg ne bánd! — Jer ide!

CAESAR. Mit tegyek?

SIDONIUS. Szedd össze minden erődöt s maradj csöndes. — Emlékszel-e azon mondatra, melyt utószor tanultál tőlem?

CAESAR. Emlékszem.

SIDONIUS. Tartsd eszedben; ha a szükség kívánja, elmondjuk. — (Pálczájával hndaráz, azt a mécsze felé nyújtja s azonnal kék láng lobog végén.) — Vész! vész! vész az ellenszegülőnek! e pálczán ké kellő lángnál fogva mondom, mely elterjedend annak oltárán, ki nektek parancsol! Vész! vész! vész! ama dæmonnak, ki a három s négy rejtélyes egybeszövetkezése hatalmát megvetné! — a hosszú kigyónak öröklő átka reája. — (A pálczával a szoba közepén levő oltárhoz ér. Mennykőtéshez hasonló zaj hallatszik; lánglobogás látszik minden oldalról. Caesarhoz fordulva.) Most a mondatot, mert vész közelg.

CAESAR, SIDONIUS (egyszerre).

Föld és lég

Tűz és víz

Mi reng, fú, foly s ég
 Szolgám biz! enyim biz!
 Szalamandra! és Gnom!
 Tünde! Nympha! jó légy!
 Mert foglak — négy s három
 Fordítva — három s négy
 Körön túl ne fuss,
 Mert szó vár rád, huss!
 Huss! — huss! — huss!

(Ezalatt a dörgés megszűnik s az alkotmány tetején kék láng lobog föl.)

SIDONIUS (Caesarhoz). Lám! bátorságban vagyunk már!
 (Vad hangon, botjával hadarázva.) Tudjátok akaratunk! jövőt látni,
 parancsolunk. (A szinpad hátrészén függőny emelkedik föl; ott elé tün-
 nek Caesar, Aetius, Gaudentius alakjai s több mások. Caesar trónján ül, elől
 Aetius s Gaudentius, más részről Eudoxia Caesarnét s Placidiát; s emennek
 kezét a Gaudentiuséba teszi. A körülálló sokaság tapsolni látszik. Aetius gon-
 dolkozóvá lesz, kimegy s egy csoport katonasággal jön vissza, fölrohan a trón
 lépcsőire, Caesart onnan erővel lehuzza, s bilincseket tétet kezeire. Aztán maga
 ül trónra. A sokaság örvendez s Aetius üdvözleni látszik. Mindezt zene kíséri.
 A kép néhány percz múlva eltűnik.)

CAESAR. Hah! mit láték! Aetius megfosztand tró-
 nomtól? én becsszomja áldozata! — S el van már
 határozva? ettől nincs menekvés?

SIDONIUS. Mit láttál, magyarázgatni nem tisztem.

CAESAR. Nem, nem hihetem! — Csálnak sokszor,
 mint mondád, dæmonid. — Oh! ha volna mód, ezt
 megakadályozni! — Sidonius, kérdezd meg őket, mi
 úton igyekezzem kikerülni a végveszélyt. (Sidonius ismét
 hadaráz botjával. A hátrészen föltűnik Caesar s Maximus alakja, kik egymás-
 nak kezet adnak. A kép néhány percz alatt eltűnik.)

CAESAR. Maximus! épen az, kitől legkevésbbé vár-
 tam! (Magában.) Ha mindent elgondolok, ma kijelentett

barátságos indulatát, meglepő ígérteit — némiképen hihetővé lesz! — Meglátom, szavát tartandja-e?

SIDONIUS. Váratlanok a látattak — úgy-e?

CAESAR. Szólítsd elő szellemidet! értekeződni szeretnék velük. (Harang üt.)

SIDONIUS. Hallod-e? — Eltölt az idő! (Egy búvlámpa (laterna magica)-féle négyszeg edényt az asztalról fölveszen; az oltáron a tűz azonnal elalszik, s a mécses meggyűlad.) Ezen is látszik. Most már nincs a dæmonok fölött hatalmunk.

CAESAR (magában). Annyira várt óráim ütött! — sietnem kell az összejövetelre! (Fenn Sidoniushoz.) Köszönöm szolgálátod. (Sebesen el.)

SIDONIUS (egyedül). Reményilem, Maximus meg leend elégedve az itt történetekkel. Értelmesen rendeltem el mindent. (Az asztalon mindent rendbe hoz; a négyszeg edényt, melyet kezében tartott, egy szekrénybe elteszi.) Már most vissza zugotokba, dæmonok!

HERACLES (egy ajtón rohan be; Sidoniusnak megyen s azt megragadja nyakánál). Mindent hallottam! semmirekellő!

SIDONIUS. Hogyhogy? — hallgatództál? ezt nem hittem!

HERACLES. Igen s fölnyitom Cæsar szemeit! — Szépen mertél megcsalni!

SIDONIUS. Na! csak csendesedjél le!

HERACLES. Nem, a frígynek köztünk vége.

SIDONIUS. Édes jó, jámbor Heracles! (meg akarja ölelni, nevetve.)

HERACLES (nagy méreggel). Kaczagsz?! (Lábával rúgja a földet.) Jós! búbájos! pokolmester! drágán fizeted ezt meg!

SIDONIUS. Ugyan mondd meg, mit agyarkodol annyira ellenem? mert én, esküszöm! nem tudom.

HERACLES. Szép mesterséget üzél ma Cæsar előtt!

SIDONIUS. Hogy gyanússá akartam tenni Aetiusi? — Talán nem váltál rögtön pártosává?

HERACLES. Eszelősség volt ez is! Még korán egyesenesen föllépni. Aetius kémei által értesíttethetik; mert Cæsarban a szó meg nem áll. De hogy Maximust merted kegyeibe ajánlatni dæmonid által, ez minden képzetet túlhalad! ez oly agyafurtság, mit nem tűrök! — Csalásod fölfedezem. Véged!

SIDONIUS (kérő hangon). Heracles! bocsáss meg!

HERACLES. Rendíthetlen vagyok.

SIDONIUS. Heraclesem! Nekem lakatot teendesz számra?

HERACLES. Védheted magad; de nem sokat használand.

SIDONIUS. No, még jó hogy szólhatok; fogok élni e szabadsággal. — Eddig jó czinkosok voltunk, sokat igazítottunk el közönkézen; sokrúl kérhetnének tőlünk számot! — ezekről, tudod, elegendő bizonyítványaim vannak kezemnél; ha vész közelg, miért fenyegetne egyedül engem? miért ne kettőnket? — (Szünet. Heracles meg van lepve.) Na! ne többet erről! Mi frigyesek maradunk, Heraclesem, úgy-e? — Csodálkozásod méltánylom. Hogy Maximust vettem védszárnyaim alá, kinek te mérget szántál, ez minden esetre magyarázatot kíván; megadom: ha dæmonim téged ajánlnak, szemet szúr, magad jösz mindjárt ellentétbe Aetiussal; el akartam kerülni. Majd a te sorod is elkövetkezend. Maximus pedig, ha! ha! ha! egy ügyefogyott, ki bölcsével gondol csak, aggodalmadra nem méltó; azután meg Aetiusnak ellensége, magától tudom; — talán használhatjuk! (Magában halkán.) Majd jól esik a jutalom is, melyet ígért. (Fenn.) De félelmes itt, manóknak szen-

telt helyen. (Nevet.) Menjünk máshová, — ott bővebb felvilágosítást adok, kedves czimborám! (Meggfogja Heraclest karjánál, s mindketten beszélgetve kimennek)

NEGYEDIK SZÍN.

(Tágas, szépen butorozott szoba.)

(*Maximus és Julia.* Mindketten köpönyeggel békődve, mintha útról érkeznének,)

JULIA (*Maximus által vezetve, csodálkozva lép be.*) Hol vagyunk? édes Petronius? mondd meg, ne titkolj előttem semmit is.

MAXIMUS. Honn vagyunk.

JULIA. Itt? — nem lehet.

MAXIMUS. Talán nem tetszik a szállás? pedig minden igen kellemes itt, minden pompásan s czélszerűen van elrendelve. Nézd a butorozást, a falakat.

JULIA. Mindez mire?

MAXIMUS. Mire? Nem ígértem meg neked, hogy a világ gúnyszemei elől elrejtendlek?

JULIA. Valóban! Róma közepette? — különös.

MAXIMUS (*elfordulva nejétől*). Vehetéd észre, ott künn mily számosan várnak parancsidra. — Semminek sem leendsz szűkiben.

JULIA. El akarád vélem hagyni Rómát — s egy kies majorodba —

MAXIMUS (*mindig elfordulva*). Jó! jó! az is meglesz. — Most ez okosabb volt, itt senki sem gyanít.

JULIA. Magadba fojtod érzerid! Ezt nem érdemlettem!

MAXIMUS. Na, ne félj! mindennek jó vége leend. (*Julia kezét férje vállára teszi s szerelemmel néz rá; — Maximus feléje fordul s*

nagy szenvedélyvel.) Julia! (Ismét elfordul s magában.) Istenem! ilyen nőt! az áldozat szétzúz! (Julia meg akarja ölelni, Maximus hátra lép s tört hangon.) Hagyj el engem, Julia! — (Magában.) Bosszú! bosszú! — Cæsar elméjére hatni nincs más mód; csak ez jusson most eszembe.

JULIA. Mi főiött habozol!

MAXIMUS (magában). Mi vesztek végre? Már fertőzött testet?! A legbüszkébb egyházat percz szüleménye megszentlenítheti — hát a nőt? s ezt ki szenteli ismét föl?

JULIA. Jó látom, mint küzdesz magadban!

MAXIMUS (magában). Már vége ennek is! (Juliához.) Különösek, váratlanok fognak itt nem sokára történni; de ne engem okozz, ne hozz rólam ítéletet, míg védelmemet nem hallod.

JULIA. Jaj, jaj! mi történendik itt? (Léptek hallatszanak.)

MAXIMUS. (Az ajtó felé fordulva). Ő! ő! — Julia, tartsd eszedben, mit mondtam! csak úgy lelj valaha nyugalmat sírodban, ha védelmem meghallgatni kész leendesz!

JULIA. Védelmed? — Ugyan mi iránt? Most tudatlanabb vagyok, mint ezelőtt.

MAXIMUS (magában, mély elesüggedést jelentő hangon). Érzem, fájdalom! még ember maradtam! (Caesar köpönyegbe burkolva jön be.)

JULIA. Egek! mi ez! — ösméretlen alak.

MAXIMUS (magában). Túlestünk mindenem. (Erőtetett esőnnddel Caesarhoz.) Gyors voltam, úgy-e? többet nem várhatál. A nő itt! Bízol már szavamban?

JULIA. Maximus! mi jutott eszedbe? — ez órában?

CAESAR (közelg Juliához). Mindig oly vad, (halkabban) mint a múlt éjjel. — Ládd, férjed nem ellenzi.

JULIA (kétségbeesett ijedséggel). Valentinianus! így nyilnak

meg szemeim!? Maximus! te ördög vagy! — az ég ily iszonyt nem engedhet meg! (Ki akar rohanni, de az ajtónál ájultan összerogyik).

MAXIMUS (mély indulattal). Hah! (Színlett csönddel Caesarhoz). Látod, fejedlem! — az áldozatot megtettem. Tiéd marad ő, jogomról lemondok. E titkos szállást számodra béreltem ki, itt senki sem háborít. A ház mindennel ellátva. Gyönyöröd titok marad. Mi most történt, nem hibám; majd megszelídül! — De engedjük, nyugodjék szegény! Cæsar! gyöngédséggel nyereded meg őt, — erőszak idegenít. — (Magában.) Nem hagyhatom itt! — most legalább nem. (Fenn) Emlékszel, Cæsar, ama gyermekkorodi jóslatra, melyről minap beszélél, hogy téged egykor végveszély fenyegetend egy asszony miatt, ki tőled megtagadja szerelmit. Légy türelmes; ez legbiztosabb út szivéhez. Elhivom a szolgálakat!

CAESAR. Jó Maximusom! örökre kötelezél le! senkit se hívj, engedj itt maradnom, magam ápolandom őt.

MAXIMUS. Tehát csakugyan? így parancsolod? Vigyázz reá, Cæsar! tört ne leljen valahoi, mérget ne; elfeledhetné magát! s kár volna érte, nemde fejedlem?

CAESAR. Ne félj! szemes leszek. Hagyj itt!

MAXIMUS (dühösen elfutva, magában). Átok reád!

CAESAR. (Egyedül. Letérdel az ájult Julia mellé s átöleli). Karjaim közt a dicső asszony. Üdvteljes pillanat!

(A kárpit legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

(Cæsari palota.)

(*Caesar, Eudoxia Caesarnő, Maximus, Trigetus, Avienus, Cajus, Basilius, több más senátorok, Heracles.*)

CAESAR. Maximus, szólhatsz!

MAXIMUS. Tisztársak! kívántam, lennétek tanúi Cæsar hozzámi kegyinek. Azon erősítesemre, hogy a fiam ellen felhozott vádak helytelenek, jó fejedelmünk öt szabadon bocsáttatja.

AVIENUS. Valóban, örvendetes hír! e dologban nagy részt vettünk!

CAJUS. Sértve látók legszentebb jogainkat.

MAXIMUS. Különösen pedig Cæsar hatalmát; min alapul birodalmunkban minden. Tulajdon kertiben elfogatni egyik udvarnokát! tudta nélkül!

TRIGETUS. Gondolatlan tett volt mindenként.

MAXIMUS. Büntetést érdemelne a vakmerő, ki uralkodót s főtanácsát ily szembeszökőleg sértette meg! de nem azért könyörögtem: a fejdelem magasztalt napja az országnak, melynek jótékony sugarit a méltalantól sem kívánom elvonni: nekem elég, ha én is éldelehetem. (Caesarhoz) Szólj magad! nyugtasd meg őket, kik a tegnapi eset ált nagy zavarba hozattak. Becses jószág a szabadság! s katonai önkénytől függni fájdalmas.

CAESER. Mint Maximus mondá: Palladiust ártatlannak látom, s szabadon bocsáttatni kívánom.

MAXIMUS. Éljen a jó császár! (Néhény senátort megaszt.)
Na ti is!

TRIGETUS. Vedd köszönetünket.

TÖBB SENÁTOROK. Mindnyájan hálával tartozunk!

MAXIMUS. Nincs egyéb hátra, mint Boethiussal közölni parancsod.

CAESAR. Boethiussal? — Jó, megüzenem.

MAXIMUS. Jobb lesz vele magadnak szólni.

CAESAR. Vidd meg neki az üzenetet s feddést.

MAXIMUS. Mindennek kevesebb hatása lesz, ha általam esendik tudtára.

CAESAR. Nem szeretném clömbe bocsátani, magamért jót nem állhatok, igen föl vagyok indulva!

MAXIMUS. Annál érthetőbben fogsz beszélni, s az nem ártand.

CAESAR. Hagyd el, Maximus! nem ösmersz engem!

MAXIMUS (magában). Annyi gyávaságra nem számoltam!
(Halkan Caesarhoz) Fejdelmem, te félsz! félsz daczos tekintetitől.

CAESAR (indulatos ijedtséggel). Miként mondatsz ilyet? én félelmet nem ismerek!

MAXIMUS. Bátornak, hősínek tudtalak mindig: erről bizonyoságot tehetek. Reményilem, most sem fogsz této-vázni. Szolgád ő, s paracsidnak fejet hajtani kénytelen. (A senátorokra mutat, kik azalatt egymás közt suttognak.) Ládd! ezek várakoznak; itt marasztjuk őket, hadd vihessenek hírt családjaiknak s ösmerőseiknek, mily fejdelmileg, mily hatásan tudsz szólani.

EUDOXIA (ki a Caesarnak mondottakat hallotta). Kérlek, légy már valahára uralkodó!

MAXIMUS. Ide hívom tehát Boethiust! (A senátorokhoz, kik menni készülnek.) Nem így, barátim! tisztelt császáruk kívánja, legyetek tanúi mindennek. (El a közép ajtón.)

BASILIUS (szomszédihoz). Maximusnak különös ötletei vannak!

AVIENUS (Basiliushoz). Ily mód megmérgezési az egész dolgot!

CAJUS (az előtte szólókhoz). Hadd! jobb, hogy előttünk történjék; hisz mi is részesek vagyunk!

EUDOXIA (Caesarhoz). Fogd keményen! különben szégyennek tennéd ki magad.

CAESAR (magában). Meg kell hát lenni! (Nem erőltetett bosszankodással.) Bár itt volna már, a vétkes! a közös ellenség! ki engem s házam megcsúfolta! Ne féljete, komolyan megmondom neki! nem kiméllem őt! retegjen mérgentől! (Veri lábával a földet.)

TRIGETUS (szomszédihoz). Caesar nagy indulatban van; szólni kezdem Boethiust, nagyon megtalálja szidni. (Léptek hallatszanak.)

AVIENUS (Fenn). Jönnek már.

CAESAR (kevésbé ijedten). Jönnek? oly hamar? ez mégis pontosság Boethiustól! (Erőtetett haraggal.) No várj, várj! (A színpad elejére fut. Boethius, Gaudentius, Maximus belépnek. Caesar darabig meredten áll, aztán neki rohan Boethiusnak mérgesen.) Boethius! Boethius!

BOETHIUS. Fejdelmem kívánsága szerint eljövök.

CAESAR. Mi történt tegnap, tulajdon csarnokomban egyik udvarnokommal, Palladiussal?

BOETHIUS. Halld igazolásomat! Aetius —

CAESAR (félbeszakasztja). Aetius! mindig Aetius? — Én vagyok itt Caesar! nem Aetius!

BOETHIUS. Csupán mentségemre mondom: — a mint elindult . . .

CAESAR. Ha elindult, az ellenség ellen katonáskodni ment; sergcinél osztogathat parancsokat, nem itt!

GAUDENTIUS. Császárom, kiméld atyámat!

CAESAR. Hallgassatok! vétkesek vagytok mindnyájan! ezek is úgy látják. (A senátorokra mutat.) Akarom, Palladiust tüstént elbocsássátok!

GAUDENTIUS. Nem lehet, atyámnak tudni kell.

CAESAR. Nem lehet? képzelhetlen! nem lehet! — ez már szörnyűség! dühödök!

AVIENUS (Boethiushoz halkán). Engedj neki. — Igen fölingerled s bajba keveredel.

BOETHIUS (Avienushoz halkán). Szalmatűz hamar elalszik. Ösmérem én őt! s nem rémülök gyermeki boszankodásitól. (Fenn Caesarhoz.) Csillapodjál le, Cæsar; nem tudod az elfogatás okát, megmondom.

EUDOXIA (félbeszakasztja). Ne arról — tudjuk s helytelenek láttuk. (Halkan Caesarhoz.) Parancsolj hallgatást! az arczátlan még lealázná házadat!

CAESAR. Mind hazugság, mi ellene koholtatott! — szabadon bocsátjátok! Aetius akaratának a magamét szegzem ellene! lássuk, melyik győz!

BOETHIUS. Élénken beszélsz, fejdelem, s oly ellenséges indulatot mutatsz patriciusunk iránt, milyet a dalia nem érdemel; ő meg volna lepve, ha hallaná. Szóm van még, de szeretném, ha e sereg tanút előbb elküldnéd, mert nyilatkozatom kizárólag téged érdekel.

CAESAR. Nem, maradjanak ők itt, én úgy akarom! előttük nincs titkom.

CAJUS (szomszédihoz). Ez jól volt, igen jól!

AVIENUS (halkan). Cæsar színjatszóvá lett; nézőkre s

hallgatókra van szüksége, különben a darabnak gyávább vége lenne.

BOETHIUS. A mint akarod. Nekem kevés mondandóm van. Mi Aetiushoz hirtvivőt küldtünk, ki őt az esetről körülményesen tudósítandja; várjuk rendelésit minden órán. Ő bizonyosan nem ellenzendi, mit kívánsz; addig pedig légy tekintettel arra, hogy én közvetlen a patriciustól függök, mint az egész fegyveres hatalom fővezérítől, s minden parancsok, így a tiéd is, melyeknek különben engedni kívánok, vélem csupán általa közölhetők. — Tehát légy türelemmel, rövid ideig. (Menni készül.)

EUDOXIA. Borzasztó agyafúrtság!

CAESAR. Úgy hát nem vagy alattvalóm! — Ne fuss el előlem!

BOETHIUS. Ez igen kellenetlen szóversengésnek végét akarom szakasztani; arra legbiztosb mód, ha távozzom. Vedd mély tiszteletem kijelentését. — (Meghajtja magát s Gaudentiussal együtt kimegyen).

CAJUS. Ők nem kímélnék senkit is!

MAXIMUS. No ez, fogadom, váratlan volt mindnyájunk előtt! egyikünk sem fogja mondhatni: ilyet láttam, ilyet hallottam már. Egy cæsari őrség feje, ki Cæsarával így mer szólni — az eset álmétkodtató! Egybe gyűlt itt a világnak főnöke egész udvarával, biralma legelső tisztviselőivel; mi végett? világosan megmagyaráztatni magának, miként — miként, a hogy valaki füttyöl ott a táborban, úgy kell mindenikünknek tánczolni. Tegyük meg, ha! ha! ha! ha! különben magunk is fogházba kerülünk még! Majd követséget küldünk patriciusunkhoz, s talán irgalmas leend; — én más módot nem látok.

CAESAR. Ez nem maradhat így! lealázva volnék. Rettegjenek ók! Mindenek előtt akarom, teljesüljön parancsom. (Ajtó felé megyen.) Kényszerítendem, bár mibe kerüljön! — Hej! néhány őrtisztet ide!

MAXIMUS. Mit akarsz? Ez utat nem helyeslem, még nagyobb szégyent vallanál. Az örök Cæsaruk iránt engedelmességtől rég elszoktak már. Én béketűrést tanácslok.

CAESAR. Ember fölöttit kívánsz!

MAXIMUS (a senátorokhoz). Mi fölött értekeződtek? a dolgon változtatni nem lehet.

TÖBBEN. Meglátjuk!

AVIENUS. Ha a császáromnak több közlendője nincsen, úgy ajánljuk magunkat kegyeibe. (Caesarhoz halkán). Tudom, Boethius magaviselete nem leend a patriciusnak kedvére.

CAESAR (gúnynyal). Oh! igen! világos! a patricius kiméltet, alázatot parancsolt.

NÉHÁNY SENÁTOR (egymás közt). A tanácsházba menjünk! (Köszönve elmennek a senátorok Maximuson kívül).

EUDOXIA. Oh! hogy soha sem értem volna e napot, mely szégyenünket nyilvánítja egész világ előtt! Czegérnek vagyunk kitéve, leányod becsülete oda! s nekem, s neked mindezt túrni kell! Ha feledhetlen anyád, az erőteljes Placidia élne még, ő tudna minket ilyestől megóvni. De nem, az ég megfosztott támaszunktól s nekünk bukunk kell, gyöngé fejdelem! bukunk s mind mélyebbre süllyedünk, a míg — de az ember csak addig szenved, meddig akar — azt én nem szemlélendem!

CAESAR. Eudoxia! kevés kiméltet!

EUDOXIA. Láttad, mily komolyan távoztak tőled, kiket pártfogásod reménye hozott ide; szavad fölvidí-

totta őket, erőtlenséged elcsüggeszté. Ők másutt kere- sendnek ezután hatalmasb védelmet a tiédnél. Te fé- nyes csarnokban lakol, félvilág urának neveznek! ha! ha! neveznek; mind pusztá név s csalódás! Úr itt nem te vagy, mert urat erő teszen s hatalom.

CAESAR. Módot találандok őket kijátszani; ez nem marad így.

EUDOXIA. Ne rettegj semmitől, szebb idők közel- nek még; — majd eljő ide a dicsőített s magasztalt, nép éljenitől kísérve, könyörül rajtunk, nászad leend, visszaadandja leányodnak, Theodosius unokájának, rö- vid időre elrabolt hírnevit, az oltárnál. Nászszal, vövel könnyebben bánhatni — biztos védőkre találандsz bennük! egy kis alázatosság, szerénység által leköte- lezheted örökre! de akkor, szeretném tudni, ki fogja még alattvalódnak vallhatni magát pirulás nélkül.

CAESAR. Eudoxia! kétségbe ejtesz!

EUDOXIA. Tartsd eszedbén, fontold, taglald, mit mond- tam. Én távozom, különben messze ragadnának el ér- zetim. (Menev.) Egy szánakozásra méltó leány vár reám, könnyes szemekkel.

MAXIMUS. Ha szeretett császárném megengedi, el- kísérendem szállására. Már nem lehet különben, nekem kell elveszett udvarnoka helyit kipótolnom; — az apa legtermészetesb képviselője fiának (Caesarhoz). Fejdelmem l mindjárt itt termék. (Eudoxia s Maximus el).

CAESAR (Heracleshez). Heracles! az egész idő alatt hall- gattál, bár mindennek tanúja voltál.

HERACLES. Bámulásomnak tulajdontísd; alig volt időm magamhoz jönni.

CAESAR. Szólj tehát! úgy állasz ott, mint egy meg- merevedett! Mit ítélisz az esetről?

HERCLES. Hogy fejedlem igen kegyes.

CAESAR. Hogy hogy?

HERACLES. Fejedlemnek sok hív alattvalói vannak még, kikre számolhat.

CAESAR. Oh! rendre, rendre megfosztandnak ezektől is!

HERACLES. Kik készek volnának sokat áldozni, fölséged nyugalmaért —

CAESAR. Mit használ nekem szeretetök s szánakozásuk, ha engem a máihoz hasonló jelenésektől meg nem óv? —

HERACLES. El vannak tökéelve bármi tetre is; csak fölséged parancsolna velük.

CAESAR. Nem egészen értem?

HERACLES. A büntét, nem büntét: öbbé, midőn jót szül.

CAESAR. Ez helyes!

HERACLES. Midőn más élet egy császáréval ellenségségbe jó, akkor — emez többet ér amannál, úgy-e?

CAESAR. Heracles! vészes terv forr fejedben! mondd egyenesen ki!

HERACLES. Nem mondhatok semmit egyebet annál, hogy fejedlem igen is kegyes.

CAESAR. Különös ember! (Gondolatokba merül.)

MAXIMUS (ki a beszélgetést néhány percztől fogva hallgatta, magában). Haladunk, mint látom, sebesen haladunk! Közel már a kelepceze, melyből ki nem szabadulandsz többé! Most a levelekre kerülend a sor. Szeszélyes udvaronczim jól viselék magokat, nem hiába szorítám keményen. (Fennhangon.) Tisztelt fejedlem!

CAESAR. Tudom, Maximus, részt veszsz sorsomban; irántami indulatodnak elegendő bizonyosságát adád. Benned bízom csak, meg emebben. (Heraclesre mutat.)

MAXIMUS. Hidd! nem fiamon aggódom, hanem rajtad.

CAESAR. Szégyen tehát, mi rajtam történt, úgy-e? mit mondnak majd, kik jelen voltak?

MAXIMUS. Oh! nekem sokkal fontosb gondom annál. — Fejedelminek, uralkodóinak találtam mindenkor lelkesed, oly méltónak téged teljes függetlenségre, hogy nem szívelhetem azon gyámságot, melynek hatalma napról-napra növekedik fölötted.

CAESAR. Csufság, hogy ezt tűrtem eddig is!

MAXIMUS. Téged zárva tartanak, elkülönöznek népeidtől, mert átlátják, hogy ki megösmér, az megszeret. Ügyekszenek kormányzástól elhúzni figyelmed más tárgyakra, mert érzik, hogy tudnál uralkodni, ha akarnál. Bocsáss meg, őszintén mondom ki nézetim! — Mikor ma a főtanács előtt, oly tiszteletet gerjesztő méltósággal láttalak föllépni, oly komolyan feddeni a vétkeseket, oly nemes büszkeséggel emlékeztetni kötelességeikre — kérdeztem magamban: e legyen-e valósággal azon ember, kit Aetius ügyefogyottnak, s nagyobb, valódibb dolgokra alkalmatlannak hirtel?

CAESAR. Ügyefogyottnak! alkalmatlannak! hihetlen förtelen! de talán te csalódsz —

MAXIMUS. Föлиндultál beszédemen, sajnálom! bár hallgattam volna; én senkinek sem ártok szívesen. Kérlek, feledd, mit mondtam — Istenem! mit tegyek?

CAESAR. Állításodnak bizonyosan van alapja — add elé, légy nyiltszívű.

MAXIMUS. Nem, hallgatok inkább — és mégis — oh kínos küzdés! — szent kötelesség parancsolná.

CAESAR. Mindent megmondj; a dolog engem érdekel, — én megkívánhatom.

MAXIMUS. Látom én is, szólnom kell, de igérd meg előbb, hogy magad bosszúd által elragadtatni nem hagyod.

CAESAR. Mindent! mindent! csak szólj.

MAXIMUS. Bízom tehát szavadba. — Kaján nem vagyok, — ármányos sem, nagyravágyó sem, ezt tudja mindenki. Ha fejedlemem hozzám kegyes s az emberek böcsülnek, nekem elég. A patricius dicsköre miért kisértne? őt boldogítja, engem nézetim szerint dúsabbá nem tenne. Azért, midőn legelőbb észrehevém, miként akar a patricius feszes komolysága ált ellentétet képezni víg elevenségeddel, miként szeretné minden szava- s tettivel közhírrül tenni, hogy ki, mint te, emberi örömeiket élvez, az a kormányzás komolyabb kötelességeit teljesíteni nem lehet képes: fájt nekem ez, érzém, hogy ember s uralkodó megfér egy lényben.

CAESAR. Ilyen tanácsadó kell nekem!

MAXIMUS (folytatva). De magamba fojtám gondolatim, mivel közel vészt nem láttam. Becsmérlő szavakat hallék itt is, amott is, melyeknek ő volt szerzője; azonban, hogy bonthatlan szövetség ált akarád házáat összekötni tiéddel, gondolám: ez kielégíti a jövevény vágyait, s lekötlezi örökre. Csalódtam! — Mérséklést kérek, fejedlem, mert senkinek sem akarok ártani; de itt vannak bizonyosságaim — ott künn, a táborban, többre számoltak. (Leveleket mutat elő, melyeket eddig rejtve tartott.)

CAESAR. Mi levelek ezek?

MAXIMUS (a leveleket átadja). Aetiuss irása, — ösmered, — nincs kétség; — egyik Boethiushoz, másik fiához; irántadi buzgóságom kerítette kezembe — most irattak táborból. — Olvasd, de csöndes vérrel!

CAESAR (olvas). Egek! mily szellem! ócsárlása szemé-

mélyemnek! — korlátlan becsszomj! Mi itt alá van húzva — (Olvasva.) «Gyáva Cæsarunktól nem félek; buja örömök vadászatából áli egész élte, mit gondol ő országlassal? de lehetnek körülé rossz akarók, vannak is; ezekre nézve a vigyázatot eléggé nem ajánlhatom.»

MAXIMUS. Halkabban! meglehet, közel vannak kémei.

CAESAR. Meg itt: (olvasva) «A fejdelem gyámoltalansága állásunkat ugyan kedvezőbbé teszi, de vannak mindenütt ármányosak, kik kezükben a gyöngye is hatalmas eszközé válik; viseld tehát magad ügyesen s őriztesd észrevehetlenül, emberid ált. Heraclesben nem bízom, Sidoniusban sem». — Rossz lelkű! — Sidonius. Sidonius! így valósúl jóslatod, mind barátira, mind ellenre nézve! (Maximus kezit megfogva.) Segítensz?

MAXIMUS (jelentéssel tekintettel Caesarhoz). Mindenem szolgálatodra! ennyit már tudsz. — (Szünet.) Fejdelem! ez még nem minden.

CAESAR. Mi kell ennél több?

MAXIMUS. Légy kegyelmes, Cæсарom, csak gyanú, mit mondok; — szeretném nem hinni; bár hatalmamban állana! De nekem vannak okaim. — Ha nem valósulna, mint örvendnék!

CAESAR. Mi?

MAXIMUS. A vendeket visszaűzni indult patriciusunk, ellenük gyűjt serget, úgy-e?

CAESAR. Magad is tudod.

MAXIMUS. De ha történetesen nem úgy volna? — Csak fölteszem, ha csalódnál.

CAESAR. Miért hiszed ezt?

MAXIMUS. Nem hiszem még, mert hihetlen; azért te se gyanakodjál. Az emberek sokszor hazudnak rossz czélből.

CAESAR. Mondta hát valaki?

MAXIMUS. Mondom, puszta vád.

CAESAR. Ki mondta?

MAXIMUS. Irántadi féltékenységem szerfölötti, talán fölösleges. Vannak embereim, kik mindenről tudósítanak, mi a táborban történik; azok üzenék, miként Aetius a vendekkel titkos egyeződésre lépett, s nem leend had ellenük.

CAESAR. Ma is indultak hadak táborba; ezekkel mi történik?

MAXIMUS. Ez az, mit nem hihetek. — Visszaküldtem a hírnököt; bizonyosb tudósítást várok.

CAESAR. Hírnököd mit mondott?

MAXIMUS. Minthogy meg kell lenni — de, mint mondám, távol tőlem, hogy igaznak erősítsem! — azt, miként a vendek beütése egyezés következte, csak ürügy volt katonaság-gyűjtésre, s a serget útnak indítandják Róma felé, még eddig nem világos, de ránk nézve minden esetre vészes czélból.

CAESAR. Jaj nekem! vannak erről leveleid?

MAXIMUS. Mi szóval igazítunk mindent, ez biztosb. — Ha igen csodálatosnak tetszik, ne hidd! (Caesar kezében lévő levelekre mutat.) Ha igaz volna, e levelekben is tenne róla említést. Csak nem titkolódnék talán leghivebb barátja s tulajdon fia előtt? — Más részt igaz, — ily nemű terv kivitele legnagyobb vigyázatot kíván, s csak úgy sültet el, ha mély titokban tartatik

CAESAR. Miként kerüljük ki e vészt? Rettegek!

MAXIMUS. Ha a sereg csakugyan közölg, hamar megtudjuk. Aetius árulást nem sejdíthet. Senki előtt se nyilatkozzál! különben nem lesz menedék. — Heraclesben megáll a titok, olyannak ösmerem őt. — Aetius

vakmerő, ez reánk nézve hasznos leend; úgy hallám, még ma visszajő Rómába, az elmék állapotját kitapogatni, s előkészületeket tenni; azon esetre többé kétségünk nem lehet; mert mi dolga volna itt, épen midőn Calabria felé kellene sietnie?

CAESAR. De mit tegyünk mi?

MAXIMUS. Csarnokodba is bizonyosan eljövend. — (Szünet után, ünnepélyes hangon.) Nézz vissza Róma történeteire: Augustustól fogva mostanig, egy Cæsar sem tűrt diktatort maga körül, ki neve dicsőítésére vágyódott. — Mulatságszeretők voltak köztük, a világ gyönyöriben résztvevők; dicséretes ez, ha erővel párosul; de keresd föl a biralom évkönyveiben, mint jártak azon alattvalók, kik valaha hatalmat rabolni készültek; keresd föl, mily magasztalás várta a fejedelmet, ki féktelen nagyravágyókat méltó büntetéssel tudá visszatorlani s lakoltatni: — így az eszközt könnyen föltalálhatod. A senátus véled tart; a patricius kemény országlása őket fölingerelte; neked kívánnak hódolni, nem másnak. — (Szünet.) Tőled várnak szabadulást! — Valóban, ha igazúl, mit mondtam, s a patricius elég merész téged itt meglátogatni: alkalmad leend egy koszorut fűzni fejed körül, mely fölülmulandja cæsari koronádat becsivel. A hajdankor oltárokat adott volna ilyenért s imádást!

CAESAR. Értelek: hitszegés vért kíván, vért, úgy-e?

MAXIMUS. Semmit sem szeretnék elődbe szabni. Kegyelem fejedelmi tulajdon, — örvendeztetne benned is. — Találékony vagy; meglehet, akadsz általam nem sejtített szelídebb módokra. — Lelki erőre minden esetre lesz szükséged — légy hős!

CAESAR. Meglátod, a honnak nem lesz panasza elle-

nem; ügye egy az enyémmel! Tehát velünk tartsz, kedves barátom?

MAXIMUS. A dolog siető; elmegyek tudakozódni, s minél előbb hírt hozok. Végezz el magadban mindent, Cæsarom! — Itt egy hű szolgád. Szólj Julianussal s azokkal, kiket megnevezend. Szavamra! bízhatol bennük. Oh! talán nagy nap közelg! ismétlem, dicsőség vár rád, — örök hála, — ha hős leszel! — (Elmenve, magában.) El vagy veszve. (El.)

CAESAR (Heracleshez). Fölfogtad tanácsát

HERACLES. Ki érthetné félre?

CAESAR. Ha gyanúink nem csálnak, a szerint cselekszünk, úgy-e?

HERACLES. Szólok Julianussal.

CAESAR. Helyes! és tudósíts. Sietnünk szükség készületeinkkel. Magam veszek részt mindenben. (Heracles el.)

CAESAR (egyedül). Patricius! nem gyanítod még, mire találandsz itt! (Kéblire mutat.) Megvetél; de meglásd, vesztedre fognak engem csodálni! A váratnak eleget teendek — aztán, maradék, szólj rólam! (El.)

MÁSODIK SZÍN.

(Eudoxia szobája.)

(Eudoxia s Placidia.)

EUDOXIA. Placidiám! nem vetek semmit szemedre; nem kárhoytatlak érzelmidért, csak szánlak. Sorsod ez, ki változtat rajta?

PLACIDIA. Úgy-e? fölfogod elesett ügyemet? szólasz értem?

EUDOXIA. Titkolom szégyened s tagadom; többet nem tehetek. (Szűnet.) Mily büszkék voltak rád nézve

terveim! magasbbra emelni magamnál, — üdvvel nézni föl feléd! Már nem valósúl; szép ábrándként eltűnt előlem. Lemondok, mert nő vagyok: körülményeknek pedig csak a férfi parancsol, — de eszköz lenni magam ellen, ez több, mint mennyit bírhatok.

PLACIDIA. Úgy hát meg engeded történni, mitől szívem irtózik? mit te is, mint mondád, rettegsz, hogy Aetius menye legyenek.

EUDOXIA. Gaudentius vagy Palladius, én szívelem emezt s böcsülöm apját; de mi különbség a kettő közt: egyik épen nem, másik csak Theodosius háza romlása ált léphet oda föl, hol születél.

PLACIDIA. Nekem csak az kell, mit már megeltem; hű kebel, nem trón. — Segélj amazt megtartani, ezt kerülni!

EUDOXIA. Lánykám! azt hiszed talán általam soha nem ösméért szenvedélyért intlek, s oly csöndes komolyan léptem ki a világba, milyen most vagyok? hiszed, vágyaimnak nem lehet valaha egyéb tárgya, mint mit elértem: trón s hódolat? — Ah, volt idő, midőn más üdv reménye állott még előttem varázs bájival! midőn álmodni tudtam én is, s álmodva édesen kesergni álmaimat! volt — de nem — te gyermek vagy, maradjon e fátyol előtted földve.

PLACIDIA. Szólj! oly jótékonyak szavaid! mondd, ki volt Palladiusod?

EUDOXIA. Ösmered őt, közel viszonyban áll házunkhoz; a sugár gyöngéd ifjonczból nyomadékos, erőteljes férfi lett: belőle is már családfo. Pirulás nélkül említem, mert megtanultam nyugodtan nézni szemeibe; mert ábránd kéjei, ébredés fájdalma, minden elmúlt, sejdítetlen általa, mint született! — (Halkan magában.) Maximus! Maximus!

PLACIDIA. Ugy hát értesz, anyám! ama szent képre, mely hajdan eltölté lelkedet, azon első szűzérzetre, melyt legyőzél ugyan, de feledni nem fogsz soha, kérélek, esdeklek! ne légy oly kemény irántam. Nem, nem hagylak, alkalmatlan leszek, panaszlom előtted azon fájdalmakat, miket te is érezél; a míg — — Ha te elhagysz, kiben bízzam még? (Áltöleli.) Ő már szabad, úgy-e? Gaudentius heveskedésinek nem lett rossz következése?

EUDOXIA. Ne emlékeztess erre — majd máskor —

PLACIDIA. Nyugtass meg!

EUDOXIA. Mit kívánjak már? ott az apa, itt a lány! —

(Darabig némán állnak, egymásra nézve.)

MAXIMUS. (belép s a szinpad hátrészin gondolkodva áll meg, magában). Aetiusnak el kell jönni; erre számolok. Ő féltékeny, az általam említett összeesküvést neki baráti bizonyosan megvitték; tőlem is kapott névtelen figyelemzetést — nincs tehát kétség! (Előre lépve Eudoxiához.) Fölséges asszonyom!

EUDOXIA. Beszéded van vélem, mint mondád?

MAXIMUS. Igen, asszonyom! véled — de csupán véled.

EUDOXIA (magában). Különös részvétet kezd ismét mutatni irántam. (Placidiához.) Hagyj egyedül!

PLACIDIA. Emlékezzél meg kérésemről. (El.)

EUDOXIA. Már szólhatsz.

MAXIMUS. Császárném talán neheztel rám s házamra; ez faj!

EUDOXIA. Miért hiszed?

MAXIMUS. Császárnémat fiam megsértette, visszaélt jótétivel.

EUDOXIA. Nem első, sem nem utósó! — ha javúl, — haragtartó nem vagyok.

MAXIMUS. Kegyes, mértékfölött! — de én —

EUDOXIA. Te?

MAXIMUS. Nem bocsátok meg oly könnyen. Csalódtam benne —

EUDOXIA. Csalódásból áll a világ! — miért tenné! épen te kivételt?

MAXIMUS. A méltatlan többé szemeid elibe nem kerül!

EUDOXIA. Szeretetlen apa!

MAXIMUS. Büntetni szeretem, ki ellened vét.

EUDOXIA. Mit akarsz hát fiaddal?

MAXIMUS. Galliába küldöm legióinkhoz. Ösmérkedjék meg a góth s alán hadfiakkal, — bünhödjék. —

EUDOXIA. Vésznek teszed ki.

MAXIMUS. Csak vész s nyomorúság javíthatja, kit oly határtalan gőg ragadt el!

EUDOXIA. Találj más módot!

MAXIMUS. Legbiztosabb ez. — Átengedem sorsának.

EUDOXIA. Ha elvesztnéd!

MAXIMUS. Mindenkor sors üldözötte az, ki állásunkban felétek irányozza reménytelen vágyit, ti magasak! — Itt fájdalomtól, vagy ott, ellenek vasa ált, mindegy!

EUDOXIA. Kérek érte!

MAXIMUS. Császárném! ne kérj! különben engednem kell! — nem tudok ellentállni hangodnak! (Eudoxia csodálkozva néz reá; Maximus erőtetett csönddel folytatja.) Pedig jobb így — minden bontva leend; ily viszonynak szünni kell! Leányod pedig teljesítse rendeltetésit, s a keleturalmi Cæsar rokonának adva kezit, kapcsolja majdan ismét össze a világuralom két elvált részzeit, egy kórna alatt.

EUDOXIA. Kifeledéd tervedből a patriciust. Hisz Placidia már el van ígérve.

MAXIMUS. S te is?!

EUDOXIA. Férjemről van szó, nem rólam. Eleget aggódtam fölötte!

MAXIMUS. Úgy tehát nem történik meg! szavamat adom, ha elpusztulnék is belé. E gond többé ne nyomjon; — megakadályozom!

EUDOXIA. Hiában ügyekszel.

MAXIMUS. Aetius agyafurt!

EUDOXIA. Ha úgy van is, ki hiszi el?

MAXIMUS. Bebizonyítom Cæsarnak!

EUDOXIA. Mit használand? ösmered őt; ha szenvedélyeinek élhet, béketűrő marad.

MAXIMUS. Cselekedendik! legelőször éltiben fölédred! Én kiviszem! kívánságod tízszerezi tehetségimet!

EUDOXIA. Benned heves pártolóra leltem.

MAXIMUS. Mindent! mindent ügyedért!

EUDOXIA. Szokatlan indulat szól belőled!

MAXIMUS. Erkölcsnek, vallásnak nincs tilalma, hol te parancsolsz! (Megfogja Eudoxia kezit.)

EUDOXIA (csodálkozva). Mit jelent ez?

MAXIMUS. Császárném! egy kegyes tekintetet! — hisz ez minden jutalmam! (Kezit szívéhez szorítja.)

EUDOXIA (magában). Képzelmem valósul! (Kezit visszarántva, fenn) Mérsékeld magad! — nem reménylem —

MAXIMUS. Elég sokáig küzdtem s titkoltam, — egy életen keresztül, melynek minden percze csak terű s bilincs volt. A zárva tartott érzelem szétrepesztí keblemet s kiömlik ajkaimon. Császárném! bocsánat! — bűntársa vagyok fiannak! — a magas elérhetlen felé

merészlettem én is vágyaimat emelni. — Kegyelem! én téged szeretlek, imádlak! (Letérdel.)

EUDOXIA. Távozzál innen, vakmerő!

MAXIMUS. Nem, késő! ki van már mondva a nagy s nyomatékteljes szó! Rab vagyok, törvényszéked elibe idézett s végítélet nélkül el nem mehetek. Kitárom keblemet, megmutatom, holt-tetemként taglalom előt- ted azon tömérdek nyomort, mely itt lakik (keblére mu- tat), s ha irgalmat nem nyerek, — várok még akkor is, míg reményem utolsó éltető szikrája elalszik, míg fájdalomim a kétségbeesés határait túlhaladják. Óh! ott, — azontúl ismét csend uralkodik! a haldoklók csöndje! akkor legalább tudom, mit tegyek!

EUDOXIA. Semmit sem akarok többé hallani! Te itt maradsz? úgy hát én megyek.

MAXIMUS. Ha szerelmem csakugyan véteknek ítéled, s utálattal hagysz el: óh! hát kíváncsiságból — hisz annak legkedvesb éldelete épen a borzasztó — ösmérd meg előbb bűnömnek egész kiterjedését; tudd meg, mit szülhet mindent egy pár mennyei szem! — Házas vagyok, gondolod? — csalódo! Maximus ismét nő- len! s neje? — Ha! ha! ha! ha ösmernéd Cæsar leg- újabb ágyasát, igen jól megértnél!

EUDOXIA. Hihetlent sejdítetsz!

MAXIMUS. Világosabban szólok hát, hogy ne csak sejdítés legyen. Mivel te vagy kegyetlen, én is az le- szek magam iránt. Mindenben követőd s frigyeseb maradok; cseppenként hörpölöm fel a mérget, melyt nyujtsz; élvezni fogom boldogtalan szerelmem minden kínait, mindent, mit irgalmatlan szemeidből kiolvasan- dok, részvétlenségedtől megvetésedig! Igen, eltaszítám nőmet magamtól! — általad okozta fájdalomból vettem,

s most érted taszítom el! Mint ágyast adtam át férjednek, örök mocskot kentem magamra s fajomra. Érted, — érted tettem ezt! — Oh s nem vakmerő reményből — csupa alacsony kajánságból, hogy elfordítsam tőled férjed figyelmét; hogy más ne gyönyörködjék abban, mifelé én csak messziről küldhetek vágyakat, más ne éldelje, mit én sohasem birhatok!

EUDOXIA. Nagy büntét nyomja lelkedet!

MAXIMUS. Büntét neked, mert érzéketlen vagy; nekem nem az. Ki emberi s isteni törvény ált kijelelt ösvényin megmarad: ki képes minden léptinél a kötelességek, közviszonyok, aggodalmak tömérdek seregít egybehasonlítani, számolgatni: azt hiúság, önzés vezet csak, nem szerelem. Mindent feledni egy érzetért, — erkölcsöt! vallást! mindent áldozni egy lényért, — helyzetet, becsületet, mint én: ez tesz igazán szeretni!

EUDOXIA (magában). Ily szenvedélyt nem gyanítottam. (Fenn.) Jó magadhoz, ha valaki meghallana!

MAXIMUS. Mit mondana a világ! úgy-e? talán vétkes leereszkedést gyanítna benned s vesztenél istenségedből. — Jó, jó! megyek hát, tisztelt asszonyom! kiöntöttem neked szívemet, tudod már, mim voltál s bennem mit vesztesz el. — Isten veled! — Tőlem ezután ment leszesz. — Békélj ki emlékemmel (Menni készül.)

EUDOXIA. Reményilem, barátságos indulattal válunk el egymástól; belső neheztelés nélkül — úgy viszontlátásig!

MAXIMUS. Hálával viszem el magammal ez utósó szavakat oda, hová megyek. Légy boldog! (Ismét menni készül.)

EUDOXIA. Maximus! egy perczig —

MAXIMUS. Mi? —

EUDOXIA. Kemény szívűnek kárhoztatsz?

MAXIMUS. Nem, asszonyom, irántadi érzelmim semmiben sem változnak; a hiba bennem volt. — (Ajtó felé indul.)

EUDOXIA (magában) Oly elcsüggedten távozik! — Ha — borzasztó volna! Nem tudom, mit mondjak. (Fenn.) Maximus! — erőszakos vagy — akaratom ellen kihúzod belőlem, mit rejtni szeretnék. — Alig merem megvallani magannak is — nem tudom megvetni szerelmed! — Meggyőződésesem parancsolná — s még is — hiába! — nekem — mit tőled hallék — jól esett —

MAXIMUS. Mily szavak! — így ismét föléledek. (Eudoxiának rohan s átöleli.) Eudoxiám! kedves Eudoxiám!

EUDOXIA. Jaj nekem, jaj! hogy ily gyöngé vagyok! — Siess el innen, — további együttlétünk veszélyes lehetne.

MAXIMUS. Ha megmondod, mikor láthatlak ismét egyedül; — nem előbb.

EUDOXIA. Majd tudodra adom, mikor bátorsággal történhetik meg — tudodra jel által. Csak, Istenért! most ne mulass itt tovább! — Férjem minden perczen itt teremhet — Placidia már rég kívánczik utánam — megyek hozzá. — (Kiszabadítja magát Maximus karjai közül s el.)

MAXIMUS (egyedül). Rajtad már a szenny, Valentiniánus! — A vész ezután következik! csak segíts befolyásoddal is, gőgös asszony. (El a közép ajtón.)

HARMADIK SZÍN.

(Terem a fejedelmi palotában.)

(Heracles, Julianus, Caustinus, Avenarius jobbról lépnek be fegyveresen.)

HERACLES. Úgy lesz tehát, mint mondám; rátok számolhatunk!

JULIANUS. Fejedelmünk- s honunkért mindent! — Éltünket bátran kiteszszük vésznek! — Aetius, úgy-e kíséret nélkül jött?

HERACLES. Igen.

AVENARIUS. Udvar, őrség, főtanács velünk tart?

HERACLES. Úgy van. Nagy azoknak számuk, kik e merényben részesek kívánnak lenni — s csak három ember, csekélység!

CAUSTINUS. Úgy hát Cæsar parancsoljon velem!

JULIANUS. Edzvék szíveink, valamint vasaink is!

HERACLES. Cæsar meghálálандja készségeket. Jertek erre, de zaj nélkül, — ellen is lehet közel — azért a gyilkok még maradjanak hüvelyükben, az eldöntő pillanatig. *(Az udvaroncokat a bal ajtó felé vezeti.)* Frígyesek várnak itt — de senkivel — szót se!AVENARIUS. Ne félj! mi titoktartók vagyunk. *(Julianus, Caustinus, Avenarius el a bal ajtón. Heracles megfordul, s a színpad elő részén levő ajtón akar kimenni, midőn Caesar onnan belép.)*HERACLES. Cæsar! az egyezés szerint minden megtörtént. Emberink ott várnak. *(Balra mutat.)*

CAESAR. Úgy csak maga a tett van még hátra.

HERACLES. Már nem kétkedel?

CAESAR. Aetius itt van. Róma néz reánk! meglesz.

HERACLES. Így szeretem látni fejedelmem!

MAXIMUS (a középajtón lép be). Cæsar! hamis volt-e a hír, melyt hoztam?

CAESAR. Teljes hálámra tevéd magad méltóvá, jó Maximus! Meg nem bánod, esküszöm! — Mi már készen állunk. A patricius talán kevés idő múlva itt leend —

MAXIMUS (félbeszakasztja). Ösmerlek, tudom, bölcsen rendeltél el mindent; ez megnyugtat.

CAESAR. Maximus! reménylem te is —

MAXIMUS. Én — én munkás voltam. Tisztársaimmal szóltam; el vannak készülve az elmék mindenre. Hevesen vitáztak melletted a főtanácsban; a patriciust szemrehányásokkal kívánják fogadni. Ide jönnek mindnyájan. — Kérlek azonban, ne közölj velük semmit is; félénkek vannak köztük. — Hiába, ritka olyan hős, milyen te vagy. A váratlan tett inkább meg fogja őket lepni, s mint közszabadító, úgy jelenedsz meg előttük.

CAESAR. Csak tudd meg rendeléseimet. Már emberinkkel beszélünk: nihelyt —

MAXIMUS. Értem, értem; fejdelmileg lépendsz föl — hogy is tudnál másként?

CAESAR. Eudoxiát is hívjuk ide; — legyen tettemnek tanúja.

MAXIMUS. Nem, nők inai gyengék. Jelenléte akadálylá válhatnak.

HERACLES. Hadd őt! Úgy is megtud mindent.

MAXIMUS. Az emberek balgák, sokat befolyásának tulajdonítnának, s ez dicsedből levonna.

CAESAR. Igazad! — Tehát, hogy mindent megérts —

MAXIMUS (félbeszakasztja). Fejdelmem! nagy vállalatod

fényit mással ne oszd meg; magad gondoltad ki, magad is hajtsd végre. Én nem tudok, nem kívánok tudni semmiről is; kicsiny vagyok arra, hogy ily ropantokról gondolkozzam! — (Szünet.) Hoh! már közelg a senát, hallani lépteiket. (Ajtó felé lép.)

CAESAR (halkan Heracleshez). Vevél észre valamit?

HERACLES (színtúgy). Maximus igen vigyázó.

CAESAR (halkan). Meglehet, fél szegény. — Mi nem félünk!

(A közép ajtó kinyílik, Avienus, Trigetus, Basilius, Cajus, Fulgentius és sok más senátorok lépnek be, mélyen meghajtva magukat.)

CAESAR. Összeírt atyák! mindig mély bizalommal voltam irántatok s látom, méltán.

AVIENUS. A patriciust már itt véltük.

MAXIMUS. Még, hiszem, értekeződik Bœthiussal s fiával. Nekik, mint rebesgetik, sok mindennemű titkaik vannak. De, gondolom, nem sokáig várakoztatand magára. — (Künn zaj hallatszik. Maximus az ablakhoz megyen s ott kinéz.) Ha! ha! már erre tódul a nép! (Szünet.) Jertek csak ide! nézzétek e diadalmi pompát! — Így fejedelmet tisztelnek csak, nem alattvalót! — Ott a patricius! csoport ember közt. — Miként int nekik, miként kívánja kedveiket megnyerni! (Caesar s a senátorok ablakhoz tódulnak.) Mily uralkodói mosoly, úgy-e? — mintha ő osztogatna egyedül üdvet! Ravasz ember a mi daliánk!

BASILIUS (halkan szomszédihoz). Különös merészség így szólni! A patricius mindjárt megtudja.

FULGENTIUS (színtúgy). Darab idő óta Maximus magaselete oly rendkívüli, hogy még ítéletet sem merek róla hozni!

MAXIMUS (az ablaktól elmegy). Vissza, barátim! fogadjuk

a patriciust méltósággal. Tudjátok, nekünk panaszink vannak. — Mi tisztviselők volnánk, nem nép!

(A senátorok egy csoportba állnak össze; az alatt Aetius, Boethius s Gaudentius több örökkel együtt belépnek.)

AETIUS. Mi? együtt találom fejedlem senátjával? Miattam, úgy-e? Tudok mindent, előterjesztésre nincs szükség. — Én ugyan, bocsásson meg tisztársam Petronius Maximus, fia elfogatásában annyi méltatlanságot nem látok, mint ő, s tisztelt fejedlem és ti mindnyájan, mert némiképen volt ok rá; ezt azonban feszegetni nem szándékom; — minthogy Cæsar óhajtja s a senát, nem szegülök tovább ellene: legyen ő szabad! Reményilem, okólni fog. (Egy őrtiszthez.) Tedd meg a rendelést! — Palladiust tüstént bocsássák ki! (Az őrtiszt el.) Így talán minden kellemetlen vitának vége lett.

MAXIMUS (Cajushoz halkán). Lám! megmondtam előre; kegyelem, jog helyett. Végünk!

CAJUS (fenhangon). Patricius! nekünk biztosíték kell jövődőre nézve.

CAESAR. Aetius! Elégtételt kívánok megsértésemért!

AETIUS. Tudom, fejedlem igen fölhevült ellenem. — Szolgálatim talán több méltánylást érdemlenének.

CAESAR. Hidd, méltánylom érdemid! de —

AETIUS. Ládd, most is engedek; bár mindent fölvéve jogom volna —

CAESAR. Jogod — kívánságom nem teljesíteni? — meglehet, nem vizsgálom; más dologról akarok most véled végezni — vagy halaszszuk továbbra?

AETIUS. A mint kívánod.

CAESAR. Hamar jövéél vissza táborodbúl; a katonaság tehát haza bocsátva?

AETIUS. Nem, a had együtt s indulófélben.

CAESAR. Indulófélben? ha! ha! ha! csakugyan ama békétlen vend rablók ellen? a vezér pedig itt Rómában? — Hogy történik ez?

AETIUS. Uram, mint látszik, belőlem tréfát úz; de nem aggódok fölötte. Cæsarunk jó kedve minden esetre szerencsés előjel a hon vészire nézve.

CAESAR. Ó! a hon nagyobb bátorságban van, mint sokan szeretnék!

AETIUS. Miként értsem ezt?

CAESAR. Vedd csekélységnek — minők személyem s jogaim.

AETIUS. Világos, elidegeníték tőlem elmédet. — Rossz akaróim munkásak voltak távolléteket használni; de még idejekorán kijátszom ármányukat. — (Szünet.) Cæsar, szóljunk egymással őszintén! Te eléadod vádaidat, én felelek reá; — így reménylem, csakhamar te is megleendsz nyugtatva, én is.

CAESAR. Nem bánom! végezzünk el mindent barátiilag. — Szeretnék ismét benned bízhatni, mint ez előtt! — Jer ide, a mellékszobába. Nyilatkozatinknak ne legyenek más tanúi, mint kiket érdekelnek: — Boethius s jóvendőbeli vőm. (A baloldali ajtó felé indul.) Összeírt atyák! várjatok el itt; értekezésünk hosszú nem lesz.

(Caesar, Aetius, Boethius, Gaudentius el a bal ajtón, Heracles is utánuk suhan.)

AVIENUS. Ugyan mi oly nyomós dolguk lehet egymással?

CAJUS. Maximus! te sokat voltál a fejdelem körül; talán adhatsz fölvilágosítást.

MAXIMUS. Barátok, mit sejdíték, megmondom. Egy igen kellemetlen történetből ered az egész. — Cæsar-nak némely titkos levelek jöttek kezéhez, melyekben

patriciusunk elég őszintén adja elő terveit; azoknak néhány kifejezései ált urunk sértve érzi magát. Ügyeztem megnyugtadni, de nem érek célta. — Most azonban, reménylem, Actius szavai megbékültetik. (Rekedtes zaj hallatszik a bal ajtónál kívülről.)

NÉHÁNY SENÁTOR. Mi ez? ott kiáltoznak!

MAXIMUS. Heves szóvita —

AVIENUS (az ajtó felé siet). Nem, nem; több szóvitanál!
(A zaj nevekedik.)

CAESAR (kívülről). Utána Gaudentiusnak! — utána! Hozzátok ide a gaz kölyköt! holtan vagy elevenen! Caesar, Avenarius, Julianus, Caustinus, Heracles s számos őrtisztek bal oldalról belépnek kivont kardokkal.)

CAESAR. Örvendjete, senátorok! — Ünnepeljük e napot, mint érdemli! nagyobbta, szebbet Róma évkönyveiben nem találta. A közös ellenség, a nagyravágyó, alattomos, hitszegő patricius nem él többé! ketté vágák edzett vasaink bűnös cselszövényi hálóját, melybe minket kívánt volna keríteni, mindnyájunkat. — Ő s meghitt czinkosa, Boethius, békével hagynak ezután! — csak Gaudentius hibáztat még! ha őt őreim elértek, mint nem kétlem, aztán ki háborítaná csendünket? — Kétkedve néztek rám, senátorok! Igen! úgy van, mint mondtam. Rómának maradtak oly fiait, kik rettegést nem ösmérnek akkor, midőn hon javára tenni kell! — Győzdjete meg! Ott künn feküsznek a holt testek, — s itt állnak előttetek a szabadítók! (Heraclesre s az udvaroncokra mutat, kik szembetűnő göggel állnak elő. A senátorok arcaikon néma rémület nyoma látszik.)

MAXIMUS (magában). A fő akadály el volna hárítva! Már most kettőnké a világ! együtt fordítandjuk azt ki sarkából, az egész nemzeték daczará!

FULGENTIUS (szintúgy). Szegény Róma! elvesztéd véődöd! ki uralkodik ezután fölötted?!

CAESAR. Mird elnémulátok? Egy hálás szót sem hallok? pedig ily tett talán érdemelne valamit. — Maximus barátom! mit itélsz most felőlem?

MAXIMUS. Valóban e pillanat rám nézve oly meglepő, hogy fontolgatásra minden tehetségem megszűnt. — Ha mindazáltal sejdítesem kifejezni merészleném, mostani állásod olyannak mondanám: milyenben lehet az, ki bal kezével ön jobbját vágta volna le. — De ne aggódjál. Vészes néha emezt meghagyni, ha fene esik belé. (Kivülről a nép éljent kiált Aetiusnak.) — Ugy veszem észre, ott künn, a nép a hősi tettről még nem hallott. — Hej! nagylelkű udvaroncok! menjen le valaki közületek a térre s parancsolja meg ama csoport embernek: kiáltson már valahára egy éljent Cásarnak is.

PALLADIUS (berohan a közép ajtón, néhányan vissza ügyekszenek tartani.) Hagyjatok! nem kívánok tudni semmiről, mielőtt megértném, mi lett légyen anyámból. — (Atyjához fut s megfogja karjánál.) Hová küldted őt?

(A kárpit legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

ELSŐ SZIN.

(Szoba a césari palotában.)

(*Caesar, Maximus, Heracles* egy iratot olvasnak.)

MAXIMUS. Mesés arczátlanság! Panasz, csupa panasz! Minden parancs, adó vagy segély iránt, ellentállást szül. — (Szűnet.) Szép üzenet! Engem a főtanács mulattat! Mondhatom, jeles testület! Megvan benne minden, mi tiszteletet parancsol: méltóság, rátartás, gőg; csak egy hibázik, mi nélkül e világon nem sokra mehetni, — kis józan okosság! — A nagy merény mire hajtattott végre? miért lakoltatott Aetius bűneihez méltó halállal? — nemde, talán hogy a gyámság immár nekik adassék át; nekik, kik egybekulcsolt kezekkel álltak a pártütő előtt, s döllyfinek fejet hajtottak volna mind végig! Ők, látom, a dolgot úgy értik. Okos csere volna, egy úr helyett néhány száz!

CAESAR. Mondd véleményed.

MAXIMUS. Ha az akarsz maradni — mi a patricius halála ált gyámgyermekből levél — uralkodó: úgy parancsolj!

CAESAR. De ha ellentállnak? mint előre kijelentik. Ha képzelt jogaikra hivatkoznak?

MAXIMUS. Nem tudsz parancsolni? úgy légy ismét gyámgyermek! Tenhatalmadról van szó, a lemondás

csak téged érdekel. — Szegény Aetius! már sajnálni kezdem őt!

HERACLES. A körülmények ránk nézve nem kedvezők. — A senáthoz a nép erősen ragaszkodik; pénzbeli terhek ennek mindig nehezen esnek. Tüzelni s lázasztani kezdik. Az utczákon emberek, imitt-amott összecsoportozva, suttognak s morognak. Aetius haláláról is hallottam kedvetlen híreket szárnyalni. Ez nem jó jel!

MAXIMUS. S ez a néhány zszibongó pór volna a nagy akadály, min keresztültörni vészes? E birkanyáj, melyt minden kolomp egybetódít, minden rezzenés szétszallaszt? — Egy Heraclestől nagyobb nézetet vártam! Tudom, Cæsar másként gondolkodik.

HERACLES. Balul értél: nem engedést tanácslok én; sőt inkább, egy csapásra szerctném lesújtani az egész pártot.

MAXIMUS. Úgy véleményünk egyeznek. Miként volna ez elérhető?

HERACLES. Minden vészes viszongás oka a főtanács maga; ott legfőbb ellenink, nemde?

MAXIMUS. Ennek akarnád tehát megtörni hatalmát? — Az ötlet jó; lássuk a kivitel módját.

HERACLES. Egy pillanat elég volt véget vetni a retentő patricius kormányának, s az annyi véres babér alkotta rém eltűnt örökre, mint pusztá képzemény. — A senát hatalma bizonyára nem ijesztőbb!

MAXIMUS. S tehát?

HERACLES. Egy multság, — ha csönddel kívánjuk a dolgot végezni, — vacsora: s az egészen túlestünk. A tömeg ott künn elveszti vezércit; Cæsar hatalmának nincs többé korláta.

CAESAR. Ismét új merény! Istenem! uralkodó tehát soha nyugodt napokat nem élhet?

MAXIMUS. Dicső! a megkezdett mívnek illő módon kell befejeztetni! — De magad említéd, mi nagy pártja van a senátnak. Polgárságunk elidegenednék — Italia — Nem, nem, rossz következményt szülne ez; halaszszuk akkorra, mikor más gyöngédebb módokból kifogytunk. Nagy tettek nem minden napra valók; különben megszokja a világ s elvesztik becsüket. — Nekem ma játszi kedvem van. Megpróbálnám egy kis fejedelmi tréfát űzni a lázítókkal; talán így még többre megyünk. — Im! tanácslom! (Egy iratot ad át Caesarnak). Fontold meg.

CAESAR (az iratot nézve). Ismeretes nevek. — Mit akarsz ezekkel?

MAXIMUS. Szabad legyen nekem is kérdést tennem, mielőtt felelnék. — Mit tartasz azokról, kik itt föl vannak jegyezve?

CAESAR. Mind olyanok, kikbe bízhatom; jó kedvű s kellemes udvaroncok.

MAXIMUS. Ha a főtanács ilyen tagokból állna.

CAESAR. Úgy, meghiszem, minden aggodalomtól ment volnék.

MAXIMUS. Mégis kérdezed, e nevekkal mit akarok?

CAESAR. Megvallom, nem értek.

MAXIMUS. Mondod, senátoroknak kívánnád őket. Caesar mondja ezt, s nem meri kinevezni?

CAESAR. Nagy ellenszegülést szülne. Tisztársidnak érdemről visszás fogalmuk van.

MAXIMUS. Meglehet, kevésbé elvonnák arczaikat. — Caustinus, Julianus, Plautus, ily virgonc, kedvteljes társakhoz ők nem szoktak, ha! ha! ha! De nem ter-

mészetes-e, hogy jutalmat nyerjenek a hon szabadítói, kik Cæsar párttűtő elleni dicsőséges harczában részt vettek? Nevezd ki e hatvanat, azután rőjj két annyi terűt a nép nyakába, mint mennyit eddig kívántál: a senát többsége frígyesed s ellenid legyőzvék! Akkor élhetsz majd életet! A világ minden gyönyöre tiéd s biralmad terített asztallá válik, melynek bármi étkeit kényedre ízelheted.

CAESAR. Bizom átlátásodba, jó Maximus! magam is úgy vélem, mind ezek itt (az iratba tekint) hálámat teljes mértékben megérdemlették. — (Leül s fr.) Ők senátorok! A névsor még ez órán ki leend hirdetve. Hadd pukkanjanak meg tehetlen mérgekben ama komoly, szelidíthetlen férfiak, kik biróságot akarnának bitangolni fejdelmük jogai fölött!

HERACLES. Félek, ezzel czélt nem érünk.

MAXIMUS. Légy nyugodt! a legrosszabb esetben fönmarad javallatod — udvari mulatság s vacsora.

HERACLES. Hát az utczákon egybecsoportozott békétlenekkel mit tegyünk? Számuk perczenként nő. (Ablakhoz megyen.) Látni innen is!

MAXIMUS. Ha Cæsar követendi tanácsomat, úgy Róma téerein a csend tüstént helyreáll. Egyszerű mód: őrséged járja be a várost s a zajgókat mindenütt kergetse szét. — Sükeresbet nem tudok. (Ablakon néz ki.) Mi kimélést érdemelne e sereg rongyos henyélő? — Ennek különben neve sincsen; — most népnek mondják, mivel únja magát s adórúl kiáltoz! (Szűnet.) Megtegyem-e nevedben a rendelést? (Heracleshez fordulva.) Az örfő megbocsát.

CAESAR. Tedd meg, hogy ezen füleimet sértő zsbongástól valahára megmenekedjem! (Maximus el.)

HERACLES. Cæsar! mindent az ő tanácsa szerint teszesz.

CAESAR. S ez talán nincs nyedre? féltékeny!

HERACLES. Nem kajánság szól belőlem. Érdemessel szívesen osztom meg fejedlem bizalmát s kegyét; csak magam se legyek attól fosztva. Most azonban némi aggodalmim nem titkolhatom — Maximus rejtély előttem; múlt, mostani élte egyenes ellentét!

CAESAR. Tudod, mennyire szívellek; de megvallom, szüntelen kételyid már bosszantni kezdnek! — Maximus híven ragaszkodik hozzám s családomhoz; ennek elég bizonyosságát adta már, erről mind én, mind a császárné tökélesen meg vagyunk győződve, valamint azoktúl is kívánjuk mindnyájuktól, hogy higgyék, kik hozzánk hasonló érzettel viseltetnek.

(Heracles vállát vonogatja. Maximus visszajő.)

MAXIMUS. Minden parancsod szerint elintézve! Vendkövetek várnak rád. (Halkan Caesarhoz.) Reményilem, teljesíted kérelmük. Biralmad s tenmagad érdeke kívánják apai szívednek ez áldozatát. Gondold meg, ez által miféle ellentúl szabadulsz, s mi hasznos frígyesre teszesz szert! (Caesar helybenhagyólag int fejével.) Aztán a szemletérre, úgy-e? új legiók várnak ott reád. Szép hadi játék leend! Estvéjérül, megengedi fejedlem, én gondolkozzam. Gyönyörű chiosi nő érkezett ide tegnap honából; — meglátod, méltán dicsérem. Nála egy kis víg lakoma nem rosszul esend. (Ezalatt Heracles, fejét csóválva, el a bal ajtón. Maximus Caesart beszélgetve kíséri a közép ajtóig. Caesar el, Maximus pedig visszajő a színpad elejére s a jobboldali ajtó felé siet.)

MAXIMUS (halkan). Hej! Vigilius! Orestes! itt vagyok-e? (Orestes, Vigilius bejönnek.)

ORESTES. Mondád, szódom lesz velünk?

MAXIMUS. Rövid barátságos beszélgetés. Én Cæsar kegyeiben jól állok.

VIGILIUS. Ki előtt lenne még ez titok?

MAXIMUS. De azért hajdani pártfogótoknak, a patriusnak, ellensége soha nem voltam, (Orestes s Vigilius némán meghajtják magukat) minek bizonyossága, hogy még éltek s itt vagytok több másokkal együtt. — Ösmerem viszonyaitokat! egy szavamba került volna csak, és ti —

ORESTES. Örök hálánkra számolhatsz!

MAXIMUS. Hála? Ne buzdúljunk oly hamar föl! — Czéлом csak állástokról, ha netalán bizonytalanságban lennétek, helyes fogalmat adni. Így — reményilem — értitek, miként mit ezelőtt teheték, attól most sem késsem el; s tehát, mivel hatalmamban vagytok, önhasznotok kívánja, frígyesim legyetek. — Önhaszon az egy erős láncz, mi embert köthet emberhez; a többire nem sokat tartok. (Szünet.) Könnyút kívánok, mi sziveitekkel megfér.

ORESTES. Hadd halljuk!

MAXIMUS. Kis visszaemlékezést elhunyt jótévőtokre!

VIGILIUS. Hogy-hogy?

MAXIMUS. Meglehet csalatkozom, de úgy vélem, emberi természetnél fogva nektek valóban szeretni kellett őt. (Orestes s Vigilius arczaikon zavarodás jelei.) Na na! Hiába hallgattok! ezt én így hiszem. Halála megrázkódtatott; nézeteitek szerint jogtalanúl kiontott vér volt az — Oh ha lehetne! — Úgy-e? — majd! majd! (Tréfásan fölemeli kezit, mintha fenyegedne.)

VIGILIUS. Uram! ilyet? —

MAXIMUS. Nem vallatlak tovább! Kiki magával veszen számot. (Szünet után.) Nagy a békétlenség Rómában!

ORESTES. Nagyobb mint valaha.

MAXIMUS. Ebből szép zendülés támadhat!

VIGILIUS. Azt rettegem!

MAXIMUS. Retteged? talán téged is fenyeget valami?

VIGILIUS. Érthetetlenül beszélsz, Petronius Maximus.

MAXIMUS. Értetlennek inkább! (Szünet.) Vigilius! már koros legényke lehetsz te. E hajfűrtök vesztiik színűket. Tíz évvel idősb nálamnál, — nem?

VIGILIUS. Alkalmasint.

MAXIMUS. Meg te is, jó Orestes! Mennyire gyermek, hozzátok mérve, egy Julianus, egy Caustinus!

ORESTES. Apjaik czimboráim voltak.

MAXIMUS. S mégis, láttam, gőgösen suhannak el olykor mellettetek. — Barátkint bánik velük Cæsar! — méltán; nagy szolgálatoakat tettek Cæsarnak! Ma senátorok, holnap — ki tudja, mik? — Megkegyelmezett bűnösök ennyire nem számolhatnak.

VIGILIUS (indulattal). Megkegyelmezett bűnösök?

MAXIMUS. Miért is maradtok ti ez udvarnál, hol mindenkinek több becse, mint nektek? Én inkább más mesterséghez fognék. — Nem könnyű egy fejdelmet lekötelezni! ti már elmulasztátok.

ORESTES. Fájdalmasan érezzük!

MAXIMUS (az ablakon kinézve, szünet után). Ni ni! Cæsarnak igen meggyűlhet baja, kivált ha Aetius volt hívei felhasználandják ez alkalmat s néhányan közülök a nép közé vegyűlve, titkon ingerlendik, olthatlan tűz támadhat e zsaráthúl!

VIGILIUS. Mindinkább eltéved elmém!

MAXIMUS. Csodálsz, hogy a kegyencz elfogultság nélkül ítél? Miként adhatna jó tanácsot urának? — Oh én őszintén imádom Cæsart! (Szünet.) Ki-ki ugyan önmagához legközelebb áll, még a kegyencz is! Egy

trón — látjátok — egy trón nagy csáb! — Ki állhatna ellent? Erre sok példal (Néhány perenznyi színlelt elismerés után.) Jól megfontoltjátok, mit mondék!

ORESTES. Szereted a talányokat!

MAXIMUS. Ha e mostanít megfejtitek s a szerint tesztek, még pedig sükerrel, úgy sokra számolhattok! Mindenki helyzete szerint jutalmaz — fejdelem fejdelmileg!

VIGLIUS (gondolkodás után rögtöni elhatározással). Maximus! bízzál bennem! ha lehet, a jutalmat elnyerendem!

MAXIMUS. Még egyet, fiaim! Helyzetünk bizonyos tekintetben egyforma: mind hárman szólhatunk; — másban különböző: nekem hinnének, nektek nem. — (Kezét szájára teszi.) E szerint intézkedjete. (El mind, két ellenkező oldalon.)

MÁSODIK SZÍN.

(Nagy tér, fényes csarnokkal körülvéve. Távolról látszik a Capitolium.)

(A szinpad hátrészin népség tolong s kiáltoz.)

NÉMELYEK A NÉP KÖZÜL. Nem, nem! A terű nagy! nem bírjuk!

MÁSOK. Az atyák is úgy látják!

SOKAN. A vendeknek adtak ell (Avienus, Trigetus, Fulgentius, Palladius jobbról lépnek be.)

FULGENTIUS. Perczről-perczre növekszik a zaj!

PALLADIUS. Siessünk a csarnokba! bizonyosan ott atyám. Talán idején szólhatunk véle.

MAXIMUS (sebesen lép be ellenkező oldalról, s az előbbiekkal szemközt akad). Jó reggelt! barátok!

TRIGETUS. Tőled jövőnk.

MAXIMUS. Sajnálom, hogy honn nem valék; de annyi a gondom, hogy fejem is ég belél! (Menni készül.) Isten veletek!

PALLADIUS. Atyám! nekünk is áldozhatsz néhány pillanatot. Veled fontos dolgunk!

MAXIMUS. Ördögöt? Hát van még fontos dolog Rómában, mióta a pártütés megszűnt?

AVIENUS. Nézz oda! (A néptömegre mutat.)

MAXIMUS. Aha! azokról akartok szólni? — Nincs miért! — majd megszeliidülnek.

FULGENTIUS. Tudod, mi okozza e zendülést?

MAXIMUS. Tudom! Néhány naptól fogva nincs közjáték.

FULGENTIUS. Mondd inkább, nincs kenyér.

AVIENUS. Mire vezet mind az, mi darab időtül történt? — A nép nyakába nyomott módnélküli terhek, melyek azt tönkre juttatják; ama hatvan semmirekellő! Rómának leghitványabb, legfajtalanabb fiai közül, kikre tanácsnoki czímet ruháztak! — a vendekkel kötött új frigy népszerűtlen házasság ált, melyt egész honunk daczára, mindenütt hirlesztnek! — ez s több más mire vezet, kérdlek, ha nem végveszélyre?

FULGENTIUS. Nagy befolyással bírsz. Ily botránkozos lépések gyalázata egy részt rád is háramolhatnék! — Még talán nem késő. Szólj Cæsarral, adj elméinek más irányt; vetesd vele vissza törvénytelen rendeleteit.

PALLADIUS. Magas polczon állsz, atyám, istenért! használd! s áldani fognak egész birodalmunk népei!

(A színpad hátrészén egy őrcsapat jelenik meg, Julianus, Caustinus s más őrtisztektől vezérelhetve.)

JULIANUS. Féire a békétlenekkel! Döfjétek szét e

sereg dibdáb embert, hogy többé útat ne álljon s illetlen kurjongatásit feledje! (Mindenünnen érthetlen kiáltások hallatszanak.)

CAUSTINUS. Gyorsan, a tömegnek! (Az őrcsapat a népnek rohan.)

EGY A TÖMEG KÖZÜL. Mi nem kóborlók, nem dibdáb emberek — mi az ország — mi a római nép vagyunk! mely magát sértetni nem hagyja!

JULIANUS (nekimegy.) Mit beszélsz? Foglyom vagy!

MAXIMUS (ki e vitára ügyelt, — gúnynyal). Úgy kell neki! büntetést érdemel a vakmerő! — Mondhatom, derék emberek őreink: mihez fognak, végre is hajtják.

FULGENTIUS. Esztelenek! a bajt még nevelik.

TÖBB SZAVAK. Im a vend kormány! a tobzódó udvaronc senátorok zsarolása!

MÁSOK. Végünk van!

EGY A TÖMEG KÖZÜL (az ki előbb szólott s kit őrség vett körül). Felém, barátok! Értetek szóltam, értetek szenvedek! Igazságunk van! — Nem hagytok, úgy-e?

EGY ŐR. Fogd be a szádat! —

ELŐBBI. Nem, nem! szólok! kiáltok! míg gégém van! — Méltatlanság, mi velünk történik!

SOK SZAVAK. Méltatlanság! égre kiáltó bűn! (Az őrség a népet széthajtja, mely szaladozva kiáltoz.)

NÉHÁNY POLGÁR (szaladva). Le a barbarokkal!

MÁSOK (szintugy). Le a vendek pártjával!

MÁSOK. Le a fajtalan tékozló udvaroncokkal!

ISMÉT MÁSOK. Éljen a római polgárság! éljenek barátai!

SOKAN. Éljen a senátus! (A színpadon föl s alá hajhászsák egymást nép s őrség.)

MAXIMUS (tisztársaihoz fordulva). Látjátok! így a zendü-

letnek hamar vége lesz! — Csak igaz, Czsarnak is vannak okos emberei, kik nevében czélszerűen intézkednek! (Indul.) Jó időtöltést! nagyon el vagyok foglalva.

FULGENTIUS. Egekért! azt, mire kértünk, ne halaszd.

MAXIMUS. Igen, ha időm lesz, meggondolom.

AVIENUS. Most kell mindjárt: — különben vége mindennek.

TRIGETUS. Talán már is késő.

MAXIMUS. Ha! ha! Tehát gondoljátok, Czsar nem ön feje szerint tesz? — ha szinte botlanék is, mit tehetek én róla? Ő joga uralkodni; az én tisztem mulattatni őt, nem egyéb!

PALLADIUS. Arczod meghazudtolja szavaid! Nem gondolkozhatol, mint beszélsz! (A nép egybe tódul.)

TÖBB SZAVAK. Nem szenvedjük tovább! el vagyunk adva!

MÁSOK. Már három ártatlan embert fogtak el közülünk!

EGY SZÓ A NÉP KÖZÜL. A patricius meghalt! vége a római polgárnak! az ő gyilkosai a népet is meggyilkoladják!

TÖBBEN. Le Aetiusunk gyilkosival!

SOKAN (föl s alá futva, az őrség ált kergetve). Ki-ki keresse elő fegyvereit! Erőt erővel!

TÖBB OLDALRÚL. Le a kormánynyal! Bosszú, bosszú Aetiusért! Az ő elleni, a nép elleni!

AVIENUS. Mint látom, a lázadás egész városunkban elterjedt. Kiben reméltünk, honárai fölhagyott. — Én családomhoz megyek; most már ott a helyem.

TRIGETUS. Én is nőmhöz s gyermekimhez.

FULGENTIUS. Adja az ég, hogy mostani bűnös elmulasztásod emléke ne nyomja örök kínként lelkedet! (Avienus, Trigetus, Fulgentius el.)

MAXIMUS (utánuk kiált.) Ég vezéreljen! Még, reménylem, találkozunk! (Menni akar.)

PALLADIUS (megragadja). Nem, atyám! így nem engedlek távozni!

MAXIMUS (békétlenül). Fjúl?

PALLADIUS. Igérd meg, hogy Róma megmentésére s javára teszesz valamit.

MAXIMUS. Róma! s én? — Tréfás vagy!

PALLADIUS. Tréfás? Bár birnék elég ékesenszólással, téged oly komolylyá tenni, milyen én vagyok! bár éreztethetném veled ama kötelességek súlyát, melyek helyzetednél fogva vállaidon fekszenek, s melyek teljesítéséről felelettel tartozol Isten s világ előtt! bár rémíthetnék a közjóllét azon tömérdek része föl-számításával, mibe kerülend minden perc elmulasztása, melyt még talán használhatnál! fiatal vagyok; de, esküszöm! szívesen adnám érte minden jövődömet!

MAXIMUS. Siess előadásoddal! — Fogadom, a szép hercegnőről akarsz ismét szólni s irigyled vend vágytársod sorsát. Vigyázz! már hasonló okért egyszer fogva voltál!

PALLADIUS. Nem magamról szólok. Az én szerelmem nem egyéb volt egy nagy lemondásnál, s épen e miatt érte s honomért, a legfájdalmasabb áldozatnak is könnyen neki edződtem — érte s honomért, mondom! De most, kérdelek, kinek java eszközöltetik? Övé? ama gyöngéd növényé, melyt fejedelmi szeszély idegen rablóknak ad ált martalékul, hogy ideje előtt durva kezek

közt ápolatlanúl hervadjon el? — vagy a honé? hol ez ált a békétlenség s kormány iránti bizalmatlanság csak nőtt?

MAXIMUS. Lám megmondám! ifjonczi érzelgés, nem egyéb. Hagyj békével! más teendőim vannak, mint ábrándidra figyelni! ha! ha! ha! (Sebesen el.)

PALLADIUS (Nagy indulattal). Atyám! atyám! úgy hiszem, e pillanat minket örökre fölordott egymástúl! Ézentúl szabadok leszünk mindketten! — Pontos fizetéshez szoktál, atyám, hogy így percz alatt lerovattad vélem minden fiui tartozásomat! (Szűnet.) A kegyenczcel nem boldogulhatánk. Hah! — de hála egeknek! rajta kívül még tudok valakit, kinek befolyása lehetne Cæsarra. Próbáljuk tehát meg ezzel is egy komoly szót szólni. (El.)

HARMADIK SZÍN.

(Julia szállása.)

(Palladius s egy szolga heves versengés közt lépnek be.)

SZOLGA. Asszonyunk, Cæsar egyenes parancsa nélkül, senkit sem bocsáthat maga eleibe. (Útjába áll.)

PALLADIUS. Merész vagy szolga! nekem most ellentállni nem tanácsos! Hol asszonyod? (Oldalajtó felé indul.)

SZOLGA (megfogja karjánál). Egy tapot sem! Cæsar tiltja; érted, uram? — Cæsar!

PALLADIUS (magában). Fortélyt kell használnom. (Fenn.) Úgy tehát rettegj haragjától! Én Cæsar nevében jövök. (Szolga ijedten meghajtja magát.) Jelents be!

SZOLGA. Kit?

PALLADIUS. Neki megmondom, — neked nem. Eredj! (Szolga el a jobb oldali ajtón.)

PALLADIUS (egyedül). Itt az eldöntő pillanat! Agyam, csak most ne hagyj el! aztán ha örülök is! Minden jelesb tulajdonát lelkennek, mi tiszteletet gerjeszt s titkos hódító erőként hathat emberre — vajha mindezt, annyit, mennyi az ég ált egész életemre ki van mérve, egy perczben központosíthatnám! — aztán sülyedjek le az emberiség legnagyobb állapotába; egész mostani léteimből ne maradjon meg egyéb ama puszt kopasz életnél, melyt az örök gúnykaczajnak kitett, s naponként sárral dobált golyhó él, nem bánom!

SZOLGA (visszajő). Mindjárt itt leend. (El a közép ajtón.)

PALLADIUS. Istenem! s reá akarok hatni? — benne minden reményem? Róma legelvetemedettebb nőjében! — Ily árvaságra jutott Róma s én! (Szűnet.) Ő leg-alább nő, megátalkodott pedig csak férfi lehet. — Vész közelg! Kötelességem tenni és szólni, habár sükeretlenül is.

JULIA (a jobb oldali ajtón jő be, fátyol borítja fejét. Magában). Ki a kegyetlen? Új gyalázat vár-e reám? vagy talán megváltásom órája ütött, melyen túl magános ájtatosságban szabad leend ennyi iszonyt megbűnhödnöm, másért — s magamért (Palladiust meglátva halk, reszkető hangon.) Jaj nekem! (El akar sietni.)

PALLADIUS (utjába áll). Hiába távozol! követendlek s terhedre maradok mindenütt. (Julia megáll s összevonja fátyolát.) Mint látszik, meg vagy lepve látásom ált, noha — reménylem — nem ösmersz; — böcsületes római polgár vagyok! Én nem ösmerlek, asszonyom, s meglehet csalódom; de, esküszöm! Cæsar kedvesin kívül még egyebet keresek itt! — Nekem hatalmas apám van, ki osztozik veled urunk kegyeiben; büszke lehetnék, ha ő úgy tenne, mint tőle várni okom volt; de ő meg-

csalta hitemet, kalauz helyett bűntársává alázta magát le a gyöngének, s én oda hagytam őt s a szeretőhöz folyamodom, hol sima arczon kívül még szívet s lelket is sejdíték! (Szűnet.) Tükröt akarok elődbe tartani. (Széledőbb hangon.) Nem, nem, csak füstvényt! mert, reménylem, másokat látandsz abban, nem magad, — egy füstvényt, oly komolyan valót, hogy látása minden nemes kedélyt borzadással hasson ált! s ha bele tekintesz abba, meg fogom mondhatni, ki légy. — (Julia int Palladiusnak, szóljon.) Cæsar féltékeny, ajtaid zárvák, s így ritkán tudhatod; mi e házon kívül történik; de fordultál-e már ablakod felé? vetettél tekintetet utczára? Kegyetlenül nyomott nép tolong ott, melyet utósó vagyonától megfosztni készülnek. Kenyérért kiált s Cæsar részvétlenségit átkozza! A senátus kötelessége szerint lépett föl, védte a zsákmányoltak igaz ügyit; — hiába! Cæsar lakomáira pénz szükség, ha bár a palotán kívül éheznek is. Számos tobzódó társak neveztetek ki senátorokká, kik kéjvadászatnál egyéb czélt nem ösmerve, a neme-sebb gondolkozásukat leszavazzák — s a nép ott künn kenyérért kiált, s Cæsar lakomáit átkozza! — Barbarok fenyegetnek, de ez örömműnepinket nem szakasztja félbe, mert az országlás hosszú tivornyázássá vált, hol böcsük csupán ritka étkeknek s szép szeretőknek van! — Cæsar leányát adja ált a vendeknek, Róma hódolata zálogául, s bizonyságúl, hogy kikben minden remény, azoknak szívük fajtalanságúl elfásult, s örök gyalázattúl kevésbé irtóznak, mint rövid idei kijózanulás szülte gondoktúl. — A nép ott künn végveszélyt sejdít, menekvésért kiált s Cæsar csábítóit átkozza! — engedelmet, asszonyom, hogy előtted mondom ki — téged is átkoz! A nép néha jogtalan. (Julia igen meg van ille-

tödve. Szünet, mely alatt Palladius feleletet látszik várni.) **Hallgatsz!** nem adod tudtomra, miként hatottak rád szavaim! **Meglehet,** csupán kellemetlenül estek, meglehet örök gyűlöletet szültek irántam: nem fontolgom. — Sok az ember kötelessége, s élte rövid arra, hogy a lehető következmények hosszú lánczának gyűrűit nyugtalanul számolgassa, midőn lelkiismerete sugalma szerint cselekednie kell. — Mit megkezdtem, elvégzem. A mérleg telve! **Cæsarnak** hátrálni kell, vagy buknia, mert hol áll, ott reng már a föld alatta! **Mentsd meg őt!** elég idő marad testi kéjedre, ha a hosszú éjből néhány rövid perczet egy szebb, dicsőbb gondolat kivitelinek szentelsz is! Majd, mikor eljő a szeretett, kedvesit szenvedélylyel szorítja karjai közzé, s te keblin mindenhatónak érzended magad, — szólj véle egy valódibb szót; világosítsd föl állásárúl; terjeszd elibe, mit tőlem hallál; kérj! rimánkodjál! parancsolj! lelkesíts! s ha szavaid képesek új szikrát vetni elhanyaglott szivébe, hogy az végre nagy kötelességek érzetitül lobbanjon föl: oh! akkor daczolj a világ rövidlátó gúnyjával! mert **Valentinianus** ágyasa **Róma** védangyalává lett!

JULIA (elfeledve magát, kitörő indulattal). **Nagy Isten!** ennyit mértél rám?!

PALLADIUS. Mi hang volt ez? oly bájos emlékeket elővarázsló — oly édes ösméretes! — **Nem, nem lehet!** (Juliához fut.) **Látni akarom arcodat.** (Julia ijedten hátrál.) **Így nem hagylak távozni. El e fátyollal!** — **Megfoghatatlan hatással bírsz rám** — te isteni lény lchetsz! (Juliát karjánál megfogja.)

JULIA (szinlelt hangon). **Hagyj el! nem tudod, mit kívánsz.**

PALLADIUS. **Már más hang** — s mégis ugyanaz! (Egybekulcsolva kezét.) **Könyörgésemet megveted?**

JULIA (mint előbb). Mert lehetetlent tárgyzak!

PALLADIUS. Jó, hogy megmondod! így hát erőszakot használok! (Kezivel félre vonja Julia fátyolát, szemibe néz s egy kiáltással tőle elugrik. Julia halványan egy székhöz támaszkodik.)

JULIA. Elérted szándékom, szerencsétlen fiú! látom, nyugodt vagy.

PALLADIUS. (miután darabig némán állott, kezeivel befödve arcát, körültekint). Mégis előttem ez alak? — Anyám! anyám! ez váratlan! világosíts föl — miként jössz ide.

JULIA (halk hangon). Itt lakom.

PALLADIUS. Itt lakol? gondold meg, mit mondasz! itt lakol? Te távol voltál! miként esik ez? nem értek — de én — én — Valentinianus ágyasát kerestem itt! — ha te — úgy hát elvitettem e házat! — igen, elvitettem. (Borzadozva.) E szállás nem Cæsaré — úgy-e nem Cæsaré? — Hol vagyunk? — nem Cæsaré e szállás?

JULIA. Palladius! ártatlan vagyok!

PALLADIUS (nagy indulattal). Nem Cæsaré e szállás?

JULIA (tört hangon). Cæsaré!

PALLADIUS. Cæsaré! — s itt lakol?! Pokolszülte tréfa! Cæsaré s itt lakol? Ki hozott ide? — Bódulok! — ki hozott ide?

JULIA. Elég agyzavarítót tudsz már; ne kérdezz tovább! — Vedd végbúcsúm s távozzál el innen, annyi iszonyok lakától!

PALLADIUS. Felelj a kérdésre! (Fejire ut.) Én balga! hisz már feleltek! (Szünet.) Ha! ha! ha! ha! Csodálom a természet játékit! Látd természetbuvárnak születtem én; gyermekkoromban sokat mulattam hernyók bábjaival! Most szeretném tudni, hány átalakuláson megyen keresztül egy tisztas nő s anya, a míg — egy szemtelen rimává válik!

JULIA. Megöltél!

PALLADIUS. Furcsa szót ejtél ki! szintúgy visszhangzik lelkemben! Igaz! atyám mondá, elutaztál; azt mindazáltal elhallgatta, mily hosszú útat tevé, — a legszüzebb nőszágybúl egész a fajtalanság házáig! s ily gyorsan épen érkezel meg? valóban erős testalkotással bírsz! Most intesz nekem, én is siessek föléd, egy másik úton, mely tisztelő futó! anyagyilkoshoz vezet.

(Szenvedélylyel nyúl kardjához.)

JULIA. Hajstd végre szándékos! jót teszesz!

PALLADIUS (elhagyja kardját). Hiába! az én természetem gyöngébb, én csak bámulni tudlak! — Mostohám! képzeld, édes kis gyermeked vagyok, s öledben tartasz. Beszélj mulattató mesécskét szép Juliáról! Miként látogatta meg őt derék szeretője! miként küzdött kételyivel! győzött vaserényin! miként lett vele boldog! miként fertőztetett meg ez által egy szép név fénye s egy egész faj ősz dicse! — No! nem mesélsz?

JULIA. Palladius, az egekért, ne tovább! Büntelen keblet bonczolsz szét! Halált kértem én! te csak kínzani tudsz.

PALLADIUS. Büntelen? — mit jelent e falak közt: büntelen? — (Gondolkodva.) Rablás történt? rablás? de atyám oly nyugodt volt! (Hjedten.) Asszony! új szörnyet tüntetsz előmbe! Atyám tudja e helyezeted?

JULIA (fölfelé tekintve, mély indulattal magában). Istenem! engedsz könnyebbülést? Szóljak-e? rá hárítsam-e az iszonyú vád terhét, a nagy bűnös vállaira? vagy én, az ártatlan, czepelem tovább is?

PALLADIUS. Vedd lelkemrül le a kételyt, különben szétzúz. Mi veled történt, atyám tudja-e?

JULIA (magában). Nem, ily mérget e fiatal kebelbe öntnem

nem szabad! A fiu borzadjon-e vissza apjától? én csak mostohája vagyok. Mire úgy is egy tavaszi langyos fuvalom az elszáradt fának, mely többé nem hajthat? Mire nemesb kebel könyöre, egy már szédült lételnek?!

PALLADIUS. Mindenre, mi valaha szent volt előtted — mindenre, mihez még szeretettel ragaszkodol, kérlek, esdeklek! felelj igazat! atyám tudja-e, veled mi történt?

JULIA (tört hangon). Nem tudja. —

PALLADIUS. Nem tudja! Hála Istennek, atyám legalább feddhetlen! Elmegyek tüstént hozzá, fölnyitom szemeit. Rettegjen a rabló! váltság órája ütött! (Menni készül.)

JULIA (utána fut). Vesztedbe rohansz, Palladius! — Rémitő titok lappang itt! Felejtsd el ez órát s engemet.

PALLADIUS (Juliára meresztve szemeit). Te a gonosztévőt nem kívánod büntetni? (Mérges gúnnyal.) Most értem már, te ártatlan! (Szünet.) Valóban, nyomorú egy teremtés vagy anyám! Hogy a nagy mester ott fenn még ilyet is tud alkotni!

JULIA (magában). Oh fájdalom! szám kötve!

PALLADIUS. Magam is úgy látom, ily lényért több időt áldozni kár volna. Légy boldog, kaczerkodjál, ölelj, tobzódjál e falak közt, mennyit tetszik! de ha valaha innen kilépsz, ha e fertőztetett alakot meglátatod egy tiszt emberrel, s így tudtára adod, hogy ugyanaz vagy, kit Petrononius Maximus egykor nejjének hívott, én pedig anyámnak — akkor jaj neked! (El akar menni.)

JULIA. Palladius! csak egy perczért esdeklek! Mi ez, mi nyakadon függ?

PALLADIUS. Millye.*

JULIA. Igen — igen, melyt végrendeletből, amaz eldőd tiszteletére, ki inkább irtózott büntül, az Anicia-nem minden ivadéka magánál hord — úgy-e? Add nekem! te szerezhetsz magadnak mást!

PALLADIUS. Neked, s mire?

JULIA. Teljesítsd ez utolsó kérelmem! Nem szíves búcsú, nem szeretet s részvét, miért rimáncodom: pusztá emlékjel! — Útálatod kijelentésit eltúrtem! a kint, gyalázatot, mit rám mértél, eltúrtem! Ezt, Palladius! ezt ne tagadd meg az elhagyottúl, kit egykor tisztelél! Oh hidd! kétségbeeséses állapot az enyim! istentelenítő állapot! — hidd! szükségem ereklyére, melyt kínos órákban buzgóan szoríthassak mellemhez! — Ne félj! édes titkom leend ez, melyt megóvandok minden szem elül! Ki tudná különben is, ki adta s mit jelent? (Szünet, mely alatt Palladius kétkedni látszik.) Gondold meg, Palladius, hogy talán még egyszer találkozunk, a hol irgalomra leend szüksége mindkettőnknek!

PALLADIUS. (megilletődve leveszi nyakáról a millyét s Juliának átadja). Vedd tehát! (Sebesen el.)

JULIA (örült örömmel nézi a millyét). Méreg! — Meghallgatál végre, Istenem!

(A kárpit legördül.)

* Millye = kis doboz, szelencze

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

(Csarnok a cæsari palotában.)

(Kívülről nagy zaj, népkialtozás hallatszik.)

(*Maximus, Orestes, Vigilius* középről lépnek be.)

MAXIMUS *(vígán)*. Jól, dicsőn folynak dolgaink! Ti is, hű udvarnokok, emberek vagytok; mindenütt látom példás munkásságtok nyomát. Ellen s barát egyaránt szolgáltak. Nép, katonaság teljes lázadásban. Cæsar a szemletérről megfutamíva. Hát az örökkel miként állunk?

ORESTES. Az örökkel? Mintegy negyvenen csak, kikre számolhatunk, de elhatározott, próbát állott férfiak.

VIGILIUS. Kik patriciusunk régi hadaiban szolgáltak, s a dalia helyett egy gyámoltalan heréltet magok fölött nem könnyen tűrnek.

MAXIMUS. Elég! A tömeg könnyen hajtható; ki teljes eltökéléssel legelőbb meri kikiáltni jelszavát, annak ott nyert ügye. Gyorsan tehát! Az őrség együtt? Heracles megjelenése köztük válandik eldöntő pillanattá. Csak szóhoz jutni ne hagyjátok! A másik bűnös enyim marad. — Ezeken kívül úgy is csak lélektelen eszközöket tudok. *(Ajtó felé fordúlva.)* Lépteket hallok! —

CÆsar! (Orestes, Vigilius el.) Itt a rég óhajtott óra! (Cæsar, Heracles sebesen rohannak be.)

CAESAR. Iszonyú, rémítő, képzelhetlen ily pórnéptúl! — S a hitszegő legiók! — belőlem csúfot üzni! — ezért lakolnak! véres bosszút állok! De mit tegyünk? mit tegyünk? Már a csarnok kapui felé tódulnak, úgy-e?

HERACLES. Kapuinkat bezárattam. Elevenen nem jönnek ide!

MAXIMUS. Sajnálom, Cæsar! a szemle rosszul ütött ki.

HERACLES. Késő sajnálkozásod kevés hálát érdemel! Baltanácsid vittek ennyire!

MAXIMUS. Az én baltanácsim? mert nem akarám megmérgezni az atyákat, mint kívántad? Ez, úgy-e, népcsöndesítésre helyes, dicső mód volna?

HERACLES. Mindig józanabb az ellent megtörni, mint csak fölingerleni.

MAXIMUS. Fölingerleni? mit mondasz, fölingerleni? Tehát Cæsar parancsi tették azt? nem tenmagad személye, kit, hogy őszintén kimondjam, egész Róma útál! kinek fejedelme körüli szolgálatit rettegi?

HERACLES (indulatosan kardjához nyúl). Maximus! Maximus! nagy próbatétnek veted alá türelmem!

MAXIMUS. (kezit hasonlóan kardjára téve, csöndesen, de gúnynyal). Jól van, jól. Bizonyítsd be alattvalói buzgóságod, s támadd meg fegyveres kézzel, Cæsar jelenlétében, Cæsar leghívebb szolgáját! — Én helyt állok!

CAESAR. Egekért! ne versengjetez tovább! Híveim vagytok mindketten! egész reményem, bizalmam bennetek! — Most, midőn jó tanács, rögtön elhatározás és tett szükséges: egyeseknek akarlak látni, — Béke! béke!

MAXIMUS. Uramért mindent! (Kezit nyújtja Heraclesnek.) Heves voltam — bocsáss meg!

HERACLES. Hidd, Cæsar! irántadi hűségemnek nem kis jelít adom most! (Maximus kezit megszorítja, komor tekintetet vetve rá.)

CAESAR. Mihez fogunk? miként vessünk véget e növekedő zendületnek? Nagy a vész!

HERACLES. A kapuk jó erős vasból vannak; rohanásnak, dőfésnek nem könnyen engednek. Itt bent két ezer ör fegyverben, ezekkel az első ostromot minden esetre kiálljuk; így tehát, mi legfontosb, pillanati veszély nem fenyeget; a többbit körülmények határozandják el. — Sietek a palotánk védelmire szükséges készületeket megtenni. (El.)

CAESAR (Maximushoz fordul, ki ablak párkányához támaszkodva, mély gondolatokba látszik merülni). Látom, állásunk igen aggódtat.

MAXIMUS. Bámulom e balga népet, mily tréfásan vesztegeti dühét? — Magas helyzetű, általa alig ösmert hadvezérért kiált bosszút, ki éltinek az ő sorsával oly kevés köze volt.

CAESAR. A pártütőért!

MAXIMUS. Tanácsnoki névsor, idegen fejedelmi vő, egybecsődíti, tűzbe hozza, mintha rá nézve, ki megfosztatott minden jogaitól s szolgaságra jutott, oly fontos dolog volna vizsgálni: mi néven hivatnak, kiknek fejet hajtni kénytelen, s kik mindnyájan — bár kik legyenek is — úri önkénnyel zsarnokoskodnak fölötte; — vagy miféle nyelven beszélend az, ki majd egykor e pompás csarnok lakója lesz, melynek ajtai előtte örökké zárvák. — Ez csak viszketegség, nem szellem!

CAESAR. Ily féktelenség rémítő büntetés nélkül nem maradhat!

MAXIMUS. Büntesd, Cæsar, ha úgy tetszik, — én e

népet leginkább csak megvetésre látom érdemesnek! — Új terhek hirére fölháborúl, fegyverre kél, mintha ama néhány rongyba helyhezte volna kiki közüle minden üdvit, reményit, melyt most tőle adó fejibe elvesznek. s melyt különben is csak remegve bírt; — mintha ez tenné őt igazán nyomorúvá, nem azon mély lealjasodás, mire a legfelső hatalom szeszélyi már régtől fogva juttaták!

CAESAR. Maximus! miként fejtsem meg ezt magamnak?

MAXIMUS. Bízzál bennem! nemsokára érteni fogsz. Cæsar! úgy-e kellemetes időket töltél e jelenleg oly komor városban? — irigyletre méltó időket! — Haladék nélkül kielégítették naponként minden vágyaid, a nagyok s csekélyek egyaránt. Nők s leányok erényinek, a legszentebb háznépi köteleknek nem kegyelmezél! Ha, ha! természetes; hisz ez fényes állásodban így illett! — Csupán egyet csodálok; im, egész Róma a téren s utczákon! s ezen népség közt — mely dalia, névsor, vend-kormány, új adó fölött zsi-bong, zajong s fenyegetőzik — egy szerencsétlen atyát sem látok, ki mérges kétségbeeséssel tépve szét ősz fürteit, benned egyszerű polgári tisztességben nevelt édes gyermeke becstelenítőjét átkozná! nem egy felbosszantott férjt, ki szétdúlt boldogságaért, háza elrabolt böcsületiért kívánna véres váltságot! — Valóban, mit itt szemlélünk, nemcsak egy ember megbukása, hanem egész nagy biralmunk közclgő semmivé létinek előjele.

CAESAR. Megfoghatlan vagy! egészen megfoghatlan! így nem ösmérlek! — Velem, ez órában, ily helytelen tréfát? —

MAXIMUS. Tréfát? — Ha, ha, ha, ha! ez azon különös helyzet következménye, melyben állunk egymással

szemben mindketten. (Ismét nevet.) Ha, ha, ha, bocsáss meg, hogy ily tiszteletlenül merek előtted kacagni; de mily nevetséges helyzet ez! — ott künn a nép holmi semmiségért széttépne; s itt én — kinek érzeteivel oly gyöngéd játékot űzél, hogy e miatt szeretett nőm, ezelőtt a legerényesb, legimádottabb asszony Rómában, már most egész Róma ált megvetett ágyasoddá lett, — én, a büszke férj! a te híved s védőd! ez úgy-e furcsa?

CAESAR. Rettegni kezdek tőled! Istenért, ne többet erről! — Vígsgod borzasztó!

MAXIMUS. Oly ellenkezéssel önmagával, nemében oly egyetlenegy ez állás, hogy lehetőségén még te is kétkedel, ki benne vagy! Előtted is tüstént hihetlenné vált, hogy ennyi malasztot, bizalmat ruházhatál egy emberre, kin — mit említék — megtörtént! Mégis nem így van? S nem jártam-e el mindenkor hű igyekezettel körüléd tisztében, mint tanácsadó s mint czimbora? — Oh erről bizonyíthatna Heracles, ha most itt teremne! — mi soká késik!

CAESAR. Talán váratlan baj történt! siessünk hozzá.
(Ki akar szaladni.)

MAXIMUS (elibe áll s nem ereszti). Majd ha tőled szolgálaimért illő méltánylást nyerendek, — nem előbb. (Caesar néma ijedtséggel néz reá.) Emlékezzél vissza, Caesar, mi volt állásod, mielőtt én lettem kegyenczeddél! — Erőtlen, emelkedés, nyomaték nélküli, elhanyaglott lény valál akkor is, milyen most! —

CAESAR. Petronius Maximus! élteddel enyelepsz! — Az a fő csak addig áll ott, míg én akarom!

MAXIMUS (csöndesen). Az valál akkor is, ki most! — de körüléd fényes nemesség, az egész főtanács, nevednek

fejet hajtva! — lábaidnál a nagy biralom, mely urát hódolva tiszteléd! — melletted őrt állva egy magasztalt hős, ki vaskeziben tartá a kormányt, mély meggondolással rendelte el a világ dolgait, s míg tenmagad gyönyörvadászattal töltöd idődet, számodra roppant csatákat nyert, hogy kápráztató dicse visszfénytől te is ragyogál! — Azonban bujaságodnak, szeszélyidnek nyitva Róma; csupán az uralkodás bajosb, kellemetlenebb része kezeidből kivéve. — S most? — a dalia sirban: senátus, nemesség tőled elirtózva, s mi ketten elhagyottan, betömlöcözve e csarnokban, ostromolva a fölzendült néptől, mely véred után szomjazik! — Mindez a mi néhány napi országlatunk következménye!

CAESAR (nagy indulattal.) Irtózatoss ébredés! — De rettegj, álnok áruló! még nincs minden elveszve! (Nevekedő zaj hallatszik kívülről: «Veszszenek a gyilkosok! Éljen az őrség!»)

MAXIMUS (ablakon kitekintve). Ne félj, semmit Cæsar! — Nézd! végreményed valósúlt! — Heracles, a vitéz, kirohant a nép közé! — Ni, hogy veri őket szét! — az őrség is mily derekasan viseli magát! (Caesart az ablakhoz taszítja.)

CAESAR (az ablakon kitekint s azonnal kiáltva visszaugrik). Oda vagyok! Heracles holt teste!

MAXIMUS. Ugy-e, Cæsar! példás szolgálatokat tettem? — Csupán az utolsó van még hátra s ebből áll! (Tőrét kiveszi.)

CAESAR (kardját kirántva s az ajtó felé szaladva). Ide, hívek! ide! Segítség! segítség a fejedelem-gyilkos ellen! (A közép ajtók kinyílnak; Vigilius több őrökkel együtt berohan.)

VIGILIUS (Maximushoz). Üdvözlégy, Cæsar! (Az őrköz, Caesarra mutatva.) Le véle! le véle! (Caesar rémülten elejti kardját, s hátra fut; — az őrök feléje rohannak.)

MAXIMUS (elütke áll). Vissza, vakmerők! ki mer jogomba vágni? — Ennek itt egyedül vélem van dolga! — Oh! ez embert lakoltatni oly becses tiszta, mely mellett az én szememben egész biralmatok megvetendő kicsinység! Távozzatok, én parancsolom!

VIGILIUS. Ha úgy akarod? — De őrt állunk, hogy minden jelre készen lehessünk. (El az őrkkel együtt.)

MAXIMUS. Cæsar! nagylelkű vagyok! — nemde? —

CAESAR. Vége mindennek! Légy irgalmas, Maximus! rejts el, rejts el a dühödtek elől!

MAXIMUS (vad örömmel). Régtől fogva élveztem én e pillanat reményit!

CAESAR. Légy nemes, Maximus! feledd inségem mellett bűnömöt! — Isten tanúja megbánásomnak! — Lemondok mindenről — elég bűnhődés ez — csak éltemnek kegyelmezz! — csak rejts el! Mit árthat neked ily szegény meztelen élet?

MAXIMUS. Nem így, Valentinianus! mikor a catalauni babérokát ünnepeltük együtt közbésszel, akkor én, a szerény helyzetű polgár, csupán erszényem s gyűrűm merém kockáztatni az egyenetlen küzdelemben. — Te valál a szerencsésb, nagy Cæsar! s minden kérésimre sem túrva haladékot, úgy-e mohón kaptál a becses nyereségen? — Az erszényt, gyűrűt követte egy édes csöndes üdv, s a szeplőtlen polgári becsület — legfőbb birtokom! De maradt még valami itt nálam, mire nem gondolál, — egy roppant gyűlölség! — Makacs játékosként, végelszánással tevém ki ezt a fejdelem s egész biralma ellen, s ama kicsiny közbésszből óriási játék kerekedett, hol szerencsének halál s világalalom közt kelle végezni — legszebb, hogy tudtod nélkül, ki magad folytatád! — S ládd, míg te gondatlan elhittsé-

gedben csak enyelgél: addig én fejtörő számvetéseket tettem, szoros következetességgel mérsékeltem betéti-met, a sors szeszélyire figyelve; végre kedveltje én levék — te a veszítő! Császárság s császár az enyim; ragaszkodom jogomhoz, — neked halnod kell!

CAESAR. Halni kell? Tehát nincs menedék! végképen eltaszít magától e világ s változhatlanul kimondva rám a borzasztó végítélet, halni kell, halni! — Nem, Maximus, ennyi vadság nem néz ki szemeidből — lehetlen ez! (Könyörögve.) Hallgass meg! gonosztevő áll előtted; úgy van, úgy; de irántadi bűne kisebb, mint gondolnád. Hidd! hidd! — nem részesültem nőd kegyeiben — ó hidd! mit szégyeltem volna megvallani ezelőtt — ama gyermekkoromi jóslat — rettegék attól s ügyekszém, hasztalan ügyekszém megnyerni szívét. — Erre, Maximus, látom kétkedel, erre esküszöm!

MAXIMUS. Hah! mi csodákat nem fejt ki a végveszély félelme egy ocsmány lélekből! melyik leghozzáférhetőbb zugában az ábrándnak nem keres magának ily meztelen gyáva kétség rejteket? Bámullak, Valentinianus! miként ne? oly dicső magasan áll vad mérgelem e rimánkodó lélektöredék fölött, hogy szintúgy szédülök belé! S te sejdíthetnéd, mennyire kérlelhetlen vagyok én? Mi neked egy Julia? szép nő, mint annyi más kedveltetőbb módú! — mi a boldogság, melyt egy szent kebel adhat? — éji kaland! — a gyalázat kínja? — szégyenlőség, melynek csak köntös kell! — Egyebet ilyesekről nem tudsz? Egyre mégis talán felelhetsz; ha miután mindened elraboltam, egy isteni erő kivájna sirodbúl, s ismét fölélesztve engem biralmastúl kezedbe adna, úgy mint én tartalak most, — igen szánakozó volnál akkor, nem? Na, ha elég ügyes

vagy cseppet összemérni tengerrel, úgy hasonlítsd amaz érzést ehhez itt! (Kebliire mutat. Szünet.) Ne pazarold hát szavaidat! el van döntve, halnod kell! (Ez alatt a zaj kívülről folyvást tart.)

CAESAR. Néhány perczet! csak néhány perczet még a hosszú életből! néhány perczet! (Nevedő kétségbeeséssel.) Ember vagyok! bűnös ember! — ki tudja! — (Borzadozva.) Zárj kolostorba! (Maximusra néz, ki tagadólag rázza fejét, ijedten.) Nem? — Börtönbe! egy sötét, sötét lyukba! — örökre! hogy ne lássak többé napvilágot! — Megérdemlem e bűnhődést, — súlyosb halálnál. (Maximusra néz, ki ismét rázza fejét; rémítő ijedtséggel.) Nem? — nem? — nem? (rekedten.) Maximus! búcsúzni akarok — Férfj s apa vagyok! ne gúnyolj! férj s apa — rossz férj, rossz apa — de ők mégis — igen — ők mégis — Hadd lássam őket! Jer vélem, jer! (Meg akarja fogni kezit, melyt Maximus visszaránt.) Élvezd fájdalmaikat! Szép látvány leend — előtted térden mindkettő! — ha ott nem könyörölsz! — Jer, jer, jer! — (Künn kiáltás — Eudoxia hangja: «Gyilkolnak, gyilkolnak».)

CAESAR. Hallod-e, hallod? — Szegény Eudoxia! — Szánandó árva leányom! —

MAXIMUS. Jó, ha magától jó; különben én hoztam volna ide, mert e vigasztalástól nem akaralak megfosztani. (Eudoxia ijedten berohan a bal ajtón.)

CAESAR. Igen, Eudoxiám, férjednek veszni kell! — Ez itt — kérlelhetlen!

EUDOXIA. Valóban? — te szörnyeteg! (Megtörődve.) Maximus! az nem lehet! (Maximusra tekintve s látva komoly arcját.) Kegyelem! kegyelem! a nő könyűiért — az ártatlan leányért — ki eszmélet nélkül fekszik ott, (a bal ajtó felé mutat) kegyelem!

MAXIMUS. Félre e szükségtelen álarcczal, Eudoxiám! miért színlelnél tovább? — Jól tudom én, gyermeked is nem apja iránti részvét ájultatja; de hogyan — az iránt, ki őt kedvese karjai közül kiragadva, reménytelen fogolyi élet kínait szabta volt reája? — Placidia, az én kedves gyermekem, csupán háznépemben lelhet üdvet! általam minden, nélkülem nyomorú száműzött lény!

EUDOXIA. Szentségtörés ilyet mondani!

MAXIMUS. Szentségtörés? te megátalkodott kétszínű! Mondd ki már! — mit félsz tőle? én vagyok Cæsar, ő semmi — mond meg e szelídült ledér férjnek azt is — nékem talán nem hinné el — mily bájo!óan függ-tél sokszor keblemen! szabadságért epedve, s átkozva bonthatlan gyűlölt lánczaidat; mond, miként volt ő egyedüli akadály boldogságunknak, s mennyire szíved mélyiből utálod őt! — hisz nem vagyunk méltánytalanok iránta, csak forbátot gyakoroltunk mindketten: mert nőm is egyik szeretője volt, annyi százak közt! — No mond! (Sűgva Eudoxiához.) Irántami szerelmed jeléül kívánom! Ez által megmentheted szegény éltit! elhagyva mindentül, hadd czepelje, nem bánom! (Fenhangon, tört emelve Valentinianusra, Eudoxiához.) Hallgatsz? tehát engem csaltál meg? —

EUDOXIA (halk hangon.) Igen, Valentinianus! utállak. (Caesar egy kiáltással a földre rogyik.)

MAXIMUS. De ki is ne utálná őt? a zsarnok apát! fajtalan férjt! — férj- s apafosztogatót! a nép kizsebelőjét! — főtanács legyalázóját! ki bordélylyá tevé egész Rómát, s annak hatalmát, fényit ön kezeivel ölte meg! (Az ablakhoz fut.) Kikiáltom még előre — ha kívánja, — halálát, egész családjá, leghívebb czinkosi

hallatára! s ha ennyi népség közt csak egy sajnálkozóra akadandok, úgy megvallom — erősen csalatkoztam benne! — Mert látd, halálod után is lesz még lakoma, Valentinianus! (Szünet.) Hagyj egyedül, Eudoxiám, a többit véle elintézendem.

EUDOXIA (halkan Maximushoz). De úgy lesz, mint mondad? —

MAXIMUS (helybenhagyólag int Eudoxiának.) Menj csak! (Eudoxia akadozva el.)

MAXIMUS. Valentinianus! kívánsz még kedveseidhez folyamodni?

CAESAR. Végezz! Nem, nem! — Óh lepj meg, halál! — (Maximushoz). Ne közelgj még! (dühösen) meg tudok halni nélküled is! Ördög, pokol! — Tigrisi körmeidre nincs szükség! (Kivülről kiáltás: «Le Valentinianussal! Veszszenek a gyilkosok!» — Caesar fölugrik, kardjához fut s azt a földről fölveszi, Maximus csöndesen néz rá.) Nézd, rabló, így esik el egy Cæsar! (Kardjába akar dőlni, darabig hasztalanul erőlködik.) Hasztalan! — nem tudok! — (Székbe rogyik, egyik kezivel befogja szemeit, másikkal mellére mutat.) Hamar, gyilkot ide, gyilkot! — nem, mérget! egekért mérget! — rögtön ölt — neked mindegy. (Maximus csöndesen nézi, mint előbb s vad megalégedés tündöklök szemeiben. Caesar fölfelé tekint, s kezeit egybekulcsolja.) Isten! szánj meg engem!

MAXIMUS (ijedten magában). Még utójára megtanúl imádkozni! — Tovább nem késhetem! (Caesarra rohan s keresztüldöfi tőrivel.) Szállj pokolba! (Caesar hosszas fájdalomkiáltással földre rogyik s meghal.)

(Közép ajtókon betődül egy csoport őrég, kik közt: Julianus, Caustinus, Avenarius, Orestes és Vigilus.)

MIND. Éljen Cæsarunk!

JULIANUS. Lehetlen a népet tovább visszatartani, — el van az örömtől ragadtatva. Dicső fejedelmét látni kívánja!

EUDOXIA (rémülten befut). Mit jelentett e sikoltás?

MAXIMUS. Azt, kincsem, hogy Valentinianus Cæsar nem él többé.

EUDOXIA (meglátva a holttestet, borzadozva.) Hah!

MAXIMUS. Eudoxia Cæsarné pedig csak Petronius Maximus Caesar rimája! — Ezt tudatni fogjuk egész Rómával!

EUDOXIA (dühösen.) Bakól bízom Istenben — ezért lakolni fogsz! (El.)

CAUSTINUS. A senát közelg, térdet hajtva üdvözleni!

MAXIMUS. Megyek! (Valentinianus holttestire mutat.) Vessétek ki e dögöt a nép közé, hogy éldelje látását! (Valentinianus holttestit kiviszik.)

VIGILIUS (Maximushoz közelg halkán). Uram! alig merem megmondani! — egy asszony küldött ide; úgy gondolom, Valentinianus ágyasa. (Suttogva folytatja beszédit, melyt a külső zajtól nem hallani.)

MAXIMUS. Barátok! mint vélem, mi bájos Cæsarnénk már megérkezett Rómába. Sietek hozzá, véle együtt kívánom hű népeink hódolatát fogadni. (El, meghajtva magát; az órség utána.)

MÁSODIK SZÍN.

(Julia szállása.)

JULIA (oldalajtón jő be s leül, szemeit egy asztalon álló fővénnyőrára függesztve.) Múlnak a becses perczek, s ő nem jó! — Én balga! mi hozná őt ide, hogy jőne a büszke kegyencz ily eltaszított, lealázott nőhöz? — Kit annyi gyönyörök csábjai környeznek, kinek hatalmában áll bűnét örökre feledni: mi okból sietne azon nyomorúság szemléje ált, melyet ő okozott, magát kínnani? (Ablak felé néz.) Ismét örömmünnep! — A nép megszelídült? (Tört hangon.)

Nem, többé nem látom! (Szűnet, mely alatt fejét kezire támasztja.)
 Őt egy egész hajdani üdv emléke köti hozzám; szebb múlt kor tündére vagyok én neki, mely régi bilincsekkel többé nem fenyeget, csak búcsúzólag int felé! — s ő jéghidegen elfordúlna? tőlem, ki egykor mindene voltam, egy utósó részvétteljes tekintet nyugasztlatát is elvonná, most — örök elválás előtt? — Az ég irgalmas! — így nem halhatok meg! — ő eljövend! (Ijedten.)
 Miként érzem magam? ez gyanús fájdalom volt! — Nem, még jól vagyok. (Órára néz.) Ismét egy negyed!
 (Alant léptek hallatszanak, azután kulcscsörgés; a színpadon egy rejtett ajtó kinyílik, s Maximus köpönyegbe burkolva lépcsőkön feljő.)

MAXIMUS (halkan). Senki sem látott, — (Juliát meglátja.)
 Juliám! kedves nő! császárném! (Juliához fut s át akarja ölelni.)

JULIA (visszalép). Maximus, Maximus!

MAXIMUS (letérdel előtte). Itt helyem! Bocsánat, Julia! — sejdítem, mit szenvedtél; de majd érteni fogsz!

JULIA. Kelj föl, Maximus! Hisz, légy nyugodt, nem vetek számot veled! más joga ez. — Kelj föl, mondom. — Mit jelent e gúny?

MAXIMUS (fölkel). Azt kedvesem, hogy útag csak kör volt, mely a fertőztetett nőt dicsőítve hozta ide vissza, (keblihez szorítja Juliát) honnan elszakaszták! — azt, hogy te voltál s vagy erkölcsöm, hitem, kincsem, üdvem, dicsőségem, mindenem! — hogy érted az egész nagy hiralommal harczra mertem kelni — én, egyes gyarló ember — s azt legyőztem! —

JULIA (mintha álomból ébredne). Hah!

MAXIMUS. Azt, hogy vér mosta le a gyalázatot, s Valentinianus nem él többé, — hogy az Anicia nemzetiség foglalta el a theodosiusi faj polczát, s egy új cæsari párt üdvözöl Róma, — mely mi vagyunk!

JULIA. Hagyj eszmélnem! bódulok!

MAXIMUS. Óh ha tudnád, Julia! mennyit túrtam én, míg azon poklon át, mely előttem megnyílt, e bosszus váltság órájára vergődtem ki! De úgy kellett! — nem gerjesztheték egyébként bizalmat. Majd elregélem neked az egész furcsán borzasztó kalandot. — Most jer vélem, Róma hódolatát fogadni! Cæsarok csarnokában vár minket a főtanács.

JULIA (örülten). Szeretett nőd ismét? — nyughatom kebleden? (megöleli.) Trónon melletted — boldogan — s boldogítva? — Körülünk a világ népei, kik tömjéneznek szerelmünknek? Megyek, szívem kedveltje, megyek! (igen fennhangon) kikiáltva üdvömet mindenütt! ujjongva, tombolva, bacchusi dőzsölő papnóként! — Látom, nehéz álom volt minden eddigi. — Álom? (Ijedten.) Nem, nem! — valamit sejdíték! — Petronius, félek, rosszul számoltál, — egy sír választ el bennünket, mely itt köztünk nyílt meg! — sötét — mély — hideg! — ni! — mily ijesztőn tátong itt! — A halál nem ereszti el martalékját!

MAXIMUS. Halál? — Ne káromold Istent! — Egy egész hosszú élet tartós boldogsága, a nagy világ központosított dicsfénye — alig ér föl azon kínokkal, miket eddig szenvedtünk! s most, miután tömérdek gyötrelmen túlestünk, miután — annyi küzdéssel — az elraboltat százszorosán nyertük vissza, — mindent egyszerre elveszteni az élettell kijátszani egy gúnyos mennyei végzet ált — s meghalni! — e szó most még tréfának is iszonyúl — Nem, hála égnek! még élni fogunk, még éldelni! (Juliára néz.) Ébredj, kincsem! ne mereszd oly rémesen szemeid! — Való, való, mi annyira meglepett; szerető férjed szól véled. (Kivárási)

népzajgás hallatszik.) Hallod ott künn a zajt? minket magasztal a nép! — Jer vélem! Ha itt meglátnának! — ösmertes e ház! (A rejtett ajtó felé húzza Juliát.) Erre, erre, ládd, én a kijárást nem feledtem ki tervemből. — Reszketsz? Ne félj semmitől, biztos időkben élünk már. (Julia elhalaványult.) Egek! mi bajod?

JULIA. Csekélység, Petronius! — fájdalom itt. (Keblire mutat.) Hagyj keveset nyugodnom. (Bizonytalan léptekkel szék felé siet s abba leesik.) Így, már jobban érzem magam!

MAXIMUS (körültekint s az ablak felé.) Mint zajong a nép! — ha ide bejönnének! (Juliához fordulva.) Te igen rosszul vagy. — Enyhyszer kell?

JULIA. Enyhyszer! Adhatsz elszáradt törzsöknek ép gyököt — új életnedvet, hogy ismét hajtson, zöldeljen? — Ládd, a buzgó hit s arany remény már elköltöztek innem (kezit szívére teszi) más honba; — utánuk sovárg lelkeim is! — miért kívánnád visszatartani? miért, így kopaszon, fáradtan, kitaszítani ismét a zajos életbe? — Mi az élet, ha szivemelő zenéje elnémult, s nincsenek többé nyiló bimbói? — homokpuszta fölött üvöltő szélvész! s ki adja egy életnek vissza elvesztett bájait, eltűnt édes csalódási tarka varázsát? Senki! — Oh Petronius! sasröpülés mented, nekem elhulltak már szárnyaim! ne szánj honn hagyni. — Szép lehet pályád, — de édes a nyugalom is annyi kín után.

MAXIMUS. Miért e gyászos szavak? Meglátod, mily boldogok leszünk! — Ne fordúlj el tőlem! Bocsánat! hisz érted tettem mindent, ugy-e megbocsátsz? — Jer, hadd ápoljanak honn! (Szűnet.) Ni ni! akaratlanúl rendes színdarabot játszunk. — Te halvány, szenvedő arczczal, mintha végső órád ütne; én a kétségbeesett férj, egybekulcsolt kezekkel — csupa siralom — egy

euripidesi utolsó fölvonás. Ki így látna, gondolhatná, mi örömteljes hosszú élet vár reánk? — Nevetséges ez, úgy-e? (Egy tekintettel Juliára, ijedten.) Valóban Juliám, ily tekintet még engem is zazarba hoz, ki helyzetünket ösmérem! — Te nemcsak meglepett — te igazán beteg vagy! — Oh ez már csapás! ez számításom kívül esik! — Futok segítségért!

JULIA. Késő, Petronius! késő. — Az orvos is legfőlebb részvevő tanúja lehetne búcsunknak — egyéb semmi!

MAXIMUS. Késő? — mi? — késő? — ördög pokol! hát ki mert volna így belékontárkodni az én mívembe, melyt oly jól elrendeztem? — Egy kínnal több — s még lehelletem is embert gyilkoland! — Hej szolgák! — Te eszelős! miért késő?

JULIA. Ide, kedvesem! ide — s kezedet! de csöndesen, Istenért! — Csodálatosak az úrnak útai — ne zúgjunk ellene! — Mint két bűnös úgy állunk most egymással szemben — én megengesztelődtem — áldásom kísérend, — reménylem, te is megbocsátandsz nekem.

MAXIMUS (békétlenül). Mit jelent mindez?!

JULIA. Mondd, Petronius, mit itélsz ama nőről, ki, mint évkönyveink említik, királyi rabló ált legyalázva, tört döfött szentelenített keblibe? — Nemde csodálad s magasztalod! pedig őt tisztelő rokonok környezék; pedig forrón szerető férj állott mellette, tárt karokkal — vigasztalni s ápolni; pedig keserve eláradt egész Rómába, panasza eltölte minden igaz polgárszívet, s a sértés hírire fegyverben állott már egy nemzet véresen bosszulni! — Mit, ha férje ált taszítva ki csöndes lakából, férje ált itéltetve gyalázatra, eladva buja vágnak martalékul, egy szánó kebelre sem

talál vala panaszkodni vad kínját!? — s akkor — a kétség legmagasb fokán — tüstént — ösméretlen kéz — jótékony tört nyujt; — ha talán — én tettem volna ilyet? — oly terhesnek — bocsáthatlannak látnád-e vétkeket?

MAXIMUS. Nő, nő! — ilyet nem tettél! — nem tehetél! — nem, nem! úgy-e nem?

JULIA. Nézz ide! (a Palladiustól kapot millyét mutatja). De fontold meg helyzetem s légy méltányos.

MAXIMUS (kivágja Julia kezéből a millyét s megnézi). Iszonyút! — megmérgezve! Oh mennyei gondviselés! öröklő gúnyor? — Ki — ki — ki adta? — Csak én s fiam —

JULIA. Én vagyok egyedül a vétkes! Eloroztam — még mikor honn valék —

MAXIMUS. Ösmerem e mérget — ez ellen nincs menekvés! (Dühös tekintettel ég felé.) Isten! Isten! imádság-e vagy káromlás, mit e kebel feléd intéz, nem tudom. Ki könyörgött létet számomra? — Mi jupon élek én tehát? mi jupon téttem, ily akaratlanúl, hóhérrá? — Én szerettem, imádtam ez asszonyt! szívemen hordtam volna őt! s én gyilkoltam meg? — nem, eldöföm magamtól e vádat! — el, el, el vele! — Labda az ember? hogy idegen szeszélytül hanyattassék ide s tova — csak amúgy tréfásan! — Békés, szerény polgár — rabló, orgyilkos! ennyiféle még nem elég egy életnek! — most ha! ha! ha! ördöggé gyötresz — sebhedt fenevaddá! s ugyanekkor koronát nyomsz fejemre, kezembe adod a világot, hogy széttépjem — marczangoljam dühömben! Ha, ha! Reáuntál hát emberfajodra?

JULIA. Ne tovább! — ne tovább! — szavaid vér-fagyasztók! (Összerogyik.)

MAXIMUS. Nem, határa van a fájdalomnak is, —

nekem jutott, mennyit csak ember elbír! — Országolsz még, örök bölcseségl — Én Cæsar! s ő meghal? — merő képtelenség, lehetlen ez! (Néhány perczig meredten áll, aztán mintegy magához jöve, mély fájdalommal borul nejeére.) **Juliám!** éltem élte! lelkelem lelke! miért tevéd ezt? Hah! (Juliát vizsgálja.) Szemei megtörtek! — vége! — vége!

JULIA. Ne sirassa soha a küzdő barát a pihenőt! — Hisz nem az szánandó, — kinek virágos halom biztosítja nyughelyit, — hanem az — ki fölötte izzadtan — véresen üget el! — Petronius, nyugasztaltan válok meg tőled — rózsaszínben áll ismét előttem a hajdan — te szeretted! — Boldog leszesz — gondoldj fiadra! — Az ég — nem volt irgalmatlan irántad! (Kívülről nagy moraj).

MAXIMUS. Miféle zaj ez?

EGY SZOLGA (a közép ajtón beszalad s meglátva Maximust). Cæsar?! — Siess el innen, Cæsar! — ostromolják e házat!

MAXIMUS (feszülten). Ostromolják! —

SZOLGA. Valentinianus kedvese ellen kiált bosszút a nép! — Cæsar, menj! —

MAXIMUS (dühösen). Minden összeesküdt-e ellenem? — Mit akar e balga nép? — kiirtsam, felgyujtsam-e jó kedvemben a világ városát, hogy lakóival együtt hamudombbá váljék! — Menj! — rakasd be a kaput! kiáltasd ki — (Ezalát: a zaj növekedik s e szavak hallatszanak: «Adjátok ki az ágyast! a szép rimát!») Ez már zendülés! (az ablakhoz fut, egyszerűsmind kiáltva vissza a szolgához.) Menj! — halál annak fején, ki bejő! (Szolga el, Maximus az ablakon kinéz.) Ki lehet ama lovag, leeresztett sisakkal, ki oly merészen taszítja vissza a tolongó népet? — Kivonta kardját! — Talán Valentinianus híve? — Már a nép fegyverrel rohan neki! (Kívülről tartós moraj; — egy szózat: «Nem — oda elevenen nem

jöttök be! — Vissza, zendülök!») Istenem! — Palladius hangja! — igen, ó! ó! — Körülveszik! (Kinyitja az ablakot s kikiált.) Hagyjátok őt! — hagyjátok fiamat! — El innen, pór-nép! Cæsar parancsolja! — Cæsar, kinek keziben élet s halál! — Nem halljátok Cæsartok szavát? — Hóhért küldjek? (Kétségbe esve.) Hiába! — e zajban hangom elvész — nem hallanak! — Így tehát — (Kardját kirántja s a közép ajtón kifut; — de mindjárt visszajő, rettentő ijedtséggel nézve hátra felé; — őt Palladius követi.)

PALLADIUS (sisak nélkül betántorodva s kezét fejire téve). Meg akarám őt szabadítani — elrejteni fajom szégyenét. Nem lehete — (Lerogyik.)

MAXIMUS. Fiam! fiam! — Julia! — kedvesim! — Segítség — szolgák — segítség! (Szolgák jönnek be.)

PALLADIUS. Hagyj bérével, nagy Cæsar! — ütött már órám — azt érzem — Placidiám halva — kit tetted híre ölt meg — (körülnéz) — s amaz asszony ott mzedten! — Most jól értlek — te remek művész! — Szegény római nép! — Mit keresnék még itt? — Élj, mint tudsz, atyám! Jogos az ég — reménylem, — nem ad neked több hitvest — több gyermeket. — Élvezd — míg lehet — e földi élet gyönyörít! — majd egykor — az öröklét küszöbön — nagy csoport közt ismét megjelenendek én is előtted — így véresen, mint most — számoltatni annyi szétdúlt lételetről! — Addig — Isten véled! (Meghal.)

MAXIMUS. (egy kiáltással kulcsolja össze kezeit). Oh! —

JULIA (elhaló hangon). Szabadúl lelkem — Isten véled! (Meghal.)

MAXIMUS (kétségbeeséses sóhajjal). Egyedűl! (Külvilról tartós zaj: «Éljen Petronius Maximus Caesar.») Ne gúnyolj, Róma!

(A kárpit legördül)

TARTALOM.

	Lap
KATONA JÓZSEF, írta <i>Rákosi Jenő</i> — — — — —	0
BÁNK BÁN, dráma öt szakaszban, szerzette <i>Katona József</i> , 1819 — — — — —	15
*	
SZ. TELEKI LÁSZLÓ gróf, írta <i>Rákosi Jenő</i> — — — — —	141
KEGYENCZ, szomorújáték öt felvonásban, írta <i>gróf Teleki</i> <i>László</i> , 1841 — — — — —	153

PH
3132
M3
köt.15

Magyar remekirók

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

LESZIKK. KÖNYVKÜTŐ BUDAPEST